

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

1

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 61.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA

KIRÁLY ISTVÁN

61. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XI.

1881. január—július

1970

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XI.

1881. január—július

1970

Sajtó alá rendezte:
BISZTRAY GYULA

Magy. i. m. t. 3.
93, 335

© Akadémiai Kiadó, 1970

A kötetért Csellag Vera munkája

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Somogyi Béla Műszaki felelős: Fülöp Antal
A kézirat beérkezett: 1969. I. 15 – Terjedelem: 17.5 (A/5) ív + 4 melléklet
70.68690 Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bernát György

1881

PESTI HIRLAP

JOB B A MÁ SÉ

A lelkesedés nálunk az a mesebeli zseb, amelyikbe ha ezer kéz nyúl is, még az ezeregyedik is talál valami megmarkolni valót. Terem itt elismerés bőven mindenki számára, aki *idegen*.

A kis nemzetek saájtsága, hogy mindent megbámulnak, mindent rendkívülinek találnak, tapsra mozdítja meg kezeit minden feltűnőbb mozzanat, éppen mint a kisvárosi színházakban a karzati publikumot.

Pedig a nemzetekben ha nem szabad is elbizakodásnak lenni, de kell hogy legyen önérzet, méltóság és bizonyos *mérséklet*: mert ezek összetételéből támad az erő.

Igaz, hogy az ily nemzeti erő gyakran, hogy úgy mondjuk optikai csalódás, *látszat*: de a látszat sem megvetendő bizonyos körülmények közt, mert a *valóságnak árnyéka*.

S ahol az árnyéket látják sokan, ott kell, hogy legyen hitők szerint a *test* is.

*

A hitre épül sokszor a nemzetek tekintélye. Senkit sem tartanak nagyobbnak, mint saját ő magát; az egyén szerénysége, ha egy nagy összességbe vitetik át, nem lesz erényné, de gyöngeséggé.

Ez a mi gyöngeségünk ki-kivillan minden lépten-nyomon.

Míg a saját kiválóbb férfainkat észre nem vesszük, addig a külföld jelentéktelenebb embereit tömjéezzük, s mintegy meglopva a magunk embereinek koszorúit, két kézzel szórjuk azokra, akik azt tán kicsinylő ajkbiggyesztéssel

fogadják. Ott van — hogy többet ne említsek — a Sacher-Masoch fogadtatása, vagy Bodenstedté, mely utóbbit az egyetemi rektor ment fogadni annak idején, a vasúti indóházhoz.

Ott van a Levinszky példája, ki eljött ide s nagy lelkesedés között szavalta el németül azoknak a költőinknek a gyönyörű verseit, akik közül némelyeket itthon észre nem vettünk.

*

Sok példát említhetnék még, de a példák gyűlöletesek, s különben is csak azt mutatják mind, ami kétségtelen, hogy ezen neveléses kiskorúság megvan bennünk.

Legújabbán a Nemzeti Színház tagjai küldenek ismét ezüst koszorút Bécsbe Sonnenthal számára, kinek huszonöt-éves jubileumát e napokban fogják ünnepelni a bécsi Burgszínházban.

Sonnenthal kétségkívül jeles művész, a németeknek nagy örömük telhetik benne, mi is elismerjük őt, de nem értjük: miért a testületi ováció?

Hiszi valaki, hogy ezt valamikor viszonzni is fogják a bécsi kollegák, kik fumigatíve beszélnek a magyar Nemzeti Színházról?

De ha viszonznák is, miért kell éppen nekünk kezdenyvezni óvelők szemben az ilyen udvariasságot? Velük szemben, akiknek annyiszor lett volna már alkalmuk a rokon-szeny és elismerés jeleivel közeledni felénk.

De ahelyett a bécsi színház mindig mint ellenséges testület lép fel, s csak nemrég is ostentatíve utasította vissza Szigligeti és Csiky egy-egy darabját.

A Nemzeti Színház tagjai nagyon jó keresztények, mert még a bibliánál is tovább mennek: aki kővel dobja meg őket visszahajítják ezüsttel.

Persze hogy valami bő ezüsttermés lehetett az idén a selmeci aranybányákban!

*

A mi mágnásaink keveset gondolnak az irodalommal és művészettel, s az ő álláspontjukat meglehetősen festi egyik

Zichy gróf bonmotja, ki egy Shakespeare-ről beszélgető társaságban unatkozva felkiáltott:

— Ejh, mit Shakespeare! A fickó ha nem firkált volna, ma az ördög emlegetné.

A főurak vajmi keveset törődnek a nemzeti kultúrával, s még ha járnak is a színházba, az történik meg velük, ami X. Y. gróffal, ki örökös páholybérlő lévén, a múlt héten figyelmeztette idegen ajkú feleségét, hogy: különösen a Szerdahelyi Kálmán játékára ügyeljen, ha még egyszer a színházba megy, mert az a legjelesebb színész.

*

Ily körülmények között, midőn másrészt a magyar dzsentri, mely eddig egyedüli pártolója volt a művészet- és irodalomnak, anyagi csapások alatt elkorcsosulva, elmaradoz azon térről, melyet betölteni hivatva volt, ily körülmények között úgyszólván maguk az írók, színészek és művészek azok, akik a magyar kultúrára nemcsak mint működő tényezők hatnak, *nemcsak azt reprezentálják, amit magok alkottak*, hanem mintegy örökül rájuk szállt az egész kulturális vagyon, a nívó, melyen áll, s éppen ezért lehet megkövetelni, hogy azt bizonyos méltósággal képviseljék s az összehasonlításokban ne legyenek olyan túlságosan udvariasak.

Hiszen a magyar írók- és művészeknek is jut néha egy méltánylás, néha még itthonról is, de az olyan, mint azok a régi rézgarasok voltak, melyekkel hajdan a pápai udvaroknál tarokkoztak a bibornokok.

Minden rézgarasnak titkos nyitja volt s abban egy arany elhelyezve.

Nekünk is jutnak ilyen rézgarasok; de az aranyat kivesszik belőlük előbb az idegenek.

LENDVAY MÁRTONRÓL

Ma leplezték le Lendvay Márton szülőházán az emlékkövet Nagybányán.

Lendvay Márton volt eddig a legkiválóbb hős- és szerelmes színész; emlékével tele van most is a nemzet szíve, helye még most is üres.

Mindnyájan kevélyek vagyunk rá. Mikor meghalt, mintha minden magyar házból halottat vittek volna ki. Mikor meghalt, mintha a történelemnek is sok fényes alakja együtt halt volna meg vele másodszor

De legbüszkébb lehet rá szülővárosa, s látszik, hogy az. Fényes ünnepélyt rendez az emlékkő leleplezésére. Jókai költeményt írt ez alkalomra. Az ünnepi beszédet Pap Zsigmond fogja mondani, mely külön füzetekben is megjelent, s festi a Lendvay pályáját, küzdelmeit s diadalait.

Lendvay Nagybányán járta iskoláit is, de rossz sikerrel, s épp ez üldözte el mindnyájunk szerencséjére a színi pályára. Kezdetben itt is kevés szerencsével, első szerepébe ő is belesült, csak később, 1827-ben aratott sikert a »Bánom, hogy megházasodtam« című darabban.

Kezdetben roppant nyomorral kellett küzdenie. 1829-ben például megmosta Békésen a ruháit, s ha nem mese — a tejjel-mézzel patakozó akkori világból a vízből fogdosott halakkal táplálkozott.

Három évre rá megnősült s Hivatal Anikót, akkori híres színésznőt vette el; ma már senki sem emlékszik a nevére, pedig még él. Ez a színművészek sorsa.

1833-ban Csáki a kassai társulathoz szerződtette, s már a következő évben Budára jött, hol mint tenor-énekes is szerepelt.

Azontúl már eléggé ismeretes a Lendvay pályája. Egy diadalút az, melynek csak a koporsóban van vége: vagy hogy ott sem, ott csak a folytatása van egész a feledékenységig.

Csakhogy Lendvay ebben talán egy örök *kivétel* lesz a színészek közt.

MAGYAR GRÁC

Azt mondta egy ügyes élcelő, hogy akik kiesnek a *gráciából*, azok Grácba vonulnak. A csendes Grácba, hol a légy

köhögését is meg lehet hallani, s hol olyan olcsó minden — mint a katona, ha megöregszik.

Lapunk egy előfizetője, »egy penzionált ezredes«, aki a királyfiék ünnepéje alkalmával itt járt a fővárosban, szemet vetett a jó öreg Budára.

Szegény elhagyatott Buda, ha már te is megtetszettél valakinek!

*

Azt írja tisztelt előfizetőnk, hogy itt jó lenne a szegény megöregedett katonatiszteknek.

Éppen nekik való lenne. A locsogó Duna széles tükrében elábrándoznának fiatalságukról, a lakatlan királyi vár (vagy hogy talán a citadella és a Hentzi-szobor) eszükbe juttatná dicsőségüket; az öreg Gellértnek kopasz feje az ő saját korukat.

Aztán csendes hely ez is, éppen mint Grác, kivált a Tabán. A főváros zajából ide alig jut más valami, mint akár Felső-Magyarország valamelyik kis falujába, ide is csak az újságok hozzák meg, hogy mi történt a világon — tegnap.

Megvan itt Grácnak vagy Pozsonynak minden előnye, még az olcsóság is.

Az öreg katonák, kik örökös zajban töltötték életüket, nem szeretik a zajt többé; no, az nincs is itt; ha nyáron a fürdőkkkel nem tartanák fenn a közlekedést a döcögő omnibuszok, igazi csoda lenne, egy pesti vagy egy idegen ember megjelenése a Lajtán akarom mondani a Dunán túli oldalon.

Ezek az omnibuszok adják meg Budának a nagyvárosi színezetet. Hanem az olcsóságát nem veheti el semmi.

Mintha mérföldek választanak el a fényűzésben, komfortban és élvezetekben kéjelgő testvér-várostól.

Csak a *Duna* szeli át, s mégis egy *tenger* fekszik köztük.

*

Valamikor a »Fővárosi Lapok«-ban olvastam, hogy egy budai polgár halt meg *hetvenkilenc éves korában*, ki még sohasem volt ideát Pesten.

Valóban, hiába van ott a törvénycikk, hiába írjuk egy szóval a két város nevét, maga az öreg Buda csak nem akar átjönni Pestre. Nem is jön át sohasem, és éppen azért alkalmas penzionált katonák városává lenni. Teljesen osztjuk tisztelt előfizetőnk nézetét.

Hanem azt mégis megvalljuk őszintén, hogy volt egy idő, amikor másképp képzeltük ős Budát.

A nemzeti trikolorót láttuk lobogni a vár fokán.

A királyok mindig itthon vannak. Minisztereknek, főuraknak fényes fogatai robognak fölfelé.

Vége-hossza nincs az udvari parádéknak .

Ha a budai telekkönyvbe bepillantunk, ott látjuk a történelem összes fényes neveit mint háziurakat.

A monumentális ragyogó paloták mind oda épülnek. Pesten csak a burgerek és kereskedők laknak.

A »sikk« minden úri embernek, akinek pénze van, Budán lakni és Budán költeni. Itt kering minden bolygó a nap körül.

De hát ez mind csak képzelődés, hiú remény volt. Kiábrándultunk belőle, s mikor az ezredes úr praktikus eszméjét elolvastuk, akkor beláttuk, hogy neki igaza van, ha magyar Grácot akar Budából. Talán az vezette erre az ötletre, hogy hiszen Buda is egy *gráciából* kiesett város — legyen tehát *Grác*.

Beláttuk, de mégis felkacagtunk. Vajon mikor arra kívánja figyelmeztetni bajtársait, hogy milyen csendes, nyugalmas hely ez, nem jelent-e meg az ő ajkán is egy keserű mosoly? Nem érzi-e még ő is, hogy ebben milyen szatíra van?

Mátyás, Lajos élettől pezsgő királyi székhelye becsületes öreg katonatisztek csendes asyluma, a temető előszobája legyen.

GOROVE ISTVÁN RÓL

Gorove még azon nagy generációnak tagja, mely egész csövestül termett, hogy Magyarországot új korszakába bevezesse. Kossuth és Deák, e két kolosszus közt, még egész

sora emelkedett az oszlopoknak. Valahányszor kidől egy, mindig nagy úr támad utána.

Kossuth és Deák között! Ez a Gorove István politikai működésének legrövidebb és leghívebb jellemzése és története. Majd az egyiket, majd a másikat követte, — ez a helyes szó. A két nap közül hol az egyik vonzotta, hol a másik. Elég erre két példa egymás mellett: 1849-ben a debreceni függetlenségi nyilatkozatot ő *fogalmazta*, az 1867.-i kiegyezés létrehozásában pedig Deák és Andrassy után mindjárt ő jött legelől.

Nem volt a végletek embere, középiütt járt mindig egyenes úton. Jelleme kristálytisztaságát sohasem vonta kétségbe senki, azért is szokta mondogatni, midőn a hírlapokra panaszkodtak előtte:

»No, énnekem még sohasem volt velök semmi bajom.«

*

A par excellence kedélyes nemzet minden nagy emberét adomáiban is szerepelteti; azzal okvetlenül kedélyes dolgok is történnek, aki neki nagy; ha pedig éppenséggel nem történnének, hát azért mégis az ő szájába adja a sikerültebb bonmot-akat és hasonlatokat.

Így maradt néhány Gorovéről is.

Mikor a »magyar háború« megbukott, ő is Párizsba menekült, s Kiss Miklós ezredessel (aki egy gazdag francia grófnőt vett nőül) ő volt a magyar emigránsok »pénzügyminisztere«, mert dúsgazdag anyja bőséges forrást nyitott meg előtte.

Vitte is egy darabig türelmesen ezt a hivatalt, de mikor látta, hogy ilyen rendszer mellett sokat költenek a bajtársak, ő maga pedig minduntalan pénzzavarokba jut, kijött a béketűrésből.

»Az ördög legyen nálatok „Duschek”-ké! Azt gondoltam ki, urak, hogy legyen az egész havi pénzem a tietek; nekem majd csak adjatok kölcsön.«

*

Az emigrációból, hol nemigen játszott szerepet, ő tért haza a legelőbb, s mihelyt az alkotmányos éra felvirradt, azonnal a tettek sorompóiba lépett mint képviselő, miután előbb birtokait hozta rendbe.

A 67.-i minisztériumban, melynek Deák egyenes kívánóságára lett tagja, ő magát és Horváth Boldizsárt tartotta a »legliberálisabb elem«-nek; rendkívül becsülte még a gyöngéden szerette báró Eötvös Józsefet.

Midőn később kilépett, s a Deák-párt nimbusza és ereje hanyatlani kezdett, egy udvari estély alkalmával Herbst udvariasan mondá:

— Mióta ön otthagya a minisztériumot, azóta következett be a Deák-párt fokozatos gyöngülése.

— Én azt hiszem, még régebben; amióta Eötvös József meghalt — felelte szerényen.

*

Pedig nem volt szerény ember. Legalább külső modorában sok dölyf és nagy hiúság jelentkezett. Inkább ellenszenves volt, mintsem rokonszenvet gerjesztő.

Széles, merev arcán az érzékiség és eltompultság ki nyomata, kékes szemeiben fagyos hidegség.

De akik közelebről ösmerték, azok másképp ítélnék e külsőségekről is. A lélek szépsége és a tiszta jellem kisugárzása a jó ismerősök előtt eloszlatta a fagyot és a ködöt, mely alakját bevonta.

Még kedélyes is tudott lenni nemegyszer.

Pártelnök korában megszólítja egy ízben, midőn a klubból hazafelé ment az utcán, Baldácsi Antal nagy szelesen.

— Mi újság, Pista?

— Sok baj, sok gond — mondja Gorove egészen komolyan.

— Ugyan miféle gond, mondd el, ha nem államtitok?

Gorove igen jól ismerte Baldácsi hóbortjait s így szólt:

— Éppen most volt nálam egy indiánus küldöttség talán hallottad is már, hogy itt járnak

Aztán mit akarnak itt?

— Hát még nem tudod? Igazán nem hallottad? No, hát kísérj el egy darabon, hadd mondjam el. Az indiánus küldöttség, barátom, azért jött hozzám, mint elnökhöz, hogy ajánljak nekik királyt.

— Nos és kit ajánlottál? — kérdezi Baldácsi mohón.

— Éppen ez a bökkenő mondja Gorove aggodalmasan --, százezer forintot kérnek a királyi székért: az pedig sok pénz, nem mindenki rendelkezik annyival. az igaz, hogy az adóban majd vissza lehet sarcolni.

Hüm! Egy kicsit sok Nagyon sok! Annyi készpénzem nincs is.

S amellett még ott is kell lakni. Hanem tudod mit, Tóni!

Hallom, kedves Pistám . . .

— Istent is keresnek egyúttal. És az csak ötvenezer forint! S azonfelül ott sem kell lakni.

Baldácsi elgondolkozott, hümmögött egy darabig, azután sottogva kérdé:

— *Hol vannak szállva?*

*

Gorove előkelő családból származott. Temest, Torontált négy család uralta, rég idők óta a Gorovék, Dánielek, Karácsonyiak és Csekonicsok, versengve egymás között a hatalomért és befolyásért. A két utóbbi család el is érte célját, grófi rangot nyert, a Dánielek még ma is befolyásosak azon a vidéken, de szellemileg kivált Gorove István.

Gorove László, István atyja, ezen versengési időszakban látván fia szépen fejlődő tehetségeit, kevélyen emlegette.

»Ebből a fiúból, ha az isten élteni, még *viceispán* is lehet.«

Lett is, mégpedig miniszter, s midőn éppen ez időben mint követjelöltet Jókai a Terézvárosban megbuktatta, keserűen mondá a legyőzött választók tisztelgő küldöttségének:

»Önök mindnyájan túlbecsülnek engem, nem csoda, ha csalódní fognak mindnyájan. Egy ember volt csak, aki nem csalódott bennem: az *apám*, -- mert ő csak alispánná kívánt tenni. S ez az egyetlen ember sem él már.«

*

Gorove születési évét hibásan közölték a lapok. Ő magát, pedig hiú ember volt (ingeit mindig Párizsban mosatta, sokat adott arra, ha az asszonyok becsülik még valamire) *öt évvel mondja öregebbnek*. Az 1819-ik évszám hibásan csúszott szüle-

tési évének valamelyik lexikonba, s így lett ő »a tudomány által megfiatalítva«.

Voltaképpen 1814-ben született, éppen a bécsi kongresszus tartama alatt, amit igen gyakran szokott emlegetni.

Állását és emelkedését tréfásan mindig annak tulajdonította, hogy nem házasodott meg.

— Az agglegényekre jó idő járt. Ez az ő érájuk volt. S én azt úgyesen megéreztem.

*

Az is téves adat, mintha Gorove a 49.-i nyilatkozatot aláírta volna. Hanem mint az országgyűlés jegyzője a nevezetes okmányt ő fogalmazta, az azonban csak többszörösítve lett, s az eredeti fogalmazvány sohasem íratott alá, mert a bekövetkezett zavaros napokban többen eltávoztak Debrecenből, akiknek alá kellett volna írni.

Így aláíratlanul került az irat a Nemzeti Múzeumba, ahol mai napság is őriztetik.

Igaz, hogy Pulszky Ferenc, miniszter korában egyszer, midőn kilátásba helyezte, hogy a múzeumot megtekinti, tréfásan megfenyegette:

— No, csak gyere el; éppen egy kis dolgod is lesz ott, tegnap akadt kezembe a »függetlenségi nyilatkozat«. Azt most még neked kell hitelesíteni, mert te voltál a jegyző.

.. Gorovéra ráfógták, hogy azontúl nem mert elmenni többé a múzeumba.

*

Ami ritkaság a magyar államférfiaknál, a könyveket is szerette Gorove, és ami még nagyobb ritkaság: a *magyar* könyveket is, — sőt meglehet, hogy olvasta is. Szobái tele voltak velök, valamint arcképekkel és mindenféle emléktárgyakkal, mert legbecsesebbek voltak előtte azok a dolgok, amik lefolyt élete egyes nevezetesebb eseményeire s az azokban szereplőkre emlékeztették.

E tekintetben félretett minden más tekintetet. Annyira, hogy például Deák vagy Eötvös sajátkezűleg aláírt arcképe mellett mindjárt egy terézvárosi Gorove-párti zsidó banderista fizionómiája következik.

— Micsoda rossz ízlés ez! — figyelmeztették nevetve.
— Ez itt a múlt! — mondá. — Az én múltam. S a temetőben éppen ilyen összevissza következnek a sírok.

*

Nagy gourmand volt. Irigyelte Kemény Zsigmondot, aki még nagyobb gourmand volt, és szívéből sajnálta Kecske-méthy Aurélt, hogy miért nem lett primási szakács.

Büszke volt rá, hogy neki van a legjobb szakácsnéja Magyarországon, s midőn József főherceg egyszer el akarta kérni tőle, állítólag így szólt:

»A loyalság a gyomornál végződik, fõnség.«

Utolsó időben azonban már a hírheft szakácsné sem főzött neki jól: folytonosan morgott és panaszkodott, hogy megromlott a főzte és milyen ügyetlen.

Pedig a szakácsné csakúgy főzött, mint azelőtt, hanem a halál volt nagyon közel s az szedte ki a fűszert az ételekből.

A »BUDAPESTI SZEMLE«

Irodalmi viszonyaink mellett, a »Budapesti Szemle« megjelenése majdnem mindig irodalmi esemény.

Nagy dicséret ez kétségkívül a »Budapesti Szemlé«-re, de nem hízogató irodalmunk jelenlegi állapotára.

A »Bp. Szemle« többnyire gazdag és változatos a tudomány és irodalom majd minden köréből.

Ilyen most is.

Salamonnal kezdődik, aki hosszabb cikket kezd »A közös ügyek és a forradalom«-ról. Az első közleményben érdekes történelmi reflexiókat és motívumokat állít össze, a fundamentum azt mutatja: egy nagyobb szabású becses tanulmányhoz.

Az »Anglia irodalma Viktoria idejében« című rendkívül érdekes tanulmányból, melyet Belényesi fordított le angolból, közölve van a harmadik befejező rész.

Legbővebben szól e rész a regényirodalomról s általában a költészetéről, s kimondja, hogy az utóbbi alábbvaló az előbbieknél. Név több van benne, de nem oly nagy nevű. Úgy látszik — végzi —, hogy a regényköltés jelenlegi iskolája a francia politikusoktól kölcsönzött kifejezéssel élve, kimerítette mandátumát. A szenzációs regénynek megvolt a maga napja, és e nap csak epizód, félbeszakítás volt. A realizmus megtette mindazt, ami tőle telhetik. Szűrős részletei, közönséges gondokból és nagyravágásokból álló triviális körei, kicsinykés kísértései, könnyű szerelmeskedései, úgy látszik, már valahára kimerítették vonzó erejüket s apadó lélegzetekkel új kiindulást sürgetnek a regényíró számára. Talán a közszükség a legújabbkori regényben meghozza az új segélyforrást. Talán, hogy új életet nyerjen, regényköltésünket még egyszer bele kell mártani a romantika régi szent forrásába.

A következő cikk »Magyarország adórendezéséről«-ról szól 1780-ban. Marczali Henrik ez érdekes tanulmányának ismertetését a következőkben kapjuk »figyelmes« kézből.

Azon szoros összeköttetésnél fogva, melyben a gazdasági viszonyok a politikai s műveltségi viszonyokkal állanak, hazánk múlt századbeli adórendszere anyagot nyújt arra nézve, hogy különböző részeinek egymáshoz való viszonyára és fejlődésére vonhassunk belőlük következtést.

Az ország összes egyenes hadiadója 1780-ban a Bánság egyesítése után 4.392,911 frtot tett ki. Közvetett adó nincs. A nemesség és papság nem fizet. Ezen adónak aránylag legnagyobb részét az északnyugati megyék viselik. Ezeknek kifejlett ipara és kereskedelme ennek elviselését lehetővé tette, délkeleten pedig a török hódoltság földén még nagyon gyér a népesség. Már a 18. század folyamában huzamosan halad a Felföld hanyatlása az Alföld emelkedésével. Az Alföldön, a Dunántúl p. o. egzekúció és adóhátralék elvétele sem fordul elő, míg északnyugaton elég gyakoriak. Még 1723-ban 12 alföldi megye csak körülbelül 490.000 frt adót fizetett, 1780-ban már 700.000-nél is többet. Ellenben 12 felföldi megye adója 1723-ban 1.600,000, 1780-ban már csak 1.450,000, 1847-ben csak 1 millió.

Ez az átalakulás nemcsak gazdasági tekintetben megy végbe, hanem népesség dolgában is. A 12 alföldi új megye népessége 1798-ban 1.538,000 lélekre ment, 1847-ben 2,845,000-re; a 12 felföldiben 1787-ben 1.589,000 lakott, és ezek 1847-ig csak 1.943,000-re szaporodtak.

Nemzetiségi szempontból ezen fejlődésnek az volt az eredménye, hogy a magyar nyelvű megyék és vidékek a dolgok természeténél fogva sokkal gyorsabban növekedtek, mint a hanyatló nagy stationarius tót megyék. A 12 alföldi és dunántúli megye egyúttal a legtisztább magyar vidék, a felföld német.

Ennek szükségszerű következte pedig az volt, hogy a hatalom, a befolyás is, az ország é.ny.-i részét bíró főnemesek és főpapok kezéből az alföldet bíró köznemességébe ment át.

A német, tót vidékek szaporodó népessége pedig nem költözött Amerikába, hanem magában Magyarországbán, annak is fejlődő részeiben talált új hazát.

Felméri Lajos »Oxford és Cambridge«-ről ír, s amiről a két város híres, egyetemeinek kormányzatáról, az oktatásról s általában az egyetemi életéről.

És most . . . menjünk át egyik legérdekesebbre, Asbóth János cikkére »a magyar birtokos osztály hanyatlásáról«.

Legújabbán Láng Lajos írt tanulmányt e kérdésről; Szontagh Pál is beleszólt.

Asbóth cikke a kettő között áll. Szontagh kissé túlkonzervatív eszméket pengetett, Láng pedig — ha lehet olyan — némelyek szerint túlliberalisokat.

A kérdés, melyről Asbóth ír, aktuális, úgyszólván égető. Mindenki pengeti, mindenki panaszkodik a magyar dzsentri pusztulásán. Egy sóhajtás az, mely minduntalan felhangzik, halljuk lépten-nyomon.

Asbóth cikkére legközelebb visszatérünk oly részletesen, amennyire megérdemli e tanulmány, mely sok új vonással s sok oldalról megvilágítva állítja elénk rövid tömörségben a tárgyat, mint még senki sem öelőtte; csak kevésben tér el nézetünk az övétől. Az ő felfogása konzervatív s közelebb áll a Szontagh Páléhoz, mint a Láng Lajoséhoz. S ez az egyetlen

hibája. Sok igazat mond el, s következtetésül bizonyos paktumra lép a liberális felfogással, azon meggyőződésre jutva, hogy a nemességből elszármazó földbirtok új tulajdonosai fogják pótolni amaz osztályt, mely oly nagy tradíciókkal bír, s ennélfogva az az osztály örökkön-örökké élni fog az új osztályban is.

Róth Samu »A tengerek eloszlásának változásáról« ír egy szakcikket.

A szépirodalmi részben Asbóth Oszkár fordításában Naumov Miklós »Bűnbánó« című elbeszélését olvassuk s Erdélyi János hagyományából három költeményt, melyek közül az »Este« címűt a Szemle tisztelt szerkesztősége szíves engedelmével lapunk mai mellékletén közöljük.

Az »Értesítő« néhány többé-kevésbé jelentékeny könyvismertetést tesz, köztük a Kossuth Lajos könyvéről is.

Olyan kiválóan szónok ő úgymond —, hogy tulajdonképp alig is lehet író. Minden, amit ír, retorika.

Bátor ítélet Kossuthról, sok igaz van benne, de azért talán mégis kemény.

Kossuth nem író, ő maga sem gerálja magát annak (legfeljebb túlbuzgó hívei), ő egyszerűen memoárjait adja ki. Megírta, ahogy tudta. Ő annyira »kivétel« nekünk, hogy a kritika — ostorának csattanása ellenében — aligha fogja a Szemle előfizetőinek számát szaporítani.

A MAGYAR DZSENTRI

Semmi sincs annyira napirenden Magyarországon, mint minduntalan felsóhajtani: pusztul a dzsentrí, vége van, elvész a középosztály anélkül, hogy egy másik osztály támadna, mely átvegye a kötelességeket, amiket olyan nemesen betöltött az előbbi.

Más államokban nincs meg ez a kérdés. Legalább nincs meg az ő aggodalmas voltában. A birtokváltzási processzus kétségtelenül mindenütt folyik, de nem így. A századok

előrlík a neveket s újakat hoznak fel; de ez csak olyan — jegyzi meg egy politikai író —, mint a fogzás. Új fog nő a régi helyén s éppen olyan fehér, olyan jó és olyan erős, mint az előbbi.

Nálunk egy kicsit másképp van: a régi fogak helyett hamisakat rak be az idő. Nálunk nagy dolog az, hogy a középosztály pusztul; nemcsak nagy következményű társadalmi és politikai kérdés, de egy nemzeti panasz, egy zokogó szó, mely belevegyül örömeinkbe keserűségnek, mely végigsüvít az országon, s mindenki megborzong tőle, mely mint a közeledő földrengés, megrázza a falait annak a vékony épületnek, amit ma Magyarország alkotmányának nevezünk.

*

Sóhajtoznak, panaszkodnak, de behatóbban a kérdéssel még alig foglalkozott valaki. Mindössze Szontagh Pál, nógrádi, az Ellenőrben, ki konzervatív irányból nézi a dolgot, s sötétebbnek látja a következményeket, mint valóban lesznek. E cikkekre Láng Lajos orsz. képviselő s jeles publicistánk felelt a »távozó és közeledő Magyarország« című cikkeiben, melyek Szontagh Pál elfuttatásával együtt külön füzetben is megjelentek. Láng modern szempontból nézi a dolgot, a demokrácia szemüvegén, izmos érveléssel mutat rá a kiegyengetett útra, melyen a jövő kor középosztálya jönni fog, mert jönnie kell, s megnyugtatótni kíván, a nemesség számára megásott sírra mutatva, amint bizonyítani törekszik: meg fog halni, de hiszen meg kellett halnia.

E nézetkicserélés óta, melyeknek mindenike figyelemre méltó volt, sőt a Láng Lajosé, hogy úgy mondjuk, bizonyos államférfiúi magaslaton állott, nem hallatszott sokáig semmi hang. Mert nálunk még ilyen kérdés is, mely a nemzet nagy részének pragmatikus létérdekeivel foglalkozik, sem képes mélyebb hullámokat verni.

Az emberek elolvassák, leteszik és azt mondják: »Ennek a Szontagh Pálnak igaza van.«

Azután olvassuk a Láng Lajosét, és annak is igaza van: hanem aztán nem gondolkozik róla tovább senki. Fatalisták vagyunk, »ami jön, jön«. Tegyen róla Tisza Kálmán, vagy Simonyi Ernő!

A »Budapesti Szemle« júniusi füzetében végre Asbóth János közöl hosszabb tanulmányt »A magyar birtokos osztály pusztulásáról«.

A konzervatív irányú publicista cikkét mondhatni bizonyos idegességgel vettük kezünkbe: attól féltünk, hogy mikor kifogy az argumentumokból, előveszi a partécédulát, s könnybe borulva minket is könnybe borít.

Mert bizonyára nincs egyetlen magyar ember sem, aki ne érezné a nimbuszt, mely e csodálatos osztályt körüllebegte: visszaverődnek a sugarak a múltból sűrű lángnyelvekben még most is; éppen jókor a ravatalra . . . Nincs magyar ember, aki ne hullatna könnyet e ravatalnál.

Ilyen érzelmek közt kezdtük olvasni Asbóth cikkét, de örömmel csalódtunk.

Asbóthnak sikerült tárgyilagosabbnak maradni két elődénél:

A konzervatív előítéletekből semmi sem maradt benne, s nem kapott fel a modern vesszőparipára sem. Azzal a határozattal fogta meg a tollat, hogy megkeresi, hol az igazság, hol az okok, amik a hanyatlást előidézték; gyönyörűen, találó vonásokkal hozza le a történelemből a szomorú processzus indokait s kimutatja, mi fog történni magával az osztállyal, s minő kihatása lehet e hanyatlásnak magára az államra nézve?

*

Magvasabban és teljesebben kifejteni ily nagyszabású kérdést oly szűk keretben, amint azt Asbóth tette, alig lehetne.

Egyike ez a legbecsesebb esszéknek nemcsak tartalmilag, de alakilag is.

Szerző a tárgyra nézve, mely a legelkoptatottabb, mert mindenkinek a száján van, sok új világitást hoz s a haldokló intézményt mintegy bearanyozza érdekes és igaz észrevételeivel, melyek csak beható, az egész institúciót átölelő tanulmányozás gyümölcsei lehetnek.

Kimutatja, hogy a magyar nemesség *demokratikus alapszervezett arisztokratikus osztály volt*. Nem a vér tisztasága képezi alapelvét, mint a nyugoti arisztokráciákban, hanem a »virtus«. Nemesnek könnyű volt lennie mindenkinek, akiben

bárminemű jelesség mutatkozott, s ezáltal az osztály sohasem volt stagnációban, hanem a vérfrissítés útján folyton tágult s kiterjedt mindarra, magába vette mindazt, ami jó és tökéletes volt a nemzetben.

Lehozza aztán, miként származik pusztulása és hanyatlása *éppen erényeiből*, hogy megszüntette a jobbágyságot, hogy egyenkint mondott le előjogairól, még az általa betölteni szokott hivatalokat is átengedve a modern fogalmak iránti respektusból nagyrésztben inasoknak.

S most, midőn a legdicstelenebbnek látszik az osztály, most vált az valóban a legnagyobbá. Az ő szegénysége — az ő nagysága.

*

Megvalljuk, ez utóbbi pontra nézve nem értünk egyet Asbóthtal, a mai dzscentri véleményünk szerint nem az a dzscentri már, amelyről ő szól, s mely nagy feladatoknak olyan híven megfelelt.

Az új generáció törpe már, s azért fog elveszni. Ők már nem engedtek át semmit. Az ő kezükből »kiesett« az magától, amit vesztek. Az a következmény volt, visszatarthatlan következmény.

Hogy az új alapon, melyet az új idők kitoltak, nem bírták helyüket megállani s ingadoznak, az az ő gyámoltalanságuk, azt védeni meddő feladat, habár elítélni az ősök iránti kegyelet nem engedi is.

*

Még egy dolgot felejtett ki Asbóth tanulmányából, s e hiányzó szín nagyon erősítené a következtetést, amelyhez az esszé végén jut, s ez az, hogy Magyarországon nem a nemesi címekhez, hanem a földbirtokhoz volt tapadva a középosztály fogalma.

A török által birtokolt országrészek visszafoglalása után számtalan idegen ember telepedett le kisebb-nagyobb földbirtokot szerezve, vagy a későbbi királyok alatt is, különösen Mária Terézia és II. József idejében, s a családok is gyorsan annyira beleolvadtak a magyar középosztályba, hogy attól sem érzésben, sem tettekben éppen nem különböztek.

Nincs tehát veszedelem abban, ha a címerek befelé fordulnak az ősi kriptákon . . .

A földbirtok tulajdonosai lesznek az új középosztály. A szent rög az, ahonnan a hazaszeretet szivárog. A rögök tulajdonosaié kell hogy legyen a jövő.

Hanem persze olyan intézüciókat kell hozni, olyan viszonyokat teremteni, hogy magyarrá legyen, aki Magyarországon lakik. Mert magától semmi sem megy.

Éppen Asbóth mutatta ki, hogy szakavatottsággal milyen intézüciók tették a hajdani középosztályt azzá, ami volt. Ő mutat rá arra legszebben, hogy az emberek gyúrható anyag a helyes intézüciók vasmarka között.

*

Asbóth végül azon biztató eredményhez jut — s mi is azt hisszük, hogy ez az igaz, azon eredményhez jut, hogy a nemesség erényeit végre az egész nemzet fogja átörökölni, — de mégis vet egy sóvárgó konzervatív pillantást a hanyatló predikátumok felé s buzdítja viselőit, hogy ne hagyják magukat, s mint ahogy hajdan fegyverrel vívták vissza őseik az elveszett pozíciókat, fogják meg ők most a munka és szellem fegyvereit.

Igen, fogják meg, de könnyítsenek magukon azzal, hogy a nemesi tradíciókat dobják ki a táskájukból.

Mert ami súly volt egykor, ma teher. S a jelenlegi generációt ez emlékek nyomták le — a tespedésbe.

AZ ÚJ BLAHÁNÉ

Hogy a hét város Homér születési helye fölött vitakozott hajdan, az nagy bolondság volt. Mert akárhol született is, mindegy, egész Görögországnak világitott.

Hogy három vármegye, Csanád, Somogy és Nógrád azon vitakozik, egyik sem akarván őt fölléptetni, hogy hova nem való Szontagh Pali, az is nagy bolondság. Mert ha meg volna is állapítható a szülőmegyéje, azért mégsem lennének kénytelenek őt ott megválasztani.

Hanem, hogy most az a kérdés kezd felülkerekedni: beteg-e vajon Hegyi Aranka, vagy sem, az már nem tréfadolog. Egy ilyen vitának mindég van jogosultsága . .

A kis pacsirta elhallgatott. Üres a berek és unalmas. Rettenetes hírek szivárognak ki. A pacsirtának torokbaja van. Elmegy gyógyulni Emsbe, s nem fogjuk látni so-
káiig.

A Népszínház udvarának homokján az ő picike lábnyomait a Solymosi és az Együd vastag talpa agyontapossa, öltözőszobájába hiába suhan be az esti szellő . . Ő nem lesz ott. Elveszítjük. Igaz, hogy csak rövid időre, de a nélkülözésben a percek is nagyon hosszúk .

Hát igazán beteg-e? Hirt gyorsan vált: -- Nincs semmi baja, csak meghűlt kissé.

Nem igaz, mintha semmi baja sem lenne, — beszéli egy másik »hiteles forrás«. Odavan, elmegy s a jó isten tudja, hogy mikor tér vissza.

Ez aztán a nagyság átka, hogy a beteget nem hagyja betegnek s az egészségest egészségesnek.

Először csak a könyomatú lapok kezdik. Ezeknek még nem hisz senki, mert ezek bizonyos felelősséggel tartoznak, hanem a színház vagy a Szikszay udvarán ki találja ejteni valaki s akkor mindjárt biztossá válik.

Beteg-e? nem beteg-e? Az akácfaleveleket kell megkérdeni, hogy a legutolsó levél elárulja az érdekes titkot.

*

Egy fiatal írnok egy ízben meg akarván tudni, mekkora helyet szorított már magának a literatúrában, egy áltudósítást küldött be faluról a saját haláláról.

Nyolc-kilenc sorban emlékeztek meg róla a lapok.

— Még korán van meghalni — jegyzé meg nyugodtan, elolvasva a nekrológokat, — *legalább ötven sorra akarom vinni.*

. . . Ez az ötven sor az, amiért a nagyok fáradnak egy egész életen át.

A színésznők nagyságának más a mértéke. Nekik nem muszáj okvetlenül meghalni, ők maradhatnak elevenen is, — mindössze meg kell betegedniök, s ez elég.

Vagy csinál szenzációt a betegségük, vagy nem. S ez a *nagyság* vagy a *semmi*.

A kis Hegyi Aranka betegsége esemény. Egészen meg vagyunk ijedve.

*

Mikor a férjhezmenetelét hozták a lapok, az még nem döbönt meg.

Hátha nem igaz! De meg lehetetlen is, hogy azt valaki elvihesse, akit már össze-visszacsókkolt más... a *múzsá*.

Hanem az a betegség, ez megdöbönt. Mert ez egy új éra a Népszínházban.

Mikor a csillag fénye elbágyad, akkor vesszük észre, hogy milyen fénylő volt. Azelőtt azt sem láttuk, hogy csillag.

Egyszerre nevezetessé vált Hegyi Aranka. Azt sem tudjuk, hogyan, miként. Talán nem is sejtette senki.

De igen!

Egy vasárnapi színműelőadáson a tömeg tapsolását hallván Tihanyi, a leeresztett függönyök mögött megfogta a Blaháné kezét:

— Jöjjön, *méltóságos báróné*, hajtsuk meg magunkat a *mesterlegényeknek*.

Blaháné elmosolyodott a csípős szavakon, s így szólt:

— Menjünk, galambom; úgysem tart már nagyon sokáig. Ősmerem én a publikum tenyerét.

— Meghiszem azt. Elég sokáig hordozta rajta.

*

Úgy van, a »publikum tenyere« édes fekvőhely, aki rajta van, annak, s sohasem unja meg senki. Hol hideg, hol meleg, néha nagyon izzadó és mindig változékony. Hanem »állandó fundusnak« éppen nem lehet használni.

Úgy látszik, a Hegyi Aranka nevére lesz nemsokára telekkönyvezve. A nagy érdeklődés betegsége iránt előrevetődő árnyéka ennek.

Beteg-e, nem beteg-e? Isten tudja, mi baja van. Valami igéző homály ül sorsa fölött.

Hátha csak intrika az egész és nem akarják szerződtetni az új igazgatósághoz?

Évvától kitelik az is.

Éva már szerencsétlenné tette azzal egyszer a nagyközönséget, hogy leszakította az almát.

Most ez a másik Éva eldob egy virágbimbót s azzal teszi szerencsétlenné a publikumot.

Pedig hát kár a fejüket törni, uraim, kár gyanúsítani, találgatni, s oktalan dolog tapogatózni a sötétben. Hegyi Aranka sem válik meg a Népszínházról, sem nem beteg, hanem egyszerűen meg akarta tudni, — hogy *hány embernek fog fájni az ő torokbaja?*

Hanem felsült — mert nem bírja összeszámítani.

ZALAI JELÖLTSÉGEM

Apróságok

Mi legszebb Zala vármegyében? — kérdezték egyszer állítólag Deák Ferencet, mire az röviden felelte: »Somogy vármegye.«

Aminthogy igaz is, mert Zalából, ha dombosabb helyére lép valaki, szépen odalátszik a regényes Somogy, a Kisfaludyak hazája.

No, hanem azért Zala megyének lenni sem bolondság, nemcsak azért, mert Deákot nevelte, de mert a híres göcsejiek is ott laknak.

Aztán ilyenkor minden vidék szép, mikor még a szénás-pajtákra is a nemzeti trikolor libeg-lobog kevélyen.

Harmadikán kaptam a sürgönyt.

»Jeles hazafi! — így szól — örömmel tudatjuk önnek mai értekezletünkben, hogy egy törpe töredék önt jelölte. Megválasztása több mint bizonyos. Jöjjön le minél előbb!«

Gyanús volt előttem a sürgöny, mint ahogy gyanús minden választási sürgöny a világon. Dacára annak, hogy jeles hazafi vagyok, megvan az a szokásom, hogy gondolkozni is szoktam, — minélfogva félni kezdtem a fiaskótól, s elhatá-

roztam, hogy mint Endrődy Sándor Kolozsvárra, én is inkognitó utazom Zalamegyébe.

Ott majd kipuhatólván a közhangulatot, ha van sikerrelátás, — magammal viszem a pörge kalapomat is és a mentét, s alkalmas pillanatban előlépek.

Monostorra érve, szóba eredtem itt-ott a választókkal. Legelőször is a régi tapolcai képviselőről kívántam magamnak információkat szerezni.

— Ugyan mondják meg nekem kigyelmetek, miféle ember az a Kerkápolyi?

A bíró-gazda volt a kolompos, megráncigálta gondolkozva a lajbija hátulját, azután összeráncolta a homlokát, mialatt végiggondolta Kerkápolyi összes működését s így szólt:

Nincs abban, uram, annyi ész sem, mint a bikkfában.

No, szegény Kerkápolyi, te ugyan meg vagy bírálva. A nép szava az isten szava, — íme a legfelsőbb fórum ítélete.

— Aztán, kit szeretnek kentek a legjobban? — puhatolóztam odább.

— Hát a Gyulát — mondá az öreg paraszt, s a többiek fejükkal bólingattak.

— Miféle Gyulát?

— Hát a mi Gyulánkat. A Verhovay Gyulát.

Olyan okos ember az?

— Jaj, uram, nagy ember az! — nem volt olyan Kossuth óta, vagy tán még Kossuth sem volt olyan okos. Itt, éppen ezen a szent helyen mondta ezelőtt három évvel, sohasem felejttem el, míg élek — még az unokáimnak is meghagyom. Még ma is, mintha hallanám azokat az arany szavait . . .

-- Mit is mondott csak?

— Azt mondta biz az, uram: törvényt kellene hozni arra, hogy ennek a Kerkay Pólinak még a maradékai se kapjanak hivatalt.

— Egyebet nem mondott?

— Micsoda? Még egyebet is mondjon? Benne van ebben a világon minden.

Amerre mentem, sehol sem hallottam a saját nevemet, végre megkísértettem előhozni egy lakodalmon, ahol a népelem intelligensebb része vett részt, még mesteremberek is.

— Hát a K. Miklós jelöltsége hogyan áll? — kérdém bizonyos féltékenységgel, mint minden ember, ha a saját nevét odadobja a harapós kutyának, amint én szeretem nevezni a közvéleményt, persze nem a nyilvános szónoklataimban.

— Ki légyen az a K. Miklós?

Felhoztam magam mellett a legjobb argumentumot.

— Egy jóra való fiatalember. Szlávynak különben rokona.

— Tyú, Szlávny! Ki ne mondja az úr azt a nevet itt a környékünkön, mert mindjárt agyonütik! Be ne jöjjön ide az a fiatalember, mert vasvillára szúrják, aki Szlávnyval heted-ízigen rokon.

— De hát mért haragusznak úgy Szlávnyra?

— Hagyja el, uram, bebiztosított az nekünk úgy, hogy a maradékaink is megsiratják.

Sokáig törtem a fejem, honnan e gyűlölség, mikor Szlávny sohase járt e környéken, s innen nem volt képviselő; végre rájöttem véletlenül, látva, hogy némely házakon ott csillog a »Szlávia« biztosító társaság táblácskája.

Arra a Szláviára, — illetőleg e miatt a Szlávia miatt lett szörnyen népszerűtlen a Szlávny neve.

Most már resteltem, hogy mindenütt kiadtam magamat rokonának, — s bukásom »több mint bizonyos«.

Egy képviselő-jelölt.

A TITKOK ÉJE

Légy erős, múzsám, mert nagy férfiakat énekelek s földrengető büszke csatákat. Csojtáros paripák nem ágaskodnak ugyan kevélyen, Phóbus szekerének fénye nem törik meg a nehéz pajzson és a vitézi sisakokon. Kardok nem csillognak, hanem a zsíros tüszőkön duzzadás jelzi, hogy nem üresek; dárdának, kopjának híre sincsen, zászlókat nem lebegtet a szaladó Aeolus, — hanem igenis a halina-szűrők ujjait.

A föld nem dübörög büszke daliák rettenetes lábdobogásától, hanem csak a bocskortól piszkolódik be az út s porzik.

Hadisátrak nem emelkednek a rónán, — semmi sem mutatja az ádáz sereg hadi vágyát csak néhány füstölő kémény, ahol a »kecske pörköltöt« főzik, meg a »demikátot«, — mert nem Pusztaszeren vagyunk ám hanem csak *Turóc-Szent-Mártonban*.

*

Röpke szellő szárnya meghozta az aggodalmas hírt, hogy a Hurbanok, Hodzsák, Mudrony Pálok és Mihályok büszke népe szervezkedik a választásokra!

Se többet nem akar, sem kevesebbel be nem éri, mint hogy a magyar parlamentbe behozhassanak egy tót töredéket is.

Fent volt már Pauliny Tóth Vilmos, de hát mit ér az, »egy csak egy, meg kell sokszorozni«.

A becsületes tótok, (hogy a jó isten áldja meg őket), elunták *kicsibe* csinálni, az eddig mind csak »Kleinhandlung« volt. *Országos tót pártot* kell szervezni, amely a parlamentben is felemelhesse szavát.

Mert az ördög nem alszik . . . Ki tudja, hogy lesz, mint lesz.

A politika forgandós . Ha sikerül nyolc-tíz képviselőt felküldeniök, még bizony . . . jövőjük is van.

Hiszen a hógomoly is először csak egy marék hó. Hátha visszaszerezhetik az országot.

Miért ne?

A magyarok egy lovat küldtek nekik érte, — ők meg most tíz lovat küldenek.

Ha ugyan sikerül tíz kerületben elbolondítani a népet.

*

Pénzök mint tudósítónk írja — bőven van. Paulik nevű bécsi tanár áll a mozgalom élén, s Bécsből szítja a tüzet s küldi a pénzt is — ami ugyan nagyon valószínűtlen, de nem lehetetlenség.

A derék becsületes Paulikot már ösmerjük. Ő volt az, aki nemrég felszólítást intézett a magyarországi tót ifjakhoz, hogy ne menjenek a budapesti egyetemre, hanem vagy Prágá-

ba vagy Bécsbe. Ott bő gyámolítást fognak nyerni az anyagiakban is.

Paulik úr tehát kell, hogy mégis rendelkezék bizonyos jótékonycélú összeggel, mellyel a magyaroknak akarnak ártani.

Hogy honnan jön ez az összeg?

Feleljük Hugo Viktorral: »... Titkok éje.«

De hogy hová megy, arra világosan mondhatjuk, hogy: *a pálinkamérésekbe.*

Ilyen alapot sokat kívánnánk, — mert a magunk erejéből csakugyan drágák egy kicsit a választások.

A SZEGEDI KOMÉDIÁK

Van egy régi, sok százesztendőös ábra-mutatvány. Gyerekeknek való: ők szoktak szörnyűködni rajta.

Felrajzolnak nekik egy kútat s körülötte vegyesen zsidó és keresztény családokat.

Ahol a kereszt van, ott a keresztények laknak, ahol a nulla, ott a zsidók.

○ + ○
+ □ +
○ + ○

Szegeden is így voltak a választók, csakhogy ott a kereszt az ellenzéki választókat jelzi, a nulla a kormánypártiakat, a kút pedig a választási urnát.

A törzs feje akkor is, — most Szegeden is engedélyért folyamodott, hogy a kerületet kikerekíthesse, mert nagyon cikk-cakkos volt az ábrája.

Ki is kerekítette ilyenformán:

○	+	○
+	□	+
○	+	○

Hogy miért volt ez a kikerekítés, miért nem, azt persze senki a maga fejétől ki nem találhatja. Mert aki a tőknek az ő leveleivel betakarja vala az ő arcát, mivel ő nem látja a többieket, azt hiszi, őt sem látják, pedig még a lába, dereka, nyaka künn van.

A kisgyerekek rögtön ki szokták találni, hogy a csúf zsidók kizárták a kútról a szegény keresztényeket. S azért szörnyűködnek.

Hanem persze a kis gyerekek nem elég udvariasak.

A nagy gyerekek sokkal finomabbak, ők úgy viselték magukat, hogy nem értik, mire való volt ez a kikerekítés.

Legalább senki sem vetette Tiszáéknak szemére. Csak éppen egyszer Herman Ottó.

*

A szegedi ellenzéki kerület, természetesen, most már *megtisztult* kerület lett.

S a szent kútnál várható volt, hogy csupa igazhívők fognak megjelenni a kijelölő gyűlésre.

De hát nem úgy történt, a bálvány ki volt téve, s az egyhangúság ki volt csinálva. Tisza Lajost kandidálták óriási éljenek közt.

De íme, egyszerre csak a kút fenekéről, éppen mint Poe Edgar novelláiban szokás, megjelenik az agyonütött ellenzéki szellem árnyéka, s a bengáli fényben tündöklő bálvány arca egyszerre átváltozik az Eötvös Károlyévá.

Lőn nagy rémület és jajveszéklés.

De a kísértet csak megjelent, elhalványítá az arcokat s távozott.

Díszküldöttség indult el Tisza Lajosért, ki ártatlan arccal *kerekíté ki* elméjében a *kikerekített* kerület választóihoz útközben a beszédet.

*

A beszéd tartalma röviden erre az argumentumra épült: »Miután *egyhangúlag* felajánlották nekem a kerületet, nem szabad lemondanom a bizalomról, mely oly nagy, hogy a pártérdekeket is összeszaggatta. Elfogadom a jelöltséget.«

Útközben azonban kiakantotta valamelyik főember, hogy ott járt ám a konfencián a Banquo szelleme is. az agyonütött ellenzéki kerület árnyéka.

Banquo szellemétől pedig van oka félni Tisza Lajosnak is, mert az ő keze is részese a halálában.

Tisza tehát útközben meggondolta a dolgot.

»Mi itt a teendő? Elfogadjam? Megleszek, de azt fogják mondani, mihelyt ellenfelem lesz, hogy pressziót gyakoroltam a választókra, és pedig mondani fogják még akkor is, ha valóban gyakorlok. De azonban . ha visszautasítom . jó lesz Horváth Gyulának vagy másvalakinek. Én pedig kivághatok olyan frázist a visszautasítás alkalmából, — hogy ha Pestre megyek, még Jókai is, még a bátyám is megirigyli tőlem.«

S úgy tett, amiként beszéle, — mert bizony, bizony nem tehetett másképp.

*

Csakhogy az okos ember nem áll meg a fele úton. A morál azt kívánja, hogy Herman Ottó is bűnhődjék, amiért ő észre merte venni, hogy az a kerület-kikerekítés nem valami szépészeti szempontból történik, és mert neki tulajdonították (minthogy éppen lent volt) a kísértet-idézést is. Hja, az ilyen természetföltre dolgokhoz is!

Hermannak bűnhődnie kell, s az ő kerületének is követni [kell] lassan a kikerekített kerület sorsát.

Lón sűgás-bűgás a palotában, udvaroncok agya főtt, futoncok lába mozgott, s történt hogy Herman távozása után harmadnapra, kikerestek egy éretlen alsórendű hivatalnokot, valami Tóth Pál nevezetűt, akit az alsó kerületi ellenzéki választók Herman ellenében fölléptessenek.

Az ifjú emberrel, ki különben telivér mamelukhajtás, s egyéb se való a világon, mint hogy ostoba végzéseket másoljon, — már egy félév óta játszották a szélső baloldalt hogy alkalmassá tegyék ilyen sakk-figurává.

A szélsőbali választók, kik mindig a külszint nézik, — (még akkor is, mikor Bakay uram orrára van irányozva áhítatos tekintetük) persze nem is képzelik, hogy Domine Tóth Pál csak eszköz s elejteni szándékoznak Hermant,

aki pedig díszére válik a kerületnek, s európai műveltségével és széles ismereteivel a világ bármely parlamentjében számot tenne.

Nem őt jellemzi az hátrányosan, hogy nagyobb szerepet nem játszott pártjában, — hanem a pártot.

Nos, csak haladjunk ilyen szépen tovább is. Csak buk-tassátok meg, jó szegediek, Hermant s küldjétek fel a maga-tok képire Tóth Pált.

És éljenezzék meg ezután is Tisza Lajosnak azt a szép frázisát, amit a hivatalos távirat sietett elszórni:

»Hogy ő csupán várost ment Szegedre építeni.«

†

GRÓF KÁROLYI ISTVÁN

A *legöregebb* magyar főúr halt meg idősb Károlyi István-ban. S mégis kevés főúr halhatott volna meg *oly korban*, mint ő.

Dísze volt az arisztokráciának ez aggastyán, s élete mindvégig gyümölcsöző volt a közügyeknek és a nemes céloknak.

Károlyi István gróf mindig egyik legtekintélyesebb tagja volt a magyar főrangú világnak, úgy nagy vagyonánál, mint személyes tulajdonainál fogva, különösen nemes, nyílt karaktere s jótékonyága nevét országszerte tiszteltté tette.

Ha nem született volna is Károlyi Istvánnak, a név, melyet örököseinek hagy, — megszépítené azokat.

A szorosan vett politikába sohasem avatkozott: neki még az is derogált s talán nem is jogosulatlan ez arisztokratikus fölfogás!

De azért neve össze van fonva a magyar nemzet múltjával, néhol lazán, csak mint részlet vagy háttér, de *az ország komolyabb törekvéseivel* mindig *szorosán*.

Halála, mely ma reggel 3 óraker következett be a fői kastélyban, az arisztokrácia nagy részét, melyhez rokoni kötelékben állott, mély gyászba ejté, de a részvét általános lesz, s az egész országot fájdalmasan érinti a csapás.

Mert gróf Károlyi István koporsójánál helyet kér a nép könnye is. A hajdani jobbágyoké, kikről ő vette le legelőbb a jármot, 1843-ban, megelőzve az országgyűlést.

Sok cím van a partecéduláján: valóságos belső titkos tanácsos volt, csász. kir. kamarás; viselte a Szent-István rend nagykeresztjét, igazgatótagja volt az akadémiának, stb. — De egyik sem oly fényes, mint az, hogy a »jobbágyok atyja« volt.

Életrajzát következőkben adjuk:

Szül. 1797-ben, nov. 18-án. Atyja gr. Károlyi József. Tanulmányait Pesten végezte a piaristáknál és az egyetemen. Havi pénzét már akkor is tanulótársai segélyére fordítá.

Fiatalon katona lett s mint huszárkapitány attaséi minőségben működött a párizsi osztrák követségnél. Oriási fényt fejtett itt ki, mely versenyzett X. Károly francia király pompájával, kinek személyes barátságát bírta.

1819-ben gr. Polignac miniszterelnök sógornőjét, Dillon Georgine comtesse-t vette nőül, kivel nagyterjedelmű birtokokat kapott Franciaországban.

Dacára külföldi tartózkodásának, jó hazafi volt mindig. Az akadémia és a kaszinó alapításához nagy összegekkel járult. A gazdasági egyesületnek szinte egyik főalapítója, s az »István telek« az ő ajándéka, tőle nyerte nevét is. A lóverseny ezer forintos Károlyi-díját is ő alapítá.

1848-ban Pest megye nádori helytartója volt. A szabadságharc kitörésekor összes, húsz mázsányi ezüstjét felajánlotta a haza oltárára, s két fiával: Edével és Sándorral s összes fegyverfogható cselédségével a hadi szolgálatban is részt vett. Sőt a szenttamási ütközet után saját költségén egy egész ezredet szerelt föl: az oly híressé vált Károlyi-huszárokat.

A szabadságharc után elfogták s Batthyány Lajossal együtt ült az Újépületben. Halálos ítéletét csak rendkívüli befolyás és pártfogás változtathatták meg, s 10 évi börtönbüntetésre ítéltetett. 1851-ben 100,000 pengő forint váltságdíj mellett szabadon bocsátották.

A passzív ellenállás korszakában társadalmi téren fejté ki áldásos tevékenységét. A honvédözvegyeket és árvákat segítette. Építteté a főtí templomot és számos népiskolát roppant uradalmaiban. Az irodalmat és művészetet is pár-

tolta s ő vetette meg alapját a magyar írók segélyegyletének 10,000 frtnyi alapítványával.

Eötvös, Kemény, Császár, Szenvey, Garay, Török János, Markó és Ligeti ekkoriban sokat megfordultak a vendég-szerető főúr házában.

1861-ben, úgyszintén 67–69-ig Pestmegye főispánja volt, s 1870-ben a király három napig volt vendége Fótan.

Második neje, gr. Esterházy Fanny elhalván, 23 évi özvegyesség után elvette báró Orczy Máriát, ki agg napjaiban hű támasza és gyöngéd ápolója volt.

Legkedvencebb tartózkodási helye Fót volt, — mindig ott töltötte a nyarat s csak a telet Pesten, de már két év óta még télen sem akart megválni kedves helyétől: ott várta a halált.

Mindég gyengébb-gyengébb lett. Rokonai, barátjai már sejtették a végét, sohasem hagyták el.

Tegnap nagyon rosszul érezvén magát, hívatta Somhegyi József apátot, s az ráadta az utolsó kenetet.

Éjfél tájban kissé jobban lett, ágyánál virrasztó rokonai nagy örömeire szivart kért s rágyújtott.

A füstöt mindig lassabban, lassabban eregette, míg egyszerre aláhanyatlott a fő, becsukódtak a szemek s megszűnt a szivarfüst és az élet.

De ez az élet nem volt füst. Egy hosszú fény, mely *világitott* sokaknak, de *melegített* mindenkit.

Eszméletét mindvégig megtartá s úgy halt meg, mint egy igazi arisztokratának az ideálja: *a halál lassan, illedelmesen nyitott be hozzá, mintha az ő akaratából eresztették volna be inasai.*

EGERET SZÜLTEK A HEGYEK

(Kulisszatitok)

Ne ijedjenek meg, uraim! Nem önökre vonatkozik a cím . .

Nem, én nem vagyok maliciózus ember, s különben is,

ha önökre vonatkoznék, nem mondanám, hogy titok .
mert nem titok.

Inkább is megváltoztatom a címet. Legyen ez:

»Hegyet szültek az egerek.«

Mert ez is megeshetik.

Mióta Ordódy miniszter lett, azóta már semmi sem lehetetlen.

*

Nem, ez a cím *nem célzás* senkire és semmire. Becsületemre mondom, még lapot sem olvastam ma.

Az alább előadandó dolog egy picike képviselővel foglalkozik csak.

Egy picike képviselővel? Ah, nem! A jelzőt rosszul választottam — mert elképzelhetlen az, hogy Csatár Zsigát valaki »picikém«-nek szólítsa.

*

Pedig éppen Csatár Zsigáról van szó. A jámbor csongrádi Demosthenesről, aki nem annyira pici ember, mint inkább utolsó ember a parlamentben.

De én istenem, az nem szégyen, mert hiszen csak kell lenni valakinek utolsónak is!

Aztán a biblia szerint: *az utolsók lesznek elsőkké.*

S ez be is teljesedett Csatáron, — amennyiben ő lett az első ember Magyarországon, aki fölött vízzel diadalmaskodott az ellenjelöltje.

Eddig mindig bort említettek az annálék.

*

Ez a csodálatos ellenjelölt, aki így fordította meg a világot, Ordódy miniszter.

Izé . . hümm, kellene ide a szabályozáshoz vagy hatvanezer forint meg is adnám, hümm, megkapnák tőlem . izé . hiszen értenek önök?

S ők értették.

Mikor Csatár hazajött a beszámolót tartani, szépen meghallgatták, meg is éljenezték, de aztán megmondták neki:

»Hallja, komámuram, édes sógoruram, maga a mi emberünk, igaz-e? A maga lángoló hazaszeretete és honfiúi búbánata, számot vetettünk magunkkal, megérhet körülbelül ötven bankó forintot évenként. Most azonban az átkos Ordógyi miniszter kiveszi árendába a bizalmunkat három évre hatvanezer forintért. Meglehetős jó ár. Tudja mit, édes komám, engedjen, — mert ha nem enged, akkor megbuktatjuk.«

»Az okosabb enged« — mondá Csatár savanyú mosollyal s engedett.

S így nem lett az idén Csongrádon processzió szent zsoldárokkal, mint egyébkor, — hanem ahelyett, mikor Ordódy lejött, elénekelték róla:

Csongorádi kis barna,
Be suhog rajt' a ruha!

*

Hanem hát ahol Csatár a volt képviselő és Ordódy a leendő képviselő, ott van ám ész bőven.

A csongorádi ember esze körösztülvilágít mindenféle emböri és minisztöri gauklérián.

Hátha egeret szülnek a hegyek az aranyhegyek — amiket Ordódy ígért.

Nosza, deputáció!

A deputáció olyan Magyarországon, mint a deákflastrom: az *mindenre* jó.

Ha valami kell a municipiumnak: küldjünk egy deputációt, ha valami nem kell, akkor is küldjünk deputációt.

Ha rossz az út, deputáció, ha jó az út, akkor is deputáció.

Mindenütt, mindig a deputáció.

Eljött hát a csongrádi deputáció Budapestre, nagy diplomáciai aggodalmakkal és tervekkel szaturálva.

Sorba járta a szélsőbali primipilusokat. Ezek adjanak tanácsot ebben a nehéz dologban.

De hát, iszen a dolog nagyon egyszerű. Mit akarnak önök egyebet? kérdé egy auktoritás.

— Hát úgy gondoltuk meg, kérem, hogy fölme gyünk Ordódy miniszterhez s újra följajnljuk.

— Hát csak menjenek isten hírével.

— De nem az van, kérem, a dologban . . . hanem az forog az eszünkben, hogy egy-két forinton fogadunk magunk mellé egy idegen embert is.

A primpilus sehogy sem értette, mit akarnak az idegen emberrel, éppen úgy nem értette a miniszteri ajtónálló sem.

— Hány tagból áll a deputáció? — kérdé.

— Hatból.

— De önök heten vannak.

— Nem tesz semmit. Vegye az úr úgy, mintha hatan volnánk.

— De nem lehet, annyit jelentettem be őexcellenciájának. Én csak a deputáció embereit bocsáthatom be.

— Pedig nekünk éppen az az egy ember kell. Inkább közülünk ne bocsásson be az úr valakit.

Addig rezonirozott az ajtónálló, hogy végre is rájöttek arra a gondolatra, hogy: »nini, majd elfeledtük, hiszen a közlekedési minisztériumban vagyunk«, s egy kis borralalót csúsztatnak bizalmasan az ajtónálló kezébe.

— Hát minek maguknak ez az idegen ember?

A deputáció vezetője hamiskásan hunyorított a szemével s ezt súgta:

— Hát tudja mit, bácsi! Ez az ember meg van fogadva tanúnak.

— Miféle tanúnak?

— Jaj, bácsi, van ám nekünk eszünk. Ordódy megint megígéri a hatvanezer forintot és amikor majd tanúzásra kerül a dolog s azt fogja mondani, hogy *a csongrádi ember nem gílt* mi akkor ezzel a becsületes budai emberrel állunk elé. Mert tudjuk ám mi a nagy politikát, bácsi!

A PÁRBAJDŰH

Nem írunk a párbaj jogosságának kérdéséről.

Nem ezt a nagy társadalmi problémát feszegetjük.

Azon *párbajdűh* ellen emeljük fel szavunkat, mely a nevetségesbe csap át.

És mégis bosszantó.

Nincs nap párbaj-hírek nélkül. A franciát kivéve, nincs egy civilizált nép sem, mely annyit párbajoznék, mint a magyar. Budapesttel csak Párizs vetekedik. A városligettel, rákospalotai erdővel csak a belga határszél és boulognei erdő.

De még a franciák párbajaiban is több komolyság van, mint a mi párbajainkban. Még Párizsban, Franciaországban sem *aljasodott* el annyira a párbaj, mint elaljasodott Budapesten, Magyarországon. Nemcsak levetkezte álnimbuszát, de — *encanaillizálva* van!

Komoly férfiú komoly sérelmét gyakran nem torolhatja meg másként, mint fegyverrel kezében. A párbaj mindig ostoba módja marad a becsület helyreállításának. De amíg a társadalom félszeg-ítélete e tekintetben meg nem változik, bizonyos rendkívüli esetekben a legkomolyabb férfiak is kockára fogják tenni párbajban életüket.

Amit azonban nálunk nem komoly férfiak, nem komoly sérelmek miatt művelnek, az nem párbaj, az a párbaj paródiája. Diákok, kereskedelmi tanoncok, éretlen, bajsz-talan ifjak, feltűnésre vágyó hencegők vívják többnyire vértelen párbajaikat. Sokakat csak az vezet, hogy nevök vagy nevének kezdőbetűje a hírlapokban megjelenjék. Hősöknek képzelik magukat. Azt hiszik, hogy az olvasóközön-ség is azoknak tartja őket.

Pedig ez csak bosszankodhatik, vagy kacaghat. Émelyítő undort érezhet.

Mi oka a párbajmánia ez elterjedésének?

Számos társadalmi oka van, de legfőbb ok a *törvénykezésben* rejlik.

Komoly férfiakat a legszigorúbb büntetés sem riasztana el a párbajtól, mint sok esetben a becsület helyreállításának egyetlen módjától. De a nyegleséget megfékezheti.

Nálunk azonban a párbajnak nincs éppen semmi büntetése.

A párbajdühnek nincs ellenoka sem a társadalomban, sem a törvényteremben.

Hallottunk ügyészi vádbeszédet, mely inkább beillett volna védbeszédnek.

Láttunk bírói ítéleteket oly enyhe büntetéstételekkel, hogy szinte nem is képezhetnek büntetést.

S még ezek a büntetéstételek sem érvényesülhettek. *A párbajozók kegyelmet kapnak, ha kegyelemért folyamodnak.* Ki felelős e rendszeres megkegyelmezésekért, melyek illuzóriusokká teszik büntetőtörvénykönyvünk intézkedéseit? *A magyar igazságügyminiszter.*

Az 1848. III. t.c. világosan megmondja ezt.

Az igazságügyminiszter felelős azért, hogy a párbajozókat kegyelemre ajánlja őfelségének, s ezáltal közvetlenül előmozdítja a párbajdüh terjedését. A rendszeres megkegyelmezés ugyanis nimbuszsal veszi körül a párbajozókat, a közönséges büntettek sorából magasan kiemeli a párbajt.

Komoly esetekben, midőn valakit érzékenyen megsértett személyes vagy házi becsület párbajra kényszerít, *igenis helyén van a büntetőtörvény szigorának kegyelem útján való enyhítése* vagy éppen teljes megszüntetése. De hogy a lovagias szokásokat kiparodizáló nyeglék oly bánásmódban részesüljenek, mint a komoly férfiak: ez *helytelen*, ezért az igazságügyminiszter felel.

Nincs oly társadalmi baj, melyet a *felülről* adott példa meg nem gyógyíthatna, vagy el nem mérgesíthetne.

A társadalom alsó rétegei a felsőbbek után indulnak.

E tekintetben épp a párbaj ügye szolgáltat frappáns példát.

Viktória angol királynő udvarképtelenné tette a párbajt. A Tankrédeknek és Rolandoknak nincs bejárásuk az angol felség polgárias színezetű környezetébe.

Angliában ma már ritka kivétel, akkor is, kikacagott és *büntetett* kivétel a párbaj.

Nálunk ellenben, hol a párbajozók egyre-másra kegyelmet kapnak, valóságos társadalmi csapássá válik a párbajdüh. Társadalmi csapássá válik, s azonfelül kérdésbe helyezi a külföld előtt komolyságunkat.

Szándékszik-e ezt megakadályozni Pauler Tivadar, azáltal, hogy a megkegyelmezéseknek ellenszegül, s őfelségének csak azokat ajánlja kegyelemre, kik valóban méltók rá?

Szándékszik-e Viktória angol királynő példájának propagandát csinálni?

Szándékszik-e utasítani ügyészeit, hogy a párbajozók szigorú üldözés alá fogassanak?

Szándékszik-e a belügyminiszterrel egyetértve a rendőrség különös kötelességévé tenni a botránnyhóskodás meggátlását?

Erre feleljen meg Pauler Tivadar igazságügyminiszter.

A MÉLTSÁS KASZINÓBAN

Nem akarom Asbóthot magamra haragítani, de tény ami tény, hogy a nemesség és az arisztokrácia olyan már Magyarországon, mint a rossz fog: inog, lóbálózik, fáj is néha, — de még tart.

S a gyökerei legmélyebbek a Hatvani utcai méltóság kaszinóiban.

Valamikor »Stefi« azzal indokolta a kaszinó megalakítását, hogy legyen egy hely, ahol az ember lármát csaphasson, ha hamar nem hoznak egy pohár vizet.

Ez a férjeknek szólt, s azok bele is ugrottak abba a forradalmi eszmébe, hogy egy *másik otthonuk* legyen; csakhogy akkor még sem Széchenyi, sem ők nem gondolták, hogy a kaszinók eszméjével mekkora erős várakat építenek maguknak az asszonyok és a demokrácia ellen; ahová behúzódván, nem hat be sem a családi fürgeteg, sem a canaille nem dörzsölheti hozzájuk a könyökét.

A világerő sem akarom felizgatni a Nemzeti Kaszinó ellen őméltóságait, a konteszeket és baroneszeket, szelíd szemeik ne szórjanak haragot, fehér homlokuk ne szedjen össze ráncokat. Oh, nem, ők nem neheztehetnek; a férjekkel szemben nem sikk idegesnek lenni. Ők a férjeket azért kínozzák, mert unatkoznak mellettük. Széchenyi eszméje nagyszerű volt: az az asszonyok otthonát is megédesítette.

Nem akarok világosabb lenni, hogy diszkrét lehessenek. S nem merek diszkrét lenni, hogy unalmassá ne váljak.

Sapristi! . Milyen egyszerre beleestem a kaszinói bontomba: mert ez az! Elmenni a határig, de túl nem lépni rajta, megfeszíteni az ideget, de szét nem pattantani, az arzenikumot felolvasztani a limonádében, s a limonádét belecsöp-penteni az abszintba.

Egy külön társadalom az ott, más emberek-, más szokások-, és más erkölcsökkel. Nevek, sugarak, amik a múltból nyúlnak ki s rájuk vetik bágyadt fényüket.

Bágyadt a fény — de *bágyasztó* is.

Az unokáknak nehéz már az ősi páncél, nem bírják a ragyogó sisakot, nem viselik hát, — *de egyebet sem öltenek föl helyette.*

Bizonyos átmenetben, várakozásban vannak, az új századok már ott dörömböznek türelmetlenül az ajtón, az apák kísérteties alakja pedig megjelen az ablaknál.

Ezért van valami félszepség és ferdeség a helyzetükben, hogy minduntalan összetévesztik tetteiket. Mikor a hatalom megjelenik előttük, gúnyosan tekintenek rá, mint ahogy egy parvenüre szokás, aki az ő livrójüket viselte egykor — s mikor a hatalom otthagyja őket, vagy hideg tekintetekkel méri, ösztönszerűleg futnak utána lekötelező mosolyukkal.

Mert van fülük és van szemük, meghallani a dörömbölést odakünn s meglátni a felsőruhákba öltözött büszke, kevély árnyakat az ablaknál.

Ott áll az egyszerű sárga ház. Ha éji órákban elmegyünk arra, mikor a szelíd burgerek alszanak és álmodoznak, a kaszinó ablakai még mindig ki vannak világítva. Ott ilyenkor foly az élet javában.

De ez az élet is egy álmodozás. Pedig szomorú álmodozás, mert a múlt századok ragyogását élük át. S ami valóság volt egykor, tudják jól, ködbe vesző álom. Fülükbe zsong már a modern rege, hogy Ornán lovag, ki a királyi udvarokhoz ment sorról-sorra, hogy fölatalálja valamelyik trón zsámo-lyánál a Dicsőséget, hiába járt, s mikor csüggedten visszafordult, egyszer csak egy kis faluban zöld mezőn, galagonyabokrok közül eléje lépett akit keresett, igénytelen falusi lányka képiben. Fehér kötény volt rajta s mezei virágot tartott kis kezeiben.

Fülükbe zsong a rege, előttük dereng az út is, amerre menniök kell a Dicsőség után, de nem mernek elindulni, álszégven, kevélység visszatartja őket, s fumigatíve beszélnek arról, aki hűtlen lett hozzájuk, de akit még mindig imádnak. Mésalliance az rájuk nézve most, ami édes frigy volt azelőtt.

Pedig a lányka ugyanaz — csak másforma ruhában jár . . És nem lett hűtlen, — csupán megközelíthetőbb.

Nekik most már derogál őt komolyan venni, s olyan lett a mi arisztokráciánk, mint az elkeseredett ember, maró, gúnyos és cinikus.

Azt fogják önök mondani, hogy vannak az arisztokrácia közt kivételek, kik odaadással lépnek a közpályára s lelkesedéssel szolgálják az országot, mint ősök.

Higgyék meg önök, nincsenek. Az emberek, akik sokat vesztek, nem felejthetik el az olyan veszteségeiket, amiket visszaszerezni nem lehet.

Egy új generációnak kell támadni előbb, hogy a magyar arisztokrácia megnyerje az ő végleges alakját, s odaálljon a helyre tömörülten, melyet a jövőben elfoglalni akar. Jut neki üres hely akármennyi.

Vagy ha nem hiszik önök, ülünk be ebbe a fürkébe s hallgassuk ki, miről beszélnek.

Éppen a két Festetich ül egymással szemben, az egyik Tasziló, a másik, akit nagyon jól ismernek önök mindnyájan az Andrássy-minisztérium korából, az öreg György, az ő előkelő hideg arcával és nagy bajuszával.

Ugyan mondd meg, bátyám, hogy lehetsz te olyan párt embere, mely *szabadelvű*?

Én? Énrólam te beszélsz? — kérdi az öreg György fáradt előkelőséggel.

-- Éppen terólad. Mert minden Festetich konzervatív volt még, mióta a világ áll, — csupán te .

Eh, hagyj el aztat! Mit untatsz engem? Kinek van kedve erre gondolkozni? A Deák Feri megcsinálta monarchiával a kiegyezést . Én láttam, hogy kiegyezni az ellenségekkel okos dolog, belementem *s a detailokkal nem törődtem* .

— Hát aztán?

— Nos osztán . A Gyula csinált egy miniszteriumot, nekem mondta, hogy legyek miniszter, mert miniszteriumra szükség van, s abban van szükség énrám, én elvállaltam — *s a detailokkal nem törődtem*.

— Jól van, jól . . de azután .

— Bagatelle! Kezdtük egyszer csak belátni, hogy nekünk erre a *hogy is hívják csak Tisza Kálmánra* szükség

van hát magunkhoz vettük őtet. Ő velünk jött . . . Igaz, hogy a *szabadelvű nevet vette föl*, — de mondom, *én a détailokkal nem törődöm*.

KOSSUTH PANASZA

Az öreg száműzött nyugalmát zavarják. A fáradt orosz-lán még ott a távolban sem pihenhet.

Néha a malícia, gyakran a jóakarátú naivitás vagy a tudatlanság sérti önérzetét olyan érzékenyen, hogy nem hagyhatja szó nélkül.

Ma babérait tépi a túlhajtott pártszenvedély vagy a tényérnyaló szolgálatkészség, ám tegyék; az ő dicsősége, nimbusza igazán olyan, mint a verem; minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

De mikor magánügyeibe avatkoznak, célzatait, szavait elferdítik, karakterét állítják olyan világításba, ahogy terveiknek és argumentumaiknak kedvezőbb, az már igazán fájhat a szegény öregnek, ki a száműzöttek száműzöttje, ki »polgári jogaitól megfosztott pária«, mint ő nevezi magát.

Hát igazán ne teremjen már neki egyebet töviskoszorújához a haza földé, csak még most is örökké töviseket?

Kossuth levelet írt Urváry Lajosnak. Kéri, hogy hagyják abba azt a meggondolatlan tervet, mely őt mélyen sérti, hogy t.i. eladóvá lett baracconei házát adakozás útján megvegyék tőle s aztán megint visszaajándékozzák.

»Megvallom, érzékenyen bánt — írja --, hogy akadhat Magyarországon, aki felteszi rólam, hogy én képes lehetnék a házam árát is felvenni és a házat is megtartani.«

Igaza van. E mozgalom, bármely jóakarátú volt is, Kossuthot kellemetlenül érinté. Kossuth nem fogadhat el kegyadományt senkitől.

Más országokban is mesésik — most már, az igaz, ritkább dolog —, hogy nagy államférfiak szegényesen vonulnak vissza a hatalomtól, s anyagi zavarokba bonyolódtak; ezeket is kíségti az ország nemzeti ajándékkal, de melyet *a parlament szavaz meg*.

Kossuth olyan magasan áll, hogy vele csak a parlament állhatna szóba ilyen bizalmas, kényes természetű dologban. S akkor is kérdés, ha Kossuth szóba állna-e? Nem mondaná-e büszkén akkor is, mint most: *»Én a munkám után szoktam élni.«*

Mi is közöltünk egyidejűleg a »Pesti Napló«-val Szekrényessy Kálmán úrtól egy Kossuthra vonatkozó cikket, melyben szintén előfordult a fiatal turista kissé hirtelen ki-ejtett indítványa, de e mozgalomról tudomásunk sem volt, mert annyira nem tartottuk megfelelőnek Kossuth egyéniségéhez, hogy nem is gondoltunk rá.

Helpfyhez is érkezett egy levél, melyben Jókai ellen panaszkodik Kossuth, hogy az tévesen magyarázta ilyefalvai választói előtt az ő dunai konföderációját.

De hát ez már a nagyok sorsa, mert sokat foglalkoznak velük, sokszor foglalkoznak tévesen is.

Mi meg Tápiószeléről kaptunk egy panaszt lapunk egy olvasójától, hogy ott egy ember akadt, aki a választási küzdelmek hevében elvakulva, Kossuthot szidalmazó szavakkal illette nyilvánosan.

A fölháborodott hang, mellyel a levél írva van, fényes tanúbizonysága annak, hogy Kossuthnak nem szükség panaszkodnia, nem szükség helyreigazítani semmit, s fölösleges a védelem. *a nemzet önmagától visszautasít mindent, ami őt sérti, ami neki fájhat.*

Aggódó figyelemmel ügyel rá a messze távolban, s ha mégis történik néha egy-egy kellemetlen incidens, ne lássa ő azt a kellőnél sötétebben.

Ő a nemzet szívébe van zárva mindörökre.

HALOTTAK ORSZÁGGYŰLÉSE

Minden változandó a világon, csak az országházi kapus nem. Ő örök, — s míg a ház ábrázata változik szerteszét az országban, ő nyugodtan tartlízik a foyer-ban.

Reggelenkint, mikor az újságból nézi ki a jövőidő folyását, itt is, ott is fölnevet egy-egy névnél.

— Hehe! Rosszul állunk? Persze rosszul állunk .
nem fogunk visszajönni . . . hehe . .

Vannak aztán nevek, Breslmayer, Csepregi stb. (lásd a melléklet tárcájában), amiknek arisztokratikusan csóválja meg fejét.

»Haj, haj! -- dünyög magában — Az lesz még csak a helyzet . . . Breslmayer, huhuhu . .«

A derék kapus úgy megkacag ilyenkor, hogy a könnyei is folynak bele.

. De csak jókedvű napokat is éltünk meg a jókedvű adakozó uralkodása alatt!

*

Néha be-benyit unalmában a Házba is, porolni, tisztogatni. Hiszen az országban is éppen azt csinálja most a közvélemény. Porol és tisztogat.

A nagy üresség kriptaszerűvé teszi a helyet. Titokzatos csend honol bent.

A légáramlat meg-megcsapkodja az ajtókat s síri sóhajként rezgetti meg a levegőt.

Itt kísértetek járnak

»Ni, a kefe, a törölő nem ott van, ahol tegnap hagytam, szent isten — itt jár valaki éjjel.«

*

Persze, hogy jár. Egy fantasztikus ismerősünk, ki már sokszor volt »médiüm« a spiritistáknál, azt beszéli, hogy igenis az nem tréfádolog, amit a magyar népmesék mondanak.

Éjfélkor a kis falusi templomokban felkelnek a halottak a temetőből, és ők ülik meg a padokat; fölhangzik s az élők is meghallhatják a becsukott templomban az orgonaszót.

Így van ez a képviselőházban is; minden éjjel a régi pozsonyi diéták alakjai ülnek be, s síri hangon foly a tanácskozás, vitatkoznak, szónokolnak és ítélnek.

József nádor ül az elnöki székből, Nagy Pál, Balogh viszik a szót többnyire. Deák a folyosókon adomázik . .

Ő egyszer a folyosókon hált ezzel — úgymond —, és kihallgatta a beszélgetésüket.

— Hallott maga ördögöt! — mondjuk neki. Nem felel, csak mosolyog szomorúan és napról napra soványodik.

*

Szegény fiú! Bizonyosan Br. Eselmayertől hozatja a kiflit a reggelijéhez.

Szegény fiú! . . . bolond az egészen.

Aztán hallja-e, miről tanácskoztak hát azok a halottak?

— A korrupcióról beszéltek künn a folyosón. Mert bent a házban nem voltam.

— Mondja el körülményesen.

Elmondta.

Hüm! Kezdem hinni, hogy mégsem egészen bolond.

*

— Ennek a Tizsának nagy szerencséje van . . . mondá Felsőbüki Nagy Pál.

Ugyan miért? — mondja Deák. — Én csak Beöthy Aldzsit irigylem tőle.

Örökké tréfálsz . . . Én komolyan töprenkedem afölött, hogyan tarthatja fenn magát ő, ha Lónyai megbukott, mikor alatta sokkal nagyobb a korrupció, mint Lónyai idejében.

Hja, az onnan van, mert Tisza sokkal okosabban csinálja — mondja élénken Balogh.

— Nem látom be.

— Megmagyarázom. Emlékszel-e mikor diákkorunkban, egy híres éhezési időszakban egyszer beugrottam *magam* egy kertbe s megszédtem a zsebemet gyümölcssel?

— Emlékszem.

Hát akkor arra is emlékszel, hogy *a dolog másnap mindjárt kitudódott*. Ti áskálódtatok ellenem a legjobban.

— Nem értem a célzást.

— Majd megérted mindjárt. Nemsokára megint kedvem jött egy kis hadizsákmányra, hiszen arra is emlékezhetsz, akkor is együtt voltunk valamennyien. Csakhogy akkor már okosabb voltam.

— Hogy-hogy?

— Magam maradtam most kívül a palánkon s benneteket eresztettek a gyümölcsfára. Most ti szedtétek meg a zsebeteket. *És a dolog sohasem tudódott ki.*

*

Tudja-e, hogy ez igen illetlen beszéd a halottaktól?

VÁLASZTÁSI APRÓSÁGOK [I.]

(*Bem unokája.*) Erdély sokáig tartja fenn magát, mint a »legolcsóbb« hely a magyar politikai piacon. S kivált ilyenkor, midőn nagy a kereslet, mindenki Erdélybe törekszik.

Az erdélyi kerületek nemcsak azért jók, mert olcsók, hanem főleg mert tartósak, mint a jó posztó és nyugalmasak, mint a tág csizma.

Az idén Dobránszky Péter műegyetemi tanár is egy ilyen kerület ostromlásához fogott hozzá, mégpedig elment egészen Gyergyószékig, ott teremnek csak az igazi örök kerületek. Mert akit a székelyek megszeretnek egyszer, megvan aztán az szeretve, az igaz, hogy nehezen szeretnek meg valakit

A Dobránszky név nagyon idegenül hangzott eleinte a székely bérceken.

— Hiszen tót az! — mondták a góbék — egye meg a toportyán a virtusát. Dobránszky Dobránszky ez csak tót lehet.

— Nem tót az, atyafiak, hanem lengyel — szolt egy kortes nagy tudományú ábrázattal.

— Lengyel-e? Az már egészen más — mondták a székelyek.

— Márpedig tudják meg kegyelmetek, hogy a Bem apó unokája.

— Hisz akkor Bemnek hívnák.

Csakhogy női ágon ám.

— Az már egészen más. Éljen hát Dobránszky!

S azóta nagy a lelkesedés Bem apó unokája mellett. Tenyerükön hordozzák, s óriás zászlók lengenek házaikon

azzal a felirattal, melyet csak nagy események idején tesznek ki: »Ide, székelyek!«

(*A rossz bor.*) Vácon, mint tudjuk, keserűen foly a harc a Rádáysták és Prónaysták között.

De mivelhogy vesztegetni nem szabad, mind a két párt úgy segít magán, hogy 3 krajcárért méri a bor literjét.

Igaz, hogy Vácon sok bor terem. A Beöthy Laci embere valaha kiszámította, hogy minden váci emberre jutna naponként négy icce, ha szétosztanák. S igen el volt keseredve, hogy micsoda gazember issza meg előle a naponkinti három iccáját . .

Most, mikor aztán tíz icce is jut egy választóra Vácon, mégis el vannak keseredve — mert a bor a legátkozottabb bicskanyító.

— Nem bor ez már — mondja egy választó, mély sóhájjal nyelve le néhány kortyot.

— Hát mi? pattan fel apprehenzíve a kortes.

Nem bor, de inkább választó víz.

(*A szórakozott jelölt.*) Krivácsi József azzal a szándékkal utazott el szombaton, hogy az ugodi kerületben elmondja vasárnap programbeszédét.

Várták is nagy ünnepélyességgel, de hiába várták, nem jött el. A programbeszédet meghallgatni összegyűlt nép zúgolódní kezdett.

— Ide ugyan többet ne jöjjön, ha így bolonddá tett.

Pedig hát Krivácsy éppen nem volt az oka. Kis-Cellbe érkezvén szombaton délután, ahol vonatváltozás van, nem a Pápa felé induló vonatra rakta át málháit, hanem a Pestre visszaindulóra.

Mikor észrevette, hogy Pestre viszik, kétségbeesve ugrott ki s rohant a Pápa felé induló vonat után.

De elesett az úton, szűk magyar nadrágja elrepedt s véresre törte magát. A vonat pedig elrobogott, a pesti vonat a málhával, a pápai pedig őnélküle.

A »PÁRTONKÍVÜLI MINISZTER.«

A gömbölyű Szende az !

Ez volt még csak az eredeti ötlet Pillich úrtól, az egyesült ellenzék szögedi vezéréből, hogy a jámbor Szendét mint pártonkívülit léptessék föl azalatt, míg ő semmit sem sejtve, nyugodtan mossa kecsteli testét Marienbad fodros vizében.

Megérdemli, hogy ezért halhatatlan maradjon, már t. i. nem Szende, hanem az a Pillich.

*

Szegeden sok minden történt már a Krisztus születése óta. Lóhátra akarták kifaragtatni Főtisztelendő Dugonics András uramat.

Az is megesett, hogy a Deák-párt elnöke egyszer e szavakkal ajánlotta az egybegyűlt választóknak Vadász Manót, a jelenlegi tanfelügyelőt:

»Ajánlom pedig önöknek jelöltül tiszta szívemből Vadász Manó urat (mozgás), köz- és váltóügyvédet (zaj), városunk jeles szülöttét és városunk jeles szülöttét (derűtség) és . . . és sógoromat.« (Viharos éljen.)

Az is megtörtént — de még az mind csak semmi ahhoz képest, hogy Szende pártonkívüli jelölt.

*

Pillichről, ki a biztosi tanács tagja volt, éppen azt a kuriózumot halljuk, hogy egy ottani ügyvéd, a derék Magyar János, egy pörnél, melyben Pillich Kálmán ellenfele volt, becsatolta a hivatalos akták közé »Egy ismeretlen: *Tisza Lajos és udvara*« című satirikus rajzát, ezzel akarván Pillich állításait érvényteleníteni.

E könyv Pillichről szóló részében ugyanis az van ki nyomtatva, hogy az még tréfából sem mond soha igazat.

Ez az első eset, hogy Magyarországon szépirodalmi jellegű mű mint hivatalos bizonyíték szerepel a bíróságoknál.

S bizony megérdemelne, — hogy ennek az alapján minden állítása vakon elvettessék.

Mert aki annyira vitte, hogy Szendét »pártonkívüli« jelöltnek deklarálja — az megérdemli, hogy ennyire kiváló tulajdonait a bíróságok is respektálják.

Hanem hát még ettől is eltekintve, furcsa miskulanciák történnek Szegeden, anélkül, hogy a helyi sajtó azokat szellőztetné.

Van ott valami új párt, úgynevezett zöld tollas »városi párt«. De ez nem hiba! Hiszen új pártot lehet csinálni, arra nem kell külön privilégium, nagyobb baj az, hogy a kolompok lábbal tapossák a közmorált.

Éspedig úgy áll a dolog — mint biztos forrás tudatja velünk —, hogy Bakai Ferdinánd, kéz kezét mosván, érdekes *lélekcserét* fundált ki.

Megegyezett a kormánypárti választókkal, hogy ha azok gyámolítják a II. kerületben Herman Ottó ellen, — ő akkor az I. kerületben levő párthíveit elviszi szavazni Szendére.

Szomorú jele a rohamos süllyedésnek az ilyen alacsony geschäft az elvekre.

A DÉMENTI

Nincs kérem kellemetlenebb dolog egy lapnál, mint a démenti. Az a lapok megölő betűje.

A zszurnaliszta tulajdonképpen sohasem téved, csak rosszul van informálva.

De éppen ez! A rossz informálás olyan, mint egy rossz falat étel, megfekszi az ember gyomrát, s nemegyszer vannak bosszantó következményei.

Sohasem foglalkoztam ezelőtt a zszurnalisztikával s a titkok titkai közt mindig kíváncsi voltam arra, hogy miféle processzus is lehet az, aminek terminus technikusa a démenti.

Csak már egyszer engem dementiroznának valamiért!

Nehányszor megpróbáltam a rendőrség ellen írni egyet-mást, ami nem éppen úgy történt. Vártam a démentit. Nem jött. Felvilágosítottak az okosabbak, hogy a rendőrség ellen nem lehet olyan rosszat kigondolni sem, ami igaz ne lenne.

Abbahagyttam hát a juxot. És megírtam egyszer olyan dolgot, amit tulajdon szemeimmel láttam a Fürdő utcán.

Reggel megjelent a lapban, s éppen a nyomdahibákat néztem benne, midőn künn a lépcsőn csoszogó léptek hangzottak, s minden lépést irtóztató konvulzív köhögési roham kísért. Hihetőleg valami szegény aggastyán iparkodik fölfelé!

Az ajtó előtt újra megújult, sőt még nagyobb erővel tört ki a rossz mell forradalmi lávája. Ezt ugyan, akárki, a kabátjánál fogja már a halál!

Végre kopogtatás hallatszik az ajtón, s egy kopott ruhájú, összeaszott agg rendőr lépett be, az egyik lábára sánta volt, a másik szemére vak. De az egészséges lábát is alig bírta maga után vonszolni.

— Mi járatban van, száz esztendőös öregapám? — kérdém szánó rokonszenvvvel nézve a tehetetlen öreget.

Az öreg kinyújtotta száraz, reszkető kezét, melyben egy fehér cédula volt, s így szólt gyenge siránkozó hangon:

— Én a főkapitány úr futárja vagyok. Írást hoztam.

Kibontom az írást. Oda van írva a telepbe[?], hogy démenti. Kíváncsian olvasom tovább:

»Tisztelt szerkesztő úr! Szíveskedjék kérem becses lapjában kiírni:

»A lap mai számában közölt Fürdő utcai rendőri botrány, mint illetékes forrásból értesülünk, teljesen alaptalan.«

.. És azóta már én sem vagyok olyan naiv, mint azelőtt. Tudom már, mi az a hivatalos démenti.

A VÁLASZTÁSOK ELŐESTÉJÉN LIPÓTVÁROSI ELLENZÉK (?)!

Késő délután terjedt el a hír, hogy a lipótvárosi ellenzék is megmozdult. (Ellenzék a Lipótvárosban! Lucus a non lucendo.) Még csak ez az egy dolog hiányzott a fővárosi választások furcsaságához!

És nem volt tréfa, a lipótvárosi ellenzék csakugyan megmozdult — s úgy mozgult meg, hogy a *balszemével* megpillan-

totta Zsiga Bródyt, s kikiáltotta jelöltnek. S hogy mindez igaz, mutatták a nyomtatott plakátok, melyek a programbeszéd idejét ma 9 órára jelentették, éppen azt a benyomást téve ránk, mint a híres Hatvani professzor bűvös dinnyéje, mely egy óra alatt csírázott ki, megnőtt és gyümölcsöt hozott.

A kíváncsiság kilenckor elvitt oda mint dühös riportereket bennünket is, t.i. Pulszky Károlyt és engemet, Scarront.

Ott álltunk a Széchenyi sétatér vendéglőjében, mintha Jeruzsálem kellő közepén lettünk volna. Lelkesedéstől villogó keleti, de túlságosan fiatal arcok közepette. S ez arcokon a várakozás feszült kifejezése volt: a nap, vagy valószínűleg az éj, mégpedig *csupán a következő éj* hősét, Bródyt várva.

A tömegben megpillantván bennünket, miután éppen e pillanatban végezte el beszédét egy Wahrmann-ellenes hazafi, valaki ráismert Pulszky Károlyra, s felhangzott s mindig nagyobb-nagyobb arányokat öltött a kiáltás:

— Halljuk *Pulszky Károlyt!* Halljuk a *Pesti Hírlapot!*

Pulszky csak egy percig habozott, mert ő humorizálni jött ide velem együtt, s most egyszerre belesodorják az úgynevezett »komoly folyamat«-ba.

Felállt az asztalra s a következőket mondá:

»Tisztelt választók! Én is lipótvárosi lakos vagyok, de a szavazó bárcámat nem vettem ki, mert Wahrmannra nem akartam szavazni. (Tetszés.)

Wahrmann nem az az ember, aki tudjon választókat képviselni, s ez ellene a legélesebb kritika; ő csak egyet tud; azt, hogy a kormánypárton lenni jó.

Mert egy ember, uraim, aki kimondta, hogy nem helyesli a kormány eljárását sem a pénzügyekben, sem a politikában s számos belügyi kérdésben, s mégis a kormánypárton tud csak maradni, joggal mondhatom, képviselni választókat nem képes. (Nagy tetszés. Egy hang: *Halts mich!*)

Örülök, hogy végre e városrészben is mozog az ellenzék, s hogy ez éppen a saját munkását jelölte. Egy oly munkását, ki nem a vaskalaposok számára, de a nép számára írt s mindig a nemzeti célok érdekében, írt pedig azon a nyelven, mely a mi hódító fegyverünk, mert magyarul írni is szép feladat, de a magyar nyelvvvel csak tanítani lehet,

hódítani nem, mert aki magyarul beszél, — magyarul érez; de, fájdalom, azoknak érzelmeit, akik németül beszélnek, még felénk kell előbb hajlítani: s e nagy munkán fárad ő.

Wahrmann zsidó, s mégis mikor a zsidó ügy feküdt a parlament előtt, Wahrmann nem mert felszólalni. (Viharos tetszés. *Éljen Pulszky!*)

Ez jellemzi őt, uraim! (Egy hang: *Moritzel, du bist übertroffen!*)

De jellemzi Bródyt is az, hogy a múlt választáskor, midőn Tisza őt egy kerülettel kínálta meg, ha másképp ír, ezt felelte: „*Nem kell a kerület, mert az nekem nagyon drága lenne — olvasóim bizalmát érte oda nem adhatom.*”

Aki olvasói bizalmát ilyen sokra becsüli, az választói bizalmát is megérdemli. Uraim, ajánlom önöknek Bródyt!« (Viharos éljenzés.)

Pulszky tetszéssel fogadott rögtönzése után még ketten-hárman szóltak, aztán egy küldöttséget menesztettek Bródyért.

Bródy azonban okos ember, s minthogy alkalmasint tudta, hogy otthon kellene lennie, kiment a Svábhegyre. S a küldöttség e lehangoló válasszal tért meg.

Mindamellett a párt nagy lelkesedettséggel kiáltotta ki jelöltnek, s a tíz bizalmi férfiúval együtt, kik a jelölést aláírták, úgy oszoltak szét aludni, hogy holnap is kompakt párt lesznek.

Mi pedig a szerkesztőségbe mentünk Pulszkyval, s én jól összeszidtam: minek kezdi el olyan korán a frondeur-szerepet: minek szólal fel Bródy mellett?

— Ugyan hagyd el, kérlek, családi tradíció S végre is ellenzéki és jóra való ember. De meg aztán .

— Milyen aztán?

— Láttam, hogy ha más beszél, nem bírjuk figyelemmel kísérni a *zsvájban* . Hogy mégis meg legyen a tudósítás — inkább *magam beszéltem*.

QUOMODO STAT HUNGARIA?

(Az életből lesztenografirozva)

.. Engem nézzenek meg kigyelmetek. De jól nézzenek meg: ki vagyok, mi vagyok.

Azt mondják kentek, hogy a Maszlagi István vagyok, a kicsapott csombádi kántor, s jelenleg kortes.

Igaz . az vagyok és a nagyságos Abday János urat pártolom a szózatommal.

Hanem azért csak nézzenek jól meg, mert kell annak okának lenni, hogy én . én, nemes Maszlagi István, pártolom és gyámolítom Abday János ónagyságát, kiról az egész világ tudja, hogy bolondos, eszelős ember.

Minden dolognak oka van, atyafiak!

Sokáig viaskodtam a lelkiismeretemmel, hogy melyik a különb hazafi: Abday-e vagy Potymándy? Bizony lehetetlen volt kitudni . . . Aki becsületes embernek tartotta Abdayt, az gazembernek mondta Potymándyt, aki pedig Potymándyt dicsérte, az Abdayra szórt égbekiáltó gyalázatokat.

Ejh, gondoltam magamban, ha ordináris ember nem mondja meg, fölmegeyek Bécsbe magához a királyhoz s őfelségétől kérdezem meg, kire kell szavazni.

Olyan igaz, mint ahogy ez a borospohár a kezemben van, az volt az első dolgom, hogy fölmenjek Bécsbe a királyhoz, hogy ím egy füst alatt ott jártunk a Potymándy-zászlókért -- mert mégis Potymándyhoz húzott azelőtt a szívem, míg a szemem gyengén látott.

Fölmentem s beeresztettek. A trónusán ült a király vakító arany ruhában.

— Kicsoda maga? kérdezte.

— Én egy szegény kicsapott Pozsony megyei kántor vagyok, Maszlagi István.

— Maga az, kedves Maszlagi? Hát miért is csapták ki?

Mert okosabb ember vagyok a többinél.

— Azt majd mindjárt meglássuk — mondá őfelsége s kevés vártatra latinul szólított meg:

— Quomodo stat Hungaria?

Vállat vontam s hibátlan latinsággal felelém:

— Hát csak, csak szedik az adót felséges uram, mindenfelé . . .

Azután németül szólt hozzám, feleltem neki németül.

— Ejnye! — mondá őfelsége —, de tótul már csak nem tud?

— Az az anyanyelvem, felség!

Őfelsége arcán bosszúság festekezett.

— Ilyen embert csapnak ki.

Izgatottan szólította be felséges nejét.

— Nézd csak, fiam, ezt az okos embert kitették Magyarországon a hivatalból. Hát nem szörnyűség ez?

— Bizony szörnyűség, felséges uram. De nem panaszkodni jöttem; hanem hát az a bajunk odahaza, hogy két úri ember lépett fel, eljöttem a kegyes tanácsáért, melyikhez álljunk?

Hát kicsodák azok a derék emberek?

A sánta Potymándy, meg az Abday.

Melyik az okosabbik?

— Potymándy mondám, minden habozás nélkül.

Milyen párton van?

A felséged embere volt valaha, most a Kossuthé.

És a másik?

Az a Kossuth embere volt, most a felségedé.

— Hüm! mondja őfelsége —, ilyen körülmények mellett legjobb, ha a kettő közül azt választják meg, *amelyik ostobább*.

Így jutottam én Abday önagysága pártjához, hallják kentek. Nem kell engem azért elítélni, mert a koronás király kívánsága az.

Paraszt eszemmel elkezdtem gondolkozni rajta; az ostobább is Abday, azonfelül meg a Kossuth embere is. Mégis őt akarja őfelsége?

Ahá! Kezdem már érteni. A király tudja a politikát. Tudja, hogy jó magyarok vagyunk. . . s azt gondolta, magyar létünkre éppen az ellenkezőjét fogjuk tenni annak, amit ő rendel, s Potymándyt választjuk meg.

De nem úgy, atyafiak! Nekünk is van ám eszünk! Legyünk már egyszer revolucionáriusok azáltal, hogy engedelmeskedünk. Eljen Abday János jelöltünk. Érte üritem ezen poharamat! Tus! More! Nem látod, hogy vége van?

Pozsony megyei levélző.

VÁLASZTÁSI APRÓSÁGOK [II.]

A józsefvárosi szavazás már be volt fejezve. Fáradtan ültek székeiken a bizalmi férfiak.

Mindenki feszült várakozással fordult az ajtó felé, jönni fog-e valaki még, hogy a rendkívül különös helyzeten változtasson.

A fekete számok, ezek a most sokat beszélő kis démonok, ott álltak kijegyezett eredménynek az urak előtt.

Szilágyi szavazatai	... 840
Csepreghyé	484
Mudronyé	355
<hr/>	
Összesen:	839

Suttogva tanácskoztak a kormánypártiak Ha az összes beadott szavazatokat két részre osztjuk, egy félvoks többség szisztegték Egy félvoks az abszolút többség!?

Az nem is többség!

»De bizony többség?»

»Mit mond ilyenkor a törvény?»

»Ilyen dolog talán még nem is történt A törvény nem intézkedik erről!»

Az ellenzék erősen érvelt amellett, hogy igenis abszolút többség, mert egy oly eredmény, amit a kettő együttvéve sem ért el.

Nagy zavar volt.

Mindenki óráját nézte. Még a lélegzetüket is elfojtották, mialatt letelnek a bezárásig kitűzött percek.

A kormánypártnak még volt valahol egy voksa: Egyesy Géza hírlapíró.

Futárok mentek érte már régen keresik mindenfelé!

Csak jönné már! . csak jönné!

Ez döntene itt még. Ez megváltoztatná a helyzetet!

Soha még olyan becses ember, mint Egyesy Géza lett volna most.

Hiába!... vannak az emberi életben pillanatok. De Egyesy mégsem jött.

Lejárt az utolsó perc. Az elnök leszavazott — Szilágyira.

S most már tréfából sincs semmi kétség, hogy az abszolút többség a Szilágyié.

Ugyancsak a Józsefvárosban egy úri ember jött be a szavazók közt.

— Kire szavaz ön? — kérdi tőle Molnár elnök.

Ejnye még kérdezheti is! — mondja az sértődve. — Ugyan ne tetesse magát, mintha nem a legjobban tudná hogy: Szilágyira.

A »KÖZBIZALOM«

(Leleplezések)

Az 1872-i választások alkalmával volt a hírhedt Nógrád megyei paktum, amikor a megyei nagy urak felosztották egy konferencián egymás közt a kerületeket.

Pulszky, Muzslay, Forgách Antal, egyszóval az összes volt képviselők összejöttek Pesten, s valamelyik azt találta mondani:

— A múltkori választások sokba kerültek, urak azt hiszem, jó volna olcsóbban csinálni.

— Legjobb volna *ingyen* — felelte gróf Forgách Antal. S kimondották, hogy ingyen legyen.

*

— Válasszuk meg saját magunkat. Te képviseled Füleket, én Nógrád kerületet, ő Szécsényt, az Szirákot Két Tiszapártit engedünk, s punktum.

A két párt kiegyezett: százezer forintot letettek biztositéknak, váltóban »semleges kézbe«, ha valamelyik fél jelöltekét állítana fel a paktum ellenére, a százezer forint az illeték-telen jelöltek letiprására fordíttatik.

Gyönyörűen volt megcsinálva. A lusta nagyuraknak még csak beszámoló és programbeszédeket sem kellett csinálni, feléje se néztek a kerületeknek — amikhez most könnyen és ingyen jutnak.

*

Forgách Antal felment Bécsbe és a fájós lábát gyógyította.

Ezalatt azonban veszedelmes felhők gyűltek ellene. A megye diplomatáinak mégis fájt az, hogy a *közbizalmat* még Forgách Antal sem veszi készpénzen. Ezt már mégsem lehet engedni.

Ákos bátyánk, ki az ilyen rafinériákban nagyon jártas ember volt, egy napon a fiatalabb generációt maga köré gyűjtötte.

— Fiúk, csináljatok egy skandalumot! Adok hozzá pénzt.

Mi pedig szívesen csináltunk akkori időben skandalumot *ingyen* is.

*

Az volt a feladatunk, hogy kiáltsunk ki egy *szélsőbaloldali* fiatal, igénytelen ügyvédet valamelyik korcsmában tréfából jelöltnek.

Nem tudtuk, mire jó az!

Aztán szegény Pap Károly, az egész vármegyében ő volt talán az egyedüli szélsőbaloldali.

Persze akkor még nem ösmerhettük az Ákos bácsiék megyei griffjeit: hogy itt csak szélsőbaloldali tromf lehetséges, mert a Deák- és Tisza-pártra nézve százezer forintos egyezmény van.

Kikiáltottuk Pap Károlyt!

Azaz tartottunk a »Balassa«-vendéglőben poharak között magunk magunknak egy dikciót s kimondtuk, hogy fölléptetjük Pap Károlyt (aki akkor valahol utazott, mert különben nem engedte volna), s kiragasztottunk másnap 15 plakátot a városban.

*

Ijedt hangú sürgöny ment Bécsbe a beteg grófhhoz: hogy nagy baj van. Küldjön pénzt. Mert itt cselekedni kell. Az ő neve olyan odiózus, hogy akárki leveri.

A gróf küldött is néhány ezer forintot azonnal.

»Hja! — írták neki vissza — ez nem elég! Van itt még előbb egy nagyobb baj. Tízezer forint adósságunk maradt a Muzslay előbbi választásáról, míg az ki nincs fizetve, lehetetlen mozognunk.«

A gróf habozott, de nem sokáig: »Küldöm a szükséges pénzt — írta némi ingerültséggel —, de jegyezzék meg, hogy ezt Forgách Antal, a mágnás adja, és nem a követjelölt.«

*

A tekintetes karoknak és rendeknek mindegy volt, akár-hogy adja — de bár egészen elaludt a mesterségesen csinált hecc, a külszint meg kellett tartani.

Mindent úgy tettek, mintha megvolna a veszedelem, s a választás előtti napon én és T. M. barátom megbízást kaptunk és pénzt, hogy a felvidékről, hol 420 választó volt beírva, hozzuk be őket, adván minden tót parasztnak 2 frt diurnumot a bejövetelért és fizetve a fuvardíjt.

Titokban megsúgták, hogy az egész dolog csak forma, nem kell skrupulózusoknak lenni, csak szedjük össze ötven szekér akármilyen parasztot, ha választó, ha nem, mert a választás úgyis fölkiáltás útján lesz.

*

Elmentünk, de túlságos lelkiismeretesesek voltunk, s csakis a választókat hoztuk az utánunk jövő szekereken. Mi elől mentünk, minden zászló és ceremónia nélkül, mert választási mozgalmak éppen nem voltak. A tót parasztok csodálkozva kérdezték:

— Hát igazán választás van?

Kevélyen ültünk Miskával egy négyes fogatú kocsiban. (A Miska tiszteletbeli aljegyző volt a megyénél.)

Egyszer csak amint Zsélyhez értünk, azt mondja nekem a Miska:

- Tudod-e, mennyi választót viszünk?
 - Mennyit?
 - Háromszáztízet. Ha a kerület alsó részéből mind behozzák a többit, akkor sem hozhatnak be annyit.
 - Bánom is én.
 - Mondok neked valamit.
Hadd hallom.
 - De esküdj meg, hogy el nem árulsz.
 - Esküszöm.
 - No, hát ide hallgass. Hány éves vagy?
 - Huszonkettő múltam.
 - Az baj, nagy baj
 - Mit akarsz azzal?
 - Meg akartalak választatni két óra múlva nagy többséggel képviselőnek.
 - Ne bolondozz hát!
 - Nem bolondság ez, hanem matézis, Ott van a 310 választó, aki azt sem tudja miért megy Gyarmatra s akinek kétforintja itt van a zsebünkben: mi hoztuk, mi fogadtuk ezeket a becsületes tótokat. Ami nevet mondunk nekik, olyat kiáltanak két óra múlva.
 - Az istenügyse mondám elsápadva a nagy hatalomtól, mely kezünkben volt.
 - Nohát megtegyelek képviselőnek?
 - Nem, nem . . . nem nem merem, . . . mit szólna hozzá a mamám. De te idősebb vagy, Miska.
 - Jól van, hát . . . én elfogadom, választass meg engem.
- Nehezen álltam rá, végre Zahorára beértünk. Ott bevártuk az összes szekereket s a következő szavakat mondtam nekik:
- »Álljanak meg kendtek mindnyájan a podlucsányi fürdőnél, ott majd megiszunk két akó bort s elmondom, hogy mi a kentek feladata és kire kell szavazniok.«
- A podlucsányi fürdőig egy kis dikcióra készültem magamban, amivel bevezetem a dolgot előttük.
- De az égi hatalmak másképp intézkedtek.
- A négy ló, melyet keményen hajtott a kocsis, ragadni kezdett, a kocsis kezéből kiesett a gyeplő s ő maga is kifordult az ülésből.

A lovak tüskön-bokron vitték a töredező járművet. Miska látva a halálos veszedelmet, kiugrott, s oly szerencsétlenül, hogy kezét törte, én is kiugrottam később, de én csak kisebb sérüléseket szenvedtem, egy hétig feküdtem miattuk.

A becsületes tótok elvittek bennünket jajgatókat (Miskát pláne ájultan) Gyarmatra az orvoshoz, s miután nem tudták, mi a teendőjük, ott lődörögtek vezér nélkül az utcákon céltalanul.

Délben kérdezte meg őket valaki kíváncsiságból:

— Hát maguk, atyafiak, mit keresnek itt annyian?

— Valami választásra jöttünk . . . ha igaz?

— Nincs itt semmi választás! *Az már kilenc órakor történt meg egyhangúlag.*

*

Íme, uraim, ilyen dolgok is történtek a nap alatt!

S ha önök elolvassák a tegnapi nógrádi sürgönyöket az egyhangú választásokról, s hozzá ezt az én egész történetemet — ne használják többé azt a frázist, hogy közbizalom.

ÚJ ÉS RÉGI ARCOK

Hagyjuk a politikát! Úgyis elmondta jeles akadémikusunk, Rezső főherceg, hogy egyéb is kell — a boldoguláshoz.

Van benne igaz. Aki még rá nem unt, meg nem csömörlött eddig is a politikátul, az megérdemli, hogy ne alkalmazkodjunk a szenvedélyéhez, aki pedig ráunt, az úgysem kér belőle.

Tehát nem politizálunk. Egyszerűen társadalmi karakterképeket adunk; — semmi közünk ahhoz, milyen zászló alatt állanak embereink; hanem milyenek, mulatságosak-e, vagy unalmasak.

Nem arra akarunk rámutatni, melyik a nagyobb, melyik a különb, hanem ki a szeretetreméltóbb?

A politikusok ne olvassák el ezt a rovatot, mert nem ösmernek rá az ő méltóságos tartású »tisztelet képviselőtársuk«-ra, akit eddig csak a képviselőházi padokban vagy a bizottsági üléseken láttak bölcs kifejezésűre szedett arccal, elterpeszkedni.

Ez az asszonyok asztalára való.

A hölgyek előtt fogjuk eldefilíroztatni őket, bár meg vagyunk győződve, hogy a jelenlegi országgyűlés nevezetességei helyett jobban érdekelnék őket körülbelül a tizenöt esztendő múlva összehívandó országgyűlés tagjai.

De ezeket még nem ösmerjük, — ne kívánják hát a lehetetlent, s tanulják meg *ezeneken*, milyenekké lesznek majd *amazok*.

Egyébiránt úgyis lehetetlen dolgot cselekszünk. Az *árnyéket* hozzuk *napfényre*. A nagy emberek *árnyékát*.

S ez az *árnyék* kedvesebb néha, — mint a test, mert szelídebben mutatja a körvonalakat.

Ővele kezdjük, mert így sokkal könnyebb önökhöz bejutni. Ő önök előtt is még »jó nevű« ember, nem úgy, mint az öreg Pulszky, vagy a szűz Irányi, akikről alább szólnunk.

Tisza Lajosnak van egy fényes tulajdonsága, hogy Kál-mánnak az öccse. Mondják, ennek köszönheti társadalmi állását. Pedig nem igaz! Mert Tisza Lajosnak megint László az öccse, — s mit a vámon nyer, a réven elveszíti.

Igazi gentleman ember. Szereti a sportot is.

Vadászott már tigrisekre, és vadászott a népszerűsége. A tigrisekre lancaster puskával, a népszerűsége szalon pisztollyal.

Szt. Hubert meglehetősen semleges iránta. Se nem segíti, se nem akadályozza, hanem csak nézi nagy közönyösen.

Múltja szép asszonyok hajszálaival van összekötve. De e hajszálakban ő sohasem lett lekötve — nagy időre.

Szereti a függetlenséget — de mégsem függetlenségi.

Volt már miniszter s még mindig azzá vágyik lenni. Az asszonyok sokszor megcsalták már s mégsem óvakodik tőlük.

És ennyi *eredeti* tulajdonság mellett is csak hajszál híja, hogy nem *közönséges* ember.

Agglégényi élete őszi verőfényes napjait éli, amikor már nem önmagából meríti a sugarakat, amik őt megszépítsék, hanem a külső körülményekből.

Minden két évben valamit kell csinálnia, hogy bennmaradhasson a fiatalok kompániájában. Egy erupciót, egy-egy juxot, egy mesterséges akciót, mely alakját mintegy fölfrissíti a magas rangú világban.

Egyszer miniszterré lesz, máskor tigris-vadásszá, legutóbb ő kezdi meg a miniszterelnök bálján a trónörökös fiatal nejével a táncot.

Az örökfiatalság azonban csak fantom. Ott áll ő immár a Rubikonon, amikor nem fogják többé gyönyörködtetni sem a nyakkendők, sem a kabátok, — hanem ezek helyett előlép a leghatalmasabb potentát, melynek a királyok is meghajlanak: a *köszvény*.

Széchenyi, Deák szobrot kapnak a haza szolgálatában, Tiszáék pedig köszvényt.

Ez a különbség a nagy emberek és a félnagyságok között.

.. Az a vigasztalása azonban Lajosnak mindig meglesz, hogy ő sokkal kellemesebb úton jutott ahhoz, mint Kálmán.

[II.]

PULSZKY FERENC

A hosszú és sok dicséret megunottakká teszi az embereket. Az öreg Pulszky jól tudja ezt, s gyakran ad rá alkalmat, hogy a publikum összeszidja .

Őneki ez is tetszik.

Leghelyesebb jellemzés rá az, hogy olyan, mint az órapondus, míg az egyik vége fent, a másik mindig lent jár.

Szereti azt az utat a csillagoktól le a sárga földig .

Ezen a nagy hintán ül már húsz esztendeje.

Nem azért mondtam huszat, mintha csak húsz éve működne a közpályán, hanem mert csak *húsz év óta lett olyan nagyon fiatal ember*. Azelőtt ő is olyan komoly államférfi volt, mint a többiek.

Hanem mióta a külföldről visszatért, nagyon megváltozott. Mindent másképp lát mint Szlávy József, Bittó Pesten vagy akár Sennyey Pál.

Bizonyos gúnnyal nézi a bálványt, amely ezeket lelkesíti. S ha befoly a politikában, erejét juxokra, intrikákra és kártyakeverésre használja. Senki sem ért ahhoz úgy, mint ő. Az adott sanszokat kieri, még mielőtt megvolnának.

A dolog úgy tűnik fel, mintha egyes politikai célokat nem az *eredmények kedvéért* támogatná, hanem mert neki mulatságot okoz.

»Cinizmus ez !« mondják, akik az öreget ismerik.

Igen ám, ha az öreget ismerni lehetne !

Mert hátha a szellemes államférfi magasabb szempontja az övé? Hátha csak ő lát jól. Neki igénye van ahhoz, hogy ezt is föltehessük.

S akkor mindjárt meg van fejtve Pulszky modora.

... Mikor a gyerekek játszanak s az öreget is a játékba csábítják, az csupa tréfából játszik velük ugyan, de mindig rontja a játékukat. S a szegény naiv gyerekek abban a hitben élnek, hogy nem tud játszani.

Jellemző e tekintetben Pulszky azon nyilatkozata, melyet e napokban tett a budai választók küldöttségének, kik őt a jelöltség elfogadására szólították föl:

»Nem fogadom el a jelöltséget, nem megyek bele a parlamentbe, mert *politikus akarok maradni*. A parlamentben a pártokat és azok céljait szolgálják egyesek, én pedig a nemzet törekvéseinek szolgálatában akarok maradni mint politikus: és hogy az lehessenek, *fölcsapok újságírónak.*«

Denique fiatalodik. Ez is egy jele. Mert nálunk fiatalon zszurnaliszták az emberek s azután képviselők. Ő pedig fiatalon volt képviselő, most pedig zszurnaliszta.

Nem nehéz kitalálni, melyik a helyesebb út?

De azért az öreg útjait mégsem lehet kitanulmányozni. Olyan ember ő, aki mindent kibeszél, amit gondol, s mindent megír, amit tud, — de azért marad meg valami megdöbentő kíváncsiság az emberekben, hogy *hátha tud még, gondol még azonfölül is valamit?*

Az idő megadja rá a feleletet, — ha ugyan szóhoz juthat az öreg Pulszkyval szemben.

[III.]

IRÁNYI DÁNIEL

Az egyedüli puritán. Sodomában és Gomorában hét igaz ember volt, itt csak egyetlen puritán van. Azért is jár mihozzánk a walesi herceg vizitbe.

Sovány ember. Még enni sem eszik sokat, nehogy a legmagasabb humanitási szempontból tekintve, mások elől fogyassza a táplálkozási anyagot.

Mereven, feszesen jár; egyenes és magas, mint a lelke.

Szerencséje, hogy bizonyos távolságban tartja magától az embereket, mert azok különben megmosolyognák. Az

embernek, ha sokkal jobb is, nem szabad sokkal jobbnak látszani a többieknel, mert kinevetik.

Ő kivétel, tisztelet tárgya mindenki előtt, s furcsa tulajdonságai nem tűnnek fel a publikum szemében, mely Irányi Dánielt úgy tekinti, mint nem földi embert. Ami komikum van a komolyságában, az mind elenyészik az önzetlenségében.

Költőnek született s politikus lett. Gondolkozása tiszta, szűzies, s minden tette szigorún következetes.

Egy ember, aki sohasem botlott . s akinek nincsenek hibái.

Igaza van, ha mikor megáll a tükör előtt, beszédét tanulni, per »ön« szólítja magát.

Az erősebb, illetlenebb szavaknál, amiket előtte kiejtenek, elpirul.

Egyszer a klub-konferencián, hol ő elnökölt, patetikus méltósággal, Németh Berci egy szörnyen egyetlen közbeszólást tett.

— Ezennel rendreutasítom önt — mondá mereven és ünnepélyes, megbotránkozott hangon.

Elfogadom a rendreutasítást — felelte Németh Albert , hanem fölkérem az elnök urat, hogy szokás szerint méltóztassék ismételni az egyetlen kifejezést, — mert én nem tudom, melyik volt.

Irányi kétségbeesett, majd esdő tekintetet vetett az értekezlet tagjaira, — ajka mozogni kezdett . de megtagadta a szolgálatot, s jószerecse, hogy a harsogó kacaj betemette komikus zavarát, melyből nehéz lett volna kigázolnia.

Tetteiben s szokásaiban konzervatív. Egy időben Csanády Sándorral közös konyhán étkeztek, s egy álló évig mindennap délben felkelt Irányi s toasztot mondott Csanádyra, azután pedig Csanády emelkedett fel s ő mondott felköszöntőt Irányira.

És egyik sem találta ezt a dolgot nevetségesnek.

Irányi sok dologban nem ért egyet pártjával: ezt ki is fejezi, de ezen ellentétessége nem levén nagyképűsködés, nem költ iránta pártneheztelést, s nem levén actio anyag, nem szül szakadásokat.

Úgy áll ő a képviselőházban magában, mint egy mocskotalan fehér oszlop, nem nagy ott ugyan a szerepe, de azért mindenki gyönyörködik benne.

És senki sem mer bele szöget verni, hogy a kalapját ráakassza.

Ő a legutolsó idealista a parlamentben. Kár, hogy nem a legelső.

RÉGI ÉS ÚJ ARCOK

A régi arcok után térjünk az újakra. Varietas delectat. A frondeurök, mamelukok és kozák demagógok után jól esik egy kis gyermeki naivitás. A kopott arcok után az ismeretlenek. A sűrű erdő után a fűzfabokrok.

Igaz, hogy nehéz azokról írni, akikkel még semmi sem történt, s akik csak palántái még annak a nagy zöldséges kertnek, mely három elkülönített padra van osztva a gondos főkertészek által, külön a laboda, a bazsalikum, meg a mályva, külön a kaktuszok, agavék, a pálmák, magnoliák, és végül a harmadik, legnagyobb padban az *elsődi* növények.

Némely tekintetben azonban tisztább tárgy az új arcok, mint a régiek, mert a gyerekek és a halottak erényesek. Igaz, hogy az erényes embereknek az a hátrányuk, hogy unalmasak, s minden tárgy jó, csak az unalmas nem.

S az is áll, hogy nehéz azokról írni, akikkel semmi sem történt, de hát hány emberről jelentek már meg egész esszék, akik — teljes életükben semmit sem tettek?

S az ilyen esszéknek az az előnyük, — hogy többnyire tárgyilagosság, mert kimerítők.

A kis halakból lesznek a nagy halak.

Ne fumigáljuk tehát a kis halakat, mikor a csatornákon át a tengerbe ereszkednek, hanem vegyük őket szemügyre: hátha cápa lesz valamelyikből?

IV.

MEZEI ERNŐ

A legpechesebb képviselőjelölt. Már harmadszor vagy negyedszer próbálja .

Valószínű, hogy nem lesz meg, — de ha meglesz, akkor bizonyosan *fel fogják oszlatni a parlamentet*, mielőtt helyét elfoglalhatná.

Vézna, beteges emberke, igénytelen külső, de poétikus lélek. Rossz szónok, középszerű politikus, de jó író. Hangulat- teljesen ír s elegikusan. Formaszépsége s gyönyörű nyelve- zete tollát becsessé tették a zsurnalisztika és irodalom terén.

Hanem a választók mit sem tudnak erről, — s az alak nem imponál nekik. Ez az ő szerencsétlensége.

Mikor 1878-ban Mezőberényben volt fölléptetve, Kossuth Lajos ezeket írta róla az ottani függetlenségi főembereknek:

»Én Mezei Ernő urat mind elv s politikai irány, mind jellem, mind hazafiság, mind tudomány és képesség tekintetében ama fér-
fiak közé számítom, kikre árva hazánknak e nehéz időkbén annyival
nagyobb szüksége van, minél bizonyosabb, hogy az álláspont, melyet
a jövő országgyűlés elfoglaland, jóformán hazánk jövődjé fölött
fog határozni.«

»Én meg vagyok győződve, hogy Mezei Ernő úr azok közé tar-
tozik, kik a válságos idők igényeinek magaslatán állanak s kikenél
az értelmi tehetség a körülmények súlya által nagyon megkívánt
férfias bátorsággal, önzetlen hazafisággal és rendíthetlen jellemzilárd-
sággal van kapcsolatban.«

Még a Kossuth ajánló levele sem volt elég. A malőr ül a feje fölött, mint ahogy Horác lovagjának nyergében a sötét gond.

Egyben hasonlít Csernátonyhoz: roppant lassan dolgozik. Egyben elüt Csernátonytól: nagyon szelíd ember.

Munkálkodásának székhelye az »Egyetértés« szerkesztő-
sége, hol vajudások között lesznek meg szép vezércikkei.
Más ember írja, ő szüli őket.

S e vajudások között annyira elmerül tárgyába, hogy se lát, se hall, se érez, csak az egyik lábával dobog a padlón izgatottan, mialatt ír.

Csávolszky tudván, milyen szórakozott ember, azt a tréfát követte el vele egy ízben, hogy a lábát odakötötte az íróasztalához.

Nem vette észre. Nyugtalanul fészkelődött helyén, rágta a tollát, néha a lábát is igyekezett egész öntudatlanul kiszabadítani, — de csak nem tudott írni egyetlen szót sem, s kínosan panaszkodott a redakció tagjainak, hogy valami baja van.

— Hát, hogyan volna! Az a bajod, hogy nem dobogatsz a lábaddal!

— Már hogyan doboghatnék? . Vagy úgy! Ejnye, hát mikor és ki merete az én lábamat idekötni?

Okos emberek a versírással kezdik s a vezércikken végzik. Ő megfordítva cselekedte de azért mégis okos ember.

Ő most kezd lírai verseket írni.

Mondják, hogy szerelmes.

Hiszen abban a korban, amelyben ő van, minden ember szerelmes, de önmagába.

Mezei Ernőre azt fogják rá, hogy másba szerelmes.

Hát mégse volna okos ember?

Az »Egyetértés«-nél »ambulans munkatárs«-nak hívják, mert mint a vándorló macska, néha szó nélkül otthagyja a redakciót s bolyong hetekig, kalandoz a vidéken — míg újra visszatér az Egyetértés tűzhelyéhez.

Amit Verhovay hivatásból tesz, ő ugyanazt cselekszi ösztönből.

V.

KALMÁR PISTA

A nagylaki kerület ellenzéki részének, mondják, ő rajta akadt meg a szeme.

Nem is csoda, mert csinos, deli gyerek s jobban fog tudni reprezentálni, mint Mezei Ernő, aki csak amolyan apró természetű emberke, mint Louis Blanc vagy Thiers.

Ha a szélső baloldal értene a fortélyokhoz, Mezei Ernőnek, mikor a kerületbe küldi, magas falábakat csináltatott

volna rég, azoktól mindjárt elvesztette volna a súlyát a népszerűség ólomlába, s Mezei már régen belefáradhatta volna nevét az országházi padokba.

No, de most nem róla, hanem Kalmár Pistáról van szó. Ez az ő fejezete.

Kalmár szegedi fiskális s soha nem álmodott arról, hogy ő valaha még egyéb legyen. Igazi jó fiú, aki eleven híres embert, író, képviselőt pietással bámul meg.

Miért vetkőzik ki e pietásból azzal, hogy most közénk jön?

Szűz erkölcsöket hoz ide a nagy *szennyesebe*, ha ugyan hoz és ki nem papolja a kerületből a főtisztelendő atyus: Pán Szeberényi.

Kalmár azokra a választókra fekteti a fősúlyt a kerületben, akiknek nincs szavazatuk: az *asszonyokra*.

Teljes életében azokat tanulmányozta. S illő, hogy minden ember *a tanulmányai által emelkedjék*.

Különben józan fő, nyílt karakter, s bár nem valami nagy lumen, de jó szónok, s ha esetleg feljön a parlamentbe, a »ház« sokat nyer vele — de nem annyit, mint a *karzat*.

A karzat követői: Ugron Ákos, Emmer Kornél, gróf Bethlen András között nem lesz az utolsó ember.

Odahaza »*Disz Pistá*«-nak nevezik.

Itt azonban, ha még tanul s ha feled, válhatik belőle *Disz István* is.

VI.

GRÓF ANDRÁSSY TIVADAR

A volt külügyminiszter legidősebb csemetéje a kis Tivi gróf.

Mert hát az a sikk, hogy a »nagy Gyula« a királyok cousinja felhagyjon az olyan ostobasággal, mint aminő az, hogy a magyar parlamentben peroráljon, s politikát csináljon ezek közt a Móricz Palyák közt.

Nem őneki való az már, hanem ott a fia: az mulasson az ilyenekkel!

Föl is léptette, de nem az ő régi kerületében, a sátoraljaúj-helyiben, ahol a verebek a praxisban elrepültek, — mert

ott talán a választók is elrepültek azóta, — hanem a gál-szécsiben próbál szerencsét, s minthogy a szerencse a sas képiben az Andrássyak madara: Tivadar gróf kétségkívül tagja lesz a jövő képviselőháznak.

A kis Tivadar boldog gyermek mert akinek olyan papája van, abból még minden lehet, — csak éppen a papát lesz nehéz utolérni.

De vigasztalódjék, menni fog ez is, mert ő olyan országban született, ahol a fiak *okvetlenül* öröklik apáik fényes tulajdonait.

Az apák legfényesebb tulajdona a név és a nagy atyafiság lévén.

VII.

ORSZÁGH SÁNDOR

Budáról azt híresztelték, hogy ott nem annyira választják a követeket, hanem kinevezik. Amiben van is valami igaz, tekintve, hogy minden öt ember közül legalább négy beamter.

De másrészt Buda esik az összes vidéki városok közt legtávolabb a nemzet szívéből, Pesttől.

Nem csoda, ha olyan szűk termés van benne okos emberek dolgában, minélfogva bocsánatot kérünk tisztelt olvasónőinktől, akiknek kedvéért írjuk e rajzokat, hogy ma (pedig a péntek még csak holnap lesz) böjtös, sovány embereket fogunk bemutatni.

A derék Buda semmiesetre sem tehet róla, mindenki addig takarózik, ameddig lehet. »Arme Leute kochen mit Wasser.«

Egy biztos skandalumot úgyis minden három évben csinál a nemes város: megválasztja Paulert. A többi aztán véletlenül jön.

Országgh is véletlenül született, véletlenül lépett föl s véletlenül bukik meg Óbudán.

Országghnak különben véletlenül még nyolc hivatala van ezenkívül. A siklónál, a lóvasútnál, a Ganzgyárnál. De mi az még?

Ország Sándor az az ember, aki mind a nyolc minisztérium összes hivatalait egymaga elvállalná s kiadná albertbe magánál okosabb embereknek 80 kr napszámért.

És semmi nehézség nem volna; mert 80 kr-os ember elég van, s nálanál okosabb ember még az elégnél is több.

Ország Sándor volt már a világon minden s lesz még minden.

Volt tanár, de rossz, volt városi tisztviselő, de nem jó; megpróbálták főjegyzőnek, ahhoz sem értett.

Gróf Andrassy Gyula egyszer köszvényben szenvedett (bocsánat, nemes gróf, hogy ezt kiírtuk önről!) s kénytelen volt a szobát őrizni.

A grófnak egy francia könyv került a kezébe, ásítva nyitotta fel, kíváncsi volt, nem felejtett-e el olvasni.

Andrassy *nem tud felejteni*, — azt olvasta, hogy abszolúte ügyetlen ember nincs a világon; minden ember be tud tölteni jól egy szerepet.

Kétkedve rázta fürtös fejét s cáfolatot keresgélt benne ez állításra, s megtalálta — Ország Sándort.

»Ország! Ez az! Ez ugyan nem tud megfelelni semminek!»

S a nagy államférfiú ráért arra, hogy *tudományos kísérleteket* tegyen a derék férfiúval.

Kinevezette a közmunkatanács tagjává, de még ezen munkátlan testületben sem tudott érvényesülni. Andrassy felhagyott vele.

Azóta a saját erejéből lélegzik. Három év előtt föllépett mint követjelölt, de ott még Darányi Náci is megbuktatta.

Még mindig experimentálnak vele a választók. Végh János urammal áll szemben Óbudán.

Különben deli alak, harsány hang, olyan, mint egy omnibuszkocsis.

Ez pedig találó hasonlat azért, mert az ő meggyőződése is egy omnibusz: *mindenkit felvesz rá*.

Legnevezetesebb tulajdonsága, hogy *hasbeszélő*. Emiatt roppant alkalmas egyén lesz a parlamentben a *»neveletlen közbeszólásokra«*: a »Ház« elnöke sohasem fogja tudni, kit kell megróni, ki volt a botrányt okozó.

VÉGH JÁNOS

Egyszer (valamikor nagyon régen, talán nem is igaz már azóta) egy nagyon örvendetes esemény érte a dicsőségesen uralkodó házat, s el lőn rendelve, hogy minden templomban ünnepeles hálaadás tétessék az Úrnak.

Égy jámbor kálvinista póp (Végh Jánosnak az öregapja) sokáig nem akart hallani erről a dologról, de mikor állásvesztés terhe alatt újból ráparancsolták, mégis föllépett a szószékre s kezdé:

Felsőbb rendeleltre könyörgöm hozzád, Űristen, hogy . . .

Ilyen felsőbb rendeleltre összpontosul a budaiak bizalma Végh Jánosban.

Húsz esztendeje lakik már Óbudán a kapások közt s mint ügyvéd ő árvereztette el a szőlőiket.

De hát a pillék is a gyertya lángjába szeretnek röpülni . . .

Végh Jancsi bácsi különben becsületes ember, és senki sem tud rá semmi rosszat, az igaz, hogy jót még úgy sem tud.

Mindig Tiszával tartott beszélik azon korcsmában, ahol a naponkinti kriglit megissza —, mert a világ sohasem törődött azzal, hogy kivel tart Végh János.

III. Richárd azt mondta: »Egy országot egy lóért!«

A budaiak megfordítva mondják, Véghet ígérük Országhért? Nem: — Országh helyett.

Apró, piciny emberke. Nincs benne semmi ellenmondás.

T. i. semmi aránytalanság, aminő Nagy Sándorban vagy Thiersben volt.

Alacsony állásból minden érdem nélkül emelkedik a parlamentbe. Az ember szinte hajlandó volna ezt tőle megirigyelni, ha nem jutna eszébe, hogy iszen megfontolva a dolgot, ő tulajdonképpen csak *budai követ* lesz.

Az pedig nem nagy hivatal.

IX.

GOTTFRIED BRESLMAYER
Bäcker-Meister

Budapest, VII.
Kerepescherstrasse 30.

Itt közöljük hiteles névjegyét. Egyéb világi emlék úgy sincs a földön az ő létezéséről.

Mert hajh, az ő művei múlandók és pillangó életűek, minthogy az elkényeztetett Budapesten — már uzsonnára sem eszik meg a reggeli zsemlyéket.

Éltünk már mindenféle időket a tejjel és liszttel patakozó Magyarországon. Volt már réz, arany és bronz korszak.

Most a *kifli korszak* következik.

Honnan jött, honnan meríté csodás erejét, nem tudni, annyi azonban bizonyos, hogy mint Aphrodite a hullámokból, egyszerre váratlanul és fenségesen kelt ki Gottfried Breslmayer az ismeretlenség tengeréből.

Írnánk róla bővebben, de nem tudunk mit. A derék majszter urat, fájdalom, sohasem láttuk, és nincs egyetlen ember sem, aki őt látta volna. Kutatunk, kérdezősködünk, de hasztalan!

Azon alapos gyanúnk van, *hogy ő nem is létezik.*

De mégis, . . . neki léteznie kell, mert biztos tudomásunk van róla, hogy ő szállít a bolondokházának süteményeket.

Én istenem, de hát ok-e ez arra, hogy a terézvárosiak *viszont* őt szállítsák be — az alsóházba.

Gottfried úr (nem lehet tudni, melyik a vezeték- és melyik a keresztnéve), azt mondják, csak nagy unszolásra fogadta el a jelöltséget, miután előbb biztosították, hogy mindössze nyolcszáz forintba fog kerülni. Komputust csinált magában s elvégre is beleegyezett. Ha bevág, 800 frtért évenkénti 1500 frt éppen elég lesz, *s választóim iránti hálából nagyobb kifliket fogok a bolondokházába szállítani* . . . ha pedig be nem vág, a bolondok keserülnek meg. Reszkess, Lipótmező.

Azonban Gottfried úr kezdé belátni, hogy az ilyen úri passziók sokba kerülnek, egy-két világos pillanata támadt tegnap este, s lemondott a jelöltségről . . . de a nagyravágás

ördöge addig-addig bizgatta, hogy aki egyszer kovászba mártotta a kezét, addig ki ne húzza, míg meg nem gyúrja, – hogy engedett tanulmányai és tapasztalatai sugalmának, s mint a »Pesti Napló«-ból értesülünk, visszavonta a lemondást.

Nagyon helyesen van, Gottfried úr! Az ördög nem alszik... Ki tudja, hátha meglesz?

Aztán tudni kell, hogy egyszer ragyogott már Magyarország felett *egy nagy kifli*.

Csakhogy akkor azt hibásan még *félholdnak* nevezték.

X.

CSEPREGI JÁNOS,
asztalos mester.

Csepregi az alany, Gottfried Breslmayer csak az állítvány.

Ha Csepregi nem volna, Gottfried se volna, s ha ők nem volnának, semmi mulatságos dolog se történt volna a fővárosi választásoknál.

Milyen jó, hogy ők vannak!

Vácon a 3 krajcáros bor jött divatba, itt a 27 krajcáros emberek.

Vácon a Rádaysták és Prónaysták vizet töltenek a borba, itt humort töltenek a választási küzdelmekbe.

S a humor a nemesebb nedv.

Csepregi egyébiránt asztalos, ismeri hát az asztalok természetét s tudja, hogy olyan dús asztalok is vannak, amelyeknek hulladékai nem megvetésre méltók.

Hanem ott van buzdító példának a köteles Bakay. Ő megkapta a dohányzsinegek készítését a kormánytól, pedig ő csak szélsőbaloldali ember volt.

Nos, ha Bakay így – hát akkor ő mit fog még kaphatni kormánypárti létére?

Útja meglehetősen ki van gyalulva, összeköttetései nem megvetendőek, s nem lehetetlen, hogy a jeles Szilágyi Dezsőt és a derék Mudronyt meg fogja buktatni.

Hiszen megfordított világot élünk, s nem lehetetlen, hogy maholnap Paczona bácsi fog a képviselőházban elnökölni, Swertecky viszi a jegyzői tollat...

E fölléptetések legalább ilyen jövőnek vetik előre árnyékát.

A pesti fölléptetések éppen olyanok, mintha valaki beállítana Apponyi Álberthez, hogy vegyen neki mértéket egy kabátra.

Ha Apponyi úr elvállalná, természetesen nevetségessé válnék, hanem ha az asztalos és a pék akar törvényeket hozni, — az nem nevetségés, s ha elvállalja a jelöltséget, *polgártársai bizalmának* engedelmeskedik.

Hogy hová fog mindez kilyukadni, csak a jövő mutatja meg!

Valami jó dolog azonban nem válik az iparosok mozgalmának e kinövéséből, azt előre lehet tudni.

Tisza gyámolítja e mozgalmat, mint mondják, költ is Cseprepire.

Csodálatos guszтус ez!

A képviselőház értelmi nívóját akarja-e süllyeszteni, vagy pedig érzi már, hogy ebben az ülészakban szüksége lehet az *asztalosra*?

Mert a közvélemény nem elég gyorsan faragja a kormánynak a *koporsót*.

EPILÓG

(a régi és új arcokhoz)

Még egy nap vagy kettő, s meglesz az új ház ábrázata. Lecsillapodnak a szenvedélyek; eltűnnek a lobogók; az udvarra kerülnek száradni szüretig a kiürített hordók, s minden jelentőségüket elveszítik a kortesek.

Az összes választási mozgalmakból nem marad meg egyéb, mint néhány *váltó* és a Németh Berci megszaprodott adomái.

Milyen lesz az új ábrázat? kérdik. Már látni lehet. A nagy körvonalak legalább tisztán kivehetők. Még egy

bibircsók, egy-egy májfolt jöhet (van eddig is elég), de nagyban már nem lehet lényeges változás.

A szép Emmer kimaradt; bejött helyette a szép Hentaller. A csorba helyre van ütve; csak a vén Csatár hagy nagy úrt maga után.

Ott fogjuk látni tömörülve a fiatalságot: az Ugronokat, Kende Tibcsit, Rohonczy Gidát, Andrásy Tivit. Ott lesz Mednyánszky Árpád, gróf Bethlen András, s még egy csomó az új nemzedék státusférfaiból.

A ház külső karakterisztikonja: »Sok haj, kevés ész.«

No, de nem árt a változatosság. Volt már úgy is valaha, hogy »sok ész, kevés haj«, s mégse tudtunk boldogulni.

A szegény ember mindenféleképp próbálja

*

Néhány nap múlva már üres lesz a csatatér, csak itt-ott lesz egy-egy tört fokos nyele. és a halottak bús árnya fog bolyongni, versenyt zokogva az üvöltő viharral.

Csak Prileszky Thádé lesz gyöngéd; panaszkodni fog zöld füveknek bús sóhajában, Mende szavalni fogja elmerengve.

»Nincs a természetben vesztes csak én . . .«

Tisza László pedig kerülgetni fogja Hoitsyt, hogy az új üstökösben nem lehetne-e valami zsebrák választókerületet hevenyészni?

Ott még bizonyosan nem ösmerik, — hát megválasztanák.

*

De lépünk keresztül a holttesteken. A tisztességes eltarthatás nem a mi dolgunk — de még az epitáfium sem.

Mi egy bevégzett mű utolsó kalapácsütésénél vagyunk. Egy elenyésző rovat végső sorait írjuk, mert »a régi és új arcok« azon nibelungi harc küzdő alakjait mutatták, akiből vagy bukkottak vagy győzők lettek.

Amazokat átveszi tőlünk a sír, a feledés, ezeket Clió, a történelem.

Szegény Clió!

Ugyan csapd be azt a nagy könyvet, — nem érdemes itt írni diurnum nélkül, keress magadnak te is inkább mandátumot.

Hiszen lesz még egy pár *pótkerület* valahol.

*

Ha másutt nem, a »Hon«-ban. Vagy ott éppen nem, mert ereszt alatt fészkel a fecske.

Ott vannak Visi Imre és György Aladár. Íme, még két fotográfia.

Dehogy mulasztom el, dehogy

[XI.]

GYÖRGY ALADÁR

Ha nagyon találó viccet akarnék mondani, azt állítanám róla hogy:

György Aladárt a Gráciák öltöztetik.

De én nem akarok róla mondani semmi jót, mert nem ellensúlyozhatom semmi rosszal.

Ha itt is, mint a burkusok közt az iskolamesterek uralkodnának, akkor ő lenne a miniszterelnök.

De ő szerencsétlenségére olyan országban született, ahol sok kimagasló tulajdonságai közül csak azt az egyet veszik komolyan számba, mely legjobban megfelel a nemzeti géniusznak.

S ez az, hogy *György és Aladár* is lévén *kétszer tart-hatja egy évben a nevenapját*.

Nagy ok, hogy kétszer olyan népszerű lehessen, mint képviselőink nagy része, akiknek nincs *neve*, csak *nevenapja*.

De ő ezeket a sanszait sem aknázza ki.

Ha bejut a házba, a kormánypárt nagyon örülni fog neki.

De csak azért, mert meg van győződve, hogy ez Trefortot bosszantani fogja.

Trefort ugyanis nem szereti, ha még más valaki is ért a *tanügyi rovat*hoz.

A magyar Cassagnac!
 Én nem tudom, miért jellemzik így Visit — de be-
 nyugszom.

Visi a legszerényebb ember azok között, akiket én ösme-
 rek édes hazánkban. (A horvát, szlapon és dalmát területet
 kiveszem.)

Visi még mameluk is bizonyosan szerénységből lett,
mert az a legutolsó állás a világon.

Volt már az írói kör titkára, de sokallta magának ezt
 az állást, lemondott; tudna lenni író is, de csak újságíró
 akar lenni, mert ez a jelentéktlenebb branche.

Még e minőségben is oda vitte, hogy »Apróságok«-nak
 írja meg dolgait, melyek többet érnek, mert magvasabbak,
 mint sok vezércikk.

Ha képviselő lesz, attól lehet tartani, hogy beszédeit
 csupa merő szerénységből az országházi kapusnak fogja el-
 mondani — pedig az szélső baloldali.

Még meg találja fordítani azt az embert!

Jelenleg a hírlapírók nyugdíjintézete mellett buzgól-
 kodik lelkesen, kapacitál, fárad s igyekszik demonstrálni,
 hogy eddig csak Magyarországon nincs még ilyen *hírlapírói*
nyugdíjintézet

Mily ellenmondás! Így nyilatkozni s mindjárt benyitni
az országházba.

*

Különben ez még nem bizonyos. Mert több ember, mint
 ahány oláhfalusi ködmön!

Tisza Kálmánnak az a tulajdonsága, hogy először jöjje-
 nek a gyengék . . . a java úgyis megél a maga emberségéből.

A pótkerületeket, úgy lehet, Aldzsi, Pepi és Muki kap-
 ják meg, s a két eszes mameluk-palánta mégis csak azt
 a *másik hírlapírói nyugdíjintézetet* fogja gyámolítani.

BLAHÁNÉ ZOMBORBAN

Blaháné Zomborban — mondjuk, mert biztos, hogy úgysis mindenki el fogja olvasni, de mondhatnánk azt is, hogy »Blaháné a fészében«.

S ez így sokkal pikánsabb lenne.

A szép, a kedves Blaháné, aki rózsákon jár idehaza, aki harmattal mosdik, liliommal törülközik . . . (Bocsánat, ez a stíl anakronizmus!) a kedves Blaháné a fészében

Egy értékes kép léckeretben.

De azért azt mégis csak megbámulják.

*

A zomboriak bámulták a csalogányt.

Sohasem láttak még ilyen Török Zsófit. S ha elgondolták magukban, hogy a jövő téltre egészen Szabadkái lesz, megirigyelhették, hogy milyen hirtelen válik az nagyvárossá.

Levelezőnk azt írja, hogy a fészeg egész zsúfolásig megtelt ugyan, de egy szál virágot sem dobtak a művésznőnek.

Az mégis nyájasan hajolt meg a tapsoló, de üres tenyerek zajára, s virágot szórt a mosolyaiban.

Kár, hogy a jó rációk, bunyevácok össze nem szedhették, mert most a Blaháné mosolyai mind ki volnának préselve az imádságos könyveikben.

*

Rációkról beszélek, pedig éppen azt írják, hogy a 400 hallgató közt nem volt több színpártoló szerb, mint három darab . . .

Lehet, de egy csöpp tinta befeketít egy egész pohár vizet.

Van-e arra az udvariatlanságra vajon a földön mentség, ha egy vendég hölgynek virágot nem dobnak?

Ha valami, az menti egyedül őket, hogy az a vendég éppen Blaháné volt, ki magával hordja, ahová lép, az egész tavaszt, rózsáival, összes búbájával. (Már megint anakronizmus a stílben.)

No, meg az is menti őket, hogy miután később — úgy mond — belemelegedtek (oh, kérges jégkeblek!) a művésznő játékába, az utolsó felvonás alatt egy aláírási ívet köröznek egymás közt koszorúra.

Az eredményt nem jegyzi föl tudósítónk, — mert tán még most is körözik azt az ívet.

*

Tegnapelőtt, jún. 26-án a »Sárga csikó«-ban lépett fel a kedves művésznő, aki most úgy tűnik fel nekem, mint a mesebeli királykisasszony, ki otthagyván a rezidenciát . . . parasztruhában a pórviskókat keresi föl. Ez a vágya, óhaj-tása.

De nem sikerül neki.

Mert akármilyen ruhát vesz is fel: aranytól lesz csillogóvá, s amerre lép, tündérhatalmú szellemek fényes palotákká tágítják ki abban a szempillantásban a rozszant kunyhókat.

Ej, ej, kedves levelező úr, micsoda ördögös szeme lehet önnek, hogy észrevette — a *fészert*?

III. LAJOS MAGYAR KIRÁLY

(Tisza Lajos)

A zsíros alföld »második első« városa, hol az ős romlatlan magyar erkölcs zománcozta be az emberek cselekedeteit, egyszerre olyan etikettszerű lett, mintha a Saint-Germain lenne.

Migrénes dámák, penzionált udvari tanácsosok nem olyan etikettszerűek, mint ős Szeged paprikás szalonnán táplálkozó cívisai.

S ezt a nagy etikettet Tisza Lajos importálta be. A kedves Louis Tisza, aki a szezon lionja volt mindég, aki olyan kifogástalan, mint Bayard, olyan finom, mint Nopcsa, merev, mint Sennyei, ruganyos, mint Asbóth, és leleményes, mint Monaszterly és Kuzmik.

Tisza Lajos lón apostola a szelídebb erkölcsöknek és hitágazatoknak.

Elvetette a magot — de előbb sárgafekete agyaggá tette a talajt.

Hát a mag bizony csakis így kelhetett ki benne

*

Valóban megtörtént a hihetetlen, Szeged az etikett városa lett.

Etikettből kikiáltották Tisza Lajost jelöltnek.

Etikettből megválasztották Szendét képviselőnek.

Etikettből még Bakay is rászavazott.

Nem igaz! — kiáltanak fel. Hiszen éppen ma nyilatkozik az ottani lapban, hogy nem szavazott

Ohó! Önök nem ismerik Bakayt!

Igenis nyilatkozik. De ez csak arra mutat, hogy valóban rászavazott.

Bakay nem olyan naiv, hogy ne tudná, miszerint ha ő valamit tagad, az csak annál bizonyosabb lesz.

De miért nyilatkozik hát?

Nagyon egyszerű! Szende is hadd értesüljön róla, hogy rászavazott.

*

És mégis az etikett nagymestere, Tisza Lajos egy nagy lapszust csinál . . .

De hát lehetséges ez? Tisza Lajos és az illem elleni vétés? Ez éppen úgy hangzik, mint: Blaháné és a gixer!

Hová jutunk így?

Ha már abban is hiányosak az emberek, amiben tökéletesek!

De mondjuk el illedelmesen sorba .

*

A szegedi pincéregylet új zászlót csináltatott. A derék zászlóánya, Ströbl Józsefné úrhölgy buzgalma és tevékenysége egész lokális ünneppé varázsolta a zászlószentelést.

Annyi aranyszög lesz abban a zászlóban, hogy azt még Seemann ezredes is megbecsülné, — ha az övé lenne nyelestül.

Ófelségének a királynak is küldtek egy aranyszöveget Bécsbe.

Ófelsége kegyesen elfogadta, és megbízta a szegedi polgármestert, hogy őt helyettesítse.

Tisza Lajosnak is küldtek egy aranyszöveget.

Tisza Lajos kegyesen elfogadta, és megbízta a szegedi polgármestert, hogy őt helyettesítse.

Szegény szegedi polgármester!

Az most azon töri a fejét, hogy kinek a nevében verje be előbb a szöveget, hogy az ellenkirályokat meg ne sértse?

*

Tudjuk Ráth Károlyról, hogy a világ minden polgármesterében van valami komikum.

Minden polgármester többnyire kopasz. S minden légy a polgármesterek fején szeret sétálni.

Ösmerünk az operettekől tömérdek helyzetet, meglepő szituációt, de ilyet még nem

Egy polgármester, aki azon töpreng, hogy tulajdonképpen ki is uralkodik hát Magyarországon?

*

III. Lajos királynak, úgy gondolom, több lesz a sansza . .

Mert ő a bőkezűbb király.

Csak az imént ajándékozta meg egyik miniszterét, Szendét, egy kerülettel.

Ki tudja, mi vár a szegedi polgármesterre is, ha *tapintatos* tud lenni.

Uraim! Nagy időket élünk! Önök, akik mentéket csináltak a trónörökös ünnepélyeihez, legyenek reménységben!

Koronázást élünk még, úgy lehet, Szegeden.

VERHOVAY GOLYÓJA ÉS MÓRICZ PÁL

Múlnak az idők!

Lezajlott a Kossuth-forradalom, az idők lassan, lassan elenyészlették nyomait.

Lezajlott a Verhovay-forradalom. S annak is elenyészlették nyomait az *üvegesek*.

A Verhovay golyója ma már nem fáj senkinek — *még neki magának sem*.

De mégis, Tisza Kálmánnak még mindig fáj.

Nem a sántítására értem, mert ő sántít és sántikál is, de nem, most ez egyszer mégsem így értem.

*

Történt, hogy a Hatvani utcai revolúció nagyon megjlesztette őkegyelmességeiket, s a közös hadügyminisztériumhoz fordult a magyar kormány, hogy az istenért, bánjon el ezzel a forradalommal, míg oly ici-pici, hogy muszka nélkül lehet.

A hadügyminisztérium szereti a háborúsdit . . . Hírlik, hogy tervbe van, miszerint az összes európai államoktól megveszik bizonyos minimális összegért a halálraítélt rabokat, azokat felöltöztetik olasz mundurba, s hősiesen lelövedőzik őket . . . mert a gyakorlat edzi a bajnokokat.

A közös hadügyminisztérium, mondom, mohón kapott a dolgon, s a katonaság meg is tette a magáét, sőt egész légiók álltak még azonfelül is fikszumfertig a kaszárnyákban.

Nagy komédia volt, szép volt, csupa gyönyörűség volt.

S mikor Tisza Kálmán hírt vett a pesti puskaropogtásról, Bécsben kevélyen szólította meg magát a tükörben!

»Kálmán, te mégis kemény gyerek vagy.«

*

Ezt a dolgot is elfeledtük, de a hadügyminiszter örök emlékezetű s most bekövetelte Tiszáéktól az okozott költségeket.

Meg is fizették e napokban — *ötzernyolcszázhetvenhét forint és nyolcvannyolc krajcárt*.

Ennyibe került az országnak a Verhovay golyója.
Tisza le akarta, mondják, a nyolevannyole krajcárt
alkudni.

De Móricz Palya nem engedte:

»Minek az? Még el találna bizakodni az ellenzék!«

HÁBORÚS JELEK

(Meghosszabbított újdonság vagy picike rajz)

A kis Mari nagyon boldogtalan. Mert mit ér a sok csipke, a szép új ruha, az ékszerek, amiket a papa s a mama vesz, ha már ő nem látja többé?

Ő . . . az a szép karcsú katonatiszt, aki ott volt az ő kis városcájukban.

Mikor az ő kis szívét észrevétlenül elhódította, elküldték tartományt hódítani Boszniába. Sohasem jött szegény vissza többé.

Várta, sokáig várta, de csak nem írt, nem írt . . . Valami ismerős beszélt, sebet kapott Szerajevóban és abban fekszik.

Szelíd szemű asszonyok ápolják-e, ki tudja? Megápolják-e, ki mondhatja meg? Hej, ha tudná: merre van, hol van, bizony oda menne.

Vajon mit csinál? Napokon, hónapokon át eltűnődött.

Istenem, istenem, de boldog is az a szürke apáca néni, aki látja sötét szemeit kinyitva, becsukva, lélegzetét hallja, szívverését olvashatja . . . Be szeretne vele cserélni.

A kis előkelő leánykának valóságos mániája lett, hogy a legédesebb foglalkozás a világon katonákat ápolni.

De az idők múltak, múltak . . . S a hadnagy nem jött. Talán nem is jöhetett? Ki tudja, lehet, hogy él s hűtelen lett, lehet, hogy meghalt.

Egy fájó kérdés, amelyre senki sem tud felelni.

De ha nem jött a katonatiszt, eljött helyette a feledés. S az is jó vendég ilyenkor.

A karcsú alak elhomályosodott az emlékezetben, de a

kislány regényes lelke fölfogta a sugarokat, s azokból egy úgynevezett »furcsa és makacs« elhatározás érlelődött.

A *vereskereszt-egylet* nő-osztályához egy levél érkezett a kis Maritól.

Mari panaszkodik, hogy nagy az ő fájdalma, de öngyilkos nem akar lenni.

Hanem vegyék be őt egy olyan hatáskörbe, amely az ő szomorú emlékeinek legjobban megfelel: vegyék be őt a *sebesült katonák betegápolónőjévé*, mert ő érzi, hogy erre született, erre van hivatva.

Olyan érzékeny, mert mély és igaz volt a levél, hogy könny gyűlt a választmány szemébe, mikor felolvasták.

— De hát 'iszen most nincs háború — mondá egy hang.

— Hüm! Ki tudja? *Miért ne érezhetné meg előre .?*

— Az igaz Van benne valami. Az ilyen könnyű, légius lények nagy előérzettel bírnak.

— Természetesen! Az ilyen dolog mindig egy-egy jel, melyet az idő előre vet. mert az idő mindig megteremti a maga eszközeit.

Persze, persze. Mert honnan is jutott volna eszébe másképp neki, a szép, előkelő gyermeknek ez a hóbortos ötlete?

Hogy honnan? A szerelem költői országában minden-
nap nőnek új virágok.

TISZA LAJOS ÉS A MAGYAR MŰVÉSZET

Az írói és művészi kör helyiségeiben ma délután mintegy húsz-huszonöt tagból álló értekezlet jött össze azon mai lapunkban már jelzett eset alkalmából, hogy a szegedi állandó színház építését Tisza Lajos Fellner bécsi építészre szándékozik bízni.

A jelenlevők részint szakértők és építészek, nagyrészt pedig a sajtó képviselői valának.

Pártos Gyula egy a városhoz intézendő kérvény szövegét olvasta fel, melyet az építészek írnak alá, s melyben ezek élénken jajdulnak fel azon mostoha, igazságtalan eljárás ellen, hogy még a legmagyarabb város részéről is mellőztetik a magyar művészet.

Oly ridegen hangzottak e szavak, hogy az összejött hírlapírók egyike idegesen említette fel, hogy ha már Tisza Lajosnak nincs az ilyesmihez érzéke, csodálatos, miszerint e hazafias város közgyűlésén egyetlen hang sem emelkedett ez ellen.

Az értekezlet tán nem háborodott volna fel annyira — hiszen hozzá van szokva már —, ha nem éppen Szegedről jön ez a *külföldieskedés*.

És ez fájhatott is. A magyar nemzetnek és a magyar sajtónak elkényeztetett, a dédelgésig pártolt kedvenc városa még annyit sem tesz meg, hogy midőn állandó színházat épít, nyílt versenyre bocsássa. Nem ő! hanem egyenesen Bécsbe megy építésért.

Valóban föl lehetett jajdulni, hogy: »Te is fiam, Brutus?« Mert ki marad meg magyarnak — ha már Szeged sem?

A jelenvolt építészek magukévá tették a felolvasott kérvény szövegét, a sajtó képviselőinek helyeslése közt, kik a maguk részéről Pulszky Károly és B. Kaas Ivor felszólalása után elhatározták, hogy kérvényüket csak nyújtsák be Szeged városa közgyűléséhez az építészek, ők többet nem tehetnek, mint hogy azt pártolólág figyelemmel kísérik egész lefolyásában s lelkesedéssel védik az eszmét, hogy a magyar művészet- és műiparnak még ha gyengébb is, a külföldinek kizárásával előny biztosíttassék, akár bukik az a jelen esetben a Tiszák kezei közt, akár nem.

Mi a magunk részéről helytelennek tartjuk, hogy emiatt a városnál peticionálnak az építészek. Helyesen mondá Szemere, hogy a városnak nincs joga a királyi biztos valamely intézkedésén változtatni. Aki a királyi biztosság szervezéséről szóló törvényt ösmeri s aki figyelemmel kísérte, hogy a város jövőjére ennél százszorta jelentékenyebb intézkedéseknél is a város nélkül határozott Tisza Lajos egész jogosan, a közgyűléseknek nem marad fenn egyéb, mint vakon beleegyezni, vagy még ennyi se, mert Tisza Lajos nem is kény-

telen velök közölni ennél rájuk nézve sokkal nagyobb horderejű dolgokat sem.

Véleményünk szerint botrányos ugyan a dolog, s teljes határozottsággal kell protestálnunk, hogy a középületekre fordított közpénz közpénzen fizetett hivatalnok által német műépítésszek kezébe kerüljön, — de magát Szeged városát véleményünk szerint nem érheti szemrehányás, mert Szeged városának a saját ügyeiben még *votum consultativumja sincs*.

Hanem igenis sokkal tapintatosabb és célravezetőbb lett volna, ha a műépítésszek magához a királyi biztoshoz fordulnak. Tisza Lajos nem csökönyös ember s szereti kikerülni, amennyire lehet, a tévedéseket.

A dolog, mint értesülünk, még nem *fait accompli*, s hogy annyira is ment, bizonyára csak onnan származhat, hogy Tisza Lajos rosszul volt informálva a magyar műépítésszek képességére nézve. Csodáljuk Lechner Lajost, kinek tanácsa ily esetek körül mindenkor döntő szokott lenni Tiszára, — Lechner jól ismeri a hazai erőket, neki tudnia kellett volna, hogy Debrecenben, Székesfehérvárott, Eperjesen, Kolozsvárott, Szombathelyt sat. magyar műépítésszek emelték a színházi épületeket, s hogy e színházak aránylag az összeghez, melybe kerültek, semmiben sem állanak hátrább, sőt több helyen — pártatlan szakértők véleménye szerint — határozott előnyben vannak a Fellner által épített budapesti Népszínházzal szemben, melynek belső berendezése és célszerűsége sok hiányt mutathat fel.

Meg vagyunk győződve, hogy Tisza Lajos nem lesz kicsinyes, s bármily úton veszi is a *helyesebb információkat*, nem fog azok előtt szemet hunyni.

ÍRÓK ÉS MŰVÉSZEK KIRÁNDULÁSA

I.

AZ ELINDULÁS

Százhusz író és művész! Mekkora devalvációt lehetne ott csinálni!

Kilenc óra után megteltek a várótermek az osztrák állampaspálya indóházában.

De az érkező komfortáblíknak, melyek elé egy-egy pegazus volt fogva, még mindig nem szakadt vége.

A legtarkább úti öltönyök, turista kalapok s új porköpenyek bontakoztak ki a kocsikból.

Igazán nagy gavallérok nálunk — a szabók.

*

Élénk zsongás és nyüzsgés töltötte be a termeket és az udvart, de kivált a »hivatalos asztal«-t, hol Odry és Dolinay szolgáltatták ki a jegyeket, felolvassván sztentori hangon a névsort.

Egy-egy ismerős név is ki-kicsillant olykor

.. Kaas Ivor.

(Tehát mégis lesz egy kitűnőség.)

.. Komócsy József.

(Halljuk!) (A Komócsy-névnél ehhez vannak szokva.)

. Verhovay Gyula, Feleki Miklós, Szathmáry Károly, Tóth Béla, Aigner Lajos, Keszler József, Szabó Endre, Szemere Attila, Bercsényi Béla sat.

*

A szép-nem közül ott láttuk Dáni Nándornét, Abafi Lajosnét, Feleki Miklósnét, Illösy Piroskát, Merényi Kamilát, Milassin Vilmosnét, Pesty Frigyesnét, P. Szathmáry Károlynét, Szabó Titusznét, Stern Lujzát, Vettstein Vilmát.

A felföld ritkán látott ennyi virágot.

Milyen élvezet lesz egy sötét barlangban eltévedni.

S most már igazán értjük, miért nem ment el Jókai: nehogy elhomályosítsák.

És nem értjük, miért betegedett meg Pulszky Ferenc, kinek eleme az eltévedés.

Lett is emiatt nagy lehangoltság.

-- Ha se Jókai, se Pulszky nem megy -- mondogatták --, miről ismernek ránk, hogy írók vagyunk?

A *nem-trókról*.

*

A jegyek ki lettek osztva, kettőt csengettek, többnyire négyenkint helyezkedtek el egy-egy kupében.

Csak Komócsy bátyánk keresett külön ülőhelyet: borús felhő volt homlokán, s kóválygó gondolatokkal telve, a magányt kereste, hogy azokat kedve szerint kis, közép-szerű és nagy toasztokká, kis, közép-szerű és nagy búcsú-beszédekké, s végül kis, közép-szerű és nagy válaszokká idomítsa s elméje fiókjában elhelyezze akként, hogy annak idején tisztesség és rang szerint elővegye, amelyikre szüksége van.

A malacbanda, mely az udvarra volt felállítva, elkezdte az ő nótáit, s éhes ábrázattal bámulának a barna fiúk a távozók után.

— Az írók mennek, more -- szólt keservesen a nagy-bőgős —, de a mívészek itt maradnak.

Ott is maradtak — s még tán most is húznák, ha a rendezők »ácsi«-t nem kiáltanak.

*

Hollah! Valami nagy dolog fog még történni.

Kiszólják a kupékból a beszállt utasokat. . .

— Mi lesz? Mi történik? Miért nem indulunk?

— Nem addig a! Még Felekinek kell előbb beszédet tartani.

— De hátha lemaradunk a vasútról?

— Az mindegy! Annak a beszédnek el kell mondódni, mert azt már betanulta.

— *Betanulta?* . . . Feleki? Lehetetlen!

És csakugyan Feleki beszédhez köszörülé torkát.

— Rossz kezdet! — mondá Verhovay aggodalmasan.

*

A kupékból előjött sokaság mély figyelemmel hallgatta.

Mélyen tisztelt írók és művészek! — kezdé.

— Ez nem nekünk szól! — mondák és visszarohtak a kupékba.

Nem maradt ott senki.

Az egész beszédet nekem (*Scarronnak*) mondá el Feleki úr, óva és figyelmeztetve, hogy az utazás alatt a rendezőknek engedelmeskedjenek. (*Bercsényi kihajolva a kupé-ból: Kérem vissza a tíz forintomat!*)

Mondott még tán egyebet is Feleki úr — de minthogy a hiteles szövegre nem emlékszem, mert a felhangzó harmadik fütyty is elvett belőle néhány szót, csonkán nem merem közleni.

Hadd maradjon valami kisütni való az irodalmi történetbúvároknak is abból, amit még Szana Tamás meghagy nekik.

II.

BUDAPESTTŐL DOBSINÁIG

Az írók és művészek 142 tagból álló társasága: reggel négy óraker megérkeztünk *Tornallyára*. Innen tengelyen utaztunk tovább.

Sztarnyára értünk. Itt Radvánszky Károly pompás kastélya vestibule-jénél fogad. Tüstént asztalhoz ültet. Vendégszeretete mindenkit elragad. Érezzük, hogy tiszta magyar vidéken vagyunk. Háziasszony s kedves leánya, Ilona, megbűvölik az egész társaságot. Egyik felköszöntő a másikat éri. *Komócsy elemében*.

Indulunk *Aggtelekre*. Számos kalauz van. Végigvezetnek a barlangon. A stalaktitok fényben úsznak. Minden képzeletet felülmúló tündéries látvány.

Barlang kimenetelénél óriási sátor, melyben Ragályi Gyula és családja megvendégelnek. Ismét megindulnak a felköszöntők. *Komócsy elemében*. Feleki az aggteleki egyház és iskola jövőjére emeli poharát, gyűjtést indítványoz, melynek eredménye 250 frtos alapítvány. Feleki átadja a helybelieknek. Általános lelkesedés.

Négy óraker ismét a vonaton. *Rozsnyón* a hölgyek uzsonnával várnak. Felköszöntőre nincs idő. *Komócsy* szomorúan ül vissza a kupéba. *Előre Dobsinára!*

EGY NEGYVEN ÉVES PÁLYA

(Prielle Kornélia jubileuma)

Prielle Kornéliának, a hasonlíthatlan művésznőnek negyven éves jubileumát most üli meg kies, szűkebb hazája: a bérces Máramaros megye s a még szűkebb M.-Sziget.

De Prielle Kornéliát nem hagyhatjuk egy napra sem, hogy őt valaki kizárólag bírja. Az egész ország odatolakodik az ünneplő városkához s részt kér az ünnepből.

A pécsi püspök előtt egyszer valaki így szólt: »Nem találkozott excellenciád Pesten Vörösmartyval?«

— Tegye hozzá, barátom, a *Mihályt* is, mert annak az úrnak az *egész neve* az egész titulusa.

Nagy cím. Prielle Kornélia is elérte. Csakhogy ellenkezőleg.

Órula csak annyit kell mondani, hogy: »*Kornélia*«.

S az egész ország megérti, kiről van szó.

Neki a *fél neve* az egész titulusa.

Pedig még ezelőtt negyven évvel Tónikának nevezték a szigeti szíjgyártó kis leánykáját.

*

Negyven év előtt lépett fel először máramarosi műkedvelőkkel.

Egy kisleányra volt szükség a Génusz szerepében, s senki sem akadt, aki személyesíthetné. Végre a kis Tónika ajánlkozott, s bár kétkedőleg rázták fejüket az úri dámák, hogy ez a szíjgyártógyermeké kellő gráciát tudhasson kifejteni, teljesen sikerült neki a szerep, s túltett az öreg műkedvelőkön is.

Mindenki el volt ragadtatva, s azóta a kis Tóni »kedvenc« lett a városban.

S folyton kedvenc azóta negyven hosszú esztendőn keresztül egész a mai napig.

*

A színészi pályára Tóth István színingazgató biztatta s csábította el szülei akaratának ellenére, s a kis Tóni (ki

bérmáló nevét, a Kornéliát vette föl) csakhamar a legjobb vidéki erők közt találtatott, bár tagadhatlan, hogy feszlő hajadon éveiben neki is sok nélkülözést kellett kiállani, mert a vidéki színészet mindig azzal jár.

A forradalom után, mikor a politika mezeje megközelíthetlenné lett, s az összes nemzeti figyelem az irodalom és művészet felé fordult, Kornélia sem maradt észrevétlenül, annál is inkább, mert már akkor egész Erdély bálványozta.

Pestre jött a Nemzeti Színházhoz, de nem tudott még állandóan itt maradni, meg elment, meg visszajött, míg végre a hatvanas évek elejétől kezdve állandóan megmaradt a Nemzeti Színház tagjának, s az lesz már egész élete fogytáig, mert övele szemben megérdemelt *kivételt* tett az igazgatóság: hétezer forint évi díjjal egész élete fogytáig szerződtette.

Nem kisebb kitüntetés ez, mint a nagy államférfiaké, kiknek a parlamentek szavaznak meg évdíjakat és nemzeti ajándékokat.

*

Prielle Kornélia művészetéről fölösleges beszélni. Mindenki ösmeri azt.

Ő kitalálta a titkot: örökifjúnak s érdekesnek maradni s mindenekfölött veszedelmesnek.

Örökifjú azért, mert nem hanyatlik a művészetben, hanem — ha az ugyan még lehetséges — folytonosan tökéletesebb lesz.

Veszedelmes azért, mert őtőle tanulnak hölgyeink csábítók és elegánsak lenni, és . . őtőle tanulnak öltözködni.

Egy francia író, midőn őt játszani látta, így szólott:

»Nem értem az önök nyelvét és azt az asszonyt mégis értem.«

Egy magyar író pedig látván, hogy kissé gyenge darabjából mit tudott a művésznő csinálni, így kiáltott fel:

»Kezdem magamat nem érteni.«

S ez jobban magyarázza meg köteteknél az ő művészete magaslatát.

Negyven éve gyönyörködteti az országot . bárcsak elejéről kezdhetné.

AHSBAHS VON DER LANZE

(Még egy választási apróság)

Ahsbahs lovag roppant meglepte Magyarországot.

Ő igazán olyan: nem anyától lettél, rózsafán termettél.

Mindjárt a választások első napján úgy került ki az urnából, hogy senki sem várta, senki sem ösmerte.

Ahsbahs? Ki lehet az? Hátha csak nyomdahiba? Létezik-e, nem létezik-e?

De Ahsbahs létezett s napról napra ott figurált az »A« betűben a névsorban, mint hógomoly úgy nőtte ki magát kis gombolyagból nagy tömeggé, melynek neve léssen »Tisztelt ház«.

Csak egy hiba volt. Senki sem tudta, *hová* kell őt a »ki-mutatásban« beosztani: egyesült ellenzéki-e, függetlenségi-e, vagy kormánypárti?

S e kínos bizonytalanság egész dühbe hozta a pártokat, hogy őt mindenki magának tulajdonítja.

A választási küzdelem folyt még ugyan tovább is, de a főkérdés már nem az volt, hogy melyik párt fogy, melyik növekszik, de az, hogy kié Ahsbahs von der Lanze?

*

Ahsbahs von der Lanze pedig teljes nyugalommal tartá ezalatt fiókjában a mandátumát.

Egész életében nem gondolt a politikával. Gazdálkodott b. Beustnak, később magának, s most egyszerre megválasztották azok a jó parasztemberek, akik közt élt.

Miért ne tenné meg nekik szegényeknek, ha már benne bíznak, hogy fölmegy a magyarok fővárosába képviselni őket? Nem lehet az se nehezebb az eke szarvánál . .

Egyszer azonban egy levelet kap Budapestről, hogy nyilatkozzék, melyik párthoz tartozik, mert így-úgy, senki sem tudja az elveit.

Ahsbahs nagy zavarban volt, — erre bizony sohasem gondolt.

Elment a plébánoshoz és megkérdezte:

— Mit gondol, tisztelendő atyám, melyik politikai párthoz tartozom én?

- Hát én azt hogy tudhassam?
 — Ej, hát mégis mit gondol? Hogy szokás az?
 Lássa én sohasem foglalkoztam az ilyenekkel, és ehhez nem értek.
 — Az én véleményem szerint — szólott a tisztelendő úr
 — az ilyenfajta vagyonos úri emberek az egyesült ellenzéknel szoktak lenni.
 — Éppen ez az mondá Ahsbahs megkönnyebbülve —, éppen ezt kérdeztem öntől. Nagyon jól van, egészen jól van.
 Hazament s megsürgönyözé Budapestre a kérdezőnek, hogy ő az egyesült ellenzékhez tartozik.

*

Harmadnapra megjöttek a budapesti újságok s bennük az Ahsbahs *habaréki* volta.

Egy választó megszólította a nemes lovagot.

— Igaz-e az, kérem hogy a nagyságos úr habaréki?

— Igaz, magam írtam meg Pestre.

A választó, aki a lovagot megszólította, elkezdte kedvetlenül a fejét vakarni.

— Mi baja van kendnek, Tornynos gazda?

— Hát voltaképpen, hogy ugyanis nincsen énnekem izé semmi bajom.

De iszen hiába ötöl-hatol kend. Látom én azt.

— Hát csak azt gondoltam, hogy mi meg, akik a nagyságos urat megválasztottuk, csupa függetlenségiek vagyunk.

— Ejnye! Hát mért nem szóltak? Ez már más, egészen más. Persze, persze. Eszerint hát én is függetlenségi vagyok.

Hazament és megsürgönyözte Budapestre, hogy ő a függetlenségi párthoz tartozik.

Ilyen kemény pártember Ahsbahs von der Lanze.

APRÓSÁGOK

(Az írók kirándulásáról)

Az aggteleki barlangban átkozott sár volt. Majdnem bokáig kellett benn járniok a hírlaptudósítóknak. A cseppkő-

figurák korommal lévén bevonva a sok fáklyafüsttől, alig lehetett kivenni.

— Hát ez miféle alakzat? — kérdezi a mi »kedves párizsink«, a mindent tudni akaró K. Józsi.

— Már mint ez? — mondja a kalauz. — Ez bizony az »Ádám bocskora«.

— Quel diable! — hüledez Keszler. — *Hát mégis tót volt az első ember?*

*

— A Népszínházból senki sem jött a *művészekkel?*
— kérdi valaki Dobsinán.

— A Népszínháznál *nincsenek* művészek, — világosította fel egy élcelő. Legfeljebb *Rákosy* jöhetett volna az *trókkal*.

*

Az úton az »urak« előtt Kaas volt a kitüntetett személy, a »kevésbé urak« előtt Feleki Miklós.

— Látod, Miklós, miért nem lettél inkább *politikus?*

— Nincs hozzá elég *komédiás természetem*.

— Valld meg, azért mert a politika terén nincs *súgólyuk*.

*

A németek, különösen a »Presse« derék tudósítója, el voltak ragadtatva a magyar vendégszeretettől, s mindent megbámultak, amerre keresztülmentek: egy kőkorsót, puttonyt, a kukoricát az eszterhaj alatt, a kendertilolót, egyszóval ezer meg ezer apróságot, amit a magyarok észre sem vettek. Nem győzték mondani az »originál«, »kolosszál« szavakat.

De leginkább az tűnt fel a »Presse« tudósítójának, hogy hol a pokolból telik az a sok cigánybanda, mert akármerre mozdulnak, reggelinél, ebédnél, vacsoránál, kiszállásnál, beszállásnál, mindenütt ott állnak az elmaradhatlan rajkók, az elmaradhatlan Rákóczi-indulóval.

— Hol veszik önök ezt a sok cigányt?

— Hja, azt itt ménesszámra tenyésztik vadon. Aztán ha muzsikálni kell, vakon összefogdosnak a falkából tizet,

tizenkettőt, kezükbe nyomják a hegedűt és kész a zene-társulat.

A kedves német újságíró mosolygott s *tette* magát, hogy nem hiszi.

*

A lelelkesebb volt a fogadtatás Rozsnyón, hol fehérruhás leányok virágokat szórtak az írók útjára.

A kiránduló társaság egy tagja, foglalkozásra nézve különben becsületes, jámbor vendéglős, midőn egy szép fiatal lányka gyönyörű sárga rózsacsokrot nyújtott át neki mint a legtekintélyesebb kinézésűnek, érzékenyen megköszönte.

— Igazán nem tudom, kisasszony, mivel hálálhatom meg.

— Oh, mi sem könnyebb annál mondá a leányka naivul, s egy kis albumot húzott elő. Írjon nekem ide emlékül egy szép verset.

A nagy zavarba jutott vendéglős átvette a papírt és írónt — de ebben az átkozott pillanatban nem jutott eszébe más vers, mint:

»Szeretnék szántani,
hat ökröt hajtani .«

Beírta hát ezt. S a leányka átfutván a sorokat, elmosolyodott, hogy milyen genálisan tréfálta meg ez a »nagy szellem« az ő szerénytelen tolakodását.

PAN TISZA

A »Kék csillag« című prágai szállodába egy utas szállt be tegnap. Tarkabarka porköponyegje és angolos fehér fátýollal körített turista kalapja elárulta a »modern embert« a cylinder-kalapok hazájában.

Megnézték körtearcát, nagy, kísérteties szemeit, rokkjának a szabását, kék pápaszemét, s a jámbor csehek azonnal belátták, hogy státusférfiúval vagyron dolguk.

Hanem hát nem is annyira őt nézték nagy úrnak, mint inkább a mellette haladó ezüstpaszomántos, vörös ruhába és kék dolmányba öltözött »magyar mágnást«, ki excellenciának címezte modern ruházatú társát.

Vajon kik és mik lehetnek?

A »Kék csillag« előtt csakhamar csődület keletkezett. Egy lángeszű cseh pedig arra az ötletre jött, hogy mégis különös, miszerint a gazdagöltözötű úr vitte fel a pakktáskát.

A portás is kíváncsiskodott s azonnal vitte a vendégkönyvet. A turista megfogta a tollat, s e név maradt ott alóla: »Tisza.«

Tyú! Hát Tisza van itt? A híres Tisza, a magyar miniszterelnök?

Nyomban híre futott a városban, s a hős csehek gyülekezni kezdének a kávéházakban és klubokban s folyt köztük a tanakodás;

— Mit tegyünk?

Adjunk neki macskazenét?

— Úgy van. Adjunk!

— Ez neki csak kellemes lehet ellenveté Pan Kra-toquil, egyik derék prágai főfőszóló. — *Azt fogja hinni, hogy otthon van.*

— Én azt indítványozom, urak — ha a magyaroknak bosszúságot akarunk okozni, küldjünk hozzá deputációt és adjunk neki fáklyás zenét.

— Úgy van. Sláva Tisza!

Az összes prágai hírlapok tudósítói futkostak összevissza és ostromolták a portást adatokért, s azonnal megtelegrafirozták a világ négy sarka felé:

»Tisza Kálmán magyar miniszterelnök ide érkezett és a „Kék csillag”-ba szállt.«

Ennél a szónál megütközött az egyik tudósító s a gyanú sötét hollója ült lelkére.

Miért szállt a »Kék csillag«-ba? Holott két »Sas«-ról címzett hotel is van Prágában . . Miért nem szállt a saját madarához?

Egy másik tudósító pedig politikai kombinációkba ereszkedett s sehogy sem bírta kisütni, hogy a jókedvű adakozó mit keres itt?

Eh bien! Bizonyosan Prágában is van egy tanuló fia — éppúgy, ahogy Berlinben volt. A többi miniszterek drága pénzen fizetett politikai ügynököket tartanak a kontinens városaiban, — a takarékos Tisza Kálmán a saját fiait küldi el, és mellékesen végzik még az iskolákat is. És ebben van is valami ráció . . .

*

De a gyanakodó riporter nem elégedett meg a gyanúval, neki tények kellettek.

Elment még egyszer a portáshoz

— Hogy érzi magát őexcellenciája?

— Jól, egészen jól — mondá a derék férfiú jelentőség-teljesen, mert a portások mindig jelentőségteljesek.

— Mit evett vacsorára?

— Egy csésze teát és egy beefsteak-et.

— Már ő! Hát aztán?

— Egy puddingot.

— És?

— És két deci bort ivott meg utána.

— Nem többet?

— Egy korttyal sem.

— *Már nem ő!* Vagy legalább is nagyon gyanús . . .
Ugyan mondja meg nekem, kik látogatták?

— Nem lehet, uram! — szólt a kapus.

— Miért ne tenne ön kivételt? — mondá a zszurnaliszta és két forintot csúsztatott a portás markába.

— Mégsem lehet, uram.

— Miért, ha szabad kérdenem?

— Azért, mert öt forint borraivalót adott, hogy látogatóit ne áruljam el — s általában tartsak mindent titokban.

A riporter meghökkent.

— *Öt forint borraivalót?* Már akkor csakugyan hogy ugyancsak nem ő. Erre mérget lehet venni.

A riporter elfutott s gyűjtést rendezett a városban, össze is gyűjtött nyolc forint 26 krajcárt s azzal visszazaladva a portáshoz, *felülvesztegette* azt, hogy valljon ki mindent.

A portás megolvastván az összeget így szólt:

— Hát biz ahhoz csupa pallérok és kőművesek járnak.

Azután jóízűen föl kacagott.

— Nem miniszter az, hanem valami építőmester Magyarországra déli részéből, s azért jött ide, hogy néhány cseh építésszt vigyen le magával — innen is.

A riporterek a távírdára szaladtak helyreigazítani a világ négy sarkában a nagy tévedést.

»Nem Tisza *Kálmán*, hanem Tisza *Lajos* van Prágában a „Kék csillag”-nál.«

S Bismarck herceg, ki az első távirattal egyszerre álmatlan lett, a második távirat után nyugodtan oltotta el a gyertyát — s szép csendesen a falnak fordult.

A HOSSZÚ ÁLOM

136 napig aludni nem tréfadolog Ez is csak magyar embertől telik ki.

Alsunk mi néha »tizenkét« esztendő is egyhuzomra, és az ördög sem csodálkozik rajta. Nálunk már ez nem virtus.

A derék Gyömbér Jánosnak is egész Philadelphiáig kellett elmenni, hogy elhíresüljön általa.

Mert yankeek közt van, hol *pénz az idő*.

S Gyömbér János tulajdonképpen úgy híresült el ebben a bolond országban, *mint nábob* — aki olyan rettentő luxust enged meg magának, hogy 136 napnyi pénzösszeget pocskókol el az alvásban.

Hja, hiába, aki gavallér, gavallér az, ha Amerikába viszik is! . . .

Gyömbér János különben magyarországi tót, s most mint általános csoda emlegettetik az amerikai lapokban egész hasábokon át.

János úr — miután 136 napig terjedő mély alvása alatt halálát várták az orvosok most egyszerre megszólalt. A nagy esemény június 26-án történt. E napon sokan látogatták meg a »lehighi csodát«.

A látogatók egyike kezét nyújtá, de Gyömbér nem vette észre a derék gentleman kacsóját s elég udvariatlan volt azt el nem fogadni: érzéketlenül nyugtatta a saját kezeit térdén.

Egy másik vendég, valami természettudós, egy kinyílt szegfűt tartott a Gyömbér orra alá: mire az alvó elkezdett mosolyogni, mint egy aggszűz.

— Jánosnak hívják-e önt? kérde a mosolygótól, nem találván hamarjában ügyesebb kérdést, éppen úgy, mint illo tempore B. Kemény Gábor.

Semmi felelet.

A jelenlevők lemondtak arról, hogy valaha megszólaljon, s az előbbi szegfűs gentleman távozni készült, midőn eszébe jutott, hogy a szegfűt, mely mosolyra deríté a »nagy alvót«, neki adja, s gyöngéden a kezeibe helyezte.

Az alvó megint mosolygott, s ajkai megnyíltak.

Köszönöm! mondá hallhatóan.

Örömteljes felkiáltás hallatszott:

— Íme, uraim! ez egy franciától is sok volna, hogy halottaiból is felkel, nehogy valamit megköszönni el ne mulasszon.

Ápolója, Wilhelm magyar ember erre szólítgatni kezdé az egy magyarul kiejtett »köszönöm« következtében persze magyarul, mire az alvó halkán mondá:

Ne znám mágyárski len po slovenski. (Nem tudok magyarul, csak tótul.)

Többé azonban nem lehetett szólásra bírni, s most már nem a »nagy alvó« a neve, hanem a »nagy hallgató«, mert június 26-ika óta ébren van, gyarapodik testben, erőben, de nem beszél.

Sétákat végez künn ápolójával, maga öltözik-vetkezik, csak nem szól.

Múlt hó 28-án négy magyar látogatta meg, de bár egy egész virágcsokrot tettek kezébe, nem szólalt meg az édes tót hangok hallatára sem — csak elérzékenyedett és könnyezett.

Mert Gyömbér a virágok betege . .

A virágillattól és a zene hangjaitól azonnal sírni kezd.

A nála talált imakönyvből nagy nehezen kibetűzték, hogy 1868-ban jött Amerikába.

Csodálatos, hogy érte ott be tizenhárom esztendeig a tót szóval?

Az orvosok remélik, hogy nemsokára teljesen fölépül s visszanyeri a szavát is.

Semmi sem lehetetlen.

Valaha még népszónok is lehet belőle idehaza a Terézvárosban.

Vagy ha nem, hát az az egy bizonyos, hogy az irodalmi téren szép jövőre számíthat.

Ez fog csak tudni még írni igazi álmoskönyvet.

AZ ELŐPATAKI HÍD

Hja bizony! Több esze van a hídnak, mint a miniszteri piros bársonyszéknek!

Pedig csak olyan picike hidacska, amelyikre nincs kiírva aranyos, fényes betűkkel sem az, hogy ki építette, sem az, hogy ki renováltatta.

A jó Erdélyhonban különben sem szoktak soha *renoválni*: ott mindég minden a régiben marad.

Régiék az emberek, régi az indolencia, és régi a hidak gerendázata.

A mi kis hidacskáink egy havasi patakot nyergel meg, egy másfél ölnyi mély picike folyócskát, mely Előpatakon fut keresztül.

A csergerendák már húsz év óta nem voltak kicserélve, átrohadtak, de e korrupcióban nem hittek az emberek és nem renoválták.

Az történt tehát, hogy midőn a »jókedvű adakozó« a mandátumos táskával és zsebrák-kíséretével keresztülment a rozszant hídon, az megsokallta az excellenciás testnek az ő súlyát s azt gondolta magában:

»Ha én most leszakadok — legalább valami hasznos szolgálatot teszek az újságlapoknak, Erdélyország truccára, mely nem akart rám gondot viselni.«

S úgy tett, amint gondolta, hanem egy kissé elkésett, és a miniszterelnök szerencsésen megszabadult.

Éppen abban a percben, midőn a miniszterelnök levette lábát az utolsó hídkockáról, recsegve, szörnyű roppanással szakadt be a padlózat, s egy pillanat alatt tele volt a mély árok emberrel, gerendákkal és deszkaroncsokkal.

A mamelukok, kik egy félóra előtt még éljeneket ordítottak a »jókedvű«-nek, kétségbeesve kiabáltak odalenn megsérülve. A *fúzió* nagy mestere ijedten nézte e konfúziót.

— Szerencse — mondá a mélységbe pillantva —, hogy nem egy másodperccel előbb szakadt le!

Az összegyűltek hüledezve várták, hogy mi fog történni: tán bizony le is fejeznek ezért valakit.

Csak egy góbé mondá nagy igazán:

— Sose búsuljanak kentek. Ami megtörtént, jól megtörtént. Majd meglássák kentek, hogy nem lesz ezentúl rossz híd Erdélyben. Mert csak éppen ez kellett ahhoz!

— Hátha még belehalt volna, sógor? — okoskodék egy másik székeley.

— Hüm! Akkor meg már csupa vashidakat építenének a székeleyeknek.

· · · · ·
Az előpataki híd leszakadása különben csak azért fontos tény, s azért foglaltuk cikkbe, mert abból tudhatta meg az európai diplomácia, hogy Móricz Palyának is ott kellett lennie.

· · · · ·
És azért fontos, mert Tisza dicsekedve említette sepi-szt-györgyi beszédében, mennyire javultak őalatta a *közlekedési* és közigazgatási viszonyok.

AZ UTOLSÓ PÓTVÁLASZTÁS

No, Berci bácsi! Még ilyen nagy csúfság sem esett magán! De még Hódmezővásárhelyen sem!

Pedig már a hódmezővásárhelyiekkel sok minden történt.

Mint hogy nagy hasonlatosság vagyon a mostani és a hajdani között — lássuk a leghíresebb dolgukat, a *bécsi utazásukról* adott számadás kivonatát.

*

Még ezelőtt negyven esztendővel volt, hogy Bécsbe ment vala Pallavicinihez egy tíz tagból álló deputáció.

A levéltárban elhelyezett számla eredetiben állítólag így szól:

Vásárhelytől Pestig	40 frt
Pesttől a <i>füstössel*</i> elindultunk, áldomás	8 frt
Az úton összevesztünk komámmal. A <i>hajóból kitéltek</i> , Büfelejtőnek áldomás	10 frt
Komáromtól tengelyen Bécsig	60 frt
Bécsben, hogy panaszt emeljünk, a főbíróat kerestük, de nem találtuk	10 frt
<i>Szegedi bicskát vettünk egy boltban per egy frt-jával</i>	10 frt
Bíró uram a faköponyeget egyébnek nézvén, büntetés	3 frt
Visszafelé jegyek a füstösre	80 frt
<i>Komáromnál ki nem tettek. Örömäldomás</i>	30 frt
Pestre érve <i>költségkímélés tekintetéből**</i> egész éjjel a kávéházban mulattunk	110 frt
stb. stb.	

Ha egyebet sem tettek volna a hódmezővásárhelyiek, ez a comptus fenntartaná híruket mindörökre.

De tettek egyebet is.

Megválasztották Kossuth Lajost díszpolgárnak csak nemrég, és üdvözölték a francia respublika elnökét oly hangon mintha ők oktatták, milyennek kell lennie egy igazi republikánusnak.

S most aztán oda csattan ki a dolog, hogy megválasztják képviselőjüknek Kovács Ferencet, a legelhírhedtebb *mamelukot*.

Persze, őtőlük semmi sem meglepő már – *ha a szegedi bicskát is Bécsben veszik!*

Hódmezővásárhelyen már régen férges az intelligencia, melyet Karancsi Dániel és Dósits uram vezet, mely utóbbi

* Gőzös.

** Hogy t.i. szobát ne kelljen váltaniok.

egy aranykést és villát hordoz hátul a kabátján, lévén ő királyi asztalnok, — de e kés és villa nem annyira a királyi asztalt jelképezi, mint inkább a hódmezővásárhelyi *húszkrajcáros kortesvacsorákat*, melyeken a közvéleményt szokták csinálni.

Szegény Németh Berci! Mindig azt szokta mondogatni:

— Az én adomáim, az én kerületelem!

Íme, az adomák mind kárba vesztek. Pedig az emberek, kétségtelen, szeretnek nevetni a vacsora fölött.

Igaz, — de vacsorálni még jobban szeretnek.

... S így buktatta meg a gyomor a szellemet Hód-Mező-Vásárhely rendezett tanácsú városában. Anno millesimo octingentesimo etc.

LINDAU JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

Aki egyszer Magyarország levegőjét szívja, visszajön az ide másodszor is.

Legalább így tapasztaltuk ezt nemrég a walesi hercegen, most pedig a Bismarck herceg fián.

Sőt Bismarck herceg prozelitát is hozott: Lindau Pált.

Lindaut idevaló kollegái tisztességesen fogadták, és ez helyén van. Nem volt a vendégszeretnek és a tisztességtudásnak azon túlhajtása, mely komikusnak látszhatik az idegen előtt.

Bodenstedtet például és Sacher-Masochot úgy fogadtuk, hogy ha Hugo Viktor találna eljönni semmivel sem rendelkezünk volna az ő megkülönböztetésére.

Hasonlítunk e tekintetben ahhoz a magyar házhoz, hol mindent reggelire tálnak fel, ami csak van — s ebédre már csak a maradékok jutnak.

*

Mielőtt Lindau elment, így szólott egy pesti ismerőséhez:

— Tegyük egy gyalogsétát. Szeretném, ha néhány részlet is bevésődne emlékezetembe a magyar fővárosról.

— Mi ez a nagy épület? — kérde Lindau a bazilikára mutatva.

— Ez a lipótvárosi bazilika — mondja a pesti.

— Mikor épül ez fel?

— Azt az Isten tudja.

— Nos, természetesen — véli Lindau —, *hisz az ő háza!*
Már több mint tíz év óta áll így amióta ledőlt,
nem bírják folytatni.

Lindau kivette notiz-könyvét és beleírta tapasztalatnak:

»Magyarországon nagy szegénységben élnek a papok.«

*

A Kerepesi úton járkálva, mutatják neki a Brezelmayer cégtábláját.

— Ni, itt ez a pék parlamenti jelölt. a múlt választások alatt.

Azután bekanyarodva a Józsefvárosba, ott meg a Csepregi cégtáblájánál tesznek hasonló megjegyzést.

Lindau kivette a »Notes«-t s beírta:

»Magyarországon a megbukott államférfiak, úgy mint Amerikában, valamely mesterséghez kezdenek.«

Este azonban egy megválasztott képviselővel ösmerkedett meg, aki, midőn bemutatták, tört németességgel kérde:

— Lindau! Lindau! Sie sind nicht Grosshändler von Veszprim?

Lindau beleírta a jegyzőkönyvébe:

»Magyarországon olyan parlamenti tagok is vannak, akik sohasem jártak iskolába.«

A NÉPSZÍNMŰ SORSA

Mikor a walesi herceg itt járt, megüzente a Népszínház igazgatójának, hogy egy népszínművet szeretne látni — s előadták a »Piros bugyelláris«-t.

Három nap előtt Lindau fejezte ki sajnálatát éppen a

Népszínház igazgatójának, hogy nem láthatott egy népszínművet.

Valóban a népszínmű a mi speciális nemzeti kincsünk, híre van messzeföldön, mert elüt, nemesebb, magvasabb minden más nemzet népeletet tárgyazó színi termékeinél.

Idegen ember ha erre jár, vágyik látni a saajátszerű életet a költészet köntösében. Mi magunk pedig mondhatnók e műfajra, úgy, mint az angolok Shakespeare műveire: *»Íme, a legbecsesebb, ami e földön termett.«*

*

És mégis a népszínmű hanyatlani kezd. Több történik: *elhanyagolják.*

Éspedig éppen az a színház hanyagolja el, mely templomául építettett a nemzet közadakozásából, mely nevét is innen kölcsönzé.

Csak ímmel-ámmal adtak a legközelebbi öt év alatt. A »nemzeti színház« fényes estéi csak rege már, mikor a »Falu rosszá«-t, a »Strike«-t nem láthatta eleget a közönség. Művészi előadás hiányában a közönség szemében is fogyott kedvelt genrejének értéke.

Megtermett ugyan néhány jó darab, a »Tolonc«, a »Sárga csikó«, de már ezeket nem láthattuk jól előadva.

S ez is az új rezsím elején volt. Egy idő óta a népszínmű múzsája elnémult egészen.

A »Piros bugyelláris«-sal befelé lehet fordítani a címer fényes cirádáit, mely a magyar Helikont szépíté.

*

Midón a ténnyel együtt, hogy új név kerül a népszínházi bérletszerződés alá, mégpedig távolról sem oly érdemes, mint eddig, az a hír kezdett valósulni, hogy *Blaha* asszonyt, *Tamássyt* és *Eöryt* elbocsátják a Népszínháztól: evidens lett a dolog, hogy a Népszínház — mely eddig sem felelt meg várakozás szerint feladatának — a közönséges nagyvárosi spekuláció-színházak nivójára fog lesüllyedni.

Blaha asszony, Tamássy és Eöry távozása nem jelenthet egyebet, mint kegyelemdőfést a népszínműveknek.

A vidéki társulatoknál alig jobb Népszínház három legjobb tagja, köztük Blaha asszony, a színház fenntartója, elmege. De hát lehetséges ez?

Ki fog ezentúl ebbe a színházba járni? Mi fog itt következni?

Jön az »Assommoir«, meg a »Nana«!

De hát akarták-e ezt azok, akiknek filléreiből vannak összerakva a téglák?

*

Mi, megvalljuk őszintén, nagy tisztelői vagyunk Blahánénak. S ezt hangsúlyoztuk is igen sokszor.

Olyan csillagnak tekintjük őt, aminő nem volt még s nem is igen lesz – vagy ha lesz: soká lesz.

Egy *Tóth Ede* kellett és egy *Blaháné* egyszerre, hogy a magyar népszínmű oly pompában tündököljön, mint ahogy tündökölt, s hogy necsak gyönyörködtessen idehaza, de hódítson is.

Tóth Ede már ott fekszik a sírban színgazdag tolla kiesett kezéből; hát az legyen-e most már a nemzet pénzén épült Népszínház missziója végeredményében, hogy miután a népszínművet lejáratta: a népszínművek csalóányát, az egész ország kedvencét eleressze *vándor színésznőnek*, ki vidéki trüppokkal keresi kenyerét?

Ennél talán mégis csak többet érdemelt.

Visszatetsző volt már előttünk rég idő óta ez eljárás, de éppen mert mi vagyunk azok, akik örömet tápláljuk a közönség rokonszenvét és lelkesedését Blaha asszony iránt, minden alkalommal nem akartunk lenni az elsők, kik a Népszínházat *a népszínmű lejárataért* megtámadjuk, mert könnyen annak vették volna, hogy ismét Blaháné mellett kötöttünk kardot.

Pedig ez még Blahánénál is sokkal magasabb külön nemzeti érdek, melyet semmivel és senkivel sem szabad összekötni, ha ezáltal veszélyeztetve lehet.

*

Ma végre két napilap szólal fel ebben a kérdésben. Az egyik, a »Hon« egészen tárgyilagosan és értelemmel elsorolja,

hogy a népszínmű kultiválására a Népszínház immár nem képes, sőt arra kedve sincsen.

Nem marad tehát egyéb hátra, mint hogy a Nemzeti Színház vegye vissza ápolása alá a népszínművet s mentse meg az elveszéstől.

Magunk is szívesen csatlakozunk ez óhajtáshoz, sőt azt mindenkor hangsúlyozni fogjuk.

Rákosy többet mert erejénél, midőn a népszínművet átvette.

De hát most, midőn a Népszínház még Blaha asszonyt, Tamásyt és Eőryt elereszti? Vajon lehetséges-e otthagyni a népszínműveket?!

Nem paródiája lenne-e a hajdani nemzeti színházi estéknek egy-egy népszínmű-előadás?

Ha valaki gyenge valamely teher vitelére — s még azt teszi, hogy az ereit megnyitja, nem ideje-e, hogy vegyünk le válláról a súlyt, melyet úgysem bírhat meg?

Őnök emlékezhetnek rá, hogy Balassagyarmaton lepedőben játszották Coriolánt, s ez az ottani tudósítások szerint roppant szánalmas látvány volt.

A népszínművet Blaháné nélkül unottá tették a Népszínházban: ne engedjük *szánalmassá* tenni.

Vegye át a Nemzeti Színház, ahonnan elszakadt, s hol az aranyos napok emléke, az otthon varázsa és ereje üde, érdekes színnel vonja be megint fonnyadó arcát s megacélozza elkényszeredett idegeit.

A NÉPSZÍNMŰ KÉRDÉSE

A »Hon« mai számában Rákosy Jenő nyilatkozik a népszínmű-ügyben. Minthogy főcélzatában mi is helyeseltük lap-társunk felszólalását, nem lehet elhallgatnunk olvasóink előtt Rákosy úr megjegyzéseit sem, ki igen sok figyelemre méltó okot hoz fel amellett, hogy a népszínmű iránti érdeklődés emelkedése és csökkenése mindig külső viszonyokban talál magyarázatot.

Elmondja, hogy a Népszínház egy évben egyetlenegy

népszínművet annyiszor adott elő, ahányszor egy évben a Nemzeti Színház összes népszínmű repertoire-ját játszta, és azonkívül még legalább kétszer annyiszor a népszínmű repertoire-t.

Utal arra, hogy ami a népszínmű nagy sikereit okozta a Nemzeti Színházban, az Blaháné és az akkor még kiváló Tamássy volt, kiket a közönség csak a hetedik napon lát-hatott, hat napi unalom után.

Egy Visi úr által hagyott résen ügyesen gruppírozza és fölépíti a bizonyítékokat, hogy Blaháné előtt azon időben is pangott a népszínmű, midőn a Nemzeti Színháznak a mai nemzedéknél is jelesebb művészei voltak.

Mert Blaháné és Tóth Ede adta szerinte e genrenek a nagyobb lendületet.

Ugyanaz a Blaháné, aki eddig a Népszínháznál volt s aki midőn vidékre megy, el nem indul Csepreghy és Lukácsy nélkül, tehát azon darabok nélkül, mik éppen a Népszínházban termettek, s melyben Blaháné művészete tetőpontra jutott.

Summa summarum. A népszínmű pangott a Nemzeti Színházban is, míg Tóth Ede nem jött és nem írta meg jó darabjait, s pangni fog a Népszínházban is, mióta Csepreghy meghalt, s míg nem támad új nagy tehetség.

Látjuk ebből a rövid kivonatból is, hogy Rákosy úr válasza ügyes polémia — hanem ő is hagyott benne egy nagy részt, s ez az, hogy ő folyton úgy beszél a népszínműről, mint valami alantos műfajról, élénken jelezve azon nagy művészi eredményeket, melyeket a Nemzeti Színház elért, mióta ettől a nyűgtől *megszabadult*.

Tehát ez a fitymálva említett »hetedik nap« tette lehetővé, hogy a Nemzeti Színház, melynek előadásai »sivár látványosság«, és melynek sorsa nem virágzás, hanem szemfényvesztés volt, most hat év múlva a tökély fokán áll?

Szerencsének nevezi azt Rákosy úr — s nem juttatná eszünkbe, pedig jól tudja, hogy nekünk drámánk alig van, s hogy két-három darabot kivéve, hat év alatt a nemzet legelső műszínháza alig tehet egyebet, mint hogy az idegen, leginkább francia műveknek minél jobb magyarázója. — Ez pedig csak egyik és nem is a nagyobbik célja e műintézetnek.

Hanem igenis volt egy genre: a népszínmű, melyben a közönségnek nagy öröme telt, mely nálunk született és fejlődött bizonyos tökélyre és nem volt a külföldi termékek kópiája.

Higgye meg Rákosy, hogy az a hetedik nap *megaranyozta* akkor azt a hatot.

S ha a *népszínmű hanyatlása árán* kellett elérnünk azt, hogy a Nemzeti Színház *drámai estéi jobbak* (mert az operai esték nem jobbak), az bizony nem valami nagy szerencse.

A LOURDES-I ZARÁNDOKOK

Az is csak valami — ebben a nagy melegben.

Karlsbad, Marienbad és Ostende vize helyett a lourdes-i vízhez!

Pedig ez a víz elég csodatévő erővel bír idehaza is, **mióta** a monopóliumot kivették a Lonkay kezéből, és amióta a kereskedelmi miniszter a vámházi hivatal abbeli kérdésére, hogy meg kell-e vámolni ezen Magyarországon nagy fogyasztéknak indult szent vizet, azt felelte: hogy igenis, meg kell accisolni, mégpedig úgy, mint a legmagasabb fokú spirituszt, mert a szentlélek vagyon benne, s *azt udvariasságból nem szabad gyengébbnek becsülni.*

A savanyúvizek korszakában, midőn éppen mintha báli szépségek volnának, Lubi Margitnak nyakába nő Mohai Ágnes, ideje volt az emelkedő tarifával szemben felfedezni *a szent vizeket.*

Hiszen az abszint már nem elég erős a mágnásoknak!

*

Ma indultak Lourdes-ba a magyar zarándokok. Vagy harminc-nyolcvan magyar főúr van köztük.

De ezek, mint a lapok írják, még szaporodni fognak útközben Vácon, Komáromban, Gönyőn, Pozsonyban, sőt a külföldön is útközben csatlakozni fognak a szent menethez a magyar mágnások, kik történetesen künn vannak . . .

Nagy dolog lehet az, ahol ennyi főúr csoportosul egy célra.
Nemzeti ügy még soha nem látott egyszerre együtt ennyit!

Mintha a középkorban volnánk.

Fényes főúri családok, nevek, amik ott voltak mindig,
valahányszor hódító hadjáratra indultak a magyar seregek
a külföldre.

Nápolyi Johanna ellen mentek gondolom — utoljára
bosszúálló ádáz csataviharban. Arany János leírta fényes
dolgányaikat, csótáros paripáikat, címeres pajzsait, amint
a napsugár tetszelegve enyeleg rajtuk.

Most Frankhon felé tartanak az ivadékok. és nem is
Nagy Lajos vezeti őket, hanem Lonkay bácsi.

Címeres pajzsot nem viselnek, csótáros paripákon nem
ülnek, a napfény sem enyeleg velök, mert elfogja a parupli.
Csak a kék jelvény, a Mária-szín mutatja, hogy ők mégis
egyenruhás sereg, a Mária serege.

S most már azután meg lehet érteni, miért festik a pik-
torok a boldogságos anyát, Magyarország pátronáját olyan
nagyon-nagyon szomorúnak.

HOL VANNAK A MINISZTEREK?

Lauka Guszti bátyánk olyan kevélyen jár fenn a minisz-
teri folyosón zsebre dugott kezekkel, mint egy unatkozó
angol.

Mit csinálsz, Guszti? kérdik tőle.

Pihenek.

Mit nevezel te pihenésnek?

— *Nem olvasok lapokat.*

A néma folyosók kísértetiesen kongnak nagy talpai
alatt.

Jó szerencse, hogy a csendet megszakítja néha a szobák-
ból kihangzó vidám hahota és zsvaj: a fogalmazó urak anek-
dotázással töltik a délelőttöt.

A folyosón végig szivar-csutkák vannak eldobva.

A kapus pőrére vetkőzve szívja makrapipáját.

Minden azt mutatja, hogy őexcellenciája nincs itthon.

Ügyes-bajos emberek ha jönnek, kik a miniszterhez szeretnének bejutni audienciára, a pórés kapus nagy hetykén pillant fel az ellenzéki újságból.

— Mi tetszik?

— Önagyméltóságát keressük.

— Nem tudjuk, merre van, nem tudjuk, mikor jön — feleli mogorván. Elmehetnek.

Ha pedig a bürök gavallérjai kérdik azon másodperc alatt, midőn a kapuból kilépőben még egyszer megigazítják manchette-jüket:

— Apropos, kapus! Mikor jön meg a miniszter?

A kapus diplomatikus ábrázatot ölt s azt feleli:

— Minden pillanatban megjöhet.

*

— Látod, már ezek a kapusok is megromlanak panasz-kodik Lauka.

— Már ezek is olyanok, mint az az átkozott hogy is hitták csak . . .

— Mondjuk, hogy Don Kolokámos.

— Jó. Legyen Don Kolokámos. Hát ez egy kitanult hóhér volt, különben pedig tisztartó.

Mikor egyszer elment a feleségével fürdőre, keresztülment a szobákon, hol mi, írkok, körmöltünk nagy keservesen a kánikulai melegben.

Az ajtóból visszafordult s így szólt.

— Kisétálok egy kicsit, fiúk! *Egy félóra múlva itthon leszek.*

Két hónap múlva jött vissza a zsarnok, de ezen két hónap alatt mindig ott lebegett felettünk a kínos lehetőség, hogy *minden pillanatban megjöhet.*

Ezek a kapusok is hogy megromlanak!

*

De mire való e praeludium!

A miniszterek elutaztak, ki a zöldbe, ki a választókerületébe.

A földi gondviselés nincs jelen.

A »három mandátumú« miniszter Geszten pihen s kuglizik. Odavaló levelezőnk írja, hogy e sport nagyon kedvelt a »geszti udvarnál«.

Maga a miniszterelnök is egy órát játszik naponkint, de nincs egyenes dobása.

Rendesen »vándlit« csinál s ha a királyra látszik is célozni, csak parasztokat üt.

... De ügyetlen célzásai vannak ezeknek a vidéki levelezőknek!

*

Szende otthon van a családi kemence mellett. A Krassó megyeiek méltán megbámulják »nagy fiukat«.

Vitéz Toldi Miklós óta még nem volt ilyen Herkules. Azért is tették meg a hadak miniszterének.

Mit csinálna őalatta az előpataki híd?

Egy lócsiszár, aki ismerős a családdal, megkereste otthon.

— No, mi jó hozta, Bátyik Mihály uram? — kérde tőle Szende.

— Hát kérem alásan, nekem a főkortes megígérte, hogyha valami bajom lesz: csak a nagyságos úrhoz forduljak.

— No, csak ki vele, ha baja van, hadd lám, segítsek rajta.

— Biz azon nem is segíthet más, csak a nagyságos uram.

Hát kérem alásan az az én sorom, hogy a múlt hónapban összevásároltam vagy húsz lovat, aztán most nem tudok rajta túladni. Becsaptak, nagyságos uram, nagyon becsaptak.

— De miként segítek én ezen?

— Nincs ennél könnyebb a világon.

— Nagyon szívesen, ha tehetem

— Üzenjen nagyságos uram valami potentátnak háborút a jövő hétre... akkor még egy kis nyereségem is lesz, nagyságodnak pedig nem kerül semmibe.

Szende elnevette magát:

— Micsoda lapot járát maga, Bátyik Mihály uram?

— A »Hirmondó«-t.

— No, nem csodálom, hogy olyan erősnek tart. Hanem abból azt is megolvashatta volna kelmed, hogy már az egész Európát levertük... Nincs kit bántani többé.

Ébbe aztán bele is nyugodott Bátyik uram!

Ordódy Komárom megyében időzik, báró *Kemény* Gábor Ajnácskón eszi a libapecsenyét.

De a legélelmesebb mégis *Trefort*.

Őnagyméltósága kitalálta, hogy lehet ingyen fürdőre menni.

Hát iszen ott van a buziási kincstári fürdő. Az a Tisza kollega, az egy megrögzött tékozló, hogy Ostendébe s ilyen helyekre járt — mikor hát ott van a buziási kincstári fürdő.

Igen, a buziási kincstári fürdő.

Mikor *Trefort* valaha pici gyermek volt, egyszer azt kérdezte tőle az apja:

— Mi szeretnél lenni fiacskám leginkább?

— *Vendég!* — felelte a kis *Trefort* határozottan, mert már tudatával bírt annak, hogy a vendéget várja a legdúsabb asztal.

Most, hogy ím megöregedett *Trefort*, oda módosította nézetét, hogy vannak az életben esetek, hogy jobb gazdának lenni, mint vendégnek.

S ilyen eset ez a buziási kincstári fürdő.

Fényes bankettek, népünnepeket, bálakat tartanak tiszteletére.

Muri murit vált föl, pulykák, kappanok halnak, pezsgő folyik — s az egész dolog nem kerül semmibe.

Mert az olyan nagyon szép, ha az ember miniszter Magyarországon.

Hátha még az ember pihenő miniszter.

Csak az az egy keserűség ne járna vele: hogy míg ők pihennek — igazán bosszantó tudat —, azalatt otthon az apró-cseprő fogalmazó-nép is pihen.

A NAGYBECSKEREKI »ESET«

Volt már »egri eset«, »győri eset«, »szegedi eset«, »szebeni eset« és »kolozsvári eset«.

Először csak a nagyobb városokat tisztelte meg Mars azzal, hogy gyermekeit beleszabadítá a csínyekbe.

Most már a kisebb jelentőségű városokra kerül a sor,

most már van »nagybecskereki eset« is, s lesz még kecskeméti, ceglédi, dorozsmai, ó-gyallai és mindenféle eset.

Ez »esetek«-ből, úgy látszik, nem fogy ki soha a szegény magyar nép, mely saját adójával tartja keservesen a hadsereget.

Hanem a türelemből. abból talán mégis csak kifogy egyszer nagysokára.

*

Az öreg Deák Ferenc beszélt igen sokszor:

Mikor az én Nedeczky húgom kisleány volt — egyszer Szentlászlón, nélkülözvén a jeget és a savanyúvizet nyári időben, mondom neki:

»Eredj, fiam, tedd ezt a bort a vízbe.« Azt akartam, hogy hidegebb legyen valamivel.

Az én kis húgom szó szerint vette, kiment és beöntötte az icce bort az akónyi dézsába.

Hát persze, hogy az a víz még csak borízú sem lett tőle. Valamint borrá válik a víz, ha a bor több, úgy lesz vízzé a bor, ha a víz több.

Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy a nagybecskereki katonai esetben egy magyar nemes-ivadék is szerepel, egy Máriássy.

Aki az osztrák hadseregbe kerül — az úgy jár, mint a *Deák Ferenc bora*.

*

Nem. Ezért nem lehet se jobban dühösködni, se enyhébben ítélni a dolog fölött.

Itt a testületi szellem dolgozik s a gyűlölet kérgével vonja be a gutgesinnt szíveket a magyar nemzet ellen.

S ezt a kérget magok az irányadó körök sem igyekeznek éles késsel lehámozni.

Pedig megeshetik egyszer az a csoda, hogy éppen abba törik el a bicska, hogy *nem használják*.

FÜGGELÉK

ORSZÁG–VILÁG

K É P M A G Y A R Á Z A T O K

MEGZAVART IDILL

A gyávák bátorsága kiszámíthatatlan, mondja egy költő, s csinos kis képünk, mely a zseniális állatfestő, Hofner műve után van rajzolva, fényesen illusztrálja e mondás igazságát. Két gyáva fél áll egymással szemközt, s mindeniknek vakmerő, kétségbeesett bátorságot kölcsönöz a nem remélt helyzet. A Kapitólium híres megmentőinek utóda a folyóhoz vezette le pelyhes családját, mely egész pásztori ártatlanságban csipkedte a puha fű szálait, midőn oh, borzalom — a domb mögül egy szürke rém emelkedik föl. A fiatal kos volt ez, kinék kunkorgós szarvait még eddig nem volt alkalma próbára tenni, s ki keresve keresi az alkalmat, hogy pillanatnyi fölfortyanásában nekironthasson valami kerítésnek vagy más-nemű akadálynak. Csöndes elmélkedésének a víz partján egyszerre csak kiállhatatlan, bősztító, »pililili«-zés rezzenti föl. Mi lehet az? Vadul tör a hang felé s bős nézéssel áll meg a vidám család fölött, mint egyik őse fölött hajdan a farkas, ki szegény jámbort azzal vádolta, hogy fölzarvarja neki a vizét, pedig bizony nem tudott vizet zavarni. Már hiszen a libának sok szép és jó tulajdonsága van, melyek közt nem utolsó helyet foglal el a máj és töpörtő, de mint a *libák* nagy része, Xantippe biz őkegyelme, mihelyt anyányivá lett. Feszésre nyújtja nyakát s széles, fűrészszegecszerű csőrét az ellenre szögezve mérgesen sziszeg rá, hogy szinte rémség hallani, s ha a csökönös kos még sokáig áll ott, bizony úgy megtépi a gyapját, hogy semmiféle galagonya-bokor se különben. A kis libuskák pedig ezalatt gondatlanul éledelegnek tovább a fűben, mintha semmi nevezetes dolog nem történnék közöttök. Hja, a fiatal libácskák nem ismerik az élet veszélyeit, s ha önfeláldozó anyjok nem volna, aki szembe-

száll a legvadabb kossal is és addig sziszeg, gágog, míg el nem kergeti, bizony sok szerencsétlenség megesnék a nagy világon . . .

VÁLSÁGOS PILLANAT

Az erdőszéli patak olyan hívogatólag inti magához a tikkadt állatot. Előbb félénken, majd egyre bátrabban lépett ki a szabadabb térségre, hol már csak törpe bokrok s magas sás jelképezik az erdő folytatását. Aztán szemébe csillant a patak kristályvize, s a fürge őz mind gyorsabban szedte lábait, hogy mielőbb odaérhessen, szomját enyhíteni. Csön-des a táj, szél is alig mozdul, mely a bokrokat megzörrentené. Egyszerre a vízen túl nesz hallatszik. Az állat ijedten emeli föl fejét, s arrafelé néz, ahol valami fényeset lát megvillanni. Nem tudja, de érzi, hogy veszedelem fenyegeti. Tagjai reszketnek, lábai futásra készen — de a rettegés még lebilincselve tartja egy pillanattig, mintha lábai a földbe gyökereződtek volna. A vadász fölemeli fegyverét és . . . Ezt a válságos pillanatot ábrázolja szép rajzunk, mely Canzi Rezső avatott keze alól került ki. Mire a félénk állat végre futásnak eredne, a fegyver már eldőrdült, s a parti zöld fűvet és a patak kristályát pirosra festi a kiomló vér, míg a megtörő szemek fájdalmasan búcsúznak el a ragyogó természettől, mely zavartalanul mosolyog tovább, mintha semmi sem történt volna.

MEGLEPETÉS AZ ERDŐBEN

Ismeretes a mackónak az a szokása, hogy télvíz idejében alszik, mint a bunda. Késő őszt táján szokta magát eltenni télire a szél által halomra terített fák alá vagy gyökerek által fedett mélyedésekbe, ahol aztán nagyszuszogva letelepszik s nőhet aztán tőle ölnyire a hó, és sivíthat a szél, az neki mindegy; ha lágynak a tél, többször kijő odujából s szétnéz a nagy természetben, de csakhamar megérezve, hogy nincs

még itt a tavasz, morogva visszacammog odújába s ki sem jön márciusig. Nagy munka ám neki az alkalmazható téli szállás fölkeresése. Napokig elkullog az erdőben szerteszét, keresve a jó helyet, s ilyenkor gyakrabban találkozhatni e mizantróp táncművésszel, mint más évszakban. Ilyenkor szokták aztán róla mondani, hogy »háztűznézni jár a mackó«; a vadász buzgón is jár utána, mert ebben az időben leghűsösabb, s tenyérnyi vastagságú a hája-zsírja, — miből élne különben egész télen? — meg a bőre is ilyenkor a legjobb. Ez időszakban lövik tehát a legtöbb medvét, márcsak azért is, mert a friss hóban könnyen nyomára találni, s nagyobbára már álmában lehet rajtaütöni.

Csakhogy nem mindenki vadász ám, aki az erdőre jár, s egyáltalában nincs kellemetesen meglepetve, ha ilyen szál-láskereső Atta-Troll-ivadékokkal találkozik. Gazduram is, ha tudta volna, mikor fát szedni indult a közeli »széltörés«-be, hogy milyen találkozója lesz ott, bizony inkább otthon maradt volna, mert, hej, keserves dolog lehet az, mikor a mackó a hátulsó lábaira állva az első lábával bozontos szügyére öleli az embert! De hát nem tudta. Kimentek a szánkóval s jócskán meg is rakták már, midőn nini, a ló erősen hegyezi a fülét és vadul ficáncol, különben nagyon jámbor fajta hát, uramfia, az erdőszélen egyszerre csak két »szőrös talpú, lompos farkú« medve jelenik meg. A félálmos mackók bambán merednek rá a halálra ijedt parasztra és fiára, meg a reszkető lóra. Bizony ezer a szerencse, hogy a medve ilyenkor már sokkal lustább és kábultabb, semhogy gyors támadásra volna kedve, mert különben gazduram nem ért volna rá visszanyerni a hidegvérét s fiastól együtt hamarosan fölkapni a szánkóra, rácsapni a lóra és úgy elvágtatni, mintha ott se lettek volna. Mackóék pedig csendes stoicizmussal bámulnak a fürge csoport után, s lomhán indulnak tovább, vackot keresni.

LESBEN

A vadász ül hosszú méla lesben, vár följazott nyílla gyors vadat . . . Hja, könnyű volt Vörösmartynak így énekelni . . . az ő hőse fiatal is volt, király is volt, s nyáron rándult ki a hús erdőbe, ahol kényelmesen letelepedhetett egy moh-fedte fatörzsre, míg »fölebb és mindig fényesebben a serény nap dél felé haladt«. De tessék idejönni télen, mikor bokán felül ér, s a száraz ágakról nem pelyhedzve hull, hanem marékszámra potyog a hó az ember nyakába, míg a nehéz puska csövére a vastag kesztyűn keresztül is majdhogy oda nem fagy a vadász keze. Itt tessék lesbe *ülni*, mikor a kemény, sívó szél majd keresztülveszi az embert, hogy csak úgy vacog bele minden foga. És az a haszontalan vad is olyan csökönyös; dehogy jönne lövésre, pedig a gróf úr egy szép kerek summát ígért egypár pompás agancsért. Vár, vár Ambrus bátya sokáig. Bajuszát egy darab jéggé fagyasztotta már a nedves lehelet. A puska csöve lankadtan csügg alá a hóna alól, s botosa bizonyosan összenőtt már azóta a csikorgó hóval. Eh, csak az a szempillája ne volna olyan nehéz! Még egy félóra, s vad mégsem mutatkozik.

Vége hallatszik valami mintha mind hallhatóbban ropogna a hó, apró tipegő lábak alatt. Ah, valahára! Ambrus bácsi vár, vár, míg jól puskahegyre nem jön. Rengeteg ordas farkas. A szeme szikrázik, merev nyakán égnek sörtésedik a szőr. Most éppen jó helyen áll . . . Ambrus bácsi ravaszhoz kap. durr!. Hó! mi ez? Hol vagyok? Thű! ebugattát, ott inal két gyönyörű darab vad, ni! . . . Csakhogy már a lőtávolon kívül! S nem lehet utánok szaladni

Haj, az az átkozott papramorgó! bizonyosan attól nyomta el a buzgóság Ambrus bácsit álltában. S mialatt aludt és szerencsés fogásról álmodott, szépen elriasztotta az idegen vadat. Meg is fogadja magában nagy dörmögve, hogy soha többet palinkát stb. Bolond, aki hiszi!

EGY KIS BALESET

Elmúlt a karácsony, a *fekete*, elmúlt az újesztendő is, és még alig mutatkozott fagyos decemberben és újév elején csak akkora hó is, amivel egymást tisztességesen meg lehetett volna *gulyázni*, nem hogy a szánkózás gyönyöreit lehessen élvezni. Jaj, istenkém, hát sohase lesz már egy kis tisztességes hó? ekként sóhajtozott az iskolák virgonc ifjúsága. De ami késik, nem múlik. Tél apó meghozta a havat is, igaz, hogy nem olyan bőségben, mint máskor, de annyit csak mégis hullatott, hogy a dombos, partos helyek fehér lepedőbe burkolózhattak s hivogatólag intették magokhoz a pajkos mulatni vágyókat. Nosza, siettek is kivinni a lécből, deszkából összetákolt szánkót az ereszkedőre. Nem kell abba ló, nem kell hozzá gőz; hanem szépen odaállítják az ereszkedő tetejére, s hajrá! úgy rohan lefelé sivalkódó, kacagó terhével, mint a fergeteg. És nincs az a gőzmasina, amely fáradhatatlanabb volna a munka újra meg újra kezdésében, mint a pajkos iskolás fiú abban, hogy századszor is fölhúzza a leszaladt szánkót a domb tetejére, hogy százegyedszer is lesikamoljék vele, akármi történjék is. És a mulatságos sziszifuszi munka szakadatlanul folyik mindaddig, míg a fiatal lábak össze nem fagynak, a gyöngé ujjak meg nem gémberednek annyira, hogy nem tudnának megfogni egy pennát, ha olyan vastag volna is a szára, mint a bot. De a szánkózást mégsem hagyják abba. Fordulnak elő vonat-kisiklások, összeütközések s mindennemű egyéb balesetek; de az mind nem ok arra, hogy tovább ne folyjon a mulatság, s még a déli harang szavára se ügyelnének a szánkázók, ha a sok mozgástól amúgy isten igazában meg nem éheztek volna. Ekkor aztán hazafelé indul a kis sereg, s éppoly hévvel esik neki a párolgó, meleg tálaknak, mint amily fáradhatatlan volt a fagyos, hideg munkában. Pistit nevezetes baleset érte ugyan; a domb közepén, amint lefelé rohant, szánkója megakadt valami kőben vagy csonkban, ami a hó alatt nem látzott; a szánkó felfordult, Pisti meg kifordult, fővel bele a hóba. Csak legalább ne az ereszkedő közepén esett volna rajta ez a szégyen. Ha a pályafutást bevégezte volna, odalent nem bánta volna, ha kétszer felfordul is. De így újra kellett

kezdeni az egészet, hogy tizedszer, huszadszor is megbizonyítsa nevető társainak (oh, az ifjúság kegyetlen, részvételen!), hogy ő föl nem fordul többet. És mikor, kiki hazafelé térve, elválnak egymástól, Pisti még akkor is erősíti, hogy majd délután meg holnap lássák meg, hogy ő mit tud!

A SZERETET ADOMÁNYAI

Tyúkot, kacsát, juhot, zöldséget s mindent, mit föld és víz terem, adogat össze a jámbor szeretet és vallásos áhítat a szegény kolduló barátoknak, kik messze környékről hordják magoknak össze a mindennapi eledelt, melyet a hívők nagy száma szívesen ad oda a maga feleslegéből. Ki tudja? Tán bűnbocsánatot nyer egyik-másik egy jó hizott kacsáért, mely ízletes képében a kolostori refektórium asztalán fog párologni, a jámbor szerzetesek nagy gyönyörűségére, mert nemcsak kenyérből él az ember, hanem jól esik egy kis pecsenye is. Nézzétek azt az elégült arcot, mellyel a klastrom kulcsára, szakácsa és mindenese a begyűlt adományokat szakértői szemle alá veszi, azt a benső gyönyörűséget, mely éles szemének csillogásán és vékony ajka mosolyában tükröződik. Micsoda pompás spajzcetlit fog ő ezekből összeállítani! Milyen fogásokat lehet ebből asztalra vinni, s milyen hálás szívvel fognak mindnyájan hálát adni az Úrnak, hogy megadta nekik a mindennapi kenyeret és nem feledkezett meg rólok, miként meg nem feledkezik az égnek madarairól és a vizeknek halairól! Azután pedig az édes szunyadás a hús cellákban! Bizony — gondolja magában önelégülten a szakács — méltányos is, hogy azoknak, kik a hívők lelki üdvösségéről gondoskodnak, emezek az ő testi jóvoltokra áldozzanak, s ezzel a megnyugtató gondolattal hozzáfog aztán a konyhaművészet teendőihez; hogy a sok jó eledel mellé egy kis öblögető is került az asztalra, azt bízvást elhiheti mindenki.

BÁL UTÁN

[1.]

Már öt óra múlt! Az egész éjjel táncoltunk, és most még egy félóráig kell szaladnunk, míg hazaérünk! Az alvásból ugyan semmi sem lesz, mert hét órakor már a nagyságos asszonyt kell frizéroznom.

[2.]

Julis: Reméllem, Miska, hogy ebben a borzasztó időben csak kocsin viszel haza!

Miska: Nézz ide, galambom, és ne követelj tőlem lehetetlent! A mostoha sors kérlelhetetlen!

[3.]

Nini! az ifjúr még az ágyát sem találta meg! Ugyancsak sokat nézhetett a pohár fenekére. No, majd lesz nemulass, ha elmondom a principális úrnak!

[4.]

Boris! Ez a bál megalapította életem boldogságát! Képzeld, egy házassági ajánlat!

[5.]

Hál' istennek, vége van a mulatságnak! (Szép egy mulatság! az ember egész éjszaka fagyoskodik!) Ha ezt a három urat haza »transzportáltam«, magam is elszundítok.

[6.]

Uram, ön oly merész volt, hogy hölgyemnek lábára lépett! Ezért ön elégtételt köteles nekem adni!

SAROKBA SZORÍTVA

Higgyük, az emberiesség érdekében, hogy ezt az elkényszeredett képű sihedert csak az ínség vitte rá, hogy a máséból iparkodják kielégíteni szükségletét. Hogy hogy nem

— a nyomor éppúgy furfangossá tesz, mint a gonoszság — megtudott egy lakást, melynek a gazdája ekkor és ekkor nem szokott otthon lenni. Létrát támasztani az ablakhoz, áttörni a csekély akadályt, kevés fáradságába került. Hamarosan fel is forgatott mindent. A pohárszéket kiürítette, az ékszeres ládából megszedte magát — midőn baljóslatú mormolás üti meg zúgó füleit. A bűnös öntudat szívdobogása még hevesebbé válik. Az ablak felé akar rohanni, hogy az előbbi biztos úton ismét elmeneküljön, de egy hatalmas lökés földre teríti. A szoba tulajdonosának izmos szentbernhárdija, Cato, állta útját. A gazda ma véletlen otthon hagyta kedves ebét. A jámbor, csendes természetű állat lefeküdt kuckójába s nyugodt szunnyadásban várt gazdája hazaérkezéére. A zajra, melyet a betörő okozott, fölrezzent. »Idegen szagot érzek«, gondolá magában, de természetes jámborsága nem készítette heves, ugató támadásra, mint egy közönséges komondort, mely bősziül nekiront minden idegennek. Úgy kell lenni, hogy az ember-mentésre nevelt szentbernhárdi ebek kiváló észtehetséggel bírnak összes fajrokonaiuk fölött. Cato is azonnal belelátott a különös idegen gonosz szándékába. Nem harpom meg, gondolá, mert nem szokásom. De innen ugyan ki nem viszi a gazdám holmiját, arról felelek! Egy ilyen fickóval csak elbírok! S azzal szelíden, hogy valamijét meg ne üsse, oldalba lökte a tolvajt. S amint ez a nemvárt ütéstől és az ijedtségtől elesett, Cato, hatalmasan megfeszített lábával elibe áll a maga egész rettenetességében . . . S a tolvajnak éreznie kell, hogy legkisebb mozdulatával is magára bőszi az óriást. Kérleli rebegő szóval: »Kis kutya . . . nem bántalak«, füttyöl neki, halkán, hogy az ablakon keresztül meg ne hallják. Mind hasztalan. Cato rendületlen nyugalommal áll a sarokba szorított gonosztevő előtt, s úgy fog ott állani, mozdulatlanul, hajthatatlanul, amíg csak gazdája haza nem jön. Mert ő hű és megvesztegethetetlen. Hiszen azért kutya!

A TALÁLT »KINCS«

Felemás még az az ütött-kopott, ringyes-rongyos gúnya is, mely testét födi. A nadrága alja csaknem térdig van fel-túrve s mégis a sarkát veri — olyan hosszú; talán valami óriásé lehetett, aki megszánta a szegény rongyszedő gyereket s nekiadta nyövétt ruháját. Nem különben jutott a kaputrok-hoz is, mely nemcsak a fogait mutogatja, hanem a fiú testét is, akkora lyuk van éppen a háta közepén. Hja, a lim-lommal teli zsák kikoptatja még a legfájinabb posztót is; pedig ez is az volt újkorában, ha ugyan volt valaha olyan idő, mikor ez a kaput új volt. Legfőlebb csak akkor lehetett, mikor az a minden formájából kivetkőzött s a mellé dugott tollal annál rikítóbb furcsaságú kalap került ki valami őskori gyárból! De ez őt mind nem háborítja. Türelmesen piszkálja végig naphosszant a város utcáinak szemetét s újságpapírost, ócska papucsot, lyukas harisnyát, meg isten tudja mit nem szedeget össze. Ez az ő kenyérkeresete. És valamiként a vak tyúkról ismeretes, hogy szorgalmasan kapirgálva, néha jó szemet talál, azonképpen talált ő is egy igazgyöngyöt a szemét között. Egy gyönyörű paprikajancsit, igazi »kin-cset«. Nézegeti bámuló szemekkel a csodát. Vajon hogy került ez a szemétre? S elgondolkozik azokon a boldog gyermekeken, akik sohasem éheznek, sohasem fáznak, s akiknek drága pénzen vesznek ilyféle játékszereket, hogy mulassanak. Mennyit tudna mondani ez a paprikajancsi, ha beszélni tudna ahelyett, hogy sipítson, mikor a derekát megnyomják! . . . Nézi, nézi, azután beledobja a zsákba. Nem neki való az. Majd odaadja valakinek egy darab kenyérért. Azt legalább meg lehet enni!

A BETYÁR

Betyár volt az édesapja, öregapja nemkülönben. Ő is az lett hát, hogy meg ne hazudtolja a családi tradíciót. Pedig a betyár-romanticizmus régen lejárt már magát szép Magyarországon. A szegénylegényt nem böcsüli meg többé senki, a

puszták vad fiáról nem énekel többé költő. Vége a haramjaság költészetének. A büntető-törvény egyenlő lépést tart a civilizációval, s amit az utóbbi meg nem hódít, azt az előbbi összetöri. Nem regényes élet többé a betyárélet, amint hogy nincs is többé olyan betyár, aki az országúton egy csók árán tova bocsássa a drága hintóban ülő szép asszonyt. A haramja nem bandákban él, víg társaságban, hanem egyedül bujdosik, erdők mélyén, mint a dúvad. Olykor elfogja a bánat, a vágy ama társadalom után, amelyből száműzte magát. Csüggedten támaszkodik egy fatörzshöz, s míg öldöklő fegyvere tétlenül hever előtte a fűben, maga mély gondba merül. Ki tudná megmondani, mi jár a fejében? Ki tudná megmondani, mennyi jóra valószínűség, mennyi hasznos erő veszett el benne? A táj mosolyog körülte, s az ő szíve sír belül: »Becsületes igaz ember hogy lett volna énbelőlem!«

KÉNYES ÜGY

Derülten ömlik be a mosolygó napfény az ódon lantornás ablakon az ódon terembe, megifjítva mintegy az elkopott, elkorhadt bútorokat s köztök azt az éppen beléjük illő agg alakot ezüstös hajával, ráncai között is ifjúan mosolygó szemével — amint a vaskos íróasztalról fölnézve szép, üde, fiatal vászonépet lát maga előtt — kedves kiegészítőjét a vidító környezetnek. »Mi jót hozott, Maris asszony?« — kérdi a tisztelendő.

S Maris asszonynak torkán akad a mondóka, melyet egész úton errefelé a begyébe szedegetett, s a röstellkedés zavart mosolyával néz a tisztelendő úrra, kinek furfangos nézése még jobban zavarba ejti. Hiszen úgyis kinézte már belőle egész kényes titkát.

Az urára van panasza Maris asszonynak.

»Ej, ej, az urára?« — faggatózik a tisztelendő. »Talán csak nem veri?«

Bár verné inkább — de még egy rossz szót se szól hozzá. Hanem odajár minden este korcsmázni, borozni. Azelőtt, az első hónapokban, olyan szépen elvoltak otthon ketteskén! De most már nem úgy van. Nincs otthon türelme. Egyre

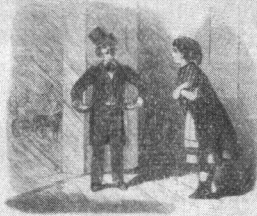
Az Ország-Világ 1881. évfolyamának címlapja

XII. Párolt ORSZÁG-VILÁG. 1881. évi

BÁL UTÁN.

Mit a mi kedv? Az egész éjszaka átmentem, és most még egy táncig kell állnom, mely hátsoromból a vállamig terjed, mert jól szoktam a táncot, és nagyon jól ismerem.

Jól, kedvesem, jó, hogy ott volt a tánc, mert én is szeretek táncolni.

Mit? Már én, galambom, én is szeretek táncolni? A mosolyom veszi a helyét?

De! az én szög az egész éjszaka átmentem, és most még egy táncig kell állnom, mely hátsoromból a vállamig terjed, mert jól szoktam a táncot, és nagyon jól ismerem.

De! az én szög az egész éjszaka átmentem, és most még egy táncig kell állnom, mely hátsoromból a vállamig terjed, mert jól szoktam a táncot, és nagyon jól ismerem.

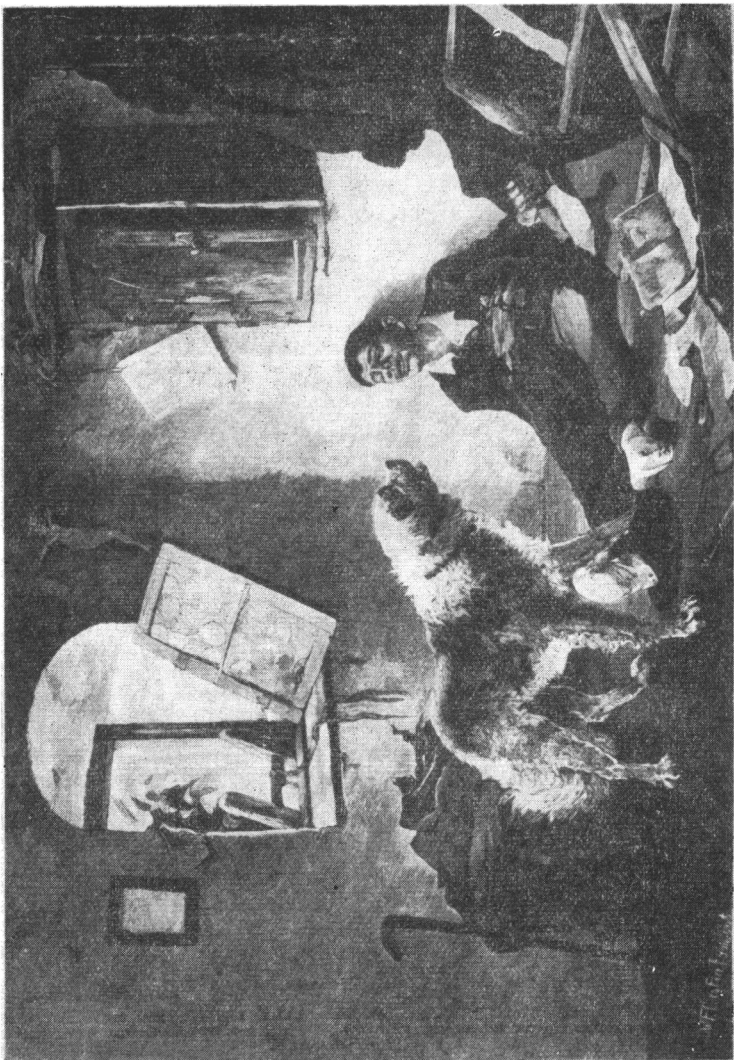

1881. évi ország-világ és a táncot, mely hátsoromból a vállamig terjed, mert jól szoktam a táncot, és nagyon jól ismerem.

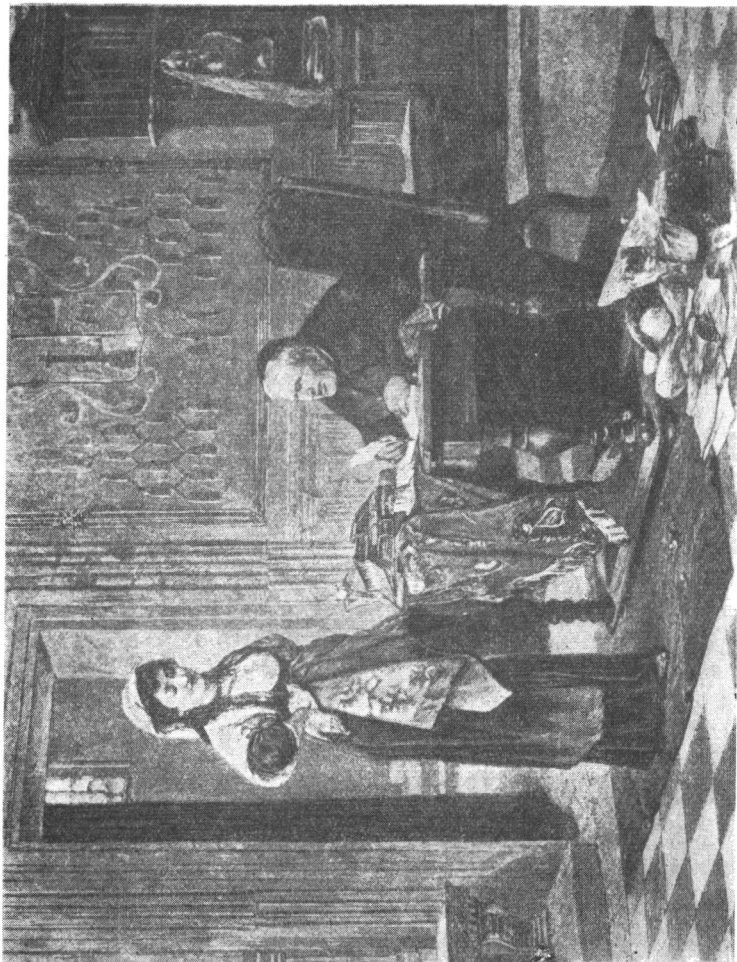

Vannak is olyan emberek, akik táncolni szeretnek, és nagyon jól ismerem.

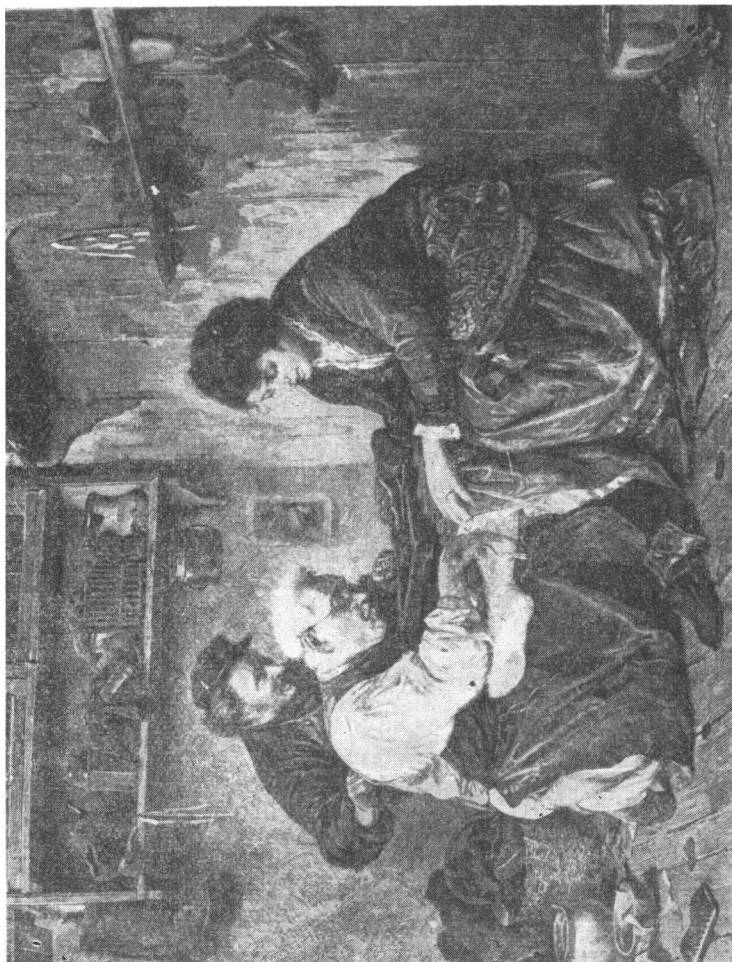
Bál után
Ország—Világ 1881. (257. 1.)

Sarokba szorítva
Ország—Világ 1881. (248. l.)

Kényes ügy
Ország—Világ 1881. (276. l.)

Mérték-vevés
Ország—Világ 1881. (277. 1.)

Hazatérés a bálból
Ország—Világ 1881. (284. l.)

pajtásaihoz kívánkozik, és — ne add isten, hogy olyankor aztán ne az éjféλι óraütés vetné haza rendesen, — ha ugyan hazaveti! Mert sokszor meg csak hajnal felé kerül elő. Pedig Maris asszony hússzor is fölébred ilyenkor és úgy fél magában a sötétben. Bizony ha így tart, ő nem bánja, de . . . (Úrambocsá' most majd kicsúszott a száján, hogy miképp akar bosszút állani!)

De a tisztelendő félszóból is ért. S még ravaszabbul hunyorítva az iruló-piruló menyecskére, azt mondja: »Hát úgy vagyunk? Hiszen vettem már én annak neszét. A felvégi úrfi, aki vakációra van itthon az egyetemről, már egy idő óta veszedelmesen tapodja a kelmetek háza körül a földet! Dej'szen majd hátul kötöm én az úrfinak a sarkát.«

Szólott haraggal, bosszúsan — és Maris nagyot néz. Hát ezt is tudja már a tisztelendő? Bizony mi túrés-tagadás, ha már meg kell lenni, ő megvallja, hogy az úrfi beszélt is vele, ajándékot is akart neki adni, de ő nem vette el, mert ő becsületes asszonymak a lányja — és ura is van. Csak az legalább ne járna annyit oda. Mert .

Még egy szó, és Maris asszony okvetlenül rágyújt a sírásra. A tisztelendő megsajnálja és jószívűen biztosítja, hogy majd beszél ő annak a mihaszna embernek a fejével. Maris asszony csak menjen haza, mintha semmi se történt volna. És ne tegyen szemrehányást az urának, se ne »osztozzék« vele: majd hazaszokik az! »Maga pedig az úrfit vesse ki a fejéből — annyit mondok , mert!«

És Maris asszony hálásan kezét csókolva hagyja el az ódon tanulószobát s derűs arccal lép ki a derűs napfénybe. Higgyük az ő jóvoltáért, hogy a tisztelendő úrnak sikerült a tékozló — férjet megtérésre bírnia.

MÉRTÉK-VEVÉS

Két mesterség van, amelynek adeptusai legjobban szidják valamennyi saját hivatása ellen dühöngő ember közt a magok mesterségét: a szabó- és varga-művészet. S két mesterség van, amelynek egyik felekezetére legjobban irigy-

kedik minden más pálya követője: a nőszabóé és a »női láb-beli készítőé«. Ah! — így sóhajt magában a poétikus férfiszabó-»segéd« és a vaskosabb érzelmű, politizálásra kész csizmadia-legény egyiránt — milyen boldogok azok a nőszabók, illetőleg női suszterek! Mikor mértéket vesznek! . . . De kivált az utóbbiak. Amiről az ábrándos költők, rajongó szerelmesek csak öntudatlanul képzelegnek: a parányi, piskóta-nagyságú lábacskákról — őelőttök ez az isteni valóság saisi fátyol nélkül mutatja magát. Elnézhetik, gyönyörködhetnek benne, keskeny, hosszú papiros-szalagokkal méreceskélhetik hosszát, szélét, gömbölydedségét! . . . Csakhogy öközülök is nem mindeniknek adatott ez az isteni kiváltság. Rendszerint az öreg májszter simogatja a finom harisnyákat, míg a fiatal legénynek csak a nézéssel kell beérnie — akkor is csak úgy, ha hozzájut! Nézzétek azt a sóvár arcot ott az öreg májsztram háta mögött, mint szeretné kivenni a mérték-szalagot ennek kezéből, hogy maga konstátálhassa pontosan a 2 π -jét annak a kecses lábnak, mellyel az öreg olyan közömbösen bánik, s melyet tulajdonosa mégis olyan félve takargat, amennyire csak lehet. Hej, ha majd ő is májszter lesz!

HAZATÉRÉS A BÁLBÓL

Hja, bizony úgy van az széles Magyarországnak csaknem minden vidéki városkájában, hogy télvíz idején kerékagyig ér a nyúlós, ragadós sár, s ahol az nincs, kasfenéig merül bele a szekér a híg s nem éppen balzsamillatú pocsétába, mely az egyik ház-sortól a másikig terpeszkedik. Van is aztán drága dolog, mikor névnapra, batyúbálba vagy éppen kaszinói, nőegyleti s több efféle bálba kell menni. Kocsin, ha elbírná is a ló, hiába mennének az asszonyok, mert összevissza sározódnék, gyűrődnek a nagy gonddal készített, felcicomázott báli ruha. Néhol aztán arra a leleményes gondolatra jutnak a mulatni vágyó honleányok és menyecskék, hogy jó izmos, markos legényekkel úgy vitetik el magokat a báli helyiségbe — puttonyban vagy dézsában. A lenge,

habtermetű leányzó teljes díszben beleáll a puttonyba, melyet egy ember a hátára vesz; az erősebb alkatú delnők pedig füles dézsába, melyen rúdat húznak keresztül, s két ember viszi vállon. Ezen a tisztán magyar találmányú s minden nyugati és keleti civilizáció kóros lehétől a maga ősi egyszerűségében fenntartott palankinon jutnak el szépeink a bálba, s éppoly tökéletes toaletthben lépnek be a miligyertyák és petróleum-lámpák fényözönétől elárasztott terembe, mint ahogy félórával azelőtt szobáikat elhagyták. Ámde ez csak odamenet van így. Visszajövet már nem szükséges a gyűretlen, sározatlan toalett. Hiszen úgylis összegyűrték kezeikkel, öleléseikkel, s összesározták csizmáikkal a fáradhatatlan táncos gavallérok, mert ők bizony nem jöttek dézsa-palankinban a bálba. Tehát hazafelé csak gyalogszerrel. Kalucsni vagy inkább parasztesizma mindig készen van az előszobában: a szolgálzat mindig várja ezzel úrnőit, mint akár a budapesti Redoute csarnokában indiai kasmírral. A hölgyek fölrántják a csizmát. Valami inasgyerek-féle előre viszi a lámpást, gavallér mindig akad, aki kínálkozik, hogy elviszi nagysámat a tenyerén, s ki – minthogy ez mégsem lehetséges – meglelésgzik azzal, hogy az esernyőt viszi. Így evickélnek, lubickolnak aztán hazafelé. Néha az irigy alföldi sár, hangosakat cuppantva a csizmasarokkal, amint ezek mélyeiből kiemelkednek, úgy megfogja a csizmát, hogy az asszony vagy a kisasszony rémulve veszi észre, hogy kihúzta lábát s illetőleg lábacskaát a csizmából, mely égnek szögezett ágyutorokként mered föl a sárból. A gavallér segít és tovább bandukolnak. Egyszer csak az anyjok belecsücsül a latyakba. No, van nagy riadalom. »Gyerek! tartsd ide azt a lámpást!« kiált az apjuk, s mialatt életepárját fölsegíti, kárörömmel néz a kétségbeesettre. Hát nem megmondtam, hogy otthon maradjunk? szól diadalmasan, s bizvást elhiheti mindenki, hogy még nyár derekán is folyvást emlegetni fogja gúnyosan a »nagy esetet« s jövő télire »titulus otthon maradási«-t formál belőle. Mert a papák falun is csak olyan ellenségei minden bálnak, mint a fővárosban. A kisasszony pedig a gavallérral, halkan nevetgélve és sugdolózva megy tovább, míg hátok mögött az öregek moraja zördül. Vajon nem éri-e őket hazáig másik baleset is?

GAZDÁTLAN MALOM

A hegyoldal váladozó sziklatömbjei törték-e össze az oldalát, vagy úgy pusztult-e el magától, vagy úgy járt szegény, mint suhai kollégája, amelybe tudvalevőleg hétszer csapott bele a mennydörgős mennykő: azt nem tudhatni. Elég az hozzá, hogy gazdája régóta nincs már. A falubeliek azt tartják, hogy maga ölte magát a vízbe, szántsándékosan merülve a kerék alá, mikor az legsebesebben forgott. Persze, hogy szerelemből. Fiatal legény volt még s beleszeretett a falu leggazdagabb lányába. Az is szerette őt, de az apja nem akarta mesteremberhez adni. S mikor aztán lopva eljárogatott hozzá a malomba, egy este beleesett a vízbe. Úgy kellett lenni, mert azóta senki sem látta. Az apa szívesen adta volna mármost a molnárnak, de hiába! Eszter nem került többet elő, s a fiatal molnár is — búbanatnak adva a fejét — nemsokára utána ölte magát. Így lett gazdátlanul a malom. A szél meg a kő-törmelék azóta széjjelszedte a tetejét; elredvesítette a zsidelyét, a fala, ami még ki nem dőlt, lefeküdni vágyik s meg is teszi rögtön, mihelyt az a korhadt cölöp, amely támasztja, megroppan. A malomkő mozdulatlanul hever egymáson, talán össze is ragadt azóta. A kerék meg csak néha, zivataros éjszakán forog, keserves nyikorgással. Jámbor lélek dehogyan merne ilyenkor közelébe menni a »gazdátlan malom«-nak. Keresztet vet magára mindenki, mikor a kísérteties nyikorgást hallja, és azt mondja: »Őröl a szerelmes molnár!«

TISZAVIDÉKI RŐZSEGŰJTŐK

Vége felé járunk a télnek. Loccs-poccsá olvasztja a városok havát — nem a meleg napsugár, hanem a szakadó eső, de a mezőkön és erdőkön háborítlanul pihen még a tél fehér leple, és svéd kályha, vaskemence vagy a búbos mellett jól esik még melegedni. Ha nem is volt túlságosan kemény a tél, elég sokáig tartott, hogy a szegény falusi embernek elfogyjon az ősszel gyűjtött tüzelője, a szalma, tengeri-csutka s több efféle.

nyenkor azután kijár a szegényember a hólepte erdőre össze-
szedni a leveletlen fákról a szélvészekben letöredezett gallya-
kat, s hazavinni vagy egy-két öltre valót. Ezzel majd csak
kihúzzuk már valahogy a telet. Csakhogy sok kínlódásba
kerül ám a hó alól szedni a rőzsét, s bizony ha nem is az övé
az erdő, a szegényember busásan megérdemli azt a kis köteg
rőzsét, amelyet hóna alatt emelget, mikor annyi fáradsággal
jutott hozzá. Csak még egy kis idei türelem, s eljő erdőre-
mezőre a megújuló tavasz, az enyhe fuvalom, a melegítő
napsugár a természet ébredése!

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- MK = Mikszáth Kálmán
Jk = Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi = Hátrahagyott Iratok. (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
MKmR–Fr = Mikszáth Kálmán Művei. 1–50. köt. Bp. Révai–Franklin kiad. Évszámjelzés nélkül [1929–1931].
Krk = A jelen kritikai kiadás.
M. = megjelent (újságban, folyóiratban, könyvalakban).
[Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetbe foglalt dolgozatok kéziratai nem maradtak fenn.
E dolgozatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek tehát nincs – nem is lehet – »Irodalom« című rendszeres rovata.

MIKSZÁTH A PESTI HIRLAPNÁL

Ismeretesek azok a körülmények, amelyek Mikszáthot 1878 nyarán arra késztették, hogy elfogadja (örömmel fogadja ell) a Szegedi Napló meghívását. Szűkös anyagi helyzete és kilátástalansága miatt nem is tehetett másképp.

Másfelől azonban kevésbé ismeretesek az okok, amelyeknél fogva harmadfél esztendő múltán úgy határozott, hogy elhagyja Szegedet és visszaköltözik a fővárosba.

Életrajzírói meglehetősen homályban hagyják e kérdést.

Törs Kálmán például (1882) lelkesen méltatja Szeged »mély és jótékony befolyását«, de amit Mikszáth visszaköltözéséről mond, az inkább zavarja, mint megérteti az okokat. Azt írja ugyanis, hogy míg elbeszélései, cikkei és füzetei Szegeden »nem közönséges« méltánylásban részesültek, addig »a fővárosban, az irodalmi areopág székelyében« ugyanezen művek »nem keltettek élénkebb figyelmet, sőt alig tartóztatták föl, hogy itt (Budapesten) Mikszáthot végképp elfelejtsék«. Sőt, mi több: »Midőn 1881 elején Budapestre jött, szomorúan kellett tapasztalnia, hogy itt alig ismerik már. Kezdeti lemondani a reményről, hogy az irodalmi pályán sikert érhesen el...«

Várdai Béla (1910) igen érdekes tudnivalókat közöl arról: hogyan került Mikszáth a Pesti Hirlaphoz (1881. május végén), de egy szóval sem érinti: miért hagyta el Szegedet, s milyen ígéretek vagy remények indították útnak? Várdai életrajzából majdnem hirtelen elhatározásnak tűnik fel Mikszáth Szegedről való távozása: »Szegeden megírja még utolsó cikkét a Szegedi Naplónak, az 1880-iki karácsonyi számba, . . . azután felül a vonatra, hogy visszaérkezzen arra a helyre, melyen aztán fényes tovafejlődése végbe fog menni: a fővárosba . . .« — Ezt a pillanatnyi elhatározást se nem érti, se nem hiszi az olvasó. Annál érdekesebb viszont Várdai Mikszáth-életrajza a fővárosba visszatért író első hónapjairól: »1881 elején segédszerkesztője az Ország — Világnak, de nem marad ott sokáig. Az 1878-ban Csukássai József szerkesztésében megindult Pesti Hirlap 1881. május 26-án elvesztette régi szerkesztőjét s szerkesztősége egy részét, akik egy fővárosi ügyben elvi összeütközésbe kerülvén kiadójuknak, Légrády Károlynak a

főváros közgyűlési termében képviselt álláspontjával, kivonultak s megalapították a Budapesti Hirlapot. A Pesti Hirlapnak gondoskodnia kellett új erőkről, s ezek egyike, csakhamar Jókai mellett legfényesebbike lett ott Mikszáth. Mondják, hogy egészen véletlenül került oda. A Budapest-hez akart már elszerződni csekély díjazásért. Az egyezés megkötése az öreg Wodianerrel már csak azon múlt, hogy írónk előlegesen, a kiadó pedig utólagosan akarta a fizetése utalványozását. Töprengéseiben összekerült az utcán Borostyáni Nándorral, a Pesti Hirlap új főszerkesztőjével, akinek elmondva helyzetét, ez meghívta lapjához munkatársnak, mégpedig valamivel jobb s előre utalványozott fizetéssel. Mikszáth felcsapott s nyomban be is vonult a Pesti Hirlap szerkesztőségébe . . .«

Gyöngyösi László, aki Mikszáthnak Pesti Hirlapbeli dolgozó-társa volt, memoárszerű könyvében (1911) utal arra, hogy írónk 1880. dec. 29-én lakomán búcsúzott el szegedi jó ismerőseitől és »fájó szívvel szakadt el« Szegedtől, ahol annyira szerették, — de ő sem világosít fel arról, hogy mindennek ellenére *miért* jött fel megint a fővárosba? Csak annyit mond, hogy: »Már ekkor *A tót atyafiak* készen voltak«, s ez a könyve »bámulatos sikert aratott . . .« — Amde a siker csak a kötet nyár végi megjelenése után jelentkezett, s erről a sikeréről az író nyole hónappal korábbi elhatározásakor még nem is álmodhatott . . .

A fővárosba való visszaköltözés okát, a *miért?* kérdését legelőször Király István veti föl (1952), s a Mikszáth elhatározását kiváltó lelki kényszer magyarázatául a következő választ adja: »A vidéki író befogó siketség készítette Mikszáthot, hogy megváljék Szegedtől. De sohasem szakadt el tőle. Élete során számtalanszor tért vissza ide. Mindvégig hű maradt ahhoz a városhoz, amely „második szülőföldjévé vált a szíve előtt” . . .«

1881 első félesztendejéről és Mikszáth Pesti Hirlapbeli kezdő hónapjairól Király István ezeket írja: »Mikszáth 1880 decemberében került ismét Pestre, Beöthy Zsolt és Szinnyi József kéthetente megjelenő szépirodalmi folyóiratának, az Ország—Világnak lett segéd-szerkesztője. De nem soká maradt itt. 1881 májusában a pár évvel előbb megindult Pesti Hirlapnak „elhulltak csikófogai”, otthagyták régi munkatársai, új vállalkozáshoz, a Budapesti Hirlaphoz pártoltak át, s Mikszáth helyet kapott a megürült íróasztalok egyikénél. A lap kiadója, Légrády Károly csakhamar felismerte Mikszáth tollának értékét. A hírovat egyszerű munkatársából a lap egyik „főemberévé” léptette elő. Minden lehető módon igyekezett megkötni újságjához. Okos üzletember volt Légrády: tudta, hogy lapjának egyre növő előfizető tábort, az ő sokasodó millióit nem utolsó sorban Mikszáth kis acéltolla írta egybe . . . Mikszáth maga is kedvelte a Pesti Hirlapot. Szerette munkatársait: az emigrációban született Szemere Attilát, Szemere Bertalan fiát, a szintén emigráns-gyerek Pulszky Károlyt és az egyideig az övével szomszédos íróasztalnál dolgozó, hallgató, sápadt Reviczky Gyulát. Vonzotta „az a mérsékelt szabadelvű irány, amelyet a lap vallott”. Csaknem húsz éven át maradt meg a Pesti Hirlap kötelékében, noha a laphoz való viszonya nem volt mindvégig

zavartalan . . . A Pesti Hirlapnak nem kis szerepe volt abban, hogy az 1880 végén ismeretlenül Pestre érkező újságíró csakhamar országos nevű emberré vált.»

A Mikszáth-irodalom fenti részleteit azért állítottuk össze, hogy átfogó képet kapjunk a Szegedről Budapestre visszaköltöző és itt csakhamar diadalmas útjára induló író pályájának legelső szakaszáról; és egyben tájékozódhassunk az ezen szakaszra vonatkozó eddigi ismeretekről.

A magunk részéről — kutatásaink alapján — két vonatkozásban szeretnők kiegészíteni ezt a képet. Az egyik: a fővárosba költözködés indítékait, a másik: a Pesti Hirlap szerkesztőségének átszervezését világítja meg közelebbről.

A fenti közlésekből megtudtuk azt, hogy Mikszáthot Pesten nem várta kénszeri semmiféle állás vagy biztos jövedelemforrás. Ha mégis részánta magát a fővárosba való visszaköltözésre, annak bizonyára volt valamelyes kilátással kecsegtető alapja. Írónk mint szegedi lakos is több ízben felutazott Pestre és ilyenkor írói baráti társaságában értesülhetett a szerkesztőségi és kiadói viszonyokról. Az 1880. év végén tudomására juthatott az Ország—Világ szerkesztése körüli változás (Beöthy Zsolt főszerkesztő távozása); hallhatott arról is, hogy Rákosi Jenő abba akarja hagyni a Népszínház igazgatását, új lap alapítására készül; a hozzá elszerződő hírlapírók helyén is akad majd némi üresedés . . . stb. Föltevésiünk szerint: efféle, nem egészen biztos, de lehetőségeket ígérő értesülései érlelhetők ki benne az elhatározást, hogy ne feledkezzék bele végleg a szegediek szeretetébe s próbáljon szerencsét ismét, másodszer is a fővárosban. Biztathatták őt titokban *A tót atyfiak* is (a tarsolyában!), meg az embrionális állapotban levő *Jó palócok* is . . .

A fővárosba visszakerült Mikszáthnak két évtizeden át legfőbb fóruma a Pesti Hirlap volt. A kortársi följegyzésekből megtudtuk, hogy majdani szerződötetése a Pesti Hirlaphoz úgyszólván a vak véletlen műve volt. Felköltözését tehát nem a Pesti Hirlapnál leendő szerződötetésére alapította. Nem is igen volt ott — a szerkesztőség átszervezése előtt — biztató kilátása. Rákosi Jenő érdekköre erősen kiterjeszkedett a lapra. Rákosi Jenő — Csukássai (Hecht) József szerkesztőn keresztül — szinte látatlanul kezében tartotta a lapot. Nem is nyílt ott Mikszáth számára tér 1881 legelső, legnehezebb hónapjaiban! Csak május 17-én szorítottak helyet egyik elbeszélésének, *A gózoni Szűz Mária*nak, a születőben levő *Jó palócok* egyik gyöngyszemének. Ez volt Mikszáth legelső írása a Pesti Hirlapban és egyetlen megnyilatkozása a Csukássai-féle szerkesztés idején.

Milyen körülmények között s hogyan ment végbe a Pesti Hirlap (a továbbiakban röviden: PH) szerkesztőségének kicserélése? Egyfelől a PH, másfelől a Budapesti Hirlap (BpH) hasábjain sokáig zajló polemikák részletes tájékoztatást adnak erről. (Persze mindkét fél csak a maga szempontjából!)

A PH részéről főleg a kiadók (a Légrády testvérek), a BpH részéről a lap szerkesztője, Csukássai József vívták a heves tollharcot.

Csukási József és munkatársai 1881. május 26-án távoztak a PH-tól. Másnap, május 27-én már az új felelős szerkesztő, dr. Kenedi Géza jegyzi a PH-ot.

Június 16-án jelent meg a BpH legelső száma. Időközben Csukásiék előszóval folytattak hitelrontást a PH ellen. Úgyannyira, hogy a Légrády Testvérek már május 28-án kénytelenek tiltakozó nyilatkozatot közzétenni lapjukban: »A lapunkról rosszakaratúlag terjesztett hírekkel szemben a leghatározottabban kijelentjük, hogy a *Pesti Hírlap politikai iránya jövőre is az marad, amely eddig volt*, és mely olvasóink osztatlan helyeslésével találkozott.« — Ez a nyilatkozat még nem nevezi meg az ellenfeleket.

A BpH mindjárt legelső számában (jún. 16) koncentrált támadást intéz a PH ellen. »Előfizetési felhívás«-ában a következőket mondja: »A régi Pesti Hírlap új szerkesztőséget kapott, melyben notórius *kormányparti* hírlapírók [1] vesznek részt. A régi szerkesztőség, mely a lapot harmadfél év előtt alapította s melynek politikai magatartása és irodalmi munkássága a fővárosban és az egész országban közbizalommal találkozott s nagy pártfogásban részesült, nincs többé a lapnál; egy hallatlan s Magyarországon páratlan csíny követtetett el ellene a kiadócég, a Légrády testvérek által, midőn hirtelen és alattomos módon a szerződési felmondási határidő megszegésével a hírlap, mely felvirágzását neki köszönhetette, tőle elragadtatott s más, épp ellenkező irányt követő szerkesztőséget nyert...« stb. Bejelenti a BpH-hoz átszerződött munkatársak névsorát (köztük van Rákosi Viktor is), s előre jelzi Rákosi Jenő »kiadótulajdonos-társ« közreműködését a közeljövőben. — Ugyanezen számban (jún. 16) egy másik cikkben utal arra, hogy a BpH szerkesztősége volt az, amelynek PH-beli működését a közönség »harmadfél éven át osztatlan tetszéssel kísérte...« stb.

Jún. 19-én bejelenti a BpH, hogy Rákosi Jenő megvált a Nép-színháztól és igazgatói székét Evva Lajosnak, a színház volt titkárnak adta át. — Ugyanezen számban »Pro domo« címen Rákosi Jenő maga is bemutatkozik a BpH olvasóinak. Ő sem mulaszt el egy csipős megjegyzést a PH, illetőleg annak kiadói: a Légrády testvérek ellen. Azt írja, hogy a BpH szerkesztőjét (Csukásit) és munkatársait »ügyszólván kényszerítette a méltatlan eljárás, melyben régi tulajdonosuk részesítette« őket.

A kihívásra a PH is válaszolt. A jún. 24-i számban előbb a Légrády Testvérek, mint »a PH alapítói és tulajdonosai« szólalnak fel: »Méltóságunkon alólinak tartottuk eddigelé foglalkozni azon aljas rágalommal, mintha a PH irányt változtatott volna vagy irányt fogna változtatni; mintha áruba bocsáttatott volna politikai célokra. Visszautasítjuk azt a rágalom hitványságához méltó felháborodással. Aki lapunkat olvassa, látja mindennap, hogy a PH hí eredeti irányához, melyet annak megalapításakor mi alólrak tűztünk ki. Csak utalunk a PH új szerkesztősége által kibocsátott előfizetési felhívásra. Nem a PH iránya változott meg, hanem csupán szerkesztősége.«

E közleményt követően a PH új felelős szerkesztője, Kenedi Géza is nyilatkozik. Mindenekelőtt ismerteti a PH változatlan prog-

ramját: A PH iránya »nemzeti és ellenzéki minden tekintetben. Lapunk nem új pártpolitikát, de híven szolgálja a nagy nemzeti érdekek ügyét. Szolgálja Magyarország állami önállóságának, a magyar állameszme megszilárdulásának, az osztrák gyámkodás és gazdasági kizsákmányoltatás alól való felszabadításnak, az igazi alkotmányosság és meghamisítatlan liberálisizmus érdekeit. Ezen program számos érintkezési pontot nyújt a pártoknak. Lehetővé teszi, hogy különböző ellenzéki pártokhoz tartozó államférfiak és publicisták fölkeressék lapunkat közleményeikkel. Vezéreikreinket a legkiválóbb publicisták írják. Többen közülök parlamenti életünk kitűnőségeihez tartoznak. Eötvös Károlyt, Hoffmann Pált, Lukács Bélát, Pulszky Ferencet szerencsések vagyunk vezéreikk-íróink sorába számíthatni.« — Felsorolja a PH új szerkesztőségének tagjait is; köztük van Balázs Sándor, Borostyáni Nándor, Györy Vilmos, Gyulai Pál, Jakab Elek, Kakujay Gyula, Kovács Gyula, Mikszáth Kálmán, Pulszky Károly, Radó Antal, Rudnyánszky Gyula, Szemere Attila, Szana Tamás, Szilágyi Sándor, Thallóczy Lajos, Váradi Antal. A jövő hónapra Jókai is hosszabb elbeszélést ígért.

A felszólalásra a BpH (Csukási) másnap (jún. 25) tüstént válaszolt. Ismétli korábbi visszatekintését, amely szerint: »a régi PH gárdája virágoztatta fel a lapot megnyerve a közönség bizalmát.« Azzal vádolja a Légrády Testvéreket, hogy a PH irányát »magánérdekeik szerint«, »cégük anyagi érdekei szerint« akarták megszabni. Panaszolja, hogy a Légrády-cég »egy szép reggelon az összes szerkesztőségnek hirtelen felmondott; mi kiléptünk, s a fecskefészket elfoglalták a verebek.« [A BpH szerint tehát Mikszáth is »veréb«!] Majd így folytatja: »A Légrády Testvérek azt sem engedték meg, hogy lapunkban elbúcsúzzunk t. közönségünktől. Suttymban, nehogy az emberek észrevegyék, bújt az új szerkesztőség a régi lapba [!], mi pedig megindítottuk a BpH-ot . . .« A közzétett lista alapján kipécézi a PH egypár új munkatársát (Beksis Gusztávot, Pulszky Károlyt, Gyulai Pált, sőt Jókait sem hagyja gúnyos megjegyzés nélkül); Mikszáthról — megnevezése nélkül — így nyilatkozik: »A belmunkatársak közt is van olyan, ki Tisza Lajos zsurnalisztikai testőre volt . . .«

A PH kiadói és szerkesztőségi tagjai — megunva a BpH hosszas vitatkozását — a jún. 26-i számban újabb kettős nyilatkozatot tesznek közzé azzal a zárómondatral, hogy a maguk részéről be is fejezték a polémiát.

A Légrády Testvérek azt írják, hogy Csukási Józsefet harmadfél évvel ezelőtt csak mint névleges szerkesztőt alkalmazták az általuk nagy áldozatokkal alapított lapnál, kit (most már szó szerint idézzük): »sohasem szerződöttünk volna, ha a megboldogult Toldy István, kivel a PH szerkesztésének átvétele iránt eredetileg megállapodtunk volt, elfoglalhatta volna állását.« Légrádyék a maguk intencióinak és saját munkájuknak tulajdonítják a PH összes eredményét, mert: »Tudja itt Budapesten mindenki, tudják mindenekelőtt az írói körök, hogy a PH szellemi tartalmának kiállításában senkinek sem volt oly csekély része, mint Csukási Józsefnek.« — Hangsúlyozzák a PH jelen- és jövőbeli függetlenségét (függetlenségét a kormánytól!)

és szabadelvű irányát — Csukássi József állításaival szemben, mintha a PH »kormánypárti lap lenne vagy akarna lenni a közeljövőben«. Cáfolják Csukássinak azt az állítást is, mintha a Légrády-cég mondott volna fel a szerkesztőségnek: »Maga Csukássi József mondott föl az egész szerkesztőség nevében. Ez május 7-én történt. Mi elfogadtuk a fölmondást öt illetőleg. De határozott akaratumk volt az ő kivételével megtartani a PH egész régi szerkesztőségét.« Ámde Csukássit követték munkatársai a BpH kedvezőbb fizetési feltételeinek reményében.

»Ha per, úgymond, hadd legyen per!« — a vitatkozó felek végül is perre mentek. Csukássi József beperelte a Légrády-céget. A bíróság elutasította keresetével Csukássit, mégpedig azért, mert: »Csukássi József maga mondott föl, a cég tehát nem kötelezhető felmondási idő betartására és az ez időre járó díjazás teljesítésére. Határozott szerződésszegésnek tekintendő az is — mondja az ítélet —, hogy felperes (Csukássi József) a PH további fennállását kockáztató azonnali kilépés fenyegetése mellett oly cikknek közlését kockáztalta, melynek közzétételét Légrády Károly ellenezte; s miután eszerint a szerződést több irányban felperes szegte meg, ő sem követelheti a szerződés következményeinek alperes részéről való megtartását.« (Ld. PH 1882. ápr. 15. »Irodalmi per« címen. — Mondanunk sem kell, hogy Csukássi a maga lapjában nem tette közzé az ítéletet!)

*

Részint a polémiából, részint pedig a két lap 80-as évekbeli működéséből megállapíthatjuk a következőket:

A PH pártonkívüli, ellenzéki, liberális sajtóórgánumnak kívánta tekintetnimagát. Szerkesztői nyilatkozata azt hangsúlyozta, hogy »lapunk nem üz pártpolitikát«. Továbbá — éppen független liberális jellege miatt — úgy látja: »ezen program számos érintkezési pontot nyújt a pártoknak. Lehetővé teszi, hogy különböző ellenzéki pártokhoz tartozó államférfiak és publicisták fölkeressék lapunkat közleményeikkel.« A megnevezett publicisták között nemcsak a habarék-párti Lukács Béla nevét olvashatjuk; ott van a párton kívüli ellenzéki Pulszky Ferenc és a függetlenségi párti Eötvös Károly is.

A BpH támadó cikkeiben minduntalan arra hivatkozik, hogy a PH népszerűségét, a közönség »pártfogását« a korábbi szerkesztőség szerezte meg és annak »politikai magatartása« biztosította; az új szerkesztőségben viszont »notórius kormánypárti hírlapírók« vesznek részt stb. Mindebből világosan kitűnik, hogy a BpH — megindulásakor — baloldaliibbnak, ellenzékiibbnak igyekezett feltűnni, mint a PH.

A közönség felé az ellenzékiiség volt a leghatásosabb propaganda-eszköz. Ezért a PH új felelős szerkesztője, Kenedi Géza is hangsúlyozta, hogy a PH állásfoglalása »nemzeti és ellenzéki minden irányban . . .« — A PH tehát — a BpH támadásai közepett — érdekesen leplezte a maga hatvanhetességét.

Szükségesnek láttuk kissé részletezni a PH-nál történt szerkesztési változás lefolyását, mert ez az esemény jelentősen kihatott Mikszáth sorsára és munkásságára. Az új szerkesztőség megalakítása tette lehetővé írónk szerződötését és nyitott széles utat publicisztikai munkássága kiteljesedéséhez.

A PH és BpH polémiájának és pörének részletes ismertetése közelebbi betekintést enged számunkra Mikszáth új írói műhelyének megismeréséhez. Megismertük Mikszáth szerkesztőségi munkatársait is, akiket jórészt baráti köréhez számíthatunk.

A PH és BpH között — ez utóbbinak már keletkezésénél fogva — kiéleződött ellentétek sok tekintetben megértetik és megmagyarázzák Mikszáth számos publicisztikai dolgozatának állásfoglalását is.

A súlyos megélhetési gondokkal küzdő fiatal publicista a fővárosba költözése óta különböző pártállású lapoknál működött. 1874—75-ben a Magyar Néplap c. kormánylapot szerkesztette; e lapja a Deák-párt egyik szócsöve volt; Mikszáth akkor Ghyzey Kálmán átmenetileg »középutas« politikáját támogatta. (Krk 51. és 52. köt.) 1876—77-ben válságos helyzetbe kerül: sem saját lapja, sem állandó fóruma nincs. 1877 júniusától 1878 február közepéig a Budapesti Napilap c. ellenzéki lap állandó, belső munkatársa. (Krk 53. és 54. köt.) 1878 nyaratól 1880 végéig a szintén ellenzéki Szegedi Napló főmunkatársa. (Krk 55—60. köt.) Most, az átszervezett PH-nál, egy mérsékeltbb árnyalatú ellenzéki lapnál talált hosszú időre működési területet.

Érdekes megfigyelni Mikszáthnak a pártokhoz való viszonyát ebben az időszakban.

Publicisztikai dolgozatait tanulmányozva több olyan mozzanatot lehet találni, amely tájékoztat ebben a kérdésben. Legszembetűnőbb vonás: az áttekintett hét esztendőben szinte mindvégig uralkodó Tisza-ellenesség. (Azért »szinte«, mert egy 1878-i röpiratában az egyesült ellenzéket támadva szükségképpen enyhítenie kellett a Tisza-ellenes érveket. Ld. *A politika svindlerei*, Krk 54. köt.)

Figyelemreméltó vonás: — Kossuth és Deák politikájáról szólva — a középút dicserete (a Gorove-nekrológiában). Többször pedig kifejezetten kacérkodik a függetlenségi párti közhangulattal (pl. az Irányi Dánielről írt cikkében).

Ha összevetjük a PH-ban az első év folyamán közölt publicisztikai dolgozatait a későbbi évekbeli cikkekkel és karcolatokkal (Krk 65. stb. köt.): úgy tűnik, hogy már itt megkezdődik a mérsékelt ellenzéktől való erőteljesebb függetlenülés időszaka, de még nem világos, hogy az író pontosan milyen irányba fordul. Ez a sajátos »lebegés« már itt is segíti Mikszáthot abban, hogy sokoldalúan tudja mérlegelni az eseményeket és az embereket.

Mindezen mozzanatok ismerete alapvetően fontos írónk további munkásságának tárgyalásához. Éppen azért még sokszor lesz alkalmunk visszautalni az itt elmondottakra.

Fenti vázlatos krónikánk tehát egyszersmind egy most következő hosszabb ciklus általános bevezetésének is tekinthető.

Mikszáth megújuló kedvvel vett részt a kijelölt feladatokban. Pennája fáradhatatlanul rótt a papírost; valósággal ontotta az elbeszéléseket, cikkeket és karcolatokat.

Május 27-től szignálja a lapot az új felelős szerkesztő, s ettől fogva szinte nap nap után találkozunk Mikszáth névvel vagy álnévvel jelzett s még többször névtelenül közölt írásműveivel.

A Krk jelen kötetétől kezdve száz-számra tárjuk fel Mikszáth PH-beli publicisztikai dolgozatait. Ezeknek a maguk teljességében eddig még soha át nem tekintett, csodálatosan gazdag légiója szabja meg az »Összes Művek« végleges kötetszámát.

*

A részletező jegyzetek megjelenési (M.) rovatában való ismétlések elkerülése végett a jelen ciklusra vonatkozóan itt rögzítjük a következőket:

A Pesti Hírlap (PH) 1881-ben 3. évfolyamát jegyezte. Felelős szerkesztője ekkor: Kenedi Géza volt.

A CIKKEK JEGYZETEI

JOBB A MÁSÉ

M. PH, május 30., 148. sz., 3. l. (nem a tárcarovatban.) Név-
jelzés: Pl. [= Pluvius.]
Kötetben itt először.

Idegenek tömjénezése helyett nemzeti önérzet!

Egy adott esetből kiindulva és több analóg jelenségre utalva Mikszáth igen fontos nemzetnevelési elvet fejt ki ebben a cikkében. Arra a nevetséges és szégyenletes szokásunkra figyelmeztet, hogy az idegenek előtt fölöslegesen bókolunk, miközben saját — jóval különb — értékeinket mellőzzük vagy észre sem vesszük!

A külföld tömjénezése régi nemzeti hibánk, bűnünk, szégyenünk. A legerősebb orvossággal, szatírával, korbáccsal a reformkor írói, költői, politikusai küzdöttek ellene. De kiirtani a bajt azóta sem sikerült.

Mikszáth ily irányú törekvései szépirodalmi és publicisztikai dolgozataiban egyaránt megnyilatkoznak. *Páva a varjúval* c. elbeszélésében (Krk 5. köt.) és *Akli Miklós* c. regényében (Krk 16. köt.) helyenként éppúgy kifakad a külföld (ott elsősorban Ausztria) majmolása ellen, mint ahogy cikkeiben is élesen állást foglal a magunkat, nemzeti önérzetünket megalázó idegenimádattal szemben. Elég hivatkoznunk a Bodenstedt ünnepélyes fogadtatása miatt tiltakozó *Apróságára* (1878. jan. 17., Krk 54. köt. 38—39. l.), minthogy ezt az esetet a jelen cikkében újból szóvá teszi.

A szövegről

Hibajavításaink és nyelvi (stiláris) megjegyzéseink (zárójelben: PH):

Lap Sor

- 5 18 mint saját ő magát; [Kissé szokatlan kifejezés ehelyett: mint ő saját magát; mégsem módosítottuk, nem javítottuk!]
6 3 az egyetemi rektor (az egyetemi az [!] rektor)

Lap	Sor	
	23	óvelők — de a következő mondatban: Velük
„	25	a rokonszenv és elismerés (a rokonszenv ez [!] elismerés)
7	12	a magyar dzsentri (a magyar Gentry [nagy kezdőbetűvel])
„	13	elkorcsosulva (eltornyosulva [!])

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
6	9	a példák gyűjöltesek — MK itt magyarul használ egy általában latinul emlegetett szállóigét: <i>exempla sunt odiosa</i> . Jelentése: nem akarunk példára hivatkozni, nehogy valakit megsértsünk.
	14	<i>Burgszínház</i> — Burgtheater vagy Theater an der Burg: a bécsi császári udvari színház. II. József Nationaltheaternek nevezte és Ausztria nemzeti színházának szánta. A Burgtheater mindig igényes műsorösszeállításra törekedett.
	27	<i>ostentative</i> — tüntetően, feltűnően.
	30	»aki kővel dobja meg őket . . .« stb. — MK a következő bibliai mondatra utal: »Aki kővel dob meg, dobod vissza kenyérrrel.« (Jézus szavai.)
7	7	— 10 »X.Y. gróf . . . a múlt héten figyelmeztette . . . feleségét, hogy különösen a Szerdahelyi Kálmán játékára ügyeljen . . .« stb. — MK ezzel a mondattal is arisztokráciánknak nemzeti kultúránk iránti nagyfokú tájékozatlanságát példázza. X. Y. gróf figyelmeztetése »a múlt héten« hangzott el, ezzel szemben Szerdahelyi Kálmán már majdnem egy évtizeddel azelőtt (1872. nov. 14-én) elhunyt.
	11	— 14 <i>A magyar dzsentri</i> múltbéli fontos szerepéről mondottakat v.ö. <i>A »Budapesti Szemle«</i> és <i>A magyar dzsentri</i> c. cikkeikkel és azokhoz fűzött jegyzeteinkkel (a jelen kötetben).
	24	<i>részgarasba rejtett arany</i> — MK olvasmányemléke; meg is magyarázza.

LENDVAY MÁRTONRÓL

M. *PH*, május 30., 148. sz., 4. l. (a »Színház és Művészet« c. rovat végén). Névjelzés: *Pl.* [= Pluvius.]

Kötetben itt először.

A nagybányai Lendvay-ünnepség

Kulturális életünknek szerény, de nem jelentéktelen eseménye volt id. Lendvay Márton szülőházának emléktáblával való megjelölése 1881. május 29-én. Lendvay szülővárosa, Nagybánya lobogódszbe

öltözött, s az ünnepségen a Nemzeti Színház és a Petőfi Társaság — elnökével, Jókaival együtt — képviseltette magát. Jókai személyesen nem vett részt a küldöttségben, de köszöntőverset írt ez alkalomra, s azt Feleki Milós, a Nemzeti Színház jeles művésze szavalta el.

A nagybányai Lendvay-ünnepről a fővárosi sajtó is megemlékezett. Mikszáth cikke a Pesti Hírlapban tiszteletadás volt nemcsak az ünnepeltnek, hanem az ünneplőknek is.

Lendvay Márton 1864 tavaszán lépett fel utoljára a színpadon; őt tehát Mikszáth sohasem láthatta. Ellenben ismerhette (láthatta) Lendvay Márton elvált feleségét, Hivatal Anikót (akit említ is), és még inkább fiukat: ifj. Lendvay Mártont (élt 1830—1875), akit 1865-ben szerződtetett a Nemzeti Színház — főleg atyja szerepkörére. Talán ez a színész-baráti társaságban szerzett ismeretség is ösztönözte arra, hogy a Nemzeti Színház egykori híres bonvivánjáról megemlékezzen. De ösztönözte az a körülmény is, hogy a nagybányai ünnep a Petőfi Társaságnak, az ő író-baráti körének is ünnepe volt — Jókai ódájával s Komócsy Józsefnek (a Társaság alelnökének) és gr. Teleki Sándornak részvételével.

Egyébként első olvasásra meg lehet állapítani, hogy a rövidke cikk tartalmát, adat-anyagát Mikszáth az egykorú lapok, elsősorban A Hon közleményeiből merítette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 8 11 *Jókai alkalmi költeményének címe:* »Első Lendvay Márton emlékére.« Megjelent 1. A Hon május 29-i számának reggeli kiadásában; 2. az Üstökös május 29-i számának élein; 3. a Nagybánya és Vidéke c. lap május 31-i számában ily címen: »Első Lendvay Márton. A nagybányai Lendvay-emlék leleplezésének ünnepélyére. Írta Jókai Mór.«
- 12 *Pap Zsigmond* (Törökfalvi) — a Lendvay-ünnepség kezdeményezője és szervezőbizottságának elnöke. Még jogász korában megismerkedett Petőfivel Pesten. Festészettel is foglalkozott, le is festette Petőfit és levelezést folytatott vele; később megírta róla emlékeit. Az emlékké leleplezésekor felolvasott ünnepi beszéde »Lendvay Márton emlékezete« címen önálló füzetben is megjelent. (Nagybánya, 1881.) (Ld. az Eletrajzi jegyzetekben is.)
- 18 *»Bánom, hogy megházasodtam«* — Koch (talán Gottfried Heinrich: német színész és színpadi szerző, 1703—1775) vígjátéka, amelyet Láng Adám János fordított magyarra. 1809. jan. 2-án játszotta először a Magyar Színtársulat. Adataink szerint 1835-ben is műsoron volt.

MAGYAR GRÁC

- M. I. *PH, június 1., 150. sz., 2—3. l.* (nem a tárcarovatban).
Névjelzés: *Pluvius*.
II.a) *Jk 34. köt. = Hi 2. köt. Az igazi humoristák.* Olvasmányok,
Úti jegyzetek, Tárcacikkek. 1914. 99—101. l.
b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Keletkezése, ihletforrásai

A cikk két szempontból tükrözteti Mikszáth vonásait. Az egyik portré: Budapest krónikásává, a másik: a hazafié.

Mikszáth lakásai — amennyire azok lajstromát ismerjük — kivétel nélkül Pesten voltak, de baráti társaságaival gyakran átjárt Budára is. Ott különösen a Gellérthegy árnyékában meghúzódó ósdi városrészt, a Tabánt kedvelte. (Már több mint két évtizede állandó pesti lakos, amikor egyik kisregényében a Tabánba vezeti olvasóit: *A sipsírca*, 1902. Krk 15. köt.) MK tehát jól ismerte a Tabánt. A Dunaparton felsorakozó fürdők közül főleg a Császárfürdőbe szokott ellátogatni, hol nem egy frótársával találkozott (pl. Vahot Imrével).

Ezúttal szélesebb ívben hordozza meg tekintetét a budai panorámán. Számbaveszi a Várat, a Gellérthegyet — tetején a Citadellával, s a csendes Tabánt. Mint aki gyakran érintkezik az »odaát« lakókkal, jól tudja, hogy a két város — hiába egyesítették 1872-ben! — társadalmi, gazdasági, kulturális életét illetően távol esik egymástól. Mintha a Duna nem is egy folyó, hanem egy tenger volna köztük.

A hazafi keserűségét viszont az a javaslat váltotta ki benne, melyet egy penzionált ezredes küldött be a lap szerkesztőségének: legyen Buda a nyugdíjasoknak, főleg a nyugdíjas katonatiszteknek ugyanolyan menhelye, mint Ausztriában Grác. Szép fekvése, egészséges levegője, olesósága szinte predesztinálja erre a szerepre...

Mikszáth látszólag igazat ad a javaslattevőnek. Hiszen Buda valóban csöndes, kihalt fele a fővárosnak. A királyi vár fokán a zászló ritkán lobog (ritkán van »ittthon« a király!), a környező paloták tulajdonosai, a mágnások is csak hébe-hóba járnak haza; emellett a Citadella, ez a haszontalan katonai épület, meg a gyűlölt Hentziszobor a Szent György téren — önmagában is a k.u.k.hadsereg sárgafekete szellemét hirdeti.

Írónkat a szülői házban és iskoláiban a szabadságharc és általában a szabadság eszmekörében nevelték. Elfogadta Deák Ferenc politikai koncepcióját — de hazafisága mindenkor fellázadt, amikor azt kellett tapasztalnia, hogy a kiegyezés a másik fél (az uralkodóház) részéről jórészt csak frott malaszt... Visszanézve — sóhajjal nézve vissza — a múltba, Nagy Lajos és Mátyás óta nem lát magyar királyt, magyar udvart, a magyar népet átkaroló gondviselést...

Ez a kis cikk nemcsak keserű hangú szatíra, hanem egyúttal negatív előjelű parainézis is.

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítettük, de egy szócskát javítottunk:

Lap Sor

10 28 Nem érzi-e még ő is, (PH: Nem érzi-e meg ő is,)

A Hi-kiadás számos helyen — és teljesen ok nélkül — módosította (rontotta) a rövidke cikk szövegét. A Hi a cikk PH-beli leőhelyét is hibásan adja: 1881. 155. sz. (Helyesen: 150. sz.) A Hi szöveg-rontásait nem részletezzük, csak mutatóba említünk azokból egy párat (zárójelben: Hi):

Lap Sor

9 12 vagy hogy *talán* a citadella és a Hentzi-szobor (vagy hogy a citadella s a Henczi-szobor)
17 csak az újságok hozzák meg, hogy mi történt (csak az újságot [!] hozzák meg, stb.)
„ 27 az olcsóságot (az olcsóságot)
10 2 egy szóval (egy szóban)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

8 cím stb. *Grác* (Graz) — Stájerország fővárosa, tartományi és érseki székhely, a Mura mindkét partján, történelmi nevezetességű műemlékekkel és palotákkal. Egészséges klímája, olcsósága és szép környéke miatt igen sok nyugdíjas választja lakóhelyéül. A nyugdíjazottakra vonatkozik a MK-tól idézett szójáték: »akik kiesnek a gráciából, azok Grácba vonulnak».

9 24 a *Lajtán túli oldal* — Ausztria. (A Lajta határfolyó volt.)
31 *Fővárosi Lapok* — szépirodalmi napilap, amelyet 1867-től 1892-ig Vadnai Károly szerkesztett. — MK nemcsak szorgalmasan olvassatta, hanem egy időben elég sűrűn fölkereste novelláival is. (Ld. Krk 1., 27., 28., 29. köt.)

10 1 »hiába van ott a törvéncikk» — Buda és Pest szabad kir. fővárosok, valamint Óbuda mezőváros egyesítését Budapest néven az 1872. évi XXXVI. t.-c. mondta ki.
2 »hiába írjuk egy szóval a két város nevét» — Hivatalosan csak az egyesítés óta írjuk egy szóval Budapest nevét. Addig Buda és Pest vagy Pest-Buda néven emlegették. De a szabadságharc idején már egynek vették. Pl. Vahot Imre Pesti Divatlapját 1848. jún. 25-től Budapesti Divatlap címen folytatta.
30 *asylum* — menedék, menhely.

GOROVE ISTVÁN RÓL

- M. I. PH, június 2., 151. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Pluvius*.
II.a) Jk 37. köt. = Hi 5. köt. Az én halottaim. Nekrológok. 1914. 44—50. l.
b) Ua., sorozatcímnapok és évszámjelzés nélkül. [Címnapkiadás.]

Néhány szó Mikszáth nekrológjairól

Ez a halott-búcsúztató cikk Mikszáth jellegzetes nekrológjai közé tartozik. Gyászfátyol helyett kedves emlékek, anekdoták tarka füzérét borítja a koporsóra.

Gorove István, az Andrássy-kormány egykori minisztere nem volt különösképpen népszerű vagy »érdekes« alakja a közéletnek. Mikszáth — mint írja — közelebbről nem is igen ismerte. Nekrológjában mégis tisztelettel és nagy rokonszenvenvel ír róla. Nemesak »jellemének kristálytisztaságáért«, becsületes magatartásáért a politikai életben (a reformkorban, a szabadságharcban és az emigráció idején, valamint a kiegyezés után), — hanem azért is, mert a felőle szárnyra kelt történetek, adomák kitűnő humorérzékéről tettek tanúságot. Mikszáth elsősorban éppen ezeknek az anekdotáknak a kedvéért írta meg derűs hangú, de a kegyeletet egyáltalán nem bántó nekrológját. Rövid bevezetés után, amelyben a korszak két kolossza — Kossuth és Deák — között álló oszlopok egyikének nevezi Gorovét, tüstént rátér saját mondanivalójára: az eltávozottat jellemző anekdoták, tréfák, bonmot-k felsorolására. Bőven futotta a hallott emlékekből: nem kevesebb mint nyolc apró történetet tud elmesélni róla. És akkor — patetikus frázisok helyett — egy kedves, elégikus megjegyzéssel el is búcsúzik tőle.

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük, de kijavítottuk az alábbi értelemzavaró hibát (zárójelben a PH hibás szövege):

Lap Sor

12 1 A 67-i minisztériumban, (A 57-iki (!) minisztériumban,)
[A Hi vakon átvette ezt az anakronizmust, sőt »javította« is a névelőt: Az 57-iki minisztériumban,]

Félreértések elkerülése végett megjegyezzük, hogy a 12. lap 17. és 19. sorában MK kétféle szóalakot használ, valószínűleg a monotonia elkerülése végett: ösmerték . . ismerősök

Az egyik mondatnál kapcsolatosan (13 : 33: ingeit mindig Párizsban mosatta) kérdéses lehet, hogy vajon a kézirat eredeti szövege nem ez volt-e: ingeit mindig Párizsból hozatta . MK nehezen

olvasható kéziratai miatt a PH nyomdájának szedői — kivált az első évben — igen sok hibát ejtettek. — Mégsem változtattuk meg a PH szövegét, amelyet egyébként a Hi szintén így közöl.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 11 7 »1849-ben a debreceni függetlenségi nyilatkozatot ő fogalmazta« — Gorove István az úgynevezett »békepárt«-hoz tartozott ugyan, mégis Kossuthal és nemzetgyűlési jegyzőtársával, Szacsavay Imrével együtt ő fogalmazta az ápr. 14-i függetlenségi nyilatkozatot. Emiatt a bukás után — a szabadságharc számos vezetőjével együtt — halálra ítélték és nevét bitófára szögezték.
- „ 19 *bonmot* — elmés mondás, találó megjegyzés; élc, adoma.
- 13 23 »Ebből a fiúból . . . még viceispán is lehet.« — MK-nak a nógrádi megyei életből hozott emlékei közé tartozott az alispánnak, (»a vármegye urának«) a legnagyobb földi tisztségek közé helyezése. Éppen ezért igen valószínűnek tartjuk, hogy ezt a jóslatot ő maga adja utólag Gorove László ajkára.

A »BUDAPESTI SZEMLE«

M. PH, június 5., 154. 3. l. Névjelzés: Nemo.
Kötetben itt először.

A Budapesti Szemléről és a cikk névjelzéséről

Mikszáth 1877. évi apró cikkei (Krk 53. köt.) mutatják és a későbbiek is tanúsítják, hogy kezdettől fogva bizalmatlansággal, sőt ellenszenvvel viseltetett Gyulai Pállal szemben. Józan ítélőképességének annál nagyobb dicsérete viszont, hogy a Gyulai Páltól szerkesztett Budapesti Szemle jelentőségét teljes mértékben tudta méltányolni.

A múlt században Budapesti Szemle címen három különböző folyóirat váltotta egymást. Eötvös József és baráti körének revüje (1840—41), Csengery Antal folyóirata (1857—69) és végül az, amelyet Gyulai Pál 1873-ban alapított és haláláig (1909) szerkesztett. (Utána Voinovich Géza folytatta 1944-ig.) Gyulai Budapesti Szemléje a M. Tud. Akadémia támogatásával jelent meg, s a Kisfaludy Társaság is saját közlönyének tekintette. Tanulmányokat, bírálatokat és szépirodalmi alkotásokat közölt. E konzervatív szellemű folyóirat évtizedeken át a legtekintélyesebb irodalmi fórumnak számított.

Havonta megjelenő füzeteiről az egykorú sajtóban százezre találnak ismertetéseket. Mikszáthnak ez a cikke a folyóirat 1881. júniusi füzetéről (26. köt. 54. sz.) nem tartozik az átlag-recenziók közé.

A Pesti Hírlap széleskörű olvasóközönsége kedvéért sorra veszi ugyan a füzet egyes közleményeit (a történelem, irodalom, sőt a természettudomány köréből is), de könnyű észrevenni, hogy e feladatra MK kizárólag Asbóth Jánosnak a magyar dzsentri-ről írt tanulmánya kedvéért vállalkozott. Marczali Henriknek az 1780. évi adórendezésről szóló tanulmányát annyira szakszerűnek találta, hogy az ismertetésnek ezt a részét (16 17— 17 17) átengedte »egy figyelmes kéz«-nek, amely kíségette.

Asbóth János dolgozata — »A magyar birtokos osztály hanyatlása« — a Budapesti Szemle e számának 409—429. lapján található.

Mikszáth kiemeli, hogy a kérdés, amelyről Asbóth ír, »aktuális, úgyszólván égető«, mert »mindenki pengeti« és »mindenki panaszkodik a magyar dzsentri pusztulásán«. — Az elégikus hang, mellyel a dzsentri-problémát bevezeti, eleve jelzi a »legközelebb«-re befért részletes ismertetés tónusát. Ígétét már két nap múlva be is váltja *A magyar dzsentri* című cikkével.

A Budapesti Szemle szóban levő füzetét a szerző *Nemo* álnévvel szignálta. A befért cikk viszont Mikszáth közismert álnévvel (*Pluvius* álnévvel) látott napvilágot. Ez a körülmény Mikszáth szerzőségére vall — azzal a megszorítással, hogy némely speciális kérdésről szóló szakasznál más munkatársak »figyelmességét«, segítő kezét is igénybe vette. Ez a cikk tehát nem egészen egyéni, hanem részben kollektív alkotás. — Minden lapnál vannak nem egyéni, hanem szerkesztőségi álnévek. A *Nemo* erre a célra kiváltképpen alkalmasnak bizonyult.

A szövegről

Lap Sor

Mikszáth még csak egy hete működik a Pesti Hírlapnál. Nehezen olvasható kéziratain a nyomdászok még nem mindig tudnak eligazodni. Innen a sok értelemzavaró sajtóhiba — valóságos csodabogarak! — e cikkben. (Zárójelben: PH):

16	9	trivialis (trizalis [!])	
	31	még nagyon <i>gyű</i> a népesség. (még nagyon <i>gyű</i> [!] a népesség.)	
	33	elvéve (elvetve)	
	36	12 alföldi megye	adót fizetett. (12 alföldi megye. adót fizettek. [!])
17	3	1798-ban (1898-ban)	
	4	lakott, (lakot,)	
	13	az ország <i>é.ny.-i</i> [= északnyugati] részét bíró (az ország <i>e.ny.is</i> [!] részét bíró)	
18	23	hogy a kritika — ostorának csattanása ellenében — (hogy a kritika ostornak [!] csattanása ellenében)	

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 17 9 *stationarius* — megállapodott; nem fejlődő.
- 18 14—24 *A Kossuth Lajos könyvéről írt ismertetés*, amely a folyóirat »Értesítő« c. rovatában M.H. betűjeggyel jelent meg: Marczali Henrik tollából való. — Mikszáth »bátor ítélet«-nek nevezi az ott elmondottakat, de »mégis kemény«-nek tartja a kritika ostorának csattanását Kossuthtal kapcsolatosan. E megjegyzését jobban megértjük, ha idézünk pár sort Marczali kritikájából: Kossuth — úgymond — »beszélni beszélt sokat . . . , de könyvet is írt volna, ha valóban író s nem csupa szónok . . . Itt fekszik most előttünk *Iratainak* két kötete. Bármily vonzóak egyes részek s tanúskodnak az előadási nagy tehetségről, lehet-e ezt irodalmi műnek nevezni? Bizony kétséges. Nem egyéb különböző egyének leveleinek, diplomáciai aktáknak, vezércikkeknek stb. összefűzésénél, nem is nagy rendben, hanem kissé tüvel-heggyel. A valódi s kivált nagy író — minőnek szerzőt némely túlbuzgó híve kikiáltja — valamivel különb kompozíciót ad bárminek is, amit ír . . . Az irodalom köztársasága nem ismer tekintélyt. Lehetett valaki akár I. Napoleon, ha könyvet ír, azon elvek szerint bírálják, mint akármelyikünk munkáját. Ehhez a pártnézetnek semmi köze . . . Miután Kossuthnak mint írónak imádói egyetlenség szóval sem tudták jellemezni a szerzőt (sem a Függetlenség, sem a mostani Pesti Napló, hanem eszmétlen vakbuzgósággal vetettek előtte otromba keresztet), nem tartottam fölöslegesnek a különben nem nehéz kritikai vázlatot.«
- 20 *ő maga sem gerálja magát annak* — ő maga sem adja ki magát írónak.

A MAGYAR DZSENTRI

M. I. *PH*, június 7., 155. sz. 3—4. l. Névjelzés: *Pluvius*.

II.a) *Jk* 34. köt. = *Hi* 2. köt. *Az igazi humoristák*. Olvasmányok, Űti jegyzetek, Tárca-cikkek. [A Tárca-cikkek ciklusában:] 110—115. l.

b) Űa., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

A *Hi*-kötetek vegyes tartalmú, rendszertelen összeállításának egyik elképesztő példája e cikk önkényes beiktatása *Az igazi humoristák* c. gyűjteménybe.

Az igazi humoristák (1879) cikkeinek közlésekor (Krk 54. köt.) a jegyzetanyagban (456—7. l.) már szóvá tettük a *Hi*-kiadás önkényes eljárását, amely szerint időben és témákban össze nem függő dolgozatokat sorolt a tárgykört eredetileg világosan tükröző kötet cím (*Az igazi humoristák*) alá. — Ezúttal az olvasó közvetlenül megál-

pfthatja, hogy vajon Mikszáthnak a magyar nép humorát szemléltető, ily című kötetébe beleerőszakolható-e a századvég egy fontos társadalmi kérdését elemző cikke?

A Hi-kiadás azért tartja számon s közli e cikket, mert a PH-ban Mikszáth közismert álnévvel (Pluvius álnévvel) jelent meg. Ellenben az előző cikket (címe: *A »Budapesti Szemle«*, PH jún. 5), amelyben Mikszáth beféri ezt a részletesebb ismertetést, mellőzte, sőt bibliográfiájába sem vette föl Rubinyi, mert az a mostanig föl nem oldott (meg nem fejtett) *Nemo* álnévvel látott napvilágot.

Mikszáth és a dzsentri-kérdés

Mikszáth írói fejlődése arról tanúskodik, hogy korának társadalmi problémái közül a dzsentri (a birtokos nemesség) és a nép (a gazdálkodó falusi nép) életkérdései foglalkoztatták leginkább. Írásai — regényei, elbeszélései és cikkei egyaránt — azt bizonyítják, hogy a nemesség múltjáról és történelmi szerepéről ifjúkorában kialakult szemlélete csak lassan, nehezen, kiábrándító és lesújtó tapasztalatok után kezdett megváltozni, romantikus elfogultságától pedig csupán utolsó évtizedében szabadult. (A zárókké: *A Noszty fiú története.*)

A *Nemzetes uraimék* jegyzeteiben (Krk 2. köt. 338—339. l.) Király István rámutat ama tényezőkre, amelyek Mikszáthot részint publicisztikai dolgozatokban, részint ezen első nagyobb regényében a dzsentri-kérdés vizsgálatára készítettek. »A *Nemzetes uraimék* közvetlen eszmei ihletője a 80-as évek elején folyó dzsentri-vita volt«

állapítja meg Király István. »Mikszáth a szépirodalom eszközeivel szólt bele abba a polémiába, amelyben a kor legnevesebb publicistái és közgazdászai (Láng Lajos, Szontagh Pál, Beksics Gusztáv, Berzeviczy Albert, Margitay Dezső stb.) hallatták szavukat.«

Mikszáth cikkének első fele Szontagh Pál és Láng Lajos polemikus fejtegetéseivel, második fele pedig Asbóth Jánosnak a Budapesti Szemlében megjelent esszéjével foglalkozik. (Bp. Szemle 1881. jún., 26. köt. 54. sz. 409—429. l.)

Láng Lajos előbb az Ellenőr hasábjain fejtette ki nézeteit a dzsentri-kérdés közgazdasági vonatkozásairól, majd pedig önálló füzetben publikálta ily tárgyú közleményeit. Füzetének címe: »A társadalmi deficit.« Cikkei mellett helyet adott nógrádi Szontagh Pál hozzá intézett nyílt levelének is, és egyúttal felelt is arra. (Bp. 1881. 92 l.)

Láng Lajos cikksorozatának gondolatmenete a következő:

1. »Szegényedik-e az ország?« — Igenis szegényedik és pusztul a magyar társadalomnak, a birtokos osztálynak egy nagy és jelentékeny része (ezt mutatja eladósodásuk és birtokaik elárverezése), de ez nem jelenti azt, hogy az egész ország szegényedik és pusztul. (Állítást az átruházási és öröklési illeték-kimutatások, valamint a takarékbetétek gyarapodásával támasztja meg.)

2. »Ki szegényedik Magyarországon?« — Válasza: a szellemi foglalkozásúak, a kis-iparos és a közép-birtokos osztály, mert ke-

resetük, jövedelmük nem áll arányban kiadásaikkal vagy költekezésükkel.

Többi kérdése összesítve így hangzik: »Hol van a baj fészke?« — Az ország egészében véve nem szegényedik, de nem is gyarapszik olyan mértékben, mint kellene a nyugati országok példája szerint. Arra kell tehát felelni: vajon a magyar birtokos osztály szegényedésének oka az, hogy sokat költ? vagy pedig az, hogy keveset szerez? Ebben a kérdésben rejlik a »társadalmi deficit« problémája. — Végső megállapítása: »Nem az a főbaj, hogy sokat költünk, hanem az, hogy keveset keresünk.« — A magyar középosztály mindent a kormányoktól vár ahelyett, hogy elsősorban saját magára támaszkodnék. Ha a birtokos fiai nem lépnek különböző pályákra, hanem otthon maradnak gazdálkodni, akkor a birtok felaprózódik, s beáll a szegénység. Takarékoskodni nem tudnak. Kötik a szokások és előítéletek. Ajánlja az ipart és kereskedelmet, hangsúlyozva, hogy: »Az anyagi jólét minden kultúra alapfeltétele.«

Szontagh Pál hozzászólása inkább csak egy-két részletkérdést érint. Láng Lajossal szemben túlságosan súlyosnak tartja hazánkban a földadót, aránytalanul súlyosabbnak a házádonál. Szontagh a birtokos nemesség oldalán áll. Szerinte Láng Lajos vagy nem tud, vagy nem akar igazságos lenni a dzsentri iránt. Úgy látja, hogy a nemesség 1848 óta jóformán egyebet sem tett, mint önmagát terhelte meg; előbb haszna csökkentésével, utóbb tényleges megterhelésével. Feladott jogaiért — úgymond — nem kapott »teljes és tökéletes kárpótlást« stb. Összegezve fejtegetéseit: mindazok, akiknek földbirtokát bekebelezett tetemes adósság terheli, menthetetlenül tönkre fognak menni, s ezeket túlnyomórészt a pénzintézetek juttatják árverezés alá. Ilyen körülmények közt kétségtelen — ezt Szontagh is beismeri —, hogy: »a dzsentri napja hanyatlóban van.«

Láng Lajos Szontagh Pálnak adott válaszában (füzete zárófejezetében, amelynek címe: »A távozó és az érkező Magyarország«) részint védekezik, részint ismételi. Ő semmivel sem akarja kisebbiteni a dzsentri múltbeli érdemeit. De elfogulatlanul kimondja véleményét: »Minden nemzetnek az az osztálya az uralkodó, mely az illető kornak vezéreszméit a legteljesebben juttatja kifejezésre. Amíg a fekvő birtok volt az egyetlen érték, amíg a személyes vitézség volt a hatalom legfőbb eszköze: a középbirtokos osztály, a köznemesség volt a nemzet természetes uralkodó osztálya. Ma a földbirtok mellett ott szerepel az érték terén a mindig nagyobb méreteket öltő ingó vagyon, míg a hatalom eszközei közt a személyes vitézséget majdnem egészen háttérbe szorították a munka és értelmiség. A dzsentri mint osztály, mint örököse ugyanazon érzelmeknek, melyek őseit jellemezték, el fog enyészni; de ezzel nincs mondva, hogy ugyanazon családok utódai, melyek ma az uralkodó osztályhoz tartoznak, ne tartozzanak az uralkodó osztályhoz a jövőben is...«

Szontagh Pál mereven konzervatív és Láng Lajos liberális felfogásával szemben Asbóth János a középutat képviseli. Igyekszik kiegyenlíteni a kétféle nézetet. Szontagh Pállal együtt vallja a magyar nemesség egykori fontos történelmi szerepét, de elfogadja Láng Lajos

elméletének lényegét is, amely szerint a birtokavesztett nemesség a nemzeti élet számos egyéb területén hasznosíthatja képességeit és tradícióit.

Asbóth János fejtegetéseinek fontosabb szakaszai, amelyekre Mikszáth is utal, a következők: »A dzsentrí, a magyar nemesség zöme, múltjában és jelenében arisztokratikus osztály, de alapítva egy valóban népies és nemzeti arisztokrácia legөгészөгesebb elveire: arisztokrácia széles demokratikus alapokon.« — Láng Lajos tanítását folytatja, mondván: »Joggal hihetjük, hogy a válság nehezeén túl vagyunk; de joggal lehet hinni azt is, hogy a már elbukottak egy része is újra föl fog kelni. — Ha a magyar birtokos osztálynak, azaz azon értelmiségnek, mely nemzeti és hazafias hagyományok által leginkább van áthatva, egy része nem ment volna tönkre, akkor hiányoznék a nemzeti munkások egy nagy része a nemzeti kultúrmunka ama nagy térségein, melyek újabban nyíltak meg és nyílnak folytonosan . . . És így látjuk, hogy a kulturái munka oly térségei, melyek azelőtt elhagyatottan állottak, népesedni kezdenek, és a tönkrementek fiai nem a legrosszabbak az új munkások között. És ezekből a munkásokból újra fognak keletkezni magyar földbirtokosok, akik éppen olyan jók lesznek, mint a régiék . . . Ha tehát a mai nemesség tönkre is megy hibái és gyöngéi miatt, erejét és erényeit át fogja örökíteni egy új nemzedékre . . .«

Szemelvényes ismertetésünk alapján az olvasó most már közvetlenül nyomon kísérheti Mikszáth állásfoglalását.

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük.

Megjegyezzük, hogy a PH-ban (és a Hi-ban is) a címszó a szövegben is mindvégig eredeti angolos formájában szerepel: *gentry*. Az azóta meghonosodott szót a Krk-ban *dzsentrinek* írjuk. (Csupán MK egyik, 1885-ben megjelent kötetének címében tartottuk meg a tradicionális szóalakot: *Az apró gentry és a nép.*)

A PH néhány sajtóhibáját (az alábbi listán zárójelben) javítanunk kellett:

Lap Sor

- 19 3 a régi helyén (MK ékezetlen kézírata nyomán: a régi helyen)
 10 megborzong (megborzony [!])
 „ 28 államférfiúi magaslaton (államférfiú [!] magaslaton)
 20 30 s a haldokló intézményt (s haldokló intézményt)
 21 5 Lehozza aztán, miként származik (Lehozza aztán e [!] miként származik)
 7 még az általa (MK ékezetlen kézírata nyomán: meg az általa)
 34 annyira beleolvadtak a magyar középosztályba, hogy (annyira beleolvadtak a magyar középosztályhoz [!], hogy)

A Hi szövege — jöllehet a forrás-megjelölés szerint az is a PH-ból való közvetlen átvétel — ezúttal sem megbízható. Néhány kirívó példa:

- Lap Sor
- 19 1 A századok elörlik a neveket (Hi: A századok eltörlik [!] a neveket)
 9 végigsívít (Hi: végigsívít)
 11 megrázza a falait (Hi: meg-megrázza falait)
 28 nem hallatszott sokáig semmi hang. (Hi: nem hallatszott sokáig hang.)
 22 19 fogják meg ók most (Hi: fogják most ók meg)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 19 15 *Ellenőr* — kormánypárti napilap volt, amely 1869-től 1882-ig állott fenn; akkor A Honnal egyesült, s a két lap Nemzet címmel folytatta útját. Előbb Csernátony Lajos, majd pedig Palásthy Sándor szerkesztette.
 18 *Láng Lajos . . . a távozó és közeledő Magyarország» c. cikkében* — Láng Lajos cikkének címe »A társadalmi deficit« kötetkiadásában: »A távozó és az érkező Magyarország«.
 20 6 *partécédula* — gyászjelentés.
 37 *virtus* — erény. (A következő mondatban MK »bármínemű jelesség«-nek mondja.)
 21 30 »A török által birtokolt országrészek visszafoglalása után . . .« stb. — Utalás a XVIII. század folyamán főleg III. Károly, Mária Terézia és II. József alatt végbement nagyarányú telepítési és birtokadományozási folyamatra.
 22 1 »a címerek befelé fordulnak az ősi kriptákon . . .« — MK olvasmányemléke Tompa Mihály »Sírboltban« c. költeménye nyomán. (Az eredetiben: »Meg van fordítva már az ősi címer, Kihalt végső tagjában a család . . .«)
 17 *predikátum* — nemesi előnév.
 17 »s buzdítja viselőit, hogy ne hagyják magukat . . .« — V. ö. Mikszáth *Két választás Magyarországon* c. műve első részének »Ne hagyj magad, Ypsilon!« c. fejezetével: Krk 9. köt. 14—17. l.

AZ ÚJ BLAHÁNÉ

- M. I. *PH, 1881. június 8., 156. sz., 3. l.* (Nem a tárcarovatban.)
 Névjelzés: *Scarron*.
 II. *Mikszáth Kálmán: Elkallódott írások.* Bp. 1936. Mikszáth Kálmán Emlékbizottság kiad. (Révai nyomda.) 16—19. l. [Gondatlan, rendetlen szövegközlés! A kéziratlapok nyomdai fölserélése miatt a 23. lap 24. sorától (»Beteg-e? nem beteg-e?« stb.) a 24. lap 14. soráig (» . . . nem is sejtette senki.«) terjedő részt a cikk zárósora után csapták a szöveghez!]

Hegyi Arankáról

Mikszáth senkinek sem tudott úgy bókolni, mint kedvenc színésznőinek. (Mauks Ilonka, későbbi felesége egyedülálló kivétel!)

A jelen kötet gazdag példatárat szolgáltat Blaha Lujza és Helvey Laura dicséretéről; hozzájuk csatolja most Hegyi Arankát, akiről már *A fővárosból* c., jan. 19-i cikkében is nagy elismeréssel szólt. (Ld. Krk 60. köt. 102—103. l.)

A cím kettős bókot rejt magában. Az egyik Blahánének szól, aki — íme — mértékjelzője már a színésznői nagyságnak; a másik bók az új csillagnak szól, akit »az új Blaháné«, vagyis második Blaháné díszítőjelzővel emel föl. A névátruházás kizárólag tehetségük hasonlóságára vonatkozhat, mert egyébként egyéniségük (szépségük, vonásaik stb.) teljesen különböző. Mikszáth azzal is élénkíti az analógiát, hogy ha Blahánét »a nemzet csalogányá«-nak szokás nevezni, akkor ő Hegyi Arankát »a kis pacsirtá«-nak hívja.

Cikke valóban alig egyéb, mint nyilvánosan közzétett üdvözlöt abból az alkalomból, hogy Hegyi Aranka betegségéről (torokbajáról) »rettenetes hírek szivárogtak ki«. — De lehet, hogy csak reklám vagy pletyka (hogy ne mondjuk: közvéleménykutató tréfa) az egész híresztelés. . .

Mikszáth e cikkét sebtében írta. Nem törte fejét új ötleteken: mondhatni elejétől végig csupa jól bevált bonmot-t, hasonlatot, fordulatot ismételtet. (Sokaságuk miatt a Tárgyi magyarázatokban részletezzük.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 22 1 »hét város vitakozott Homér születési helye fölött« — Id. Gróf Zichy Géza c. cikkében is (a jelen kötetben). Magyarázatunk annak jegyzetei közt.
- 4 »három vármegye sem akarja fölléptetni Szontagh Palit«
Ezt is megírta már a *Még újabb fény- és árnyképekben* (1878., Krk 54. köt. 119. l.)
- 23 20 »a könyomatú lapok . . bizonyos felelősséggel tartoznak« — A litográfiai úton sokszorosított »könyomatos«-ok: a szerkesztőségek számára híryanagot szolgáltató lapok. — MK itt a félhivatalos »könyomatos«-ra utal, amely a kormány szándékairól, terveiről és elhatározásairól hoz — nem hivatalos formában ugyan — hírt vagy cáfolatot.
- 22 *Szikszay udvara* — Mikszáthnak és baráti körének (íróknak, színészeknek) kedvelt találkozóhelye volt. Mikszáth gyakran emlegeti — tréfásan — Szikszay udvarának »közvéleményformáló« szerepét. (Ld. pl. Krk 53. köt. 19—22. l.)
- 26 *írnok* — itt író-t jelent kicsinylő hangnyomattal.
- 32 »Ez az ötven sor . . .« stb. — MK a sajtó hatalmát jelzi ezzel a mondattal. Hasonló céllal megismétli másutt is. Pl.

Lap Sor

- Hogy lettem én négy gyermek apja?* c. tárcájában a »harminc sor«-nyi méltatások jelentőségét fejtegeti. (Ld. Krk 60. köt. 180. l.)
- 24 8 »akit már összevissza csókolt . . . a múzsa« — Ugyanezt írta MK Helvey Lauráról is a *Még újabb fény- és árnyképekben* (Krk 54. köt. 106. l.); *Helvey Laura* c. cikkében szintén megismétli (Krk 60. köt. 130. l.).
- 19 »— Jöjjön, méltóságos báróné, hajtsuk meg magunkat. . .« stb. — Ugyanezt a jelenetet olvastuk már MK-nak a Szegedi Naplóba írt *Apróságai*ban is (jan. 13.; Krk 60. köt. 101. l.).
- „ 27 *állandó fundus* — házhely, telek; alap; pénzalap.
- 25 2—5 *Éva—Évva* szójáték Evva Lajos nevével.

Irodalom

Az *Elkallódott írások* c. kötet (1936) névtelen Előszó-írója e cikkkel kapcsolatosan a következőket mondja: »A korbeli távolság a romantika aranyporával hinti be a Hegyi Arankáról írt cikket. Mennyi finomság, milyen magyaros gavallérság nyilvánul meg ebben egy bájos népszerű színésznővel szemben!«

ZALAI JELÖLTSEGEM

M. PH, június 9., 157 3. l. Névjelzés: *Egy képviselő-jelölt.*
Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

A Mikszáth-irodalom ezt a humoreszket sem ismerte mostanáig. Hogyan is? — hiszen a cím Zala megyét említi, az aláírás pedig »egy képviselő-jelölt«-et sejtet. Mikszáthnak nem volt személyes kapcsolata Zala megyével, ekkor még nem is volt képviselő-jelölt, — ki gondolt volna tehát arra, hogy a cikk az ő tollából kerülhetett ki?! Pedig a tartalom és a forma kétségtelenné teszi Mikszáth szerzőségét.

A Zala megyei színtér ne tévesszen meg senkit! Jól tudjuk, hogy Mikszáth tréfálkozó kedve gyakran választott szülőföldjétől távol eső tájakat látszólag személyes jellegű történeteinek színhelyéül. Ugyanolyan »jux« ez, mint pl. *Quomodo stat Hungaria?* c. karcolatának névjelzése: egy »pozsonymegyei levelező« stb.

Az alcím (*Apróságok*) Mikszáth sajátos műfajára figyelmeztet. E műfajjelzés itt annál feltűnőbb, mert nem több, különböző »apróság« füzére ez a cikk, hanem csak egyetlen választási kaland — apró fejezetekbe tördelve.

Az első szakasz Deák Ferenc nagy tisztelőjére utal. A szellemes mondást (hogy tudniillik: »Mi legszebb Zala megyében?« — Somogy

vármegye!) Mikszáth nemesak itt írta meg. Találkoztunk ezzel már egy korábbi cikkében is.

De áruló nyom »a híres göcsejiek«-re való utalás is, mert Mikszáth *Az igazi humoristák* c. füzetében — és másutt is — *A megcsúfolt falvak és vidékek* közt minduntalan Rátót, Göcsej és Kóka nevét emlegeti. (Krk 54. köt. 297. l. stb.)

A humoreszk második fejezetében ezt olvassuk: »... egy törpe töredék önt jelölte. Megválasztása több mint bizonyos.« A humornak a logikai bakugrásokban rejlő efféle megnyilatkozásai Mikszáth jellemző sajátosságai közé tartoznak.

Az ő humoreszkjeiben sokszor találkozunk baráti köre egyes tagjainak (itt: Endrődi Sándor) vagy a napi politika egy-egy alakjának név szerinti emlegetésével (itt: Verhovay Gyula) stb.

Kerkápoly Károly (kinek nevét Mikszáth olykor — mint itt is — Kerkápolyinak írja) leggyakrabban az ő nyilainak volt egyik céltáblája. (Ld. különösen Krk 53. köt.)

Kalandját ez a »képviselő-jelölt« egyes szám első személyben meséli el. A jelöltet az író *K. Miklósnak* nevezi (27 : 1). Ezúttal is éppúgy saját nevének fordított monogramját választotta, mint a *Két választás Magyarországon* (Krk 9. köt.) főalakjának: Katághy Menyhértnek nevében.

A zárószakaszban *Szlávy* volt miniszterelnök nevének és a *Szlávia* biztosító-társaság nevének tréfás összekapcsolása (amin aztán a képviselő-jelölt kísérlete elbukik) szintén Mikszáth ezidőbeli stílusfigurái közé tartozik. Az 1880-as évek elején írt cikkeiben lépten-nyomon feltűnnek a hasonló szójátékok, — ezeket akár névjelzés-pótló stílusjegyeknek tekinthetjük.

És végül — amit legelőször kellett volna mondanunk —: 1881 június folyamán a Pesti Hírlap munkatársai között Mikszáth az egyetlen, akinek érdeklődését szinte kizárólagosan a képviselőválasztások eseményei kötik le; és ő az egyetlen, aki ezeket az eseményeket mindig végig humorral kezeli.

A szövegről

26 17 *kentek* — *kendtek* helyett. [Mikszáth híven közvetíti az élőbeszéd pongyolaságait.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

25 5 »a *regényes Somogy, a Kisfaludyak hazája*.« — A Kisfaludy-családnak élt ugyan Somogyban is egy ága, de a két legnevezetesebb Kisfaludy: Sándor és Károly nem Somogyból való. Sándor Zala megyében, Sümegen született, többnyire ott élt és ott is halt meg; Károly pedig Győr megyében, Téten született és egész életében alig volt kapcsolata Somogyval.

- Lap Sor
- 26 1—2 *»mint Endrődy Sándor Kolozsvárra, én is inkognitó utazom...«* — Endrődi Sándor egy évig (1877) történelmi, irodalmi és neveléstani előadásokat hallgatott Kolozsvárt. — MK azért tréfálkozhatott azzal, hogy barátja »inkognitó utazott Kolozsvárra«, mert Endrődi mint huszonhét éves férfi és már eléggé ismert nevű költő kissé röstellhetette az egyetemre való újbóli beiratkozását a tanári diploma megszerzéséért. (Nősülési terve ambicionálta.)
- 32 *Kerkay Póli* — Kerkapolyi Károly nevéből tréfás szójáték. Hallotta-e Mikszáth? vagy ő maga faragta? — nem fontos! De minden eszközt felhasznált Kerkapoly Károly kicsinylésére.

A TITKOK ÉJE

M. PH, június 10., 158. sz., 3. l. (nem a tárcarovatban.) Névjelzés: *Pluvius*.

Kötetben itt először.

Századvégi elfoglaltság a nemzetiségi kérdésben

Az 1877—78. évi orosz—török háborúnak, illetőleg a balkáni népek felszabadítási háborújának krónikájával kapcsolatosan (Krk 53. és 54. köt.) ismételten tapasztaltuk, hogy a fiatal Mikszáth teljes mértékben osztozott a századvégi magyar politika és közgondolkodás nacionalista szellemében. Az akkori Magyarország uralkodó osztályainak törökbarát felfogása természetszerűen kizárt minden megértést a törökkel szemben harcoló balkáni népek és azokkal rokonszenvező nemzetiségek iránt.

A jelen cikkben is hasonló felfogás tükröződik.

A választások idején az ország északi megyéiben nemzetiségi összefogásra szervezkedő politikusok akcióit Mikszáth gyanakvással figyelte s gúnyosan kommentálta.

Amint az említett csemények (az 1877—78. évi balkáni háború) krónikájánál tettük, úgy ezúttal is megjegyezzük, hogy mindezen kommentárok ma már a történelem lapjaira tartoznak, s kizárólag mint kortörténeti dokumentumok foglalnak helyet a Krk teljességre törekvő gyűjteményében.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 27 1 *»Légy erős, múzsám, mert nagy férfiakat énekelek s földrengető büszke csatákat.«* — MK tréfásan a hősi eposzokban szokásos invokációval (a múzsa segítségül hívásával) kezdi a cikket. Invokációjának utolsó szavai már a hexameter ütemében pattognak.

Lap	Sor	
27	2	<i>csojtáros</i> (MK-nál másutt: csoltáros) <i>paripák</i> — csótárral, vagyis nyeregtagaróval felszerelt lovak. A lovat meghülés és legyek ellen oltalmazó csótárt régente általánosan használták.
	3	<i>Phöbus szekere</i> — a Nap.
	7	<i>Aeolus</i> (Aiolos) — a görög mitológiában a szelek királya.
	7	<i>halina</i> — durva fehér gyapjúból készült posztó. A halinaszűr többször előfordul <i>A tót atyafiak</i> elbeszéléseiben (Krk 32. köt.).
28	3	<i>demikát</i> — birkapörkölt. (Ezt is emlegeti <i>A tót atyafiakban</i> .)
	18	<i>Kleinhandlung</i> — kiskereskedés, kisüzlet.
	25	» <i>A magyarok egy lovat küldtek nekik érte</i> — Utalás a honfoglalás mondájára.

A SZEGEDI KOMÉDIÁK

M. PH, június 11., 159. sz. 2—3. l. Névjelzés: *Plurius*.
Kötetben itt először.

A kerületek »kikerekítései«

Mikszáth 1881. évi publicisztikájának jellemző érdekessége hogy míg a Szegedi Napló olvasóit »tárcalevelei«-ben fővárosi újdonságokkal szórakoztatja, addig a Pesti Hírlap olvasóit időnként részletesen (a többi lapnál részletesebben !) tájékoztatja Szeged közérdekű eseményeiről. A jelen cikk is tanulságos példája Mikszáth e kétirányú munkásságának.

A választási családok egyik fajtája volt a kerületek »kikerekítése«. Vagyis némely választókerület határvonalainak alkalmoszerű módosítása olyképpen, hogy az ellenzéki többségű lakosság átkerüljön a szomszédos kerületekhez. Így aztán könnyen lehetett »egyhangú« választásokat elérni.

Mikszáth a kerületek »kikerekítésének« módszerét egy gyermekkori emlékével: két rajzfigurával is megvilágítja.

Láthattuk: a választási küzdelmek idején Mikszáth többször is int és figyelmeztet egyes kerületeket, hogy kiváló, értékes jelöltjeik helyett ne szavazzanak a választási csínyből, számításból, családi érdekekből stb. állított ellenjelöltekre. Ézúttal Herman Ottót, a nagynevű tudóst védelmezi és ajánlja »valami Tóth Pál nevezetű sakkfigurával« szemben.

A szövegről

A PH nyomdászai még nem ismerik eléggé MK nehezen olvasható, apróbetűs és ékezetlen kéziratait. Ezért 1881. évi cikkeiben minduntalan bántó vagy éppen értelemzavaró sajtóhibákra akadunk. (Zárójelben: PH)

- 30 34 összeszaggatta. (össz-szaggatta.)
 31 28 valami Tóth Pál (izlami[!] Tóth Pál)
 Itt jegyezzük meg, hogy a 29 : 2 és 30 : 8 szörnyűködni szó-
 alakja a fiatal MK írásaiban igen gyakori.
 Ebben a cikkben Herman Ottó nevét MK mindvégig Hermann
 névalakkal írja. (Javítottuk !)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
31	4	<i>Banquo szelleme</i> — Utalás Shakespeare »Macbeth« c. tragé-
diájának egyik jelenetére (3. felvonás 4. szín), amikor is a
Macbeth-től megöletett Banquonak — Macbeth egykori
vezértársának — szelleme megjelenik a király asztalánál.
— MK-nál itt tréfásan: »az agyonütött ellenzéki kerület
árnyékát« jelenti.
12		»kivághatok olyan frázist . . .« — Tisza Lajos »frázisát« MK
a cikk végére tartogatja; ld. a zárómondatot.

GRÓF KÁROLYI ISTVÁN

M. PH, június 13., 161. sz., 2—3. l. (a tárcarovatban). *Névjelzés
nélkül.*
 Kötetben itt először.

E nekrológ sajátossága

Azokba a nekrológokba, amelyekben Mikszáth személyes ismerőseit, barátait búcsúztatja: emlékeket, anekdotákat is beleszó. Itt, egy közbecsülésben álló, idős főúr búcsúztatásakor — személyes élmények híján — minél több életrajzi adattal tölti ki a cikket.
 Tiszteletreméltó vonása, hogy nem esik szertelen magasztalásokba. Mindaz a dicséret, amit felsorol, egy értékes, hasznos élet megérdemelt elismerése.

A szövegről

Javítanunk kellett egy súlyos évszám-beli hibát és egy másik számadatot is:

Lap	Sor	
33	10	Szül. 1797-ben (PH: 1774-ben) [Ha ez igaz lenne, akkor Károlyi István gr. 107 éves lett volna !]
	34	100,000 pengő frt váltságdíj (PH — bizonyára szintén csak sajtóhiba következtében —: 400,000 pengő frt váltságdíj)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
32	1	»A legöregebb magyar főúr halt meg .« — Gr. Károlyi István 84 évet élt.
18	a	főti kastélyról és 33: 38 a főti templomról — Főt (régies írásmóddal: Fóth) — nagyközség Pest megye váci járásában. Uradalma a gróf Fekete családról szállott a gróf Károlyi családra. A kastélyt és nagyszerű parkját gr. Károlyi István létesítette az 1830-as években; ugyanő építtette 1847—56-ban Ybl Miklós tervei szerint román és bizánci stílusban, közel félmillió forint költséggel a főti templomot, melynek kriptájában a grófi család sírboltja van. (Főtől keletre és északra szőlők vannak; Fáy Andrásnak itteni szőlőjében olvasta fel először Vörösmarty híres »Főti dal«-át.)
33	4	valóságos belső titkos tanácsos (röv.: v. b. t. t.) — nálunk csak puszta cím volt, amellyel a »nagyemlétségű« vagy »kegyelmes« címzés járt. (Régente a német államokban a fejedelem elnökléte alatt álló titkos államtanács tagjai voltak a titkos tanácsosok.)
	5	csász. kir. kamarás (vagy: aranykulcsos) — udvari méltóság; e rangot a király adományozta azon nemes származásúaknak, kik a nyolc apai és nyolc anyai nemes őst feltüntető úgynevezett »ősi próbát« letették, legalább huszonnégy évesek voltak, és megfelelő vagyonnal rendelkeztek; tagjait »méltóságos« címzés illette meg és az udvarnál megjelenhettek(!).
	5	Szent István-rend — érdemrend, amelyet Mária Terézia alapított 1764-ben. A rend tagjainak számát 100-ban határozta meg, ebből 20 nagykeresztes, 30 parancsnok, 50 kiskeresztes. A nagy- és a parancsnoki keresztet olyanok nyerhették, kik negyedizigleni ősiséget tudtak kimutatni; a kiskeresztet általában nemesek és a későbbi időkben polgári származásúak kapták. (E szabályok értelmében Jókai is, Arany János is csak kiskeresztet kaphatott !)
22		»István-telek« — emléket ma is őrzi a rákospalotai Istvántelki főműhely neve.
32		Újépület (Neugebäude) — pavilonokkal szeptett s több udvart magában foglaló óriási kaszárnya volt, amelyet II. József 1786-ban építtetett. A szabadságharc után börtönül is használták, s mögötte több halálbüntetést hajtottak végre; itt végezték ki gr. Batthyány Lajost is. 1898-ban lebontották. Helyére a Szabadság tér és palotái kerültek.
34	1	Magyar Írók Segélyegylete — gr. Károlyi István, br. Eötvös József, Deák Ferenc, Csengery Antal és más közéleti férfiak alapították 1861-ben öregség vagy betegség miatt munkaképtelen írók és szegénységgel küzdő hátramaradottaik segélyezésére. — Gr. Károlyi István 10,000 frt-tal járult hozzá az alapításhoz; ő lett a segélyegylet első elnöke. — Ezzel kapcsolatosan mint az írók nagylelkű mecenásáról egy igen

kedves anekdotát tudunk. Az 1850-es évek derekán Liszniai Kálmán azzal a kéréssel kereste föl Fóton, hogy ötszáz forinttal segítse ki őt a nemes grófsúlyos adósságából, mert hát kihez is fordulhatna máshoz, ha nem hozzá: »a magyar írók mecénásainak utolsó mohikánjához!« »Az utolsó mohikán«-nak tetszett a cím s jóízűen nevetve folyósította a »kölcson«-t. (Ld. Bisztray Gyula: Jókedvű magyar irodalom. Bp. 1968. 208—209. l.)

- 34 27—29 »a halál lassan, illedelmesen nyitott be hozzá, mintha az ő akaratából eresztették volna be . . .« — MK-nál többször visszatérő motívum ez. Első ízben (1875 előtt) *Mikor utolsó földesurunk a deszkán fekiúdt* c. töredékében (Krk 2. köt. 229—232. l.) fordul elő.

EGERET SZÜLTEK A HEGYEK

M. PH, június 17., 165. sz., 4. l. (nem a tárcarovatban.) Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

A szállóigék és közmondások szerepe Mikszáthnál

Mikszáth legfőbb varázsa előadásának egyszerűségében és közvetlenségében rejlik. Közvetlenségét nagyban fokozza az előbeszéd megszokott fordulatainak, a szállóigéknek és közmondásoknak sűrű és mégis szinte észrevétlen alkalmazása, beleszövése kifejezéseiben és ritmusában egyaránt sajátos nyelvébe.

Az elbeszéléseiben és cikkeiben található közmondásokból és szállóigékből tekintélyes gyűjteményt lehetne összeállítani. Sokszor címnek is odatűzi ezeket a kedvelt nyelvi formulákat. Ime, egy példát mutatóba (magyar és latin vegyesen):

A Krk 51. kötetében: A példa ragadós. Hogy a kecske jóllakjék s a káposzta is megmaradjon. Az 53. kötetben: Si fecisti nega. Hol vagytok, pásztorok? Az 54. kötetben: A sors humora. Az 55. kötetben: Jó az öreg a háznál. Az 57. kötetben: Amiből egyetlen szó sem igaz. Vénasszonyok nyara. Finis coronat. stb.

Szállóigéivel fejezi ki a jelen cikk tartalmát és tendenciáját is. A Horatius Ars poeticájából eredő szállóigét (a 139. sort) latinul, magyarul egyaránt idézzük: »Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus«, vagyis: Vajúdnak a hegyek, s nevetséges egér születik. — Akkor szoktuk mondani, amikor nagy előkészületek után gyatra kis eredmény jön létre.

E szállóigének az adott aktualitást, hogy Csongrádon a választásokon Ordódy Pál közlekedésügyi miniszter és Csátár Zsigmond mint ellenfelek kerültek szembe egymással. Ordódyt a Tisza-szabályozásra ígért hatvanezer forintnyi államszegély reményében választ-

tották képviselővé a csongrádiak (ez volt a hegyek vajúdája !); de a választók attól tartva, hogy a fényes ígéretből végül is jelentéktelen összeg lesz (picike egér !) — deputácót menesztettek a miniszterhez.

A deputációval Mikszáth szatírájának kettős éle van: sem a csongrádiak nem bíznak a miniszterben (ezért kell a deputáció !), sem a miniszter nem bízik a csongrádiakban (37 28 »a csongrádi ember nem gílt !«). Hogy tehát nekik is hitelük legyen, s a miniszter se másíthassa meg szavát: deputációjukba egy »becsületes budai embert« is felfogadnak — tanúnak.

A kesernyés, fanyar anekdotát jól be lehet illeszteni Mikszáth *Két választás Magyarországon* című munkájának akár száz hasonló választási történetet tartalmazó majdani pótkötetébe !

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 35 20 »a biblia szerint: az utolsók lesznek elsőkkel« — E bibliai idézet Máté evangéliumából való (19, 30).
 24 *annálék* — évkönyvek, krónikák. (MK egyik kedvenc kifejezése.)
- 36 22 *deákflastrom* — ólmos flastrom; sárgás színű és kissé aromás szagú; házi gyógyszerül használatos kelésekre és tályogok felnyitására.
 29 *szaturál* — telít, átítat.
 30 *primipilus* — itt: főember, főkolompos.
 33 *auktoriás* — tekintélynek örvendő, befolyással rendelkező személy.
- 37 16 *rezoníroz* — okoskodik, vitatkozik, ellenkezik.
 18 »hiszen a közlekedési minisztériumban vagyunk. .« — E minisztérium elnevezését MK itt szójátékra használja: a mindennapi közlekedésben (vasúti kalauznak, révésznek, kocsisnak, fiákeresnek stb.) volt szokás »egy kis borralalót« adni.

A PÁRBAJDŰH

M. PH, június 18., 166. sz., 1—2. l. (vezércikk). Nérvjelzés nélkül. Kötetben itt először.

Mikszáth cikkei és elbeszélései a párbajról

A párbajról — a századvég e sokszor tragikus, sokszor komikus kimenetelű társadalmi betegségéről — az egykorú írók és publicisták sok tintát fogyasztottak.

Egyik apró cikkében (*A Wágner—Perczel-párbaj*, Krk 53. köt. 133—134. l.) Mikszáth már 1877-ben kifejtette a jelen karcolatában is

olvasható nézeteit. Annak jegyzeteiben (53. köt. 422—424. l.) megállapítottuk — amit most már csak ismételnünk kell —, hogy Mikszáth »bizonyos esetekben« (értve főleg a családi élet tisztaságának védelmét) megengedi, sőt szükségesnek tartja a párbajt.

Ezúttal utalunk még két idevágó írásművére. Az egyik: *Sáríka grófnő* c. novellája (1873., Krk 27. köt.), amelyben egy mérnök — az író és az olvasók egyértelmű helyesléseivel — párbajban »összevissza vagdal« egy kalandhajhászó herceget; a másik: *A párbajról* c. tárcája (1877., Krk 29. köt.), amelyben az elégtételszerzésnek a párbajnál célszerűbb és civilizáltabb megoldását sürgeti.

Az előttünk fekvő névtelen cikk tehát tartalmával és okfejtésével teljesen megerősíti Mikszáth szerzőségét. Nem hoz fel újabb érveket, sem újabb példákat. Érdekessége inkább a kérdés politikai fölvetésében áll. Mikszáth mint a mérsékelt ellenzéki Pesti Hírlap munkatársa támadólag lép fel a kormány ellen; mondhatni: interpellációt intéz Pauler Tivadar igazságügyminiszterhez és Tisza Kálmánhoz mint belügyminiszterhez, őket okolva, hogy nem szereznek érvényt az 1848. évi III. t.-c. rendelkezéseinek: szigorú megtorlással nem teszik lehetővé a párbajdüh megfékezését, s ezzel egyszersmind elősegítik a párbajozás elburjánzását, elaljasodását, sőt nevetségessé válását. (Ez utóbbi alakváltozatot novellisztikus formában is megírta Mikszáth: *A legmodernebb párbaj*, Krk 34. köt.)

*

Érdeemesnek tartjuk megemlíteni, hogy ebben az időben a hírlapírók már Európa-szerte szinte egységesen fejtik ki álláspontjukat a párbajmániával szemben. Egy részük még megengedi a párbajt »bizonyos rendkívüli esetekben«, de a párbajdüh megfékezését mindnyájan a törvények és a bírászkodás szigorától várják.

Kitűnő analógiás példa a párizsi Figaro c. lapnak Mikszáth cikke után harmadfél hónap múlva megjelent egyik közleménye, melyet a Pesti Hírlap 1881. szept. 3-i száma saját olvasóinak is bemutat azzal a megjegyzéssel, hogy: »ez az esszé a mi viszonyainkra is sok tekintetben illik...« Szerzőjét a Pesti Hírlap a Figaro »legszellemesebb munkatársai egyikének« mondja, de nem nevezi meg. — A Figaro cikkének egypár kiszakított részlete is elegendő ahhoz, hogy bárki megállapíthassa Mikszáthéval azonos felfogását és hasonló nézeteit:

»Ma már olyan gyakoriak a párbajok — írja a Figaro —, mint id. Dumas valamilyen regényében. Ez azt tanúsítja, hogy az ország szenved. Igaza van a régi közmondásnak: a lovak egymást harapják, ha nincs abrakuk. — Az ország unatkozik. Belefáradt abba, hogy mindig csak ugyanaz a sötét látkör legyen előtte. És ha így megy tovább, a párbaj nemzeti szórakozás lesz. A bíróságok így látszanak felfogni a dolgot. Nem bántják azokat, kik párbajt vívnak.

A mostani párbajok jellemző vonása: az ünnepélyesség hiánya. Hajdan a párbaj szükséges és komoly dolog volt. A visszaélés, melyet vele űznek, talán nevetségessé fogja tenni. A párbajra vonatkozó-

lag a segédek által kiállított nyilatkozat kitűnő reklám, és nem kerül pénzbe . .

Nem fogom ismételni az indokokat, melyek bizonyos körülmények közt igazolják a párbajt és melyeket mindenki ismer. Még Angliában is a párbaj kettévág megoldhatatlannak látszó helyzeteket. Csakhogy az angol sohasem teszi közzé a párbaj okát és eredményét . .

Vajon a párbaj a természet törvényeibe, vagy az egyház törvényeibe, vagy a társadalom törvényeibe ütközik-e? Kétségtől, ha indoka frivol, vagy célzata bűnös, a párbaj bűnnek tekintendő. De bizonyos rendkívüli esetekben[!] a párbaj nem egyéb, mint jogos önévélelem ténye . . .

Összefoglalom szavaimat: A párbajok legnagyobb része ostobaság, de azért a párbajnak mindig helyet kell[!] foglalnia egy polgárosult állam szokásai közt. Reménylem [azonban], hogy a párbajok jelenlegi mániája nem lesz tartós. A bíróságok máris néhány kemény leckét osztogattak . . — Így a Figaro.

*

A magyar publicisztika köréből hadd említsük meg Vajda János két-részes cikkét: »A párbajról, ami való.« (Ez néhány évvel későbbi, mint a Mikszáthé; 1887-ben jelent meg.) Vajda János szerint a párbaj eszélyessége vagy igazságossága éppúgy vitatható, mint a népek háborúinak kérdése. Elítéli azt a társadalmat, amely a párbajt »erkölcsileg« kényszeríti. Hangsúlyozza azonban, hogy: »Van igenis, van oly neme a megszegényítettnek, sérelemnek, melyet a párbaj lemoshat, sőt csakis a párbaj moshat le. Ezek az injuriák, melyeket mások követnek el rajtunk; ezek a vett sérelmek és kivált a testi sérelmek, melyeket az Isten se vehet le többé, de amelyek iránt a párbaj engesztolást adhat . . .« — Mikszáth nézeteivel megegyezően helyteleníti ama felfogást, »hogy meg kell hozni a törvényt, mely a párbajt büntesse, de nem kell azt végrehajtani.« — »Ha meghoztuk a törvényt — úgy mond —, akkor meg kell azt tartani, ha pedig nem akarjuk megtartani, akkor nem kell megalkotni.«

A magyar századvég író-költő-kiválóságainak felfogásbeli talákozása élesebben megvilágítja a párbajnak — mint nemzedékekre kiható társadalmi betegségnak — a kérdését.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 38 4 *A városligeti és rákospalotai erdő* — a század végén és a századfordulón főleg e helyeken bonyolították le a pisztolypárbajokat. (Ld. a Krk 29. köt. 292. l. és a Krk 53. köt. 423. l. jegyzetei közt is.)
- 5 *a belga határ és a boulogne-i erdő* — a francia párbajok színhelyei. — A *Boulogne-i erdő* (Bois de Boulogne): Párizs nyugati oldalán, a Szajna és a párizsi erődítmények közt fekvő, hatalmas kiterjedésű park.

Lap Sor

- 38 : 10 *encanaillizál* (a francia *encanailler* ige németes torzítással) — elzülleszt; elzüllick, eldurvul.
- 39 25 *Tankréd* — kereszties vitéz és antiochiai fejedelem (meghalt 1112). Hósi alakját Tasso örökölte meg »A felszabadított Jeruzsálem« c. eposzában. Madách is őt választotta a középkori keresztény lovag idealizált képviselőjének (Az ember tragédiája, 7. szín).
- 25 *Roland* (olaszul: Orlando) — Nagy Károlynak a Károlymondában ünnepeIt vitéze; a monda szerint a császár nővérenek fia. A mór király seregével szemben mindhalálíg hősiiesen harcoló, legendás lovag.

A MÉLTSÁS KASZINÓBAN

M. PH, június 19., 167 4. I. (nem a tárcarovatban.) Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Mikszáth és az arisztokrácia

Mikszáth demokratikus gondolkodása már iskolai tanulmányai során kialakult. Írói pályája legkezdetétől, első szárnypróbálgatásai óta láthatjuk, hogy felfogása következetesen arisztokrácia-ellenes volt. (Legelső ilyenmő novellái: *Sáríka grófnő*, 1873, Krk 27. köt. és a *Homályos ügy*, 1875, Krk 2. köt.)

Fölkerülve Pestre, író- és színész-baráti körében még jobban ohnélyült és tudatosodott benne ez a felfogás. A kivételes nagy példák (Széchenyi, Eötvös stb.) iránti tisztelete azonban mindvégig változatlan maradt.

A főváros társadalmi életében különösen ellenszenves szerepet játszott a Nemzeti Kaszinó, a magyar mágnásvilág fellegvára. Ennek nyegle ifjoncai (a »Kricsi« és »Flicsi« grófok stb.) Mikszáth írásaiban csakhamar állandósult típusfigurákká váltak. Írónknak a mágnásvilág és a Nemzeti Kaszinó elleni éles kifakadásaival már korábbi cikkeiben is találkoztunk. (Ld. különösen *A népszínházi botrány* c. fejezetet a Krk 53. kötetben, továbbá a *Még újabb fény- és árnyképek* néhány darabját, pl. gr. Forgách Antal és br. Sennyey Pál, a Krk 54. kötetben.)

A jelen cikkben ismét kifejti arisztokrácia-ellenes nézeteit és hangsúlyozza a Széchenyitől alapított Nemzeti Kaszinó teljes elhajlását eredeti céljától s feladatától. Nagyobb hatás kedvéért ezúttal tréfás megjegyzéseket is kever satírájába. Mintha Széchenyi a Kaszinó alapításával nemcsak a férjeknek kívánt volna egy kis otthonon kívüli nyugalomlat biztosítani, hanem az unatkozó feleségek életét is megakarta volna »édesíteni« egy kis szabadsággal... (De a Kaszinónak ezt az előnyét MK csak »diszkrétén« érinti 40 22—25).

A cikk első szakaszában azt írja Mikszáth, hogy az arisztokrácia (a nemességgel együtt) olyan fog, amely már erősen inog, de még tart. A továbbiakban viszont azt sejteti, hogy szeretné, ha közülök minél többen lépnének a közpályára, mellyel régente »édes frigy«-ben éltek (41 : 38). De elriasztó példát is közöl a nemkívánatos »frigyek«-ről: a két Festetics párbeszédéből az olvasó megdöbbenve értesül elvtelen magatartásukról és arról, hogy gr. Festetics György — a keszthelyi Georgikon nagynevű alapítójának unokája, az Andrassy-kormány egykori tagja — éppoly hibásan beszélt magyarul, mint a mágnásvilág kreténjei általában.

Egyébként e cikk — említett érdekességei mellett — azért is figyelemre méltó, mert Mikszáth két későbbi művének bizonyos csirái is feltűnnek benne. A Nemzeti Kaszinó jellegzetes alakjai kerek tíz esztendő múlva (1891-ben) ismét felbukkannak *Galamb a kalitkában* c. kisregényének második részében, ahol kíméletlenül leleplezi ennek az előkelőségbe burkolódzó mágnásvilágnak képviselőit és aljas »erkölcsi rendjét« (Krk 4. köt.).

A másik csíra, melyből egy kiváló regénye született, a cikk ama szakaszában rejtőzik, ahol a »dicsőségről« való álmodozásukat festi (41 : 24—26). »Pedig szomorú álmodozás« ez — mondja Mikszáth —, »mert a múlt századok ragyogását élük át. S ami valóság volt egykor, tudják jól, [ma már csak] ködbe vesző álom . . .« — Könnyű felismerni ezekben a sorokban a tizenhárom évvel később (1894-ben) regénybe foglalt történetnek, *Beszterce ostromának* alapötletét (Krk 6. köt.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 40 1—4 *Asbóth a nemességről és az arisztokráciáról* — Ld. a jelen kötet két korábbi cikkét: *A »Budapesti Szemle«* és *A magyar dzsenéri*, valamint ezekhez fűzött jegyzeteinket.
- 5 *a Hatvani utcai méltós kaszinó* — a Nemzeti Kaszinó a Hatvani utca (ma: Kossuth Lajos utca) és a Szép utca sarkán állott. Klasszicizáló stílusban épült palota volt (MK szerint: 41 : 20 »egyszerű sárga ház«). Az ostrom idején (1944—45-ben) erősen megsérült, később lebontották; ma hatalmas modern irodaépület áll a helyén.
- »*Stefi*« — gr. Széchenyi István bizalmas megszólítása családi és baráti körben.
- 15 *canaille* — csöcselék, söpredék. (Az arisztokrácia nyelvhasználatában: a népre, néptömegre alkalmazott kifejezés.)
- 26 *sapristi!* — szitokszó; jelentése kb.: teringgettél!
- 27 *bonton* — jó modor, illem; divat, közszokás.
- 41 27 *Ornán lovag »regéje«* — MK valamely francia olvasmányemléke. (A francia történelemben a XVI. század óta szerepelt az Ornano család; közülök hárman Franciaország marsalljai voltak.)

Lap Sor

42 31, 36 és 43 : 2 »*a detailokkal nem törődtem . . .*« — E refrénszerűen ismétlődő kifejezéssel MK kitűnően érzékelteti az arisztokraták gőgjét és politikai felelőtlenségét. Rendíthetetlennek vélt társadalmi helyzetükben a politikai élet fontos változásait és alapvető kérdéseit is csak »detail«-oknak, részletkérdéseknek tekintették!

KOSSUTH PANASZA

M. PH, június 20., 168. sz., 3. l. Névjelzés: S.[= Scarron.]
Kötetben itt először.

Mikszáth »az öreg száműzött«-ről

Amit már többször elmondtunk arról, hogy Mikszáth a szabadságharc eszmekörében nevelkedve élete végéig kegyelettel ápolta annak emlékét: azt különösképpen tanúsítja e cikk.

Kossuthot olaszországi magányában, szegénységében honfitársai részéről időnként kisebb-nagyobb bántalmak érték; némelyiket épp a szeretet túlzása okozta. Mikszáth felsorol egyfajta az olvasóközönség és Kossuth híveinek felvilágosítása céljából, másfelől meg azért, hogy a Pesti Hírlap részéről is kiengeszteljük Kossuthot Szekrényessy Kálmán jóhiszemű, de mégis sérelmesnek talált cikke miatt.

Itt utalunk Mikszáthnak egy hasonló tárgyú, de vidám hangulatú tárcájára is. Címe: *A vásárhelyi ember* (1881). Eszerint: egy derék alföldi gazda — Kossuth Lajos nagy tisztelője lévén — két fehér tulkot nevelt abból a célból, hogy mire azok megnőnek és meghíznek, akkorára be kell hogy jöjjen Kossuth; »lesz majd nagy dárídó Vásárhelyen! És hogy Kossuth apánk addig is szükségét ne lásson, öt darab aranyat küldött neki. Kossuth nagyot nevetett a naivságon s azzal az üzenettel küldte vissza a pénzt, hogy »még annyira nem jutott, mi szerint másokra szorulna!« (Krk 31. köt.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

43 14 »*polgári jogaitól megfosztott pária*« — Az 1879. évi honossági törvény következtében Kossuth Lajos elvesztette magyar állampolgárságát. Noha több város díszpolgárául választotta, a magyar országgyűlés eljárása élete végéig bántotta őt s emiatt sokszor keserűen panaszkodott.

27—31 »*Más országokban is megesik . . . , hogy nagy államférfiak szegényesen vonulnak vissza a hatalomtól s anyagi zavarokba bonyolódtak; ezeket is kíséreti az ország nemzeti ajándékkal, de melyet a parlament szavaz meg.*« — MK-nak ez az utalása

Garibaldira vonatkozik. MK az általa szerkesztett Magyar Néplap o. újság 1875. febr. 26-i számában közölt is egy hirt, amely szerint: »Garibaldi elfogadta az olasz parlament által részére megszavazott évi 100,000 livert, azon feltétel alatt, hogy azt a tervbe vett Tiber folyó szabályozására fordíthatja. E férfiú sem törődik magával, hanem mindig csak másokkal.« (Krk 52. köt. 246. l.)

- 44 6 *Szekevényessy Kálmánt* (ld. az Életrajzi jegyzetek közt)
MK itt azért nevezi »fiatal turistá«-nak, mert a kiváló sportember (aki egyébként már 1878 óta mint hírlapíró működött Budapesten) nemrégén Olaszországban járt s ott is mint bravúros úszóbajnok szerepelt: 1881. jún. 8-án a nyílt tengeren Pegliből Genovába úszott.
- 12—14 *Kossuth koncepciója és Jókai* — A dunai konföderáció tervét a kiegyezés-kori hivatalos Magyarország nem értette meg és mereven elutasította. Jókai mint a kormánypárt alkalmazkodó híve természetesen osztozott a hivatalos fel fogásban.

Irodalom

Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájában (Bp. 1917., 114. l.) ezzel az annotációval lajstromozza e cikket: »Kossuth egy levelében tiltakozik az ellen, hogy házát neki vissza akarják vásárolni.«

HALOTTAK ORSZÁGGYŰLÉSE

M. PH, június 20., 168. sz., 3—4. l. (nem a tárcarovatban.) Név-jelzés: S — n.
Kötetben itt először.

Mikszáth szatíráinak szerkezetéről

Mikszáth szatíráinak hatását rendkívül fokozza összetett szerkezetük. Többnyire nem egyetlen szálát vezet végig, hanem egyik szálát a másikba ölti, ahhoz egy harmadikat is hozzákapcsol és így tovább. Ez a magyarázata annak, hogy egy-egy szatírája olvasóinak körében más-más hatást tehet aszerint, hogy ki melyik láncolatra reagál leginkább.

Jó példa erre a *Halottak országgyűlése*. Alapötlete önmagában is elegendő szatíraanyag: az országháznak egyetlen állandó tagja van — a kapus. A képviselőtestület összetétele minden választás alkalmával változik. A kapus: a maradandóság megtestesítője. A választások idején kaján örömmel találgatja: a parlament »többi tagjaiból« kik fognak ismét bekerülni s kik buknak ki?

Ehhez az ötlethez aztán újabb szálak kapcsolódnak. A kapus időnként benyit a gyűlésterembe porolni, törölgetni. A Ház most kétszeresen üres: még nem választották meg azokat, akik az új ciklusban be fogják népesíteni. Az üres Ház olyan, mintha kísértetek járnának benne . . . S Mikszáth fantáziája tüstént megélné, ha kísértetekről esik szó. Miért ne lennének a Háznak is kísértetei? Csak fél-század porát kell letörölni — s íme, előttünk az egyik reformkori országgyűlés képe! Ez a diéta nem a Sándor utcában, hanem Pozsonyban zajlik. Nem Ghyezy Kálmán, sem Péchy Tamás, hanem József nádor ül az elnöki székekben. A padsorokban pedig Felsőbükki Nagy Pál, Balogh János és a fiatal Deák Ferenc foglalnak helyet.

Most újabb láncszem illeszkedik az előbbi kettőhöz: az írónak »egy fantasztikus ismerőse« egyszer a folyosón hált s kihallgatta a diéta tagjainak beszélgetését. Miről beszélgettek volna egyébről, mint Tisza Kálmánról s a korrumpált közlétről! A kísértetek mindent látnak, mindent tudnak. Lónyay Menyhért és Tisza Kálmán kormányának viselt dolgait egyformán ismerik. Tőlük, ellesett párbeszédeikből — a fantaszta útján — arról is értesülünk, hogy Tisza Kálmán miért tudja magát tovább tartani a felszínen, mint Lónyay, holott Tisza alatt nagyobb a korrupció! Csakhogy míg Lónyay egyedül kanalazta a tejfölt (vagy Mikszáth hasonlatával: egyedül dézsmálta a gyümölcsöskertet), addig Tisza Kálmán »okosabb«, mert ő (»a jókedvű adakozó«) másoknak is bőségesen juttat az állam gondviselése alatt álló földi javakból. Ezért aztán az ő korrupciója »sohasem« tudódik ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 44 3 *tartli* — kártyajáték, melynél nem annyira a szerencse, mint inkább az ügyesség, illetőleg emlékezőtehetség viszi a főszerepet; rendszerint ketten játszzák s az nyer, aki a már ismertté vált lapokat mind emlékezetben tudja tartani.
- 45 3 »*lásd a melléklet tárcájában*« — MK itt *Régi és új arcok* című cikksorozatának a PH előző napi (jún. 19) számában megjelent IX. fejezetére utal. (Ld. a jelen kötetben!)
- 46 3 *Br. Eselmayer* — MK ugyanekkor egy másik karcolatában is alkalmazza ezt a szójátékot. Breslmayer pesti pék, képviselőjelölt nevét akként módosítja, hogy az együttesen jelöl bárót és szamarat. Ld. a Szegedi Naplóban jún. 21-én megjelent karcolatát is: *Az alföldi városokról* (Krk 60. köt. 168. l.).

VÁLASZTÁSI APRÓSÁGOK [I.]

M. PH, június 21., 169. sz., 4. l. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

Választási apróságok címmel MK két kis cikket közölt 1881 utolsó harmadában a PH hasábjain. A másodikikat (jún. 26.) Rubinyi Mózes bibliográfiája is számon tartja, mert azt MK közismert álnévének (Scarron) betűjegyével (—n.) szignálta. Az elsőt azonban nem lajstromozta Rubinyi, minthogy ez névtelenül és betűjegy nélkül jelent meg.

Pedig e cikk szerzőségét minden kétséget kizáróan elárulja az *Apróságok* második fejezete: *A rossz bor*. Itt a cikkíró elmondja azt a Beöthy László-féle anekdotát, amely szerint valaki kiszámította, hogy a váci bortermésből minden helybeli lakosra naponként négy icce jutna, s a derék váci atyafi — miután csak napi egy icce bort fogyaszt — sehogy sem érti: ki issza meg előle az ő napi adagjából fennmaradó három iccét? — Nos, ezt a statisztikai tréfát — az iccek számának variálásával — MK már két ízben is elmesélte: 1. *A borivók* c. rajzában (1877., Krk 29. köt. 118—119. l.), 2. *Kontra!* c. humoreszkjében (1879., Krk 30. köt. 176. l.). Ez az egyetlen visszatérő motívum felér MK bármelyik névjelzésével.

De utalhatunk még két másik jellemző mozzanatra is.

Az első anekdota (*Bem unokája*) azzal a megállapítással kezdődik, hogy az erdélyi kerületek a »legolcsóbb helyek« a magyar politikai piacon. Az erdélyi »olcsó« kerületek kelendőségét választások idején MK többször érintette. Ld. pl. *A politika svindleri* c. röpiratának III. fejezetét (Krk 54. köt.) és főképpen *Két választás Magyarországon* c. művét (Krk 9. köt.).

A másik MK-ra utaló mozzanat *A rossz bor* kezdőmondata: »Vácon, *mint tudjuk*, keserűen foly a harc a Rádaysták és Prónaysták között.« — Ezt azért »tudjuk«, mert MK éppen két nappal azelőtt (jún. 19-én Csepregi Jánosról írt cikkében) a következőket mondja: »Vácon a Rádaysták és Prónaysták vizet töltenek a borba . . .« (Ld. a *Régi és új arcok* ciklusában, a jelen köt. 75. l.)

Több bizonyítékra nincs szükség.

A »Választási apróságok« címről

Mikszáth időnként vissza-visszatér egykori kedvenc rovatának, az *Apróságoknak* címéhez. Évekkel azelőtt százsámra írta »apróságait«, előbb a Budapesti Napilapban (1877—78., Krk 53. és 54. köt.), majd pedig — csökkent mértékben — a Szegedi Naplóban (1878—80., Krk 55—59. köt.) A Pesti Hirlapban már csak elvétve fordulnak elő újabb »apróságai«.

Megjegyzendő, hogy ezekben a hónapokban »Választási apróságok« címen Jókai Üstököse is nemegyszer közölt választási anekdotákat (pl. júl. 10. stb.).

A »PÁRTONKÍVÜLI MINISZTER«

M. PH, június 22., 170. sz. 3. l. Névjelzés: S — n.
Kötetben itt először.

Újabb leleplezés a szegedi választásokról

Megismételhetjük a jún. 11-i cikk (*A szegedi komédiák*) jegyzeteiben mondottakat: Mikszáth részletesen tudja tájékoztatni a PH olvasóit a szegedi választási eseményekről, mert azokat »biztos forrás tudatja« vele.

Egy újabb csíny: Szende Béla honvédelmi miniszternek (vagyis: Tisza Kálmán kormánya egyik tagjának!) »pártonkívüli« jelöltként való felléptetése.

Megemlíti továbbá, hogy Bakay Nándor, Szeged ellenzéki képviselője egy kormánypárti paktummal is rontani akarja Herman Ottónak, a kiváló tudósnak választási esélyeit.

A szövegről

Lap Sor

- A két ellenzéki képviselőjelölt nevét MK nem szabatosan írja:
50 12 *Bakai* — MK rendszerint (de nem következetesen!) ezt a névalakot használja *Bakay* helyett.
15 *Herman* — MK-nál többnyire helytelenül: *Hermann*

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 49 9 *Dugonics András* »lovas« szobrának groteszk ötletét MK más cikkeiben is elmondja. Pl. az előző napon írt *Az alföldi városokban*, továbbá *Deák szobra* c. humoreszkjében (PH 1881. okt. 22., Krk 61. köt.)
23 »Egy ismeretlen: *Tisza Lajos és udvara*« — Ezt a röpiratot Mikszáth írta; a füzet pontosabb, teljesebb címe: *Tisza Lajos és udvara Szegeden*. (Újraközölve: Krk 60. köt.)
50 4 »*furcsa miskulanciák története Szegeden*« — Kitűnő példa MK-nak a pongyola élőbeszédet tükröztető stílusára.
7 *zöld tollas városi párt*« — Régen a választások alkalmával a különböző pártok kortesei és hívei nemesak saját zászlójuk alatt vonultak fel, hanem kalapjukra, sapkájukra tűzött tollakkal is megkülönböztették magukat (piros tollasok, zöld tollasok, fehér tollasok stb.).
18 *geschäft* — üzletkötés; itt: az elveket félretaszító, semmibevevő lepaktálás.

A DÉMENTI

M. PH, június 22., 170. sz., 3—4. l. Névjelzés: —n. [= Scarron.]
Kötetben itt először.

Mi az a démenti?

A *démenti*: valótlan közlemény vagy hír cáfolata, meghazudtolása, illetőleg visszavonása.

A legnevezetesebb démenti, amellyel Mikszáth eddigi publicisztikája során találkozunk: Ferenc József országos botrányt okozó »kassai toaszt«-jának Tisza Kálmán által közzététetett hivatalos cáfolata volt (ld. Krk 53. köt. 115—117. és 415—416. l.).

Most Mikszáth egy saját prakszisában előfordult démenti történetét meséli el. Szatírájával egyszerre kétfelé üt: újból (már össze sem lehet számolni: hányadszor?) kigúnyolja az akkori lassú mozgású, rossz rendőrséget; a zárószakaszban pedig leleplezi a »hivatalos démentik« értékét, illetőleg értéktelenségét: még a »tulajdonos szemeivel« látott tény is »teljesen alaptalan«-nak lehet nyilvánítani a hivatalos fórumok részéről!

A szövegről

A *démenti* szóalakja a PH-ban mindvégig: *démenti*. [Javítottuk!]
51 20 Oda van írva a *telepbe* — keretbe (?), felzetbe(?)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 50 2 »megölni betűje« — Szent Pálnak a Korinthusbeliekhez írt leveléből szállóigévé vált kifejezés; jelentése: ez szolgál vesztére. (MK gyakran használja.)
8 »Sohasem foglalkoztam ezelőtt a zsurnalisztikával...« — MK megtévesztő szándékú tréfája. Mi már tudjuk, hogy publicisztikai (zsurnalisztikai) és szépirodalmi munkásságát úgy szólván egyidejűleg kezdte. (Ld. Krk 51. köt.)
„ 11 *dementiroz* — hivatalos részről megcáfol.
51 1 *jux* — csíny, tréfa, beugrató játék.
2 *Fürdő utca* — a mai József Attila utca.
5 »konvulzív köhögési roham« — görcsös, vonagló köhögés. MK nemegyszer használja ezt a kifejezést. Ld. pl. *A hidegajkú c.* elbeszélésében (Krk 30. köt. 196. l.) és ennek témaváltozatában is: *A »Kék kakas« a Kerepesi úton* (Krk 31. köt. 168. l.)

■ A VÁLASZTÁSOK ELŐESTÉJÉN

M. PH, június 24., 172. sz. 4. l. Névjelzés: Scarron.
Kötetben itt először.

Még egy adalék Mikszáth választási történeteihöz

A karcolat azt példázza, hogy a jó újságíró nemcsak írja a riportot, hanem — szükség esetén — meg is teremti annak témáját.

Lám, Pulszky Károly, aki 1881—82. táján rövid ideig Mikszáth szerkesztőségi társa volt a Pesti Hirlapnál, hajlandó szónoklatot is rögtönözni egy választási gyűlésen, hogy annál könnyebben megírhasssa beszámoló cikkét; mert ha nem ő, hanem más szónokolt volna, a nagy zajban alig hallott, alig értett volna abból valamit.

Jó adalék ez is Mikszáth hetvenhét-féle választási történetéhez.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 51 alcím *Lipótvárosi ellenzék (?)!* — A felkiáltójeles kérdőjel szükségességét MK tüstént kifejti az 1—4. sorban. A cikk folyamán tovább is utal arra, hogy a Lipótváros túlnyomórészt kereskedő-lakossága hosszú időn át a kormánypárti Wahrmann Mórt választotta képviselővé, mert »a kormánypártor lenni jó . . .«
- 2 *Lucus a non lucendo* — értelmetlen magyarázat; itt: ellentmondásos magyarázat. (Quintilianus sajátos kifejezése.)
- 52 1 *Zsiga Bródy* — A németes sorrendű névalakkal MK tréfásan arra céloz, hogy Bródy Zsigmond német nyelvű lapot szerkesztett, a Neues Pester Journalt.
- 4 *Hatvani professzor bűvös dinnyeje* — MK többször utal Hatvani István, a híres debreceni professzor csodásnak, »bűvös«-nek tartott »varázslatai«-ra, melyeket kémiai és fizikai tudományával idézett elő. E tekintetben MK legfőbb forrása Arany János »Hatvani« c. költeménye és Jókai »A magyar Faust« c. elbeszélése volt. Ld. még MK: *A magyar ördög* c. elbeszélését és Rejtő István részletes jegyzeteit: Krk 35. köt.
- 8 *Széchenyi sétatér* — a mai Szabadság tér déli részén levő ligetszerű részt hívták így.
- 53 7 *Moritzel, du bist übertroffen!* — Móric [t. i. Wahrmann], téged felülmúltak! (más szóval: le vagy pipálva!)
- 27 *frondeur* — mindenáron ellenzékieskedő. A 29. sor szerint: a Pulszkyknál ez »családi tradíció« — MK Pulszky Károly apját, P. Ferencet is számtalanszor nevezi frondeurnek.

QUOMODO STAT HUNGARIA?

M. PH. június 25., 173. sz. 2—3. l. (nem a tárcarovatban.) Névjelzés:
Pozsonymegyei levelező.
Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége. Választások és kortesek

Mint hogy ez a cikk *Pozsonymegyei levelező* aláírással jelent meg, a Mikszáth-irodalom nem tartotta számon, és így immár közel kilencven éve, három nemzedék olvasóközönsége elesett attól, hogy Mikszáth írásai közt élvezhesse és harsogó kacagással mulasson rajta. Mert ez a monológyszerűen elmondott kortesbeszéd Mikszáth legizebb stílus- és típusparódiái közé tartozik.

Íróinkat a választások alkalmával nemcsak az elvek és az eszmék érdekelték, hanem az emberek is: a képviselőjelöltek, a kortesek, sőt az igen tisztelt választópolgárok is.

A korteseket különös érdeklődéssel tanulmányozta. Elleste ravasz fogásaikat, frázisaikat, gesztusaikat. Úgynevezett »beszédes« nevekkel ruházta fel őket és egész sor fotográfiát készített róluk. Legelőször Katángy Menyhért korteseire utalunk (*Két választás Magyarországon*, Krk 9. köt.), de nem hagyhatjuk ki galériájukból azokat sem, akiket *Egy kis tévedés* c. elbeszélésében örökített meg (Krk 31. köt.). Közülök Füttykös Lázár a félszázaddal korábbi »Ólmos botok« egyik jeles vitéje is lehetett volna, míg Rigó Dani Mikszáth kedvence kortesnevét viseli.

A jelen karcolat hőse is minden félreértést kizáró beszédes nevet visel: Maszlagi Istvánnak hívják. Pozsony megyei kicsapott kántornak mondja magát. (Ezért stílszerű a szerző rejtőzködése *Pozsonymegyei levelező* néven!) Társadalmi állása (illetőleg állástalansága) is jellemző, mert több mint száz éven át a kicsapott kántorokból került ki a kín-rímelő fűzfapoéták és nagyokat ivó s nagyokat hazudó kortesek dandárja.

Az alak külső habitusa, »jelleme« és beszédmodora (szóhasználat stb.) — mind-mind egybevág. Avatott művész első olvasásra remek genre-képet rajzolhatna vagy festhetne róla. Kezében borospohár, abból merít ihletet és bátorságot képtelen hazugságaihoz, amilyenekkel a hozzá hasonló kortesek mindig sikeresen vezethették orruknál fogva a szegény tudatlan népet.

Nemes Maszlagi István, a »kicsapott kántor« jól kitanulta a esziót! Hazudozásban Hány János tanítványa; tudja, hogy ha valami baja van, vagy az igazságot keresi — meg sem állhat a királyig. Fölment tehát Bécsbe a királyhoz, s persze első szóra beeresztették. A királlyal, ha kellett magyarul, ha kellett latinul vagy németül csak úgy komázott. Ófelsége tőle érdeklődött az ország állapota felől, és ő alaposan meg is felelt neki: »Szedik az adót, felséges uram, mindenfelé...« Viszonzásul aztán ő, Maszlagi István tanácsot kért a királytól: a két jelölt közül melyiket válasszák meg képviselőnek? Poty-

mándy az okosabb, Abday az ostobább. Potymándy előbb a király embere volt, most a Kossuthé. Abday előbb Kossuth pártján volt, most a királyhoz állott. Természetes, hogy ez utóbbit ajánlja öfelsége... És most következik a ravasz kortesfogás (amit a *Két választás történetéből* is ismerünk): a megbízó fél (itt: a király) arra számít, hogy mint rebellis náció csak azért is a másik jelöltet fogjuk megválasztani. De nem úgy, atyafiak! Legyünk most azáltal revolucionáriusok, hogy engedelmeskedünk! S éppen ezért Abdayt, a király emberét választjuk meg!

Maszlagi István, mint hétróbás kortes, a választók szájaíze szerint keveri a szót. Beszéde, szava: »szózat«; »pártolja« és »gyámoltítja« az öt pénzelő jelöltet; az ellenfélhez csak addig húzott a szíve, »míg a szeme gyengén látott« — de most, a király döntése alapján már pontosan tudja: »melyikhez álljunk?«

A szövegről

A PH szövegében értelemzavaró sajtóhibákat és következetlen névalakokat találunk. Javítottuk az alábbiak szerint:

54 cím és 54 35 *Quomodo (Duo[!] modo)*

54 5 és 9; 55 : 15, 25, 29 és 37 Abday (PH: Abdy) [De 54 : 13, 14 és 16 PH-ban is: Abday. Egységesen erre a névalakra javítottuk az Abdy nevet. Ld. a Tárgyi magyarázatoknál is!]

54 13 és 15; 55 : 15 Potymándy (PH: MK ékezetlen kézírata miatt: Potymandy) [De 54 : 22 és 23; 55 : 17 és 34 PH is: Potymándy. Ld. a Tárgyi magyarázatoknál is!]

55 38 Tus! (*Tusch!*)

Az 54. lap 34. sorában előforduló kifejezés: kevés vártatra — szokatlan, de nem helytelen szóhasználat. (Jelentése: kevés várakozás vagy várakoztatás után.)

Az 55. lap 29. sorához hozzáértendő:.. a Kossuth embere is volt. (Tollbotlásból vagy nyomdai hibából maradhatott ki!)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

54 cím és 54 35 *Quomodo stat Hungaria?* — Hogy áll Magyarország? vagy: Mi a helyzet (Mi újság) Magyarországon? — Ugyanezt a kérdést fölteszi Másik is a *Nemzetes uraimék* II. fejezetében: Krk 2. köt. 94. l.

alcím *lesztenografiroz* — a (le)sztenografál ige németes származéka; jelentése: gyorsírással lejegyez.

4 *Csombád* — költött helységnév. (MK az 54. l. 28. sorában Pozsony megyét említi és a cikket is tréfásan így szignálja: *Pozsonymegyei levelező*. — Ezzel szemben Somogy megye kaposvári járásában van egy Csombárd nevű kisközség.)

Lap Sor

- 54 : 5 *Abday* — itt költött névnek számít. (Abda község Győr megye tósziget-csilizközi járásában a Kisduna és Rábca közelében fekszik.) E név választásakor MK talán visszaemlékezett Pákh Albert »Csont« című »Kont«-paródiájára, ahol egy vándor-szintársulat direktora viseli az Abday nevet.
- 13 *Potymándy* — ez is költött név. Előfordult már MK: *A selyemkókárda* c. ifjúsági elbeszélésében is (1877., Krk 29.köt.).
- „ 17 *ordináris* — közönséges.
- 55 1 »szedik az adót, felséges uram, mindenfelé . . .« — MK gyakori fanyar tréfája szegényemberek ajkára adva. Ld. *Az öreg Dankó bácsi*, Krk 30. köt. 38. l.; *A kormányzó úr iskolalátogatása*, Krk 31. köt. 114. l. stb.
- 6 »arcán bosszúság festkezett« — MK többször is használt tájnyelvi kifejezése. Jelentése: arcára kiült a bosszúság, vagy: elöntötte a bosszúság pírja.

VÁLASZTÁSI APRÓSÁGOK [II.]

M. PH, június 26., 174. sz. 3. l. Névjelzés: —*n.* [= Scarron.]
Kötetben itt először.

A Mikszáth közismert betűjegyével szignált cikket Rubinyi Mózes is számon tartja bibliográfiájában (Bp. 1917., 114. l.), anno-táció nélkül.

A jún. 21-i három kedves anekdota után MK ezúttal csak két kevésbé érdekes jelenetet örökít meg Szilágyi Dezső megválasztásával kapcsolatosan. Az első jelenet azért tanulságos, mert kiderül: Szilágyi Dezső megválasztását egyetlen szavazat (az elnök szavazata) döntötte el a másik két jelölt összesített szavazataival szemben.

A szövegről

A PH két értelemzavaró sajtóhibáját javítottuk:

Lap Sor

- 56 28 Futárok mentek *érte* már régen (PH: Futárok mentek *este* [1] már régen)
- 57 2 De *Egyesy* mégsem jött. (PH: De *egyese*[1] mégsem jött.)

A »KÖZBIZALOM«

M. PH, június 27., 175. sz., 3—4. l. (nem a tárcarovatban.) Név-jelzés: —*n.* [= Scarron.]

Kötetben itt először.

Rubinyi Mózes bibliográfiája (Bp. 1917) nem tud erről a karcolatról. Kozocsa Sándor tárta fel ezt az adatot.

A történet élményalapja és novellaváltozata

Ez a karcolat is beletartozik Mikszáth szórakoztató, mulatságos választási történeteinek sorába. De egyúttal »leleplezés« is, amint alcímében hangsúlyozza. Különleges érdekessége abban áll, hogy harmadfél év múlva (1884. febr.) romantikus mesébe ágyazva novellának is megírta. A novellaváltozat címe: *A becsületbírák előtt.* (Krk 35. köt.)

Az alábbiakban párhuzamok segítségével vizsgáljuk meg: hogyan alakult ki ebből az alkalmi cikkből egy ifjúkori idill rajza? (A cikk alkalmiságát a zárófejezet árulja el, utalással »a tegnapi nógrádi sürgönyökre az egyhangú választásokról...«)

A cikk pontosan jelzi a leleplezett nógrádi paktum idejét: az az 1872. évi választások alkalmával történt. — Az elbeszélés szerint: az író akkor »aljegyző volt a megyénél...«

A cikk világosan megmondja, hogy gróf Forgách Antal volt a paktum értelmi szerzője. Ő pénzelte a korteseket Bécsből, ahol éppen »a fájós lábát gyógyíttatta...« — Az elbeszélésben költött neve: Pálly gróf, történetesen itt is Bécsben tartózkodik, mert amputáltatni kell az egyik lábát, »melyet a medve harapott meg...«

A cikkben »Ákos bátyánk« az alispán. — Az elbeszélésben költött neve: Nagy Tamás. — »Ákos bátyánk« jó ismerősünk már MK korábbi elbeszéléseiből. Találkoztunk vele *Fotográfiaik a vármegyéből* c. novellájában (1872., Krk 27. köt. 132. l.) és a *Nibelungok harcában* (1873., Krk 1. köt. 183. l.). Modellje: Ottlik Ákos Nógrád megyei alispán volt.

A cikkben Pap Károlynak hívják a juxból kiszemelt ellenzéki jelöltet; az elbeszélésben Tóth Péternek. Ott »T. M. barátom« (»Miska tiszteletbeli megyei aljegyző«) az író segítőtársa kortesútján. — Az elbeszélésben is azonosak a figura kezdőbetűi, ott ugyanis Terepetye Mihálynak hívják a főkortest.

A gróf pénzküldésének motívuma a cikkben is, az elbeszélésben is előfordul.

A cikkben: közbejött balszerencse (szekértörés, kéz-törés stb.) meggátolja a választási tréfa sikerét. — Az elbeszélés viszont kettős happy enddel végződik: a fiatal író »hatvan többséggel« képviselővé választották, s ő eljegyezte magát kedvesével, miután romantikus szerelmük históriája jócskán felduzzasztotta a novella terjedelmét.

A karcolatból elbeszéléssé formált történet ezúttal is bizonyítja, hogy Mikszáth ifjúkori élményeit, kedvenc témáit előszeretettel dolgozta fel újból meg újból, más és más keretekben.

A szövegről

Lap Sor

58 22 »*Aztán szegény Pap Károly...*« stb. — Homályos értelmű, befejezetlennek látszó mondat. Föltételezhető, hogy a PH szedése közben nyomdai, tördelési hibából egypár szó vagy

Lap Sor

mondat folytatása kimaradt. De lehet, hogy csak a nem eléggé pontos írásjeleken, ill. mondattagoláson múlik a világosabb értelem; lehet, hogy MK csak sajnálkozását akarta kifejezni a távollétében, tudta nélkül ellenzéki jelöltként felléptetett Pap Károssal szemben. Ilyenformán: »Aztán szegény Pap Károly! Az egész vármegyében ő volt talán az egyedüli szélsőbaloldali...«

60 31 *kendtek*, de alább (a 33. sorban) *centek*. [Nem módosítottuk, mert MK-nál másutt is előfordul ez a pongyola ejtésnek megfelelő szóalak.]

61 16 *s hozzá ezt* (PH: *s hozza ezt*) [MK kézírataiban a központozás és az ékezés általában igen hiányos, szeszélyes és következetlen!]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

58 29 *a Balassa-vendéglő* — Ld. MK *B.-Gyarmat közhelyei* c. »tollrajzai«-nak I. sz. darabját, amelynek címe: *A »Balassa«* (1873., Krk 51. köt.)

59 16 *P. M. barátom* — Tersztyánszky Mihály. (Ld. az Életrajzi jegyzetek közt.) A 60. l. 11. sorában MK 1872-ben azt mondja magáról, hogy huszonkét éves múlt (valójában már huszonöt éves volt, de ő sokáig úgy tudta, legalábbis úgy hirdette, hogy 1849-ben született, s ez esetben a számítás helyes!); Tersztyánszkyról pedig (60 : 26) azt mondja, hogy »te idősebb vagy, Miska«. Tersztyánszky valóban idősebb volt nála három esztendővel, mert 1844-ben született.

19 *diurnum*apidij.

ÚJ ÉS RÉGI ARCOK

Már a pályakezdő Mikszáth publicisztikai tevékenységében megfigyelhetjük: lapjainál saját rovatait szeretne elkülöníteni, hogy azokban — mint kedvenc karosszékeiben — egészen otthon érezhesse magát.

Az elkülönítést többnyire összefoglaló »főcímekkel« jelezte, amelyek egyúttal írásainak műfaját is kifejezték. Legszívesebben *Apróságok* főcím alá sorolta rövid karcolatait, mert ez az igénytelen név mindenféle témakörben korlátlan lehetőséget nyújtott. (Ld. főleg a Krk 53. és 54. köt. *Apróságait* 1877 és 78-ból.)

Ha kortársairól szatirikus portrékat rajzolt, azokat — egy akkoriban divatos műfajjelzéssel — »árnyképek«-nek nevezte. Ld. 1: *Még újabb fény- és árnyképek* (1878), 2: *A politika svindlerei* (Fény- és árnyképek) (1878), mindkettő a Krk 54. kötetében; 3: a szegedi királyi biztosság tagjainak görbetükörben megörökített arcképcsar-

noka előbb a Szegedi Naplóban *A királyi biztos és udvara* címen, majd pedig önálló kiadványként ily címen: *Tisza Lajos és udvara Szegeden* (Fény- és árnyképek) (1880), Krk 60. köt.

A falusi és a fővárosi nép életéből, hétköznapjaiból ellesett sajtóságokat, szokásokat és furesaságokat *Az igazi humoristák* címen foglalta össze (1879), Krk 54. köt.

Hasonlóképpen szerette elkülöníteni és keretbe foglalni kisebb szépirodalmi dolgozatait — rajzait és elbeszéléseit — is a tárcarovatban. E téren is láttunk már jónéhány ciklust, aminők pl. »*Hasis*» és »*Vutki*» I — IV. (1877) Krk 29. köt., *A mi falunk* (1879) Krk 30. köt., *Apró megyei történetek* I—VIII. (1881) Krk 31. köt. stb.

Ennek a legyezőszerűen kibontott és egy közös főcímben összefogott szerkezetnek legújabb példája az *Új és régi arckok*, illetőleg *Régi és új arckok* sorozata a Pesti Hírlap 1881. júniusi számaiban.

Az öt folytatásban közölt s tizenkét arcképből álló ciklus szerkezete megköveteli, hogy egy-csoportban publikáljuk, ne pedig a többi júniusi cikk közt szétszórva, ahogy eredetileg részletenként megjelentek.

Az első három arckép június 5-én, az utolsó kettő pedig június 29-én látott napvilágot. Mármost: kötetünk szerkezetében az időrenden belül hol adjunk helyet e ciklusnak? A kezdőnaphoz való beiktatás nem látszik célszerűnek, mert a huszonnégy nappal későbbi zárófejezetig a magyar politikai életben figyelemreméltó események történtek: épp ekkor zajlottak le a képviselőválasztások. A ciklus természetes helye tehát csakis a zárónap, vagyis június 29. lehet.

A bevezetést azzal kezdi Mikszáth, hogy: »Hagyjuk a politikát!» Ezzel szemben az egész ciklus tárgya: politika; tendenciája pedig: az ellenzéki politika szolgálata.

Az I—X. fejezetet a képviselőválasztások előtt, a XI—XII. fejezetet pedig a választások lezajlása után írta.

Az ellenzéki politikusokat (Pulszky Ferenc, Irányi Dániel stb.) kedvezőbb vonásokkal festi, a kormánypártiakat több gúnnyal ábrázolja.

Ha még megemlítjük, hogy a ciklus a Pesti Hírlapban eredetileg három címváltozatban jelent meg (*Új és régi arckok* I—III., *Régi és új arckok* IV—X., *Építők a régi és új arckokhoz* XI—XII.), valamint azt, hogy Mikszáth mind az öt közleményt azonos álnévvel (*Scarron*) jelölte, rátérhetünk az egyes közlemények részletezésére.

ÚJ ÉS RÉGI ARCKOK

PH, június 5., 154. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Az arcképek sorszámozás nélkül: [I.] Tisza Lajos. [II.] Pulszky Ferenc. [III.] Irányi Dániel. Névjelzés: Scarron.
Kötetben itt először.

A ciklust rövid előszó-féle vezeti be. Ebből megtudjuk, hogy — bár csupa politikusról lesz szó — a sorozatot MK nem politikai szatírá-

nak szánta, »egyszerűen társadalmi karakterképeket« ad. Asszonyoknak írja, — alakjain tehát csak azt figyeli: »mulateágosak-e vagy unalmasak?« A maga elé képzelt női olvasóközönségre a VII. sz. fejezetben is utal!

[I.] *Tisza Lajos*. Az országos nevű nagyságok közül Tisza Lajost ismerhette meg legjobban, legközvetlenebbül szegedi évei alatt. Vele kezdi tehát a sort, mintha rangsor szerint kívánna haladni. Se nem támadja, se nem méltányolja, mint egyéb írásaiban. Személyéről csak annyit mond el, amennyi az asszonyokat érdekelheti: testvéri kapcsolatát a miniszterelnökkel, miniszteri múltját, agglegénységét és nem-egészen »aranyifjú«-korát. A Szegedet újjáépítő királyi biztos érdemeiről máshonnan tájékozódjanak hazánk széplelkű hölgyei!

[II.] *Pulszky Ferenc* és [III.] *Irányi Dániel* — úgy tetszik — a galéria rangsorát is jelzi. A közéletnek nemcsak »régi«, hanem egyúttal ismert alakjai ők is. Pulszky Ferenc érdekes egyéniségét Mikszáth — szokása szerint — az ellentétes (sokszor ellentmondó!) vonások kiélezésével jellemzi. Irányit viszont éppen jellemének szeplőtlen »szűziessége« és hibátlansága miatt látja »furcsának«, különösnek.

A szövegről

A ciklusban végig elég sok sajtóhibát találunk. Ezeket javítottuk az alábbiak szerint. Helyenként egyéb megjegyzéseket is teszünk MK nyelvről és stílusáról. (Zárójelben: PH)

- I. 63 8 gentleman (gentleman)
 64 2 Tiszáék pedig (a Tiszáék pedig)
 II. 64 17 S ha befoly a politikában, [Nem módosítottuk, mert értelemszerűen helyes, t. i.: S ha befolyást gyakorol is a politikai életben, stb.]
 III. 66 16 a klub-konferencián, (a clubb-conferencián,)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 62 1 »jeles akadémikusunk, Rezső főherceg« — Az uralkodóház iránti hyperlojalitásnak egyik komikus dokumentuma, hogy Rudolf trónörökös 1878. jún. 14-én (amikor ez még huszadik évét sem töltötte be!) irodalmi munkásságáért (egy útirajzáért!) a M. Tud. Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta. Ezután nemsokára a lisszaboni, szentpétervári, majd pedig (1880) a budapesti és a bécsi egyetemnek is tiszteletbeli tagja lett. (De miért is ne?! Hiszen ugyanakkor, 1880-ban, már vezérőrnagy és ellentengernagy stb.!)
 11 »melyik a nagyobb, melyik a különb« — MK szabadon s tréfásan módosította Tóth Kálmán »Ki volt nagyobb?« c. versének második sorát. Tóth Kálmán verse így kezdődik:

I. ap Sor

- »Nem tudom én, melyik volt szebb, Melyik dicsőbb, melyik nagyobb . . .«
- 62 : 19 *eldefülözött* — ünnepi menetben elvonultat.
- I.
- 63 6—7 »*Tisza Lajosnak . . . László az öccse*« — Tárgyi tévedés, mert a három Tisza-testvér között László volt a legidősebb (szül. 1829), azután következett Kálmán (1830) és végül Lajos (1832).
- 10 *lancaster puska* — különleges huzagolású és cserélhető csövű golyós vadászpuska (a nyugat-angliai Lancaster város nevéből).
- 12 *Szent Hubert* (Hubertus) (szül. a VII. század második felében, meghalt 727) — hercegi család fia; ifjúságát császári udvarokban »világi hívságok közt« töltötte; vadászgatott is. Később papi pályára lépett, majd lüttichi püspök lett. A vadászok védőszentje.
- 25 *erupció* — kitörés; itt: kitörés a szokványos életformából.
- 28 »*Egyszer miniszterré lesz, máskor tigrisvadásszá*« — Tisza Lajos 1871 júniusától három évig közlekedésügyi miniszter volt. 1873-ban Kelet-Indiában és Afrikában utazgatott. (Ekkor volt »tigrisvadász«.)
- 32 *Rubicon* — folyó az ókori Itáliában. Átvitt értelmű jelentése (itt is): nagy elhatározások választó vonala.
- 34 »*a leghatalmasabb potentát, melynek királyok is meghajlanak: a köszvény.*« — Erre a hatalmas potentátra MK húsz év múlva is hivatkozik: *A szelístejei asszonyok* c. kisregénye (1901., Krk 12. köt.) azzal a jelenettel zárul, hogy Mátyás király lábai »egész térdig kendőkbe voltak csavarva« — a köszvény miatt.
- II.
- 64 13 »*mióta a külföldről visszatért . . .*« — Pulszky 1866-ban tért haza az emigrációból, miután amnesztiát kapott.
- 16 »*Bizonyos gúnnyal nézi a bálványt . . .*« — A bálvány: a politika, éspedig a felsorolt nevek (Szlávy, Bittó, Sennyey) alapján ítélve: a kiegyezési politika.
- 65 13 *denique* — utóvégre, egyszóval, tehát.
- III.
- 65 1 »*Sodomában és Gomorában hét igaz ember volt*« — A biblia szerint Isten azért pusztította el a romlott Sodomát és Gomorát, mert még tíz igaz ember sem találtatott ott. (Mózes I. könyve 18., 22—32.)

RÉGI ÉS ÚJ ARCOK

*PH, június 12., 160. sz., 3—4. l. (nem a tárcarovatban). Az arc-
képek sorszámozva: IV. Mezei Ernő. V. Kalmár Pista. VI. Gróf And-
rássy Tivadar. Névjelzés: Scarron.*

Kötetben itt először.

A közleményt ezúttal is rövid előbeszéd vezet be. Az író a »régie« arcoktól az »újak«-hoz fordul. Az első közleményben ismertettet három politikusra csöppent sem hízelgő az itteni általánosítás: frondeurök (Pulszky Ferenc), mamelukok (Tisza Lajos) és kozák demagógok (Irányi Dániel). Mikszáth e kifejezéseket személytelenül használja, de utalása mégis csak rájuk vonatkozik.

A politikusokat (a képviselőket és képviselőjelölteket, vagyis a »palántákat«) Mikszáth három csoportba osztja, mint a gondos főkertészek a növényeket. E három csoport az általa sokszor emlegetett három pártot jelenti. Az első csoport (laboda, bazsalikom, mályva) a vegyes összetételű egyesült ellenzék; a második csoport (kaktuszok, agavék, pálmák, magnoliák) a 48-as párt; a harmadik pedig, a legnagyobb csoport (az élődsi növények): a kormánypárt.

Még nem lehet tudni, hogy az új választásokon beérkező képviselők hogyan fognak megoszlan a három csoport között.

IV. *Mezei Ernő*. A tréfás, humoros hang mellett is MK nagy elismeréssel nyilatkozik erről a kiváló képzettségű publicistáról és függetlenségi párti politikusról. A tizenkét modell között kevesnek jut ki annyi a dícséretből, mint Mezei Ernőnek. Még igénytelen, apró természetű is olyan kiválóságok mellé állítja, mint Louis Blanc és Thiers! (Szorgalmáról és hírlapírói lelkiismeretességéről jellemző anekdotát olvashatunk Tóth Béla »A magyar anekdotakincs« c. művében is: IV. köt. 256. l.)

V. *Kalmár Pista*. A becenév nem ugyanolyan általános jelentésű, mint a század néhány komolytalan figurájáé (Józsa Gyuri, Bernát Gazsi, Beöthy Aldsi), hanem csak Mikszáthnak e szegedi ügyvédbarátjához fűződő közvetlen kapcsolatát jelzi.

A női olvasóközönségre tekintő tendenciát a cikkek ez a fejezete is jól érvényesíti. Dícséri »Díz Pista« csinos, deli alakját, s nem mulasztja el megjegyezni, hogy Kalmár »teljes életében az asszonyokat tanulmányozta...«

VI. *Gróf Andrassy Tivadar*. A IV. és V. számú arckép kedélyes, baráti hangja után az ifjú Andrassyról szóló fejezet mintha rövidségével is jelezni kívánná a modell jelentéktelenségét. Ezt MK az apához, a »nagy Gyulá«-hoz vont párhuzammal is kiélezi. Az apa már kinőtt a parlament kicsinyes kereteiből, most már csak hadd mulassa magát ott a fiatal »Tivi gróf«!

Amit MK a magyar mágnásifjak »örökölt« fényes tulajdonságairól mond és ahogy biztosra veszi, hogy ily fényes névvel és ilyen nagy atyafisággal nálunk csak győzni lehet: abban frónknak egész életében következetesen érvényesített arisztokrácia-ellenessége is bennfoglaltatik.

Ezután — mintha csak »Tivi gróf« inspirálná a ciklus folytatására — a következő közleményben további négy jelentéktelen képviselőjelöltet tűz tollhegyre. Mind a négy a jelentéktelenségnek más-más formájában tündöklök.

A szövegről

Javítottuk a PH értelemzavaró sajtóhibáit és helytelen névfírásait (zárójelben: PH):

Lap Sor

67 10 a harmadik, *legnagyobb padban* (a harmadik *egy[!] nagyobb padban*)

IV.

69 25 az Egyetértés tűzhelyéhez. (az Egyetértés tűzhelyhez.)

V.

69 5 Louis Blanc (Loui[!] Blanc)

VI.

70 5 peroráljon, (peroráljon,)

71 3 az Andrássyak (csak itt: az Andrássiak)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

67 1 *varietas delectat* — a változatosság gyönyörködtet.

2 *frondeur, mameluk és kozák demagóg* — frondeur: mindenáron ellenzékieskedő, duzzogó, elégedetlen ember (politikai téren); mameluk: a vakon engedelmeskedő kormánypárti képviselő; gúnyneve; kozák demagóg: itt: féktelen, felelőtlen nép-ámító; anarchista.

IV.

68 26 *»mint Horác lovagjának nyergében a sötét gond.«* — utalás Horatius következő sorára: *»Post equitem sedes atra cura.«* (Ódák III. l.) — MK elég sokszor idézi ezt a költői képet.

30 *Egyetértés* — politikai napilap, a függetlenségi és 48-as párt lapja volt. 1874-ben alapította és 1899-ig szerkesztette Csávolszky Lajos.

69 22 *ambulans munkatárs* — bejáró (nem belső) munkatárs.

VI.

70 3 a *»nagy Gyula, a királyok cousinja* — Ld. idevágó jegyzetünket a *»Nôtre cher Jules«* c. cikk Tárgyi magyarázatai közt: Krk 60. köt.

5 *perorál* — szónokol, szaval.

9 *»régí kerületében, a sátoraljaiújhelyiben, ahol a verebek a praxisban elrepültek«* — MK gyakran emlegeti Andrássy Gyula példázatát, ill. találós meséjét a hét (másutt: tíz) verébről: Ha hét veréb ül a fán, és abból kettőt lelvünk, hány marad a fán? (Felelet: Egy sem, mert a többi elröpül.) Ld. még *Az igazi humoristák* ciklusában is: Krk 54. köt. 283. l.

RÉGI ÉS ÚJ ARCOK

PH, június 16., 164. sz., 9. l. [= Melléklet 1. l.] Az arcképek sorszámozva: VII. *Ország Sándor*. VIII. *Végh János*. Névjelzés: *Scarron*.

Kötetben itt először.

Ország Sándort és Végh Jánost MK azon a címen foglalja egy kalap alá, hogy mindketten Óbuda jelöltjei. És ez önmagában is kicsinylésre készíti a humoristát, mert »budai követnek lenni nem nagy hivatal«, minthogy Budán — a sok beamter miatt — nem annyira választják, mint inkább csak kinevezik a képviselőket . . .

VII. *Ország Sándort* MK a kis tehetségű, de nagy ügyességű, mindenütt mindenkor könnyen érvényesülő emberek prototípusaként mutatja be. A hivatalok is, a választók is csak kísérleteznek vele. Ő pedig hálás médium.

VIII. *Végh János*. Torzképét érdemes egy pillanatra a Mezei Ernő képe mellé állítani. Mindketten »apró, piciny emberkék«, s MK mindkettőjükhez odavetíti Thiers árnyalakját. De micsoda különbség, ahogy Mezeit emeli, Végh Jánost pedig még jobban törptíti az összehasonlítás!

A szövegről

Lap Sor

Egy értelemzavaró hiba a PH-ban (zárójelben):

VIII.

73 12 *Húsz* esztendeje lakik (*Hisz* esztendeje lakik)

Tárgyi magyarázatok

VII.

71 : 4 *beamter* — hivatalnok, tisztviselő.

13 »*Arme Leute kochen mit Wasser*« — szegény ember[ek] vízzel főz[nek].

72 : 30 *experimentál* — kísérletezik, próbálkozik.

VIII.

73 9 »*Felsőbb rendeleltre könyörgöm hozzád, Úristen . . .*« — MK itt egy meglehetősen ismert anekdotát újít fel.

21 III. *Richard azt mondta: »Egy országot egy lóért!«* — idézet Shakespeare »III. Richard« c. drámájából (»A horse! a horse! my kingdom for a horse!«)

RÉGI ÉS ÚJ ARCOK

PH, június 19., 167. sz., 9. l. [= Melléklet 1. l.] Az arcképek sorszámozva: IX. *Gottfried Breslmayer Bäcker-Meister* [= Pékmester]. X. *Csepregi János asztalosmester*. Névjelzés: *Scarron*. Kötetben itt először.

Gúnyos tréfáját MK azzal is fokozni kívánja, hogy közös fejzetben mutat be két olyan képviselőjelöltet, akik iparos-mesterséget

űznek. Ebben az időben írónk demokratizmusának feltűnő fogyatékosága az iparos—polgári társadalom kitesszékelése a politikai életből. Szegeden Bakay Nándorban (aki pedig függetlenségi párti, tehát ellenzéki képviselő volt!) csak a kötélverő mestert látta és támadta hevesen és elfogultan; itt sem mulasztja el megemléztetését: »a köteles Bakay« (X. 75 : 15). Ezúttal egy józsefvárosi pékmesterrel és egy derék asztalosmesterrel gúnyolódik, mintha az előbbi kizárólag kifli-sütésre, az utóbbi pedig csak asztal- s koporsó-készítésre volna predesztinálva . .

Figyelemreméltó mozzanatok ezek!

Mikszáth egyetlen cikkében sem körvonalazta: hogyan képzei ő a parlament összeállítását? (A felsőház összetételéről igen szépen kifejtette, hogy abban a szellemi arisztokráciának is méltó helyet juttatna!) Kizárólag elejtett megnyilatkozásaiból lehet tehát következtetni arra, hogy ha sem a kiváltságos osztályoknak (arisztokratáknak, dzsentriknek), sem a tényleges vagy levitézlett földesuraknak, sem a szócsepplő fiskálisoknak éppúgy nem adna helyet a parlamentben, mint a kötélverő, kiflisütő vagy koporsókészítő iparosoknak (paraszt-képviselőkről nem is beszélve!): akkor végeredményben itt, az országgyűlés alsóházában szintén a tanult, művelt középosztályt, a szellemi élet elitjét (írókat, művészeket, tudósokat) látná legszívesebben.

A szövegről

Lap Sor

X. 75 9 Vácon a Rádaysták és a Prónaysták vizet töltenek a borba, (PH értelemzavaró sajtóhibával: Vácon a Rádaysták is, a Prónaysták stb.) [Javítottuk.]

Tárgyi magyarázatok

IX.

Lap Sor

74 a névjegyen: *Kerepescherstrasse* — Kerepesi út (a mai Rákóczi út).
 25 *computus* — itt: számolás, számítás, számvetés.
 „ 29 *Lipótmező* — értsd: bolondokháza.
 75 4 *Pesti Napló* — 1850-től az 1940-es évekig fennállott politikai napilap. Itteni említése idején Urváry Lajos szerkesztette.

X.

76 2 *Paczona bácsi* — ld. az Életrajzi jegyzetekben.
 3 *Swertucky* — egykorú adatokból tudjuk: fővárosi cipész-mester volt.

EPILÓG (A RÉGI ÉS ÚJ ARCOKHOZ)

PH, június 29., 177. sz., 4. l. Az Arcképek sorszámozás nélkül: [XI.] *György Aladár*. [XII.] *Visi Imre*. Névjelzés: *Scarron*. Kötetben itt először.

Az eddigiekben (jún. 5-től 19-ig) két héten át csak a választási kampány esélyeit mérlegelte Mikszáth s igyekezett azt — kedvező vagy kedvezőtlen jellemrajzaival — befolyásolni. Most már, tíz napi várakozás után a megválasztott és a kibukott képviselők listáit nézegetve számba veheti az eredményeket.

A tárgyalt jelöltek közül itt egyedül gr. Andrassy »Tivi« megválasztását könyveli el. A többről hallgat. Mikszáth egyéniségével nehezen is tudnánk összeegyeztetni azt a statisztikai munkát, hogy most — elővéve cikksorozatának egyes darabjait — egyenként kipipálja: kívül kapcsolatosan »tippelt« helyesen? s kinél tévedett?

Ehelyett inkább két kiváló képviselőjelölt fotográfiáját mutatja be kiegészítésül: az ő mandátumuk még bizonytalan, mert már csak a pótkerületek vannak hátra, s azokba Tisza Kálmán talán inkább »Aldzsi-«, meg »Pepi-«, meg »Muki«-féle »gyenge«-kapacitásokat fog beültetni, mert hát olyan »eszes mameluk-palánták«, mint György Aladár és Visi Imre »úgyis megélnék a maguk emberségéből«. « — Olyan »mamelukok« is akadnak tehát, akiktől Mikszáth — az ellenzéki publicista — tolla sem tagadja meg az elismerést!

XI. *György Aladár* kiváló tanügyi férfiú, akit már csak azért is szívesen látna a parlamentben, mert jelenléte bosszantaná Trefortot. (Trefort: MK nyilainak egyik állandó céltáblája volt!)

XII. *Visi Imre*: Jókai lapjának, A Honnak helyettes szerkesztői címmel tulajdonképpeni szerkesztője volt. Kiváló, derék, szorgalmas publicista, akinek csak egy hibája van: túlságosan szerény. Márpedig MK semmiféle »túlságot« nem szívlett. Ahogy következetesen és kíméletlenül kigúnyolja a »jó« (a túl-jó, tehát gyöngé) embereket, a túl-alapos (tehát kicsinyeskedő) iskolamestereket és tudósokat stb., ugyanúgy hibáztatja a túlzott szerénységet is Visi Imrében. (A túlszerénységet fenntartotta azok számára, akikkel szemben föl lehetett tenni a gúnyos kérdést: — Ugyan bizony mire szerény?!)

*

Végeredményben tehát ezt a cikksorozatát is egy kesernyés fintorral zárja Mikszáth: a hátralevő pótkerületek is alighanem inkább Aldzikkal, Pepikkel és Mukikkal, nem pedig György Aladár- és Visi Imre-szerű értékes egyéniségekkel fogják népesíteni az új »Ház«-at.

A szövegről

A PH sajtóhibáit és Mikszáth egy hibása n írt kifejezését javítottuk (zárójelben: PH):

77 17 *Prileszky* (*Prie/szky*)

„ 30 *nibelungi hare* (*niebelungi hare*)

XI. 78 3 a *Gráciák* öltöztetik. (a *Gracnak* [!] öltöztetik.)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 76 1 *az új ház* — az újraválasztott parlament.
- 77 20 »*Nincs a természetben vesztes, csak én*« — nem egészen pontos idézet Katona József »Bánk bán«-jának utolsó jelenetéből. Az eredetiben Bánk bán szavai: »Nincs a *teremtésben* vesztes, csak én!...«
- 22 *zsebrák választókerület* — szegény (koldus) választókerület (amelyikben a mandátum megszerzése nem kerül sokba).
- 30 *nibelungi harc* — MK-nál a politikai küzdelmeket jelenti többnyire gúnyos hangnnyomattal. Ld. pl. *Nibelungok harca* c. elbeszélését (Krkk 1. köt.).
- 78 5 *A Hon* — politikai napilap; szerkesztője és kiadótulajdonosa Jókai volt 1863. jan. 1. óta. (1875-től Tisza Kálmán fő kormánylapja.).

XI.

- 3 *Gráciák* — a három Grácia: a kedvesség, báj, kellem istennői a görög-római mitológiában. — MK itt tréfásan említi őket György Aladár hanyag öltözködésével kapcsolatosan.

XII.

- 79 12 »*Apróságok*« — ily című rovata több lapnak is volt az 1870-es és 80-as években. Erre MK *Apróságait* ismertette már rámutattunk: Krkk 53. köt. 263. l. — Ezúttal A Hon »Apróságok« rovatáról van szó.
- 19 *a hírlapírók nyugdíjintézete* — a Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézete néhány lelkes hírlapíró — elsősorban Visi Imre — fáradozásának köszöni megalakulását (1881).
- 25 »*Mert több ember, mint ahány oláhjalusi ködmön!*« — jelentése kb. ugyanaz, mint amit Madách »Az ember tragédiájá«-ban így fogalmazott meg: több az eszkimó, mint a foka!
- 29 *Aldzsi, Pepi és Muki* — a komolytalan, súlytalan, nyegle kormánypárti képviselők (mamelukok) jelképes, »beszédese« névsora.

BLAHÁNÉ ZOMBORBAN

M. PH, június 29., 177. sz., 4. l. (nem a tárcarovatban.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

A névtelen cikk szerzősége alig szorul bizonyításra. A vidéki tudósításhoz fűzött egy-két csipős megjegyzés, a kis írásmű stílusa teljesen MK tollára s hangjára vall. Még a cikk tipográfiája is jelzi, hogy e karcolatot Mikszáth írta, mert közvetlenül alatta következik ugyanazon betűfajttával és Scarron névjelzéssel a *Régi és új arcképek* *Építője*. — Ha egyazon számban, sőt egymás mellett több cikke jelent meg, azokat MK nem szokta külön-külön szignálni.

A cikk nevelő tendenciája

Többször megírtuk már, hogy MK az írói és hírlapírói tollat nemcsak a szórakoztatás varázsvesszőjének tartotta, hanem egyúttal a nevelés — a nép- és nemzetnevelés — egyik legfőbb eszközének is.

Ez a rövidke cikk szintén tanulságos példa erre.

Bármilyen nagy írókat és művészeket termett is kora (egy Jókait, egy Munkácsyt, egy Blahánét)— még az ő megnyilatkozásaik mellett is szükséges a publicista tolla: hogy az impressziókat tudatosítsa a közönségben, s ha kell: megbecsülésükre is figyelmeztesse őket. Mikszáth sohasem tévesztette szem elől, hogy az író és újságró tollának, a művész ecsetének, vésőjének vagy muzsikájának és a színész játékának megbecsülése elsősorban egymás mesterségének megbecsülésén alapszik.

Ezúttal is ezt a célt szolgálja.

Blaháné, »a nemzet csalóánya« vállalta a fárasztó s kényelmetlen vidéki utazásokat, szívesen belépett Thália istenasszony kezdetleges kunyhóiba is (pl. a zombori »fész«-be!), de fáradozásáért a vidék is tartozik a művészet megbecsülésével!

A PH jún. 26-i közleménye szerint a művésznőt férje, Splényi Ödön báró kísérte el délvidéki körútjára. Jún. 25-én, szombaton kezdte meg vendéggjátékát »A piros bugyelláris«-sal; »A sárga csikó« is szerepel műsorán stb.

A zombori tudósítás, amelyet olvasva MK tollat fogott, elpanaszolta, hogy első felléptekor még csak virágcsokorral sem köszöntötték a vendéget. Az író figyelmeztetése nem maradt hatástalan. A PH júl. 1-i számában a lap zombori levelezője már arról számol be, hogy: »Blaha Lujza asszonynak a zombori kereskedő-ifjak gyönyörű koszorút nyújtottak át«; búcsúelőadása után pedig »nagy fáklázenét rendeznek tiszteletére«. A júl. 3-i szám erről újabb tudósítást közöl, majd pedig júl. 5-én azt olvassuk, hogy a primadonna Szabadkán folytatja vidéki turnéját.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 80 11 *Török Zsófi* — Csepreghy Ferenc 1878. nov. 22-én műsorra került népszínművének, »A piros bugyelláris«-nak egyik főalakja. Leányneve Molnár Zsófi, aki mint Török Mihály bíró uram felesége vált Török Zsófivá. A népszínmű meséje egy piros bugyelláris körül bonyolódik, amelyben egy szakasz katonaság kincstári pénze volt s elveszett. A bugyellárist persze megtalálják, s minden szál elrendeződik.
- 81 13 »*A sárga csikó*« — Csepreghy Ferencnek egy évvel korábbi színműve (1877. dec. 14-én mutatták be). Az uraság híres sárga csikóját — négyezer forinttal együtt — elrabolták, a tiszt-

tartót meg is gyilkolta a tolvaj. Ebből indul ki a mese, melynek bonyodalma csak tizenöt év múlva jelenik meg a színpadon. Ez a darab is jól végződik: a fiatalok itt is egymáséi lesznek. — Blaha Lujza Erzsinek, a gyilkos lányának szerepét játszotta.

III. LAJOS MAGYAR KIRÁLY

M. PH, június 30., 178. sz., 4. l. (nem a tárcarovatban.) Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Mikszáth satirái

Mikszáth sajátos satiráinak remek példája ez a cikk.

Úgy körülszéptíteni — címben és tartalomban — a cikket, mintha hódoló irat volna, s közben minden sorát apró tüskékkel tűzdelni meg: ezt a művészetet mutatja be nekünk a Tisza Lajosról *III. Lajos magyar király* címen festett gúnykép.

Tisza Lajos csakis király lehet, mert valóságos udvari etikettet honosított meg Szegeden; mert az ellenzéki szellemű városban a kormány egyik miniszterét képviselővé tudja választatni; és végül mert a zászlószentelési ünnepélyen — a koronás királyhoz hasonlóan — ő is csak képviselteti magát.

Kivel? A polgármesterrel. És ez a körülmény módot ad az írónak arra, hogy a továbbiakban a polgármestert is — az összes polgármesterekkel együtt, élükön Ráth Károly budapesti főpolgármesterrel — szintén görbetükre elé állítsa.

Íme, a satirikus — mint valami varázsló — addig-addig bonyolítja a szálakat, míg nem királyt játszó bábja körül mindenki nevetséges bábfigurává alakul.

A szövegről

MK műveit a jelen Krk-ban a mai helyesírási szabályzat szerint közöljük, s a meghonosodott idegen szavakat is aszerint írjuk.

Félreértések elkerülése végett időnként megjegyezzük, hogy a ma már teljesen meghonosodott jövevényszavak jó részét MK korában még nem írták fonetikusán. Példák a jelen cikkben (zárójelben az eredeti írásmód a PH-ban):

Lap	Sor
81	3 stb. <i>etikett</i> (etiquette),
82	2 <i>szezon</i> (saison),
„	27 <i>lapszus</i> (lapsus),
83	24 <i>sansa</i> (chance-a).

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 81 1 *A zsiros alföld »második első« városa* — Szeged. Az első »első« város: Debrecen.
- 3 *Saint-Germain-en-Laye* — város a Szajna bal partján; kastélya a francia királyok egyik kedvelt nyaralóhelye volt. (MK e kastélyra utalva írta névelővel: a Saint-Germain.)
- 82 2 *a szezon lionja* — a lion (oroszlán, »arszlán«): a múlt században (nálunk főleg az 1840-es években) a ficsúr, aranyifjú, dandy divatos elnevezése volt.
- 3 *Bayard, Pierre du Terrail* (1476—1524) — francia lovag, akit hőstetteiért és példás jelleméért »félelem és gáncs nélküli lovag«-nak neveztek.
- 5 *Monaszterly és Kuzmik* — divatárus cég a századvégi Budapesten; »udvari szállítók«; »előkelő« üzletük a belvárosban volt.
- „ 27 *lapszus* — hiba, botlás.
- 83 2 *Ströbl Józsefné* — férje szegedi vendéglős volt. (MK többször említi.)
- 4—5 *Seemann ezredes* — közös hadseregbeli (k. u. k.) tiszt; az egri botrány okozója. A gyakorlótéren »rongy«-nak nevezte s levétette a magyar zászlót. — A szegedi zászlórúddal kapcsolatosan ezért utal rá MK. (Ld. még Krk 59. köt.)

VERHOVAY GOLYÓJA ÉS MÓRICZ PÁL

M. PH, június 30., 178. sz., 4. l. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Tárgya és Mikszáth szerzősége

Ezt a kis karcolatot anekdotának lehetne tartani, ha nem a Tisza Kálmán elleni támadó szándék volna a tendenciája.

Az író az 1880 januárjában lezajlott »Verhovay-forradalom emlékéit idézi fel abból az alkalomból, hogy a közös hadügyminisztérium bekövetelte Tisza Kálmánéktól a »Verhovay-forradalom« idején a katonaságnak készenlétbe helyezésével kapcsolatos költségeit.

A történet csattanója (a nyolcvannyoce krajcár lealkudásáról, illetőleg Móríc Palya »gavalléros« megjegyzéséről) minden bizonnyal Mikszáth leleménye. Ezzel a tréfával is jellemezni és kifigurázni kívánta a miniszterelnököt.

A cikk névtelen közlése ellenére Mikszáth szerzőségének kérdése nem lehet vitás. A téma és az előadás szorosan kapcsolódik MK Tisza Kálmán- és Móríc Pál-ellenes humoreszkjeihez. Egyébként a névtelenséget indokolja is az a körülmény, hogy ez a rövid frászmű MK

III. Lajos király című, Scarron névjelzésű cikke után következik. (Egyazon számban megjelent cikkeiből Mikszáth rendszerint csak egyet látott el névjelzéssel!)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
84	11	<i>Hatvani utca</i> — a mai Kossuth Lajos utca. Ennek és a Szép utcának sarkán állott a Nemzeti Kaszinó, amely előtt 1880 januárjában az ablakbeveréses tüntetések lezajlottak.
	12	<i>közös hadügyminisztérium</i> — A kiegyezés értelmében közös külügy-, hadügy- és pénzügyminisztérium látta el végső fokon a három legfontosabb állami feladat irányítását.
	18	<i>»olasz mundurba öltöztetett rabok«</i> — kíméletlen célzás a császári hadseregre az 1859-ben Észak-Olaszországban szenvedett csúfos vereségek miatt (Lombardia elvesztése stb.). MK itt a vereségek miatti bosszúvágyra utal.
	22	<i>»fikszumfertig«</i> — teljesen készen; itt: teljes készenlétben.
	26	<i>»Kálmán, te mégis kemény gyerek vagy!«</i> — Ilyenféle dicsérő és öndicsérő frázisokat nemegyszer olvashatunk MK műveiben.

HÁBORÚS JELEK

M. PH, július 1., 179. sz., 4. l. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

A névtelen kis cikkek több mozzanata utal Mikszáth szerzőségére.

Életrajzírói szerint (ld. Rubinyi Mózes: Mikszáth Kálmán élete és művei. Bp. 1917., 30. l.) Mikszáth a PH-nál eleinte a napi-hírek rovatában dolgozott; de »alig volt nap, hogy ne írt volna *névtelen újdonság-cikkeken* kívül álneves vagy névvel kiadott tárcát is...« — Ez a kis cikk frónk PH-beli működésének ötödik hetében jelent meg. Az alcím is pontosan jelzi Mikszáth akkori rovatát: »Meghosszabbított *újdonság*...« De reá, a »rajz« műfaj mesterére vall az alcím második fele is: »picike rajz«.

80-as évekbeli írónk s közelebbről a PH akkori munkatársai közt egyedül Mikszáth az, akinek műveiben többször is jelentkeznek misztikus, »furcsa« előérzetek, távolbaézés stb. (Legismertebb példa: *Prakovszky, a siket kovács*, Krk 8. köt.) Itt: a kis Mari lelkében támad »furcsa és makacs« elhatározás egy eljövendő háború sebesült katonáinak ápolására...

A Boszniába, »tartományt hódítani« küldött magyar fiúk szomorú sorsa már az 1877—78-i balkáni háborúról írt *Apróságai* óta cikkekben, tárcákban, képmagyarázatokban egyaránt foglalkoztatta — nyugtalanította Mikszáth képzeletét. (Ld. főleg Krk 53. és 54. köt.)

Mikszáth mondatritmusára, nyelvzenéjére ismerünk a cikkekcske egy-egy sorában is. (Pl. 85 : 9—14.) A zárómondatban megfogalmazott szentencia is visszatérő motívum: »A szerelem költői országában mindennap nőnek új virágok . . .«

És — anélkül, hogy fölöslegesen halmozni akarnánk a bizonyító példákat — megemlíthjük még: az 1870—80-as években Mikszáth novelláinak kedves nőalakját, kislányait többnyire *Marinak* hívják, — akárcsak itt. (Talán elhunyt nővéreinek neve, emléke kísértett e gyakori névhasználatban . . .) Példák: *Mari rózsái* (Krk 29. köt.), *A »Marcsám« című elbeszélés* (Krk 30. köt.), *A vásárfia, Két rózsabimbó története*, *A »Kék Kakus« a Kerepesi úton* (mindhárom Krk 31. köt.), Kovács Maris *A gózoni Szűz Mária*ban (Krk 32. köt.), Nagy Mária *A kishirdetésekben* (Krk 33. köt.) stb.

Végeredményben: e »picike rajz« témakezelésével és előadásával éppoly hatást tesz az olvasóra, mint Mikszáth képmagyarázó cikkei általában. Ösztönös mozdulattal keressük s szinte hiányoljuk a PH-ban a hozzátartozó illusztrációt.

Lap Sor

85 10 *Szerajevo* (Szarajevo) — az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlásáig Bosznia és Hercegovina tartományok fővárosa. (1914. jún. 28-án itt ölték meg Ferenc Ferdinánd trónörökösét és feleségét.)

TISZA LAJOS ÉS A MAGYAR MŰVÉSZET

M. PH, július 8., 186. sz., 3. l. Névjelzés: *M — th K — n*.
Kötetben itt először.

A szegedi színház építésének kérdése

Mikszáth 1880. és 81. évi szegedi problémái között a legfontosabbak egyike volt a szegedi színház építésének ügye. Idevágó felszólalásait (amelyek néha már polémiába csapnak át) olvashattuk a Krk 59. és 60. köteteiben.

Az előttünk fekvő cikk már csak azért is figyelemreméltó, mert egy szegedi problémát — elvi jelentőségénél fogva — kiemelt helyi érdekeltiségből és a PH útján az országos közvélemény elé terjeszt. A Krk 60. kötetének jegyzetanyagában a magyar építőművészek (Lechner Ödön, Pártos Gyula, Ybl Miklós stb.) nyilatkozatát is közöltük. A magyar építészek szaktudásuk sértő mellőzését látták abban, hogy Tisza Lajos diktatórikus döntéssel egy bécsi

színházépítőnek, Fellner Ferdinándnak adott megbízást. — Építészeinket főleg a pályázat kifrásának mellőzése bántotta, mert ez az eljárás leplezetlenül elárulta, hogy az ő képességeikkel a királyi biztos még csak nem is számolt.

A probléma fölvetődése óta Mikszáth mindvégig a magyar építészek igazát vallotta és ezúttal is ennek a felfogásának ad kifejezést.

Bár kevés remény mutatkozott már ahhoz, hogy a döntésen változtassanak, mégis megemlíti, hogy talán célszerűbb lett volna építészeink állásfoglalását nem Szeged város közgyűlésével tudatni, hanem egyenesen a királyi biztos előtt kifejteni. Mikszáthnak ez a javaslata azt sejteti, mintha Tisza Lajos természetét (hiúságát) ismerve, még egy szikra lehetőséget látott volna a döntés megváltoztatására . .

Végeredményben azonban minden további lépés hiábavaló volt, mert a megbízást a bécsi Fellner kapta, és a szegedi színházat valóban ő építette. (A színházépületet a Krk 60. köt. IV. sz. képmellékletén mutattuk be.)

A szövegről

Lap Sor

- 87 15 a *dédelgésig* pártolt kedvenc városa — Szokatlan kifejezés ehelyett: a *dédelgetésig* pártolt, vagy dédelgetett kedvenc városa.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 86 1 *Az Írói és Művészi Kör helyiségei* — a kör a Szikszay vendéglő emeletén működött.
- 87 19 »*Te is fiam, Brutus?*« — Et tu, mi fili, Brute? A hagyomány szerint Julius Caesar mondta Brutusnak, midőn az összeesküvők a szenátusban megölték. (Más adatok szerint görög nyelven sóhajtott: Te is, gyermekem?)
- „ 32 *peticionál* — kérvényez, fellebbez.
- 88 8 *votum consultativum* — tanácsadó vélemény.
- 13 *fait accompli* — befejezett, megmászthatatlan tény.

ÍRÓK ÉS MŰVÉSZEK KIRÁNDULÁSA

M. Az I. rész: *Az elindulás. PH, július 9., 187. sz., 4. 1. Névjelzés: Scarron.*

A II. rész: *Budapesttől Dobsináig. PH, július 10., 188. sz. 5. 1. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth útirajzai. Az aggteleki és dobsinai kirándulás

Mikszáth olykor fanyalagva emlegeti az útleírásokat és útirajzokat (ld. pl. *Minél kevesebb mozgás* c. tárcáját: Krk 60. köt.), mintha ezeket írói egyéniségétől távol állóskülönben is idejétmúlt műfajoknak tartaná. — Ezzel szemben könnyű megállapítani, hogy minden efféle megjegyzése csak tréfás szenvelgés, mert valójában igen szívesen írt útirajzokat — ha nem is mindig a műfaj hagyományos szabályai szerint. Az útirajzok kedvelése Mikszáth esetében annál érthetőbb, mert nehézkessége miatt nem egyhamar szánta rá magát a vonatozásra, — számára tehát az aránylag rövid kirándulások is fokozott élményt jelentettek.

Az Írók és Művészek Társasága július második hetében barlangnéző kirándulást rendezett Aggtelekre és Dobsinára.

Mikszáth — mióta a PH munkatársa lett — szívesen vesz részt az írók és színészek társas összejövetelein. Erre a kirándulásra is vállalkozott.

Népes társaság indult útnak: nem kevesebb, mint 142 személy. (Az I. rész első mondatában MK *csak* »százhusz író és művészt« említ, de a II. rész elején már pontosabban: »142 tagból álló társaságról« tudósít!)

A magas létszám már a gyülekezéskor, a pályaudvaron feltűnt. »Mekkora devalváció« az írók és művészek köztársaságában!

Mikszáth sohasem hallgatja el tréfás—gúnyos megjegyzéseit az egyesület »nem-írói«-nak nagy száma fölött, ahányszor csak szóba kerül az Írók és Művészek Társasága. Ő ugyanis elvárta volna, hogy ez a társaság — nevének megfelelően — kizárólag írók- és művészekből regrutálódjék. Ezzel szemben a vezetőség az irodalom és művészet minden »barátját« befogadta a társaságba — a magasabb tagdíj-bevételek és az irodalom — művészet szélesebb körű népszerűsítése céljából.

A magas létszámot ezúttal némileg menti s magyarázza az a körülmény, hogy az egyesület egypár külföldi vendéget is meghívott a kirándulásra. (Ld. a júl. 15-i *Apróságokat*, ahol említve vannak »a németek, különösen a Presse derék tudósítója« stb.)

A kirándulást az írók részéről Dolinay Gyula (Mikszáth hűséges, régi barátja), a művészek részéről pedig Odry Lehel és Feleki Miklós szervezték. A cikkben felsorolt nevek eléggé jelzik a társaság vegyes összetételét.

Az útirajz I. része csak *Az elindulás* jeleneteivel foglalkozik. (Tehát még nem is mozgó-, hanem csak álló-kép!) De Mikszáth élénken figyelő tekintete az elindulás perceiből is egy tárcára való derűs, tréfás, komikus jelenetet tud kiragadni. Egész sor anekdotát kerekít belőlük.

A II. rész (*Budapesttől Dobsináig*) csak távirati stílusban számol be az utazás állomásairól és a szíves fogadtatásokról. Itt már csak az örökösen tósztózó Komócsy Józsefnek jut egy-két tréfás megjegyzés.

A közlés időrendjében később (júl. 15-én) következik, de témája szerint ide tartozik *Az írók kirándulásáról* szóló *Apróságok* fejezete is. Ami a II. részből (júl. 10) kimaradt, azt kényelmesen itt meséli el az író. Most már csak *névtelenül*, de az útirajz folyamatossága és a visszaterő motívumok (ld. a Tárgyi magyarázatok közt!) »százszázalékos« hitelességgel jelzik Mikszáth szerzőségét.

Az *Apróságok* szakaszait egy-két (nem is egészen új!) anekdota, egypár oldalba-bökés és mulatságos jelenet tölti ki.

A szövegről

Egy sajtóhibát javítottunk:

- 89 3 *comfortáblíknak*, Krk: *komfortáblíknak*, (PH: *comfertáblíknak*),

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- I. *Az elindulás.*
- 89 1 »*az osztrák államvaspálya indóháza*« -- a Nyugati pályaudvar.
3 *komfortáblí* — egylovas bérkocsi. (A szegény gebéket MK itt stílszerűen »pegazus«-oknak nevezi, mert hát írókat és művészeket »röpítettek« az állomásra.)
»*Igazán nagy gavallérok nálunk — a szabók.*« — Finom gúny az írók és művészek felé, akik szabó-hitelre csináltatták útiruháikat.
- 90 6 *toaszt* — A Krk-ban megtartottuk ezt a szóalakat, mert a pohárköszöntő angol neve (toast — tóaszt) akkoriban ezzel a hibás ejtéssel élt a köznyelvben.
- II. *Budapesttől Dobsináig.*
- 91 2 »*Innen tengelyen utaztunk tovább.*« — kocsikon, szekereken.
5 *vestibule* — előcsarnok. (Az 1870-es és 80-as években MK gyakran használt francia kifejezéseket — sokszor fölöslegesen is.)
11 *stalaktit* — a barlangok tetejéről csapok alakjában leülő cseppek. (Ellen-párja, amely a barlang aljáról tornyosodik a barlang üregébe: a stalagmit.)

EGY NEGYVEN ÉVES PÁLYA

- M. I. PH, *július 12.*, 190. sz. 3., 1. (Nem a tárcarovatban.) Alcíme: Prielle Kornélia jubileuma. *Névjelzés nélkül.*
- II.a) *Jk 36. köt.* = *Hí 4. köt.* *Az én ismerőseim* (Apró jellemrajzok). 1914. 67—69. l.
- b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Tárgya és Mikszáth szerzősége

Mikszáth szerzőségét a Hi-kiadás közlésén felül szerkezeti, stilisztikus és tárgyi elemek egyaránt bizonyítják — amint az alábbiakból látható.

A fiatal színésznemzedék értékeléséhez az elődök, a »nagyok« szolgáltatják a normát. Mikszáth is mindig szívesen vissza-vissza tekint a múlt nagyjaira, amikor — kivált szegedi éveiben és a PH-nál töltött első esztendőikben — a színházi élet eseményeiről számol be.

Prielle Kornéliát — kivételes tehetség mellett — különösen tisztelte azért is, amiért az 1879-i árvíz után vendégszerepelt Szegeden s fölléptével jelentős segítségét nyújtott az újjáépülő városnak. Mint ahogy első színpadra lépésekor a »Géniusz« alakjában mutatkozott be, úgy ekkor is az együttérzés és segítőkészség géniuszt ismerhették meg benne . . . (Prielle Kornélia szegedi vendégszerepléséről ld. Krk 56. köt. 227—231. l. Arcképe a Krk 57. köt. VIII. sz. mellékletén.)

A művésznő jubileumára írt jelen cikk MK hasonló jellegű írásainak, karcolatainak szokásos jegyeit mutatja: átnyújtva neki a bőkoló jelzők s dícséretes virágcsokrát, röviden elmondja életrajzát (részint lexikon-adatok, részint írói és színész-körökben szerzett hallomásai alapján), végül vázolja játékát, művészetét, finoman érzékeltetve előadásának varázsát.

A szövegről

Lap	Sor
	A PH eredeti szövegét közvetítjük.
	A Hi kiadásban ezúttal is sok az önkényes szövegváltoztatás. Pl.:
92	1 hasonlíthatatlan (Hi: hasonlíthatatlan)
„	14 megérti, kiről (Hi: megérti, <i>hogy</i> kiről)
93	5—6 megközelíthetlenné lett, (Hi: megközelíthetetlené [!] lett.)
	13 mert ővele (Hi: mert vele) stb.

Tárgyi magyarázat

Lap	Sor
93	16—18 <i>a nagy államférfiak kitüntetése, »kiknek a parlamentek szavaznak meg évdíjakat és nemzeti ajándékokat.«</i> — MK itt valószínűleg Garibaldi-ra gondol. Eddigi publicisztikai dolgozataiban csak Garibaldi-ról említi az elismerésnek ezt a formáját. Ld. pl. az általa szerkesztett Magyar Néplap 1875. febr. 26-i számában közölt ily tárgyú híreikkét (Krk 52. köt. 246. l.). — <i>Kossuth panasza</i> c. cikkében (a jelen köt. 43. l.) szintén érinti a nagy államférfiaknak nyújtható »nemzeti ajándék« kérdését.

M. PH, július 13., 191. sz. 4. l. Műfajjelző alcíme: Még egy választási apróság. Névjelzés: S.

Kötetben itt először.

Milyen legyen a »tisztelet Ház« összetétele?

Ezzel a karcolattal Mikszáth azt akarja dokumentálni, hogy a választások alkalmával nem a nép valódi képviselői kerültek be a »tisztelet Ház«-ba, hanem többnyire csak szerencselovagok vagy szerencsés »úriemberek«, akik — ha jelöltették magukat — a kerület s birtokrészeik politikailag teljesen iskolázatlan lakosságától könnyűszerrel megkapták a szükséges számú voksokat.

Lám, Ahsbahs von der Lanze úrról azt sem tudja az égvilágon senki: honnan jött? hová való? s hogy kerül a magyar parlamentbe? Ő maga még afelől is tájékozatlan, hogy miféle pártok vannak oda-fenn? s melyikbe soroltassa be magát?

Mikszáth választási és parlamenti történeteiből (elbeszéléseiből és karcolataiból) inkább csak negatív vonásokban bontakoznak ki »az országgyűlési képviselő«-ről alkotott képzetei. Hogy milyen következből álló országgyűlést óhajtott volna: azt csak a reformkori diéták jelcseinek (Wesselényi, Kölcsey, Deák, Kossuth) emlegetéséből lehet kiolvasni. De hogy milyeneket *nem* óhajtott: azt választási és országgyűlési karcolatainak száz meg száz példája tanúsítja. A képviselő-jelöltnek fellelő Gottfried Breslmayer mellett kétségtelenül Ahsbahs von der Lanze, a »nemes lovag« is ebbe a kategóriába tartozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 95 6 *egyesült ellenzék* és 95 13 *»habaréki«* párt — A szabadelvűpártból elvi vagy személyes okokból kivált politikusok több más, különböző pártállású képviselővel 1878-ban *egyesült ellenzék* elnevezéssel pártot alakítottak. E tömörülésnek volt népies—gúnyos elnevezése a *habarékpárt*. Ez a párt 1892-ben felbomlott. (Róluk és ellenük szól MK *A politika svindlerei* c. röpirata: Krk 54. köt.)
- 5 —7 *»az ilyenfajta vagyonos úri emberek az egyesült ellenzéknel szoktak lenni . . .«* — Ez a mondat történelmi szempontból fontos, jellemző közlés. MK félig respektussal, félig pedig már malíciával említi. E mondatban egyszerre fejeződik ki az, hogy MK ekkor lényegében hozzájuk tartozik, de ugyanakkor tőlük bizonyos távolságra tartja magát.
- 28 *függetlenségi párt* — Az 1867-i kiegyezés közjogi ellenzékéből majd pedig más baloldali képviselőkkel alakult, nem egységes összetételű országgyűlési párt.

APRÓSÁGOK

(Az írók kirándulásáról)

M. PH, július 15., 193. sz. 4. l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Szerkezetiileg: az Írók és művészek kirándulása c. kettős cikknek a folytatása. Ld. ottani tájékoztatásunkat!

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 96 1—2 »A cseppkő-figurák . . . stb. . . alig lehetett kivenni.« — Pongyola fogalmazású mondat. (Helyesen így lenne: A cseppkő-figurákat, korommal lévén bevonva a sok fáklya-füsttől, alig lehetett kivenni.)
- 3—4 a mi »kedves párizsink« és »a mindent tudni akaró K. Józsi.« — Keszler József, akit pár sorral alább (96 : 7) meg is nevez. Mikszáthnál már többször találkoztunk efféle pongyolasággal: előbb — tapintatosan — csak a név kezdőbetűit írja ki, majd pedig teljes nevükön említi egyes alakjait.
- 6—8 »Ádám bocskora« — Régi, közkeletű anekdota, nem Mikszáth leleménye. De Mikszáth is többször elmondja, így pl. *Hogy lettem én író?* c. elbeszélésében: Krk 30. köt. 86. l.
- 7 — *Quel diable!* — Mi az ördög! Mi a fene!
- 11 — *A Népszínháznál nincsenek művészek.* — A Nemzeti Színház tagjainak fölényes, gúnyos megjegyzése.
- 14 az »urak« előtt Kaas volt a kitiüntetett személy — mert báró volt és korábban (1875—78) országgyűlési képviselő.
- 20 *Presse* — Neue Freie Presse: Bécsben megjelenő politikai napilap. 1864-ben alapították. Annak idején a legtekintélyesebb újság volt Ausztriában.
- 97 7—23 *A »becsületes, jámbor vendéglős«* esetét MK nem minden célzat nélkül meséli el. Ezzel is jelezni kívánja azt a fonák helyzetet, hogy az »Írók és Művészek Társasága« igen vegyes összetételű egyesület volt.

PAN TISZA

M. PH, július 16., 194. sz., 3. l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szatírái a Tisza-testvérekről

A Tiszák uralmát Mikszáth olyanformán szokta csipkedni és ostorozni, hogy szatírájából — ha kell — mind a három testvérnek kijusson.

Ezt a humoreszkjét egy föltételezett félreértésre alapítja. Tisza Lajos, a szegedi királyi biztos építészeket, pallérokat és kőműveseket keres Prága városában, a prágaiak azonban összetévesztik bátyjával, a miniszterelnökkel (»excellenciás úr« ez is, az is!) — s e tévedés szüli a tréfákat.

Mivel lehetne megbosszantani a magyar miniszterelnököt s személyében a hivatalos Magyarországot? Ha macskazenét adunk neki — így vélekednek a prágaiak —: azt fogja hinni, hogy otthon van... Viszont ha deputációval és fáklyás zenével ünnepeljük: akkor otthon még gyűlöletesebbé válik, — ez lesz a legcélszerűbb bosszú!

Amde a körülményes tudakozódás során kiderül a személy-tévesztés, eloszlik a szenzáció, s nyugalom borul a városra...

A cikk satirikus éle tehát kizárólag Tisza Kálmán ellen irányul. Tisza Lajosra viszont kedvező fényt vet, mert íme: a királyi biztos személyesen utazik külföldre, hogy minél több s minél jobb szakembereket szerződtessen Szeged újjáépítési munkálataihoz.

A szövegről

Megjegyezzük, hogy néhány jövevényszó — amely azóta nyelvünkben már teljesen meghonosodott — a 80-as években (MK helyesírásában is) még idegennek számított. (Zárójelben: PH)

97 3 stb. turista (*tourista*)
99 7 stb. riporter (*reporter*)

Pan Kratoquil (98 : 20—21) PH-beli névalakját megtartottuk. A helyes névalak: *Kratochvil*.

Tárgyi magyarázatok

Тар Сор

- 97 cím *Pan Tisza* — Tisza úr.
1 stb. A »Kék csillag« című prágai szálloda — Lehet, hogy csak MK leleménye. Ő szerette a *kék* jelzős szálló- és kávéházneveket. (Ld. pl. »Kék Hering« — számos novellájában.)
5 *körte arc* — A névtelen cikk szerzőségének újabb bizonyító motívuma. MK számos alakját jellemzi »körte-formájú« arccal, illetőleg fejfel.
„ 5 *rokk* — kabát.
98 3 »magyar mágnás« — MK-nál gyakori eljárás a cifra-ruhás hajdúkat, portásokat stb. nagyuraknak feltüntetni a nép vagy idegenek szemében.
20 *Pan Kratoquil* — MK jellegzetes cseh nevet akart használni.
26 *Sláva Tisza!* — Éljen Tisza!
34 »*Sas*«-ról címzett *hotel* — Tisza Kálmánnal kapcsolatosan erős gúny, utalással urának, királyának kétféjfű sas-címerére. Ezért lesz Tiszának is »saját madara« a sas.

Lap Sor

- 99 : 38 »a jókedvű adakozó« — ismét gúnyos célzás Tisza Kálmánra, aki a delegáció útján nagy összegekkel járult a Monarchia közös költségeihez — és párthíveit, a mamelukokat is bőkezűen jutalmazta állásokkal, — egyébként fukar természetű volt. (»A jókedvű adakozó« kifejezés többször is előfordul MK-nál!)
- 99 1 *ch bien!* — ám legyen! vagy: nos, jól van!
1—2 »Prágában is van egy tanuló fia, éppúgy, ahogy Berlinben volt« — Ez a mondat visszaatal 1878-ra, amikor Tisza Kálmán egy berlini útját (Bismarckkal való megbeszélését) hivatalosan úgy magyarázták, mintha csak Berlinben tanuló István fiát látogatta volna meg. (Ld. Krk 54. köt.)
- 31 *csakugyan hogy ugyancsak* — MK-nál elég gyakori kifejezés; akkoriban divatos nyegle szójáték volt.

A HOSSZÚ ÁLOM

M. PH, július 17., 195. sz., 3. l. Névjelzés: S — n.
Kötetben itt először.

Hálás téma: egy újabb »különcc«

1881-ben és 82-ben többször foglalkoztatta a lapokat egy Felső-Magyarországról Amerikába vándorolt legény különös esete, aki valami furcsa betegség (mérgezés?) folytán egyhuzamban aludt heteken-hónapokon keresztül. Ezt a különös jelenséget a lapok különféle képpen kommentálták az orvosi nyilatkozatok alapján. (Magunk is találtunk néhány idevágó közleményt.)

Természetes, hogy Mikszáth, aki sajátos passzióval szemelgette ki a híryanagból a kedvére való témákat, ezt a históriát sem hagyta kiaknázatlanul. Annál is inkább, mert Gyömbér (vagy Gyumber) János alakjával kedves patriótáinak, *A tót atyjafiuknak* csoportképét egészíthette ki.

Megemlítt egypár mozzanatot a lapok közleményeiből és ezekhez — szokása szerint — hozzáfűzi a maga tréfás, csípős megjegyzéseit. Nem mulasztja el politikai vonatkozású párhuzamokkal is fokozni az érdekes téma pikantériáját. Így pl. Gyömbér János kihallgatásáról szólva nem felejtí egyik fő céltábláját: báró Kemény Gábort, a »szelleműs« minisztert; aktuális vonatkozású, gúnyos politikai célzása az is, amikor a szegény vándorlegénynek »népszónoki« (vagyis: képviselőjelölti) jövőt is hajlandó jósolni

Tárgyi magyarázatok

- 100 3 »*Alsunk mi néha „tizenkét” esztendő is egyhuzomra* «
Alighanem a kiegyezés utáni időszakra vonatkozik.
- 101 6 *illo tempore* — annak idején.

Lap Sor

101 15 *»ez egy franciától is sok volna . . .«* stb. — MK-nál nemegyszer találkoztunk már a francia udvariasság dicséretével. Ld. pl. *A kedves Gaillard apó* c. elbeszélését: Krk 27. köt. 32. l.

Újabb tudósítás a nagy-alvóról

Félév múlva újabb tájékoztatást kapott a PH olvasóközönsége a nagy-alvó Gyömbér (Gyumber) Jánosról.

A *PH 1882. jan. 4-i számában* (4. évf. 4. sz., 2. Melléklet 1. l.) névtelen cikk számol be a szegény vándorlegény amerikai viszontagságairól. A cikk kezdőmondata — egy kis tollbotlással (nyár helyett őszre hivatkozva!) — Mikszáth jelen (1881. júl. 17-i) cikkére utal, majd pedig részletesen idézi egy amerikai lap közleményét, megtoldva azt egy rövid hazai tudósítással.

A cikket, ill. fordítást a PH valamely angolul tudó munkatársa közönlhette. Minthogy folytatja s kiegészíti Mikszáth júl. 17-i cikkét, teljes egészében ideiktatjuk:

AKI 169 NAPIG ALUDT

(Magyar ember egy amerikai kórházban)

Még a múlt ősszel megemlékeztünk egy *Gyumber* János nevű magyar emberről, aki az északamerikai Allentown város kórházában halotti álmhoz hasonló letargiában feküdt hónapokon át, s egy ízben a második emeletről leugrott és magán sebeket ejtett, anélkül, hogy felébredt volna. Egy allentowni lap aug. 2-ki száma ez érdekes alvóról következő kimerítő jelentést közli:

Százhatvankilenc napi szakadatlan letargikus álm után tegnap ébredt fel először s beszélt el élete történetét a Lehing County kórház nevezetessé vált lakója, John Gyumber. Gyumber a »magyar alvó« néven lett ismeretessé, s az, akivel csaknem teljes hat havi hallgatás után tegnap először beszélt: egy Frank Loskovsky nevű lengyel. Gyumbert nem messze a kórháztól, hol most fekszik, egy falusi kocsmában lették meg betegen. Látszólag teljes egészségben ment oda. Csakhamar észrevették azonban, hogy a vendég a kályha közelében elaludt. Próbálták felkölteni, de az nem sikerült, s eszméletlen állapotban szállították a County-kórházba. Napok, hetek, hónapok teltek, de a fiatal külföldi csak nem adott életjelt magáról. Az orvosok kísérletet tettek egy hatalmas galvánteleppel, de az alvót még ekkor sem költethették fel. Szemei be voltak csukódva, minden arra mutatott, hogy öntudatlan állapotban van. A legkülönösebb, hogy semmit sem soványodott le.

Ápril 22-én nyitotta fel először, mióta letargiába esett, a szemeit. Azok nyitva maradtak és kifejezéstelenül meredtek a szemléltre, de maga Gyumber egy hangot sem adott. Egyik ápoló egy csó segélyével naponkint tejet és árpakása-levest folytatott le a nyeldeklyén. 23-án a legalábbis öt láb magasságú ablakból kiugrott, de életveszé-

Iyesen nem sértette meg magát. 26-án újra becsukta szemeit és csak május 20-án nyitotta fel ismét. Másnap újra becsukta és nem nyitotta fel, csak június 1-én. Egy izben, mikor valamelyik látogató erős szagú virágot tartott az orra alá, egy szót ejtett ki, az elsőt, mióta aludt. Június 1-től július 31-ig azután éjjelre mindig lezárta és nappalra kinyitotta a szemeit, de továbbra is néma maradt. Vasárnap éjjel Loskovsky (lengyel) látogatta meg a beteget. Gyumbert tót nyelven köszönté. Ez nyomban fölkelte és érthetően válaszolt. Az ápolók eleinte megjíjedtek s nem kissé csodálkoztak, mikor az alvót össze-függőleg beszélni hallották.

Gyumber ekkor elbeszélte a lengyelnek a következőket:

»Mintegy két év előtt jöttem Amerikába, s Castle Gardenből Virginiába menve, elszegődtem egy Porter nevű emberhez, aki Charlotteville közelében lakik. Míg nála voltam, egy néger nő egyszer *vörös borsot* hintett a kávémba, mi csaknem megölt. Más emberek is meg akartak mérgezni. Megijedtem, elhagytam azt a vidéket s Baltimoreba mentem. Ott nagy fejszédülést éreztem s ez állapotban vándoroltam Pennsylvaniába. Egy napon falusi kocsmába mentem, leültem s elaludtam, ez minden, mit magamról tudok. Csak pár hete, hogy ismét öntudathoz tértem. Míg aludtam, mit sem tudtam, mit sem éreztem. Hogy az ablakból kiestem vagy kiugrottam, arról sem tudok semmit, valamint nem éreztem, hogy testemből egy daganatot kimetszettek. Nagyon örülök, hogy nem fogságban vagyok, mint eleinte hittem. Most igen gyöngének érzem magamat, de szeretnék munkára menni, mihelyt visszanyerem erőmet. Apám és nővérem régi hazámban laknak. Két fivérem agylázban halt meg. Nem tudom, mi eshetett velem, hacsaknem az a *vörös bors* bénította meg agyamat. A legutolsó négy hét alatt már fennjártam s enni is tudtam a magam erejéből, de beszélni még nem bírtam. Nyelvem igen gyöngé volt. Remélem azonban, hogy nemsokára teljesen meggyógyulok.«

Az amerikai lap e följegyzéseit kiegészíti egyik helyi német lapnak a Sáros megyei Oszikóból vett következő levele:

»Gyumber János, magas, szép, erőteljes 24 éves ifjú ember, fia egy oszikói szegény házalónak, nőtlen, jó munkás, aki rossz anyagi viszonyai miatt 1879-ben dec. 2-án vándorolt ki Északamerikába. Bizonyos D. W. Porternél, akinek kiterjedt gyümölcsöse van Charlotteville közelében, elszegődött egész évre 200 dollár fizetés-, szállás- és ételmezésért, s mert igen ügyes és megnyerő külsejű volt, gazdája nemsokára a többi, többnyire néger munkások felügyelőjévé tette. Egy éppen most érkezett levél tudatja, hogy Gyumber már teljesen felgyógyult s jelenleg Allentown közelében a szénbányákban dolgozik.«

AZ ELŐPATAKI HÍD

M. PH, július 21., 199. sz., 3. l. (nem a tárcarovatban). *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A karcolat forrása és Mikszáth szerzősége

Mikszáthnak ez a kis cikke afféle »apróság«, szatirikus glossza, amely M.I.[= Milkó Izidor] »Fürdői élmények« című tárcájához kapcsolódik. Milkó Izidor írása a PH ugyanezen (júl. 21-i) számában jelent meg, a tárcarovatban (1—2. l.), ezzel a keltezéssel: »Előpatak, július 18.«

Mikszáthot baráti szálak fűzték a Szabadkán élő, jómódú és sokat utazgató Milkó Izidorhoz.

Milkó 1881 júliusában Előpatakon nyaralt épp azokban a napokban, amikor Tisza Kálmán is ott járt, s a szemtanú közvetlenségével, riportszerűen írta meg a baleset lefolyását.

Bemutatjuk bő szemelvényekben Milkó Izidor előpataki cikkét, mert ez a Mikszáth forrásául szolgáló tárcsa kitűnően jellemzi a közhangulatot, egyes kifejezései pedig (pl. az alcímében említett »jókedvű adakozó«, a »bűnbak«-keresés, Sepsiszentgyörgy említése stb.) jól rávilágítanak Mikszáth szerkesztőségi munkájára: amint az előtte fekvő újságlap (itt: kézirat vagy kefelevonat) alapján apró karcolatait rögtönzi.

Lássuk tehát Milkó Izidor cikkének főbb szakaszait:

». . Július 16-ára kelve „nagy napra” virradtunk. A lapok is jelezték már, de a főispán megjelenése, a nagy sürgés-forgás kilátásba helyezi a „nagy eseményt”, mely nemcsak a megyei tisztséget, de még a fürdővendégeket is lázas izgatottságba hozta.

„Tisza Kálmán Sepsiszentgyörgyre utaztában meg fogja látogatni a fürdőt.” — Úton-útfélen csak arról beszéltek.

Fürdőre jöttünk, hogy meneküljünk a politikától, s belementünk a posvány közepébe.

Hanem Tisza Kálmán megjelenése „örökre emlékezetessé” is tette az idei előpataki fürdői évadot.

Dél felé már a háromszéki birtokosok csinos fogatai egyenkint robtogtak be a fürdő szállodáiba . . .

A földvári vasúti állomásnál történt a fogadtatás. [Onnan egy órai kocsit Előpatakig. A magas vendéget fellobogózott fürdőépületek és díszkapu fogadta.] Három mozsár durrogása jelezte a miniszterelnök érkezését. Üdvözlő beszéd.

Kocsijából kiszállva (bár inkább maradt volna kocsiján!) gyalog szemlélte meg a fürdő sétányát, mely egy felül bedeszkázott patak felett két faszor között vonul végig.

A zenekar éppen a Rákóczi-indulót akarta intonálni, midőn a nagy férfit látni óhajtó tömeg hirtelen a sétányon összecsoportosult — s íme, tőle alig egy lépésnyire leszakadt a deszkázat, s mintegy ötven vendég és zenész zuhan a másfél öl mélységű patak medrébe .

Rémes sikoltozás szaggatta meg az itt-ott felhangzó „éljen”-eket.

A szerencsétlenség nemcsak a fürdővendégeket, de magát a miniszterelnököt is megráztarta. Rögtön intézkedett, hogy kimerítő jelentés tétessék.

Egy postamesternek oldalbordái, egy papnak lábai törtek össze, több véres fej volt látható, a zenészek fülig áztak, két hegedű összetört, egy törvénytiszti elnök megütötte magát, s mindnyájan egy kis hidegfürdőben részesültek.

Különös játéka a véletlennek, a „bukottak” közt egyetlen nő sem volt . .

A Tisza Kálmán multságát megzavarta ezen sajnos esemény. Még csak egy pohár savanyúvizet vett magához az ősi kútnál, a csinos oláh lánykáknak pedig, kik az üde itallal megkínálták, 20 (azaz húsz) krajcárt ajándékozván, sietve tovautazott Szentgyörgy felé, megelőzve mintegy száz lovasból álló bandérium által s követve 45 kocsiót.

Tagadhatlan, hogy a fogadtatás merőben „hivatalos” színezetű volt. A tömeg — különösen a fürdővendégek — csak hideg szemlélők voltak.

A fürdőbirtokosság nagy hűhót akart csapni — és csinált egy szomorú fiaskót . . A szerencsétlenségért a felelősség mindenesetre őt [tudniillik a fürdőbirtokosságot] terheli, mert bárha évente a gyógyvíz használatából, fürdői díjakból, házbér- s több efféle jövedelmekből tetemes hasznot húz, a fürdő- és sétányainak fenntartására kevés gondot fordít — „uti figura docet!” — 25 év óta engedi a deszkasétány gerendáit rothadni, s íme ötven ember súlya alatt összeroskad a korhadt alkotmány. Csak az isteni gondviselés óvta meg nagyobb szerencsétlenségtől a vendégeket. A fürdőbirtokosság a szegény fürdőgazdára utalt, ki több mint 46 éve szolgálja e testületet, s kinek a birtokosság utalványozása nélkül egy szegyet sem volt szabad beverni. Most is ő lett a „bűnbak”, s a Tisza-zsandárok azonnal letartóztatták s harmadnapig fogva tartották.

Már elesőndestült a zaj s lassankint visszatérünk a Tisza-kultusz által megzavart napi foglalkozásainkhoz. A gyógyvíz cseppjeiből merítettünk új erőt, hogy visszatérve a nagyvilág zajába, tovább küzd-hessünk, míg alattunk is leszakad majd a korhadt deszkázat s lezuhanunk a Lethe patakjába, hol feledve lesz minden: miniszterelnök, követválasztás, politika: minden, mi e földön reményt és csalódást nyújtott . . «

A Milkó Izidor cikkéhez kapcsolódó glossza szerzőségét a szemléletmód és a stíluselemek önmagukban is igazolják. Tisza Kálmánnak mint »a fúzió nagymesterének«, továbbá az ő »zsebrák-kiséretének«, valamint »Móricz Palyának« gúnyos említése stb. éppolyan visszatérő motívumok Mikszáth publicisztikájában, mint amilyen jellemző stílus-figura nála ezekben az években a szójátékok gyakori alkalmazása. (Itt pl. 103. 3. fúzió és konfúzió.)

De bizonyítja Mikszáth szerzőségét egy hónappal későbbi cikke is: *Hol vannak a miniszterek?* (júl. 29.) Ebben is megemlékezik az előpataki malőrőről; a hatalmas testalkatú Szende Béla honvédelmi miniszterrel kapcsolatosan tréfásan fölteszi a kérdést: »Mit csinálna őalatta az előpataki híd?«

AZ UTOLSÓ PÓTVÁLASZTÁS

- M. I. *PH*, július 24., 202. sz., 3. l. Névjelzés: *Scarron*.
 II.a) *Jk* 44. köt. = *Hi* 12. köt. *Anekdóták I. 1917.* 45—47. l.
 b) *Ua*, sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]
 c) *MKMR—Fr* 33. köt., évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

*

Ha alcímet is alkalmaz írónk, talán ezt biggyeszi a cím alá:
 »Egy bukás tréfás elégiája.«

Németh Albert (»Berci bátyánk«) Mikszáthnak annyira hálás figurája volt a politikai élet apró csillagai közt, hogy nem hagyhatta szó nélkül váratlan bukását. Gúnyosan kioktatja Hódmezővásárhely címseit, amiért Kossuth-párti hangos megnyilatkozásai ellenére Kossuth föltétlen híve helyett végül is egy jelentéktelen mamelukot választottak képviselővé. A kormány pénzén tartott kortesvacsorák győzedelmeskedtek mindenképpen függetlenségi elv fölött... Ezt a szomorú tanulságot akarta följegyezni Mikszáth ebben a glosszaszerű kortörténeti adalékban.

A szövegről

Lap Sor

- A *PH* szövegét közvetítjük az alábbi javítással:
 105 13 *octingentesimo* (*PH* hibásan: *octogentesimo*)
 A *Hi* szövegében több rendbeli gondatlanság és önkényes változtatás:
 103 1 *No*, *Berci bácsi!* (*Hi*: *No*, *Géza* [!] bácsi!)
 104 13 *80 frt* (*Hi*: *90 frt*)
 18 a *hódmezővásárhelyiek*, (*Hi*: a *vásárhelyiek*)
 „ 19 ez a *comptus* (*Hi*: ez a *számla*)
 105 2 de *e* kés (*Hi*: de *a* kés)
 Végül hibás a cikk forrásjelzése is: *Pesti Hirlap* 1881. 212. szám
 (*Helyesen*: 202. szám.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 103 8 *Pallavicini* Az olasz eredetű *Pallavicini* család idővel rendkívül elterjedt Bajorországban, Ausztriában és Magyarországon. A családnak az a tagja, akire *MK* itt utal: *P. Edvárd* órgróf volt, ki mint a *mindszent*—*algyői* hitbizományi uradalom tulajdonosa, 1827-ben nyert magyar honosítást.
 104 1—17 Hasonló tréfás elszámolások Mikszáthnál másutt is előfordulnak.
 „ 19 *comptus* (*PH*: *comptus*) — elszámolás, számla.
 105 12 *Anno millesimo octingentesimo etc.* az ezernyolcszáz stb. esztendőben.

LINDAU JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

- M. I. PH, július 24., 202. sz., 3. l. Névjelzés: Scarron.
II. a) Jk 44. köt. = Hi 12. köt. Anekdóták I. 1917. 43—45. l.
b) Ua., sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]
c) MKmR—Fr 33. köt. [1930.] [Címlapkiadás.]

Külföldi írók hazánkban

Paul Lindau, német író látogatást tett hazánkban, és erről a sajtó szelvében megemlékezett. Ma már vajmi ritkán fordul elő Lindau neve, de a század végén nálunk is jól ismerték. Regényeit, színdarabjait magyarra fordították, némelyiket elő is adták a fővárosi színházakban. Ez a körülmény érteti meg, hogy Mikszáth szintén foglalkozott Lindau látogatásával. Az ő nevét használta fel arra, hogy egy külföldi vendég szemével bíráljon meg hazai furcsaságokat.

E kuriózumok észrevételéhez és ilyen ferde beállítású szövéstételéhez talán hozzájárult egy hazánkban megfordult másik idegennek, a francia Tissot-nak szereplése is. Tissot-t ugyanis szintén körüljáratták az országban nagy vendégszeretettel. (Szegeden éppen Mikszáth maga kalauzolta, ld. *Tissot Szegeden*, Krk 55. köt.) Ez aztán hazatérve — franciás könnyelműséggel, sőt léhasággal — »a cigányok országa« címen (*Voyage au pays des Tziganes. La Hongrie inconnue*, 1880) számolt be magyarországi élményeiről, csöppet sem hízelgő képet festve népünkéről s hazánkáról. — Nekünk úgy tűnik fel, hogy a Tissot könyve alapján kialakult fanyar hangulat emlékét tükrözteti Mikszáth a Lindau nevére és személyére átvitt — aránylag jámbor — kuriózumok felsorolásával is.

Mint fentebb említettük: a hazai sajtó jócskán foglalkozott Lindau látogatásával. Magában a Pesti Hirlapban is két cikket találunk MK szóban levő karcolatát megelőzően. A júl. 21-i számban (4. l.) R — y. [Reviezky Gyula] riportja: »Lindau a Margitszigeten« címen. »Lindau Pálnak, a fővárosunkban időző nagyhírű német írónak tiszteletére néhány hírlapíró kedélyes lakomát rendezett a Margitsziget felső vendéglőjében...« Majd pedig elmondja, hogy Lindau Bismarck gróffal, a »vaskancellár« fiával együtt látogatott el Budapestre; a gróftól azonban a Nemzeti Kaszinóba hívták meg az »arisztokrata kollegák«... — Erre a közlésre is hivatkozik Mikszáth (105 7 »Lindaut idevaló kollegái tisztességesen fogadták...« stb.) A »tisztességes«, vagyis megfelelő fogadtatás említésével visszaül egyes külföldi írónak, pl. Bodenstedtnek túlzásba vitt, már-már komikusan ünnepeles fogadtatására...

A Pesti Hirlap júl. 23-i számában (3—4. l.) Garrulus álnéven Szemere Attila számolt be Lindaunál tett látogatásáról. Cikkének címe: »Sans façon. [Fesztelenül.] Látogatás Lindau Pálnál.« — Ha tudjuk, hogy Lindau »Lea grófné« c. színművét Szemere Attila fordította magyarra, a cikkben jobban megértjük Lindau nyilatkozatát, amely szerint: »Sajnálom, hogy Leámat nem láthattam a magyar színpadon.« (»Lea grófné«-t utóbb a Nemzeti Színház mutatta be.)

A szövegről

A PH szövegét közvetítjük a Hi szövegéből átvett alábbi két módosítással:

Lap Sor

- 106 1 Hi és Krk: kérdé *Lindau* (PH hibásan: kérdé *Bismarck*) [A 106. lap 5—6. sora szerint: az ifj. Bismarck Lindau Pál társaságában érkezett hazánkba, de a 17. sor szerint csak Lindau kívánt gyalogsétát tenni a magyar fővárosban, és a többi anekdota is csak vele kapcsolatos. A Hi sajtó alá rendezőjével egyetértően Bismarck itteni említését csupán az író tollbotlásának tekintjük.]
- 22 Hi és Krk: *aki*, midőn bemutatták, (PH: *küöl* [!], midőn bemutatták,) [Nyilvánvalóan tollbotlás.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 106 5 *prozelita* — valaminek újsütetű, buzgó híve.
- 11 *Bodenstedt Budapesten* — Friedrich von Bodenstedt, a neves német költő 1878 január utolsó harmadában járt hazánkban és két felolvasást tartott. Túlzottan ünnepélyes fogadtatását MK annak idején *Apróságai*ban tette szóvá. (Ld. Krk 54. köt. 38—39. és 53. l.)
- 11 *Sacher-Masoch* budapesti látogatásáról részletesebben nem emlékezett meg MK.
- 12 *Hugo, Victor* — itteni említése is jelzi MK hódolatát a francia romantika »óriása« előtt.
- 106 3— 8 »a *lipótvárosi bazilika* . . . *amióta ledőlt* . . .« stb. — A bazilika 1851 óta épült Hild József tervei szerint. 52 m magas kupolája 1868. jan. 22-én összeomlott. Hild halála után Ybl Miklós folytatta a munkálatokat. A bazilika külső építése 1890-ben készült el, de belsejének kiképzése csak 1905-ben fejeződött be.
- 12—20 *Brezelmayer pék és Csepregi asztalos* képviselőjelöltek-ként léptek fel a júniusi választásokon. (Ld. a jelen kötet *Régi és új arcok* c. ciklusában.)
- 23 »*Sie sind nicht Grosshändler von Veszprim?*« — Nem nagykereskedő-e ön Veszprémből?

A NÉPSZÍNŰ SORSA

M. PH, július 25., 203. sz., 4. l. *Névjelzés nélkül*.

Kötetben itt először.

A névtelen cikk szerzőségét a témabeli érdekeltségen felül eléggé bizonyítja egypár olyan mozzanat, amelyekre a Tárgyi magyarázatoknál utalunk.

Két központi színházi kérdés. (Szegeden: az új színház építése, Pesten a népszínmű ügye.)

A Hi-sorozatnak feltűnő fogyatkozása, hogy egy-egy posztumusz kötetben nem foglalta össze Mikszáth irodalmi, színházi és művészeti tárgyú dolgozatait. Az 1953-ban kiadott *frói arcképekkel* már csak későn és igen szűk keretek között tudtunk pótolni valamit a több évtizedes mulasztásokból. Ezt az óhajtott és szükséges gyűjteményt a Krk teljes sorozatának megjelenése után egész gazdagságában lehet majd összeállítani.

Az érdeklődők ez idő szerint, sajnos, semmiféle egységes gyűjteményre nem támaszkodhatnak, ha Mikszáth színházi tárgyú dolgozatait, beszámolóit szeretnék áttekinteni. A Hi némely kötetében (*Az én ismerőseim, Az én halottaim, Szeged könyve I—II.*) csak elvétve akad egy-két portré a színházi kiválóságokról. Pedig Mikszáth publicisztikájának művelődéstörténeti szempontból egyik legfontosabb csoportja az, amely színházaink és színészetünk kérdéseivel foglalkozik. Ha visszatekintünk a Krk *Cikkek* c. ciklusának eddigi köteteire, láthatjuk, hogy az író fővárosi és szegedi éveiben igen élénk érdeklődéssel, mondhatni szenvedéllyel foglalkozott ezekkel a témákkal. Még az *Apróságok* anekdotaszerű fejezeteiben, ezekben a miniatűr humoreszkekben is nem öncélúan csillogtatja szellemét; a humor leple alatt mindig olyan kérdéseket érint, amelyek közügynek érzett fontos problémák voltak.

Időnként a további kötetekben szintén összegezzük majd a színházainkra és színészetünkre vonatkozó dolgozatait, már csak azért is, mert érdekes látni: meddig húzódik munkásságában az a színes fonál, mely ezeket a kérdéseket átfogja.

Az irodalmi, színházi és művészeti tárgyú dolgozatoknak majdani összeválogatására és önálló kiadására azért is szükség lesz, mert a régebbi Mikszáth-kritika és elsősorban Schöpflin Aladár igen megtévesztő, hibás megállapításokat oltott be a köztudatba — Mikszáth irodalmi és művészeti »szűk« érdeklődési körét illetően.

Mikszáth Pesti Hírlapbeli munkásságával pályájának egyik legfontosabb fejezete kezdődik. Igaz, hogy két korábbi fóruma (a Budapesti Napilap 1877—78. és a Szegedi Napló 1878—80) szintén tág teret adott neki írói és hírlapírói megnyilatkozására, de míg az előbbi nem nagyon jelentős fővárosi lap volt, a Szegedi Napló pedig — minden színvonalasága mellett is — végeredményben provinciális jellegű: — addig a Pesti Hírlap az ország egyik legnagyobb és legtekintélyesebb orgánuma, amelyen keresztül a munkatársak hatvanhárom vármegye olvasóközönségéhez szólhattak.

Ezúttal is megemlítjük, hogy az 1881. év folyamán Mikszáth még a Szegedi Naplónak is dolgozott, de munkásságának javát (június óta) már a Pesti Hírlap hasábjain fejtette ki.

Szeged számára természetesen jóval kevesebb mondanivalója lehetett a főváros színházi életéről, mert hiszen az újjáépült nagyvárosnak állandó színtársulata volt és a szegedi közönséget elsősorban saját érdeklődésének törekvései érdekelték.

A Szegedi Naplónál Mikszáth harmadfél éven át szolgálta a város közművelődésének és ezen belül a szegedi színháznak az ügyét. (Ld. Krk 55—60. köt.) Pestre költözve 1881 januárjától sem szüntette meg érdeklődését és részint fővárosi levelei(-ben, részint egyéb cikkeiben nemegyszer juttat helyet a szegedi színház kérdéseinek (Krk 60. köt.).

Színházi tárgyú cikkeinek jellemző és fontos sajátága, hogy az aktuális vonatkozások mögött is többnyire általános érdekű elvi kérdéseket érint és mozgat meg.

Szegeddel kapcsolatosan 1880—81-ben legfőbb ilyenmű témája: *az új színház építése*. Tisza Lajos, a város újjáépítésének királyi biztosa teljes szuverenitással úgy határozott, hogy Szeged új színházát a kor egyik legismertebb külföldi színházépítőjével, a bécsi Fellner Ferdinánddal építteti. Ez a hír a magyar építészek körében ország-szerte jogos megütközést keltett, mert a magyar építézet presztizsének súlyos sérelmét jelentette. Mikszáth természetesen a hazai építészek álláspontjához csatlakozott és mind a Szegedi Naplóban, mind a Pesti Hirlapban hangot adott e felfogásának.

1880—81 táján tehát szegedi vonatkozásban a színház építésének kérdése áll előtérben. Viszont a fővárosban, a Pesti Hirlapnál a *népszínmű kérdése* került Mikszáth színházi érdeklődésének homlokterébe.

Mikszáth korának azt a kétségtelenül nemzeti elfogultságból fakadó nézetét vallotta, amely a népszínműben eredeti, sajátosan magyar drámai műfajt látott. Nem vették figyelembe a népszínmű német forrásvidékeit, sem pedig azt, hogy idealizált romantikus tendenciájával egyre fakultabb, hamisabb, hazugabb lett, mű-népiessé vált a realizmus erőteljes kibontakozása idején.

Mikszáth kortársi elfogultságát személyes mozzanatok is befolyásolták. A Szigligeti Ede után megújuló népszínmű-irodalom legkiválóbb képviselőjéhez, Tóth Edéhez baráti szálak fűttek. (Ld. *A költő utolsó karácsonya*, Krk 28. köt.) Ugyancsak baráti köréhez tartozott a Nemzeti, majd pedig a Népszínháznak az a néhány kiválósága is (Tamássy József stb.), akik a népszínművet (Tóth Ede és Csepreghy Ferenc népszínműveit) páratlan sikerre vitték. A népszínművek koronázatlan királynőjét, Blaha Lujzát pedig — művésztének megfelelően — a legmagasabb polera helyezte.

Mindezen körülmények Mikszáthot — számos kortársával együtt — rendkívül elfogulttá tették a műfaj és a műfajt fenntartó intézmények irányában.

Elfogult álláspontját szenvedélyesen védte, Szigligeti Ede (Nemzeti Színház) és Rátkosi Jenő, valamint Evva Lajos (Népszínház) igazgatási és műsorpolitikáját bírálva. (Szigligeti-elleni polemikus cikkeit és kiengesztelő szándékú nekrológiát ld. a Budapesti Napilap 1878. évf. hasábjain, ill. Krk 54. köt.) Most — Szegedről Pestre vissza-

térve — a Pesti Hirlapban újítja fel egykori nézeteit, támadva Evva Lajost, a Népszínháznak Rákosi utáni igazgatóját a népszínművek kultuszának ellanyhulása miatt.

A népszínművet védelmező Mikszáth-cikkeket forgatva a mai olvasó már könnyűszerrel fölismeri az érvelés gyöngéit. Hiába nevezi a népszínművet — szertelen túlzással — »a legbecesebb«-nek, amit e föld a drámai műfajok közt termett; hiába utal e műfaj egykori nagy sikereire (még idegenforgalmi szerepét is kiemelve!) — nyilvánvaló a műfaj szervi gyöngesége, amikor ő maga is hangsúlyozza, hogy azt elsősorban kiváló színészek (Blaha, Tamássy, Eöry) tartották fenn, s ezeknek távozásával üressé vált nemcsak a Népszínház, hanem a műfaj is.

Tárgyilagosan nézve a dolgokat, bizony-bizony igazat kell adnunk a Népszínház új igazgatójának, Evva Lajosnak, amiért a kongani kezdő színházépületet operettek és különféle látványos darabok útján igyekezett ismét megtölteni közönséggel.

Mikszáth szavai szerint: a Népszínházat a nemzet a népszínművek »templomául« építtette. Az 1875-től 1881-ig eltelt néhány esztendő azonban elégséges volt annak bebizonyítására, hogy ez a »templom« bezárhatja kapuit, ha csupán a népszínmű kultuszát akarja ápolni. Az igazgatóság tehát szükségképpen tért rá olyan műsorpolitikára, amely a Népszínháznak nevétől független — életben maradását biztosíthatja.

Nem véletlen alkalom, hanem természetes következmény, hogy amikor a Nemzeti Színház régi épülete (a Rákóczi út és Múzeum körút sarkán) lebontásra került: a nevéől régóta eltávolodott Népszínház önként befejezte működését (1908) s épületét (a Rákóczi út és Nagykörút sarkán) átadta a Nemzeti Színháznak.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
106	1	<i>A walesi herceg kedvéért előadták »A piros bugyelláris«-t a Népszínházban</i> — A Budapestre többször ellátogató walesi herceg (a későbbi VII. Edward angol király) kedvéért megváltoztatott műsorrendet egyéb cikkeiben is említi MK.
	3	<i>A piros bugyelláris</i> : Csepreghy Ferenc három felvonásos népszínműve (1878).
107	17	<i>A falu rossza</i> — Tóth Ede három felvonásos népszínműve (1874).
	17	<i>A strike</i> — Szigligeti Edének Balázs Sándorral együtt írt népszínműve (1872).
	20	<i>Tolonc</i> — Tóth Ede népszínműve. (Röviddel az író halála után, 1876. május 28-án került először színre.)
	20	<i>A sárga csikó</i> : Csepreghy Ferenc népszínműve (1877).
	22	<i>»az új rezsim«</i> — utalás Paulay Edére, akit Szigligeti Ede halála után (1878) neveztek ki a Nemzeti Színház igazgatójává.

- Lap Sor
- 107 24 »befelé lehet fordítani a címer fényes cirádát« — Tompa Mihály »Síroltban« c. költeményéből kölcsönzött kép, amelyet MK többször felhasznál.
- 108 6 »L'assommoir« és »Nana« — Zola két regényének dramatizált változata.
- 21 Blaháné »vidéki truppoknál« játszik — Blaháné ekkoriban főleg vidéki vendégszereplésekre vendézkedett be. Ezekről olykor MK is megemlékezett, pl. zombori szerepléséről stb.
- 35 A Hon — »politikai és közgazdasági napilap«; reggeli és esti kiadásban jelent meg. Szerkesztője és kiadótulajdonosa Jókai Mór volt. 1863. jan. 1-től 1882. aug. 31-ig működött. Ekkor Csernátony Lajos Ellenőr c. lapjával egyesülve Nemzet címen folytatta pályáját.
- 109 18 »Balassagyarmaton lepedőben játszották Coriolánt . . — Ld. Krk 53. köt. 208 —209. 1. és jegyzeteink uo. 451—452. 1.

*

Mikszáth cikkének gyors visszhangja támadt az olvasók körében. *Justus* álnévvel valaki (nem tudjuk: kicsoda) elég részletesen elmélkedik »A népszínmű ügy«-én s polemikus hangon ellenkező véleményét fejtegeti. Szerinte: nem a népszínmű miatt kell aggódalmaskodni, hanem a vidéki színművet sorsa fölött, mert azt egészen tönkretelheti a »Blaha-láz«, vagyis Blaha Lujza országos körútja, amely teljesen kiüriti a publikum erszényét!

Justus cikkét *A szerk.* aláírással szerkesztőségi megjegyzés kíséri. Minthogy *Justus* Mikszáth névtelenül megjelent cikkével polemizál, igen valószínű, hogy *A szerk.* aláírású jegyzetet is Mikszáth maga írta. *A népszínmű sorsa* c. cikk álláspontjának védelme, felfogása és hangja reá vall.

Az alábbiakban teljes egészében közöljük *Justus* cikkét és *A szerk.* válaszát. (Mindkettő a *PH július 26-i* számában, 204. sz., 3—4. 1.)

A NÉPSZÍNMŰ ÜGY

Tisztelt szerkesztő úr!

Olvasván »A népszínmű sorsa« című cikket a »Pesti Hírlap« mai számában, úgy látom, hogy a t. cikkíró is egyike azon halaknak, kik más halak után készséggel ugranak be a tóba.

Önök a népszínmű sorsát írják fel zászlójukra, de tulajdonképpen úgy vannak önök, mint mikor a »Hazafiság a nemzetiségnek« cégű budai színházban a fináncok tanyáztak, mert a népszínmű feliratú zászló, melyet vígan lengetnek az önök táborában, ha jól megnéztük, hasonlít színre és alakra a *Blaháné csipkekendőjéhez*.

Kedvező szelek fújnak-e, nem tudni, mi lesz a megkezdett hírlapi hajrá vége, bizonytalan, — az az egy azonban bizonyos, hogy komoly ember, ha hanyatlott a népszínmű, a hanyatlást nem a Népszínháznak, hanem egészen más külső viszonyoknak kell, hogy tulajdonítsa.

A népszínmű igenis jó volt a Nemzeti Színházban, mert akkor még ott volt Blaháné; Vízvári, Ujházi, Felekiné játszották az egyes szerepeket, Tamássy meg fiatalabb volt. Eöry pedig egy nagyon tehetséges kezdő.

De mi történt azután? Blaháné, Tamássy, Eöry átmentek. Vízvári, Ujházy azonban nem volt megnyerhető, s az ő szerepeik már gyengébb kezekbe kerültek, mert Magyarország lehet gazdag ország, jó búzatermő föld, hanem a művészek nem nőnek benne, éppen úgy, mint egyebütt sem, gombamódra.

Tessék megnevezni, ha csak egyetlen jó színészt is, akit Rákossy ne igyekezett volna megnyerni? Ami jó színész van a Nemzeti Színházban kívül, az mind együtt van a Népszínházban, s hogy mégsem áll magasabb niveaun a társulat, arról bizonyára senki sem tehet.

Hiszen tér nyílik ott minden tehetségnek, aki érzi magában az erőt, hogy a főváros deszkáin beválik, s ki ne kíváncznék a vándoréletből ide a jólétbe? Módja van rá, hogy magát bemutassa a fővárosi közönségnek: nyitva áll a sorompó, nincs egyetlen eset sem, hogy megakadályoztak volna ebben valakit.

De arra is alig van eset, hogy e révén valami nagyon izmosodott volna a társulat.

A tény denique az, hogy Magyarországon nincsenek jobb színészek. S olyanokat sem Visi úr, sem önök nem fognak nekünk elővarázsolni a kalamárisaikból, ahonnan a népszínmű sorsán sopánkodnak.

*

Blaháné, Tamássy és Eöry elmenetele az incidens, amelyből a népszínmű-ügy kipattant.

Igen, Blaháné elmegy, s érte nagy kár. Ezt az igazgatóság fájlalja bizonyára a legjobban s meg is fogja talán érezni sokaig. De vajon lehet-e Blahánét erőszakkal megtartani valamely intézetnél, ha abszolúte nem akar megmaradni?

Blaháné tervei, mint én tudom, ki a színházi körökben gyakran megfordulok, homlokegyenest ellenkeznek azzal, hogy ő megmaradjon.

Ami pedig Tamássy, Eöry elmenetelét illeti — én istenem, hát senkinek sem jut eszébe, hogy az emberek öregszenek, hogy senki sem fog tartani örökké, még Blaháné sem; senkinek sem jut eszébe, hogy Tamássy és Eöry mennyire hanyatlottak már, . . . itt elnémul minden argumentum, s utalok mindenkit a sajtó kritikáira, melyek Tamássyt és Eöryt illetőleg már hosszú idők óta kedvezőtlenek.

S mégis, mikor távoznak azok, akik a sajtónak nem kellettek, vannak akik felkiáltanak:

Mi lesz a szegény árvácskából? Mi lesz a népszínműből?

Hát sose tessék ezen sopánkodni, mégél az úgy, mint eddig, csak legyen aki produkáljon a téren.

Blaháné távozásán is majd csak megvigasztalódnak. Minden rossz dolognak van jó oldala is.

Blaháné alatt nem fejlődhetett új tehetség, ő annyira magasan állott, hogy mindenkit elnyomott még csirájában.

Aztán éppen emiatt az ensemble sem volt jó, a »nagy Blaháné« mindig kirítt a »liliputiak« közül, s ez csak diszguasztálta a közönséget.

Ezentúl összevágóbb lesz a társaság, s éppen ez oknál fogva jobbak az előadások. S lesz bizonyára, fejlődni fog egy új Blaháné is.

*

Ahelyett, hogy önök a népszínmű jövőjén aggódnak, búsuljanak inkább a vidéki színészet sorsán, ha Blaha asszony úgy, mint elkezdé, vidéki körutakat fog tenni a télen.

Mert amely városba ér, ott a »Blaha-láz« kiüríti a publikum erszényét egy egész szezorra, s a vidéki színészetnek felkopik az álla.

Justus.

(Szívesen engedünk helyet az ellenvéleménynek is, — mert alig van jobb fegyver az ellenfél gyenge argumentumainál.

Ezek pedig nagyon is gyengék. Mert az csak üres ráfogás, hogy Blaháné érdekében szoltunk a színmű-afférhez. Hiszen éppen a cikkíró úr állítja, hogy Blahánénak az az érdeke, nem szerződni a Népszínházhoz.

Előttünk csak a népszínmű érdeke lobog, mely, hogy hanyatlott a Népszínházban, elvitázhatatlan tény, s melynek emelkedéséhez az eddigi rendszer mellett nincs semmi remény. Ez is kétségtelen. Az új igazgatóság figyelmen kívül hagyta a szerződtetéseknél.

Hogy Blaháné marad-e a Népszínháznál, s ki marad még, ki megy, és mit fognak ott játszani: az előttünk egyelőre közönyös. Az az igazgatóság dolga — de a népszínmű, az az egész nemzeté, s kultiválása, felvirágoztatása érdekünkben van.

S ez a Népszínházban nem várható, mert ha nincs hozzá Ekvának valami csodatevő arkánumja, színésze ugyan nincs.

Mindenki tudja (csak a Népszínház igazgatósága nem akarta megérteni), hogy a Népszínház nem azért épült, miképp selejtes francia darabokkal rontsa az ízlést. De mi történt? Azon színpadon, melyen hivatottsággal és nemes ambícióval kellett volna kultiválni a népszínművet, a párizsi külvárosi boulevard-színházak silány és frivol termékeit honosítá meg az igazgatóság. Háttérbe szorították a népszínmű műsáját hamupipóke gyanánt, és oltárt állítottak a vastag két-, bocsánat: egy-értelműségeknek, a kánkánnak, a bohóckodásnak és a dresszírozott állatoknak.

Ha volna Budapestnek egy féltucat magyar színháza, s azok közül egy e genre kultiválására adná magát: nem volna ellene szavunk. Nem azért, mintha helyeselnék ezen irányt, de mert tudjuk, hogy közönsége ily produkcióknak minden nagyvárosban akad, s e közönséget nemesebb élvezet felé terelni: hiú erőlködés.

De azt igenis teljes jogosultsággal kárhoztatjuk, hogy a Népszínház adta magát e genre kultiválására; az a Népszínház, melynek rendeltetéséhez képest a népszínmű érdekeit Vesta-tűz lángja gyanánt kellett volna őriznie.

Tudjuk azt is, hogy a Nemzeti Színház tíz évi tartamra szerződés-szerűleg lemondott a népszínművek előadásáról, s hogy e szerződés még hét évig jogérvényes. De ez nem gátolhat annak kijelentésében, hogy a Népszínház nemcsak a legmostohábban bánik a népszínmű-vel, hanem egyenesen útját állja fejlődésének, midőn más irányba tereli a közönség ízlését és eltávolítja a népszínmű előadására leghivatottabb erőket.

Ami pedig cikkíró azon mulatságos állítását illeti, hogy most jobbak lesznek az előadások, mert Blaháné — aki nagyon is kiváló erő volt — elment, s így senki sem fog kimagaslani többé néhány fejjel a többi szereplő fölött: ezen állításból logikailag más eredmény alig vonható le, mint az, hogy aki nagyobb, különb és tehetségesebb a többieknél, azt ki kell vinni a határra és agyonütni: ne zavarja az ensemble-t a többi közepszerű szereplő között.

A Szerk.)

A NÉPSZÍNMŰ KÉRDÉSE

M. PH. július 27., 205. sz., 3—4. l. Névjelzés: *Scarron*.
Kötetben itt először.

Még egyszer a népszínműről

A népszínmű sorsa fölötti aggodalmakat (amelyek alapján véve a Népszínház igazgatási kérdései és műsorpolitikája miatt keletkeztek) nemcsak Mikszáth fejtette ki a PH hasábjain, hanem pár nappal előbb Visi Imre is, Jókai lapjának, A Honnak szerkesztője.

Visi Imre cikke A Hon július 24-i számában (a reggeli kiadásban) jelent meg. Nézetei és bíráló megjegyzései a következők:

Becsüli Rákosi Jenőt, és a leendő igazgatóról, Evva Lajosról is szívesen feltételez minden jót. De határozottan megállapítja, hogy: »A népszínmű a Népszínházban tönkrement. Az egyedüli speciális magyar drámai műfaj, amelynek emelni akarták azt a szöszéket, fokról fokra süllyedt abban s végre tökéletesen lejárt magát. Az utolsó évad még kísérletek dolgában is gyarló volt; s Tóth Ede, Szigligeti, Csepreghy művei üres ház előtt kerültek színre.« Pedig ekkor még ott volt Soldosné (Blaha Lujza), Tamássy és Eöry. Az új rezsim alatt (Evva Lajos igazgatása idején) már nem lesznek ott! Hibáztatja a Népszínház operett-előadásait. Ezekben is föllépett Soldosné, s a közönség rákapott erre a műfajra. »A népszínművet tehát nem az rontá meg, hogy elhanyagolták; megrontotta az, hogy degradálták.« Aggodalmainak fő okai: 1. Soldosnét, Tamássyt és Eöryt a Népszínház eleresztette; 2. a jövő évadra meg van rendelve minden látványosság Bécsből és minden operett Párizsból; 3. a Népszínház operett-együttetését és balett-karát fejleszti, pedig ezekre a népszínműnek semmi szüksége nincs... A Népszínház tehát megélhetni remél minden nélkül, ami a népszínművel függ össze. Am legyen! De akkor a Nemzeti

Színház vegye vissza a népszínműveket saját feladatkörébe. Magának is használhat vele s irodalmi missziót teljesít általa. — Visi Imre végül felkéri lap társait: szóljanak hozzá szintén e kérdéshez. Mert — úgy mond — »Ha a népszínmű megmentésének ügyét csak egy lépéssel előbbre vesszük, bizony-bizony hasznos munkát végeztünk.«

Visi Imre cikkére az egyik legilletékesebb személyiség, Rákosi Jenő nyilatkozott *A Hon* július 26-i számában (szintén a reggeli kiadásban). Rákosi nyilatkozatának főbb pontjai ezek:

Cáfolja Visinek azt az állítását, hogy a népszínmű a Népszínházban tönkrement. Egyáltalán nem ment tönkre, mondja, »sőt hatásában rendkívül emelkedett a Népszínházban minden irányban«. Állítását azzal bizonyítja, hogy míg a Nemzeti Színház éveken át játszott egy héten hat napon át drámát és operát s csak a hetedikén, vasárnapon »mutogatta Blahánét és Tamássyt egy-egy népszínműben« (»akármilyenben, az mindegy!«) — addig a Népszínház egy héten három-négy, néha öt-hat napon át játszik csupa népszínművet. »Ez ott nem vasárnapi multság, hanem mindennapi foglalkozás.« Majd így folytatja: »A Népszínház egy évben egyetlen népszínművet előadott annyiszor, ahányszor ugyanegy évben a Nemzeti Színház összes népszínmű-repertoárját játszta, és azonkívül még legalább kétszer annyiszor a népszínmű-repertoárt.« Figyelembe veendő továbbá a két színház férőhelyeinek száma is: a Népszínházban kétezer ember fér el, a Nemzetiben csak ezerégszáz vagy ezerhatszáz. Megismétli tehát azt az állítást, hogy a népszínmű sohasem tett annyi s oly becses szolgálatot nemzeti és irodalmi életünknek, mint mióta a Népszínháznál van. Zárószavai szerint: a Nemzeti Színházra nézve szerencse, hogy a népszínműtől megszabadult, ha csak teljesen külön népszínmű-személyzetet is tartani nem akar. Aztán csípősen hozzáteszi: »A szubvencióból egyébiránt az is telik!«

Rákosi feleletére Visi Imre *A Hon* júl. 27-i számában (szintén a reggeli kiadásban) válaszolt. Nem fogadja el Rákosi érveit.

Visi Imre és Rákosi Jenő cikkeit olvasva Mikszáth indíttatva érezte magát, hogy másodszor is felszólaljon *A népszínmű kérdésében*. Annál is inkább, mert »főcélzatában« ő is helyeselte lap társai nézeteit. Rákosi Jenő nyilatkozatára tehát neki is megvannak a maga megjegyzései. Legfőbb és már-már szenvedélyes, polemikus hangú ellennyilatkozata: a népszínműnek mint műfajnak védelme. Rákosi szinte kizárólag a népszínmű-játszás kiválóságaival (Blaha Lujza és Tamássy József játékaival) magyarítja a népszínművek sikereinek sorozatát, vagyis olyan »alantos« drámai műfajnak tartja, amelyet csupán színjátszó-kiválóságok tartottak felszínen. Ezzel szemben Mikszáth ezúttal is kifejezi azt a felfogását (ismételjük: elfogultságát), amely szerint a népszínműben valami sajátosan magyar, »nálunk született és bizonyos tökélyre fejlődött« drámai genre-t lát és eredményeit ennek megfelelően értékeli.

A LOURDES-I ZARÁNDOKOK

M. PH, július 29., 207. sz., 3. l. Névjelzés: Scarron.
Kötetben itt először.

A vallási fanatizmus ellen

A vallási fanatizmus leglátványosabb megnyilatkozásai voltak a búcsújáró helyekre vezetett zarándok-menetek. A hazaiak között főleg a máriabesnyői és csíksomlyói búcsújárások, a közel-külföldiek között a máriazelli búcsú a legismertebbek, melyekről egynémely irodalmi emlék (regény, verses legenda) is megemlékezik.

De talán Európa-szerte legnevezetesebb búcsújáróhely volt Lourdes, amelyet Zola »Három város« c. regényciklusának egyik kötete is belevitt a köztudatba. (»Lourdes—Párizs—Róma.« De ezek MK szóban levő cikke után csak másfél évtizeddel később jelentek meg!)

1881 nyarán egy nagyobb magyar csoport is nekivágott a lourdes-i zarándok-útnak. Ezt a hírt Mikszáth nem hagyhatta szó nélkül, már csak azért sem, mert a menetet »páter Lonkay« szervezte, akinek a tömegek fanatizmusát élelmesen hasznosító tevékenységéről MK nemegyszer megemlékezett. (Ld. Krk 53. köt. és ottani jegyzeteinket: 289—292. l., valamint a Lonkayról írt »árnyképet«: Krk 54. köt.)

De még jobban felfigyelt a híradásoknak arra a részére, amely szerint »vagy harminc-negyven magyar főúr« is beállott zarándoknak, »sőt a külföldön is útközben csatlakozni fognak a szent menethez a magyar mágnások, kik történetesen künn vannak...«

Mikszáth önkéntelenül is párhuzamot von a magyar főuraknak efféle vallási demonstrációja és a nemzeti mozgalmaktól való feltűnő tartózkodása között. »Nemzeti ügy még soha nem látott egyszerre együtt ennyit!« kiált fel keserűen. És megvető hangszúllyal hozzáteszi: »Mintha a középkorban volnánk...«

Fentebb említettük, hogy Mikszáth erről a zarándok-útról a lapok híradásai nyomán értesült. Pl. A Hon (esti kiadásában) nap nap után adott tájékoztató közléseket:

júl. 27: »A lourdes-i magyar zarándoklás« c. cikk szerint: »Holnap indul a zarándok-csapat Budapestről. Résztevők ma is számosan jelentkeztek. Bécsben a külföldön tartózkodó főurak is csatlakoznak a menethez.«

júl. 28: »A zarándokok Mária színét hordják: kék jelvényt viselnek.«

júl. 30: »A zarándoklat mintegy kétszáz főből áll eddig, de többen fognak még csatlakozni hozzá...« stb.

*

A Krk elsőnek ad alkalmat arra, hogy Mikszáth antiklerikális nyilatkozatait kezdettől végig tudjuk kísérni.

Ez a cikk is egyik láncszeme következetes álláspontjának és felvilágosító munkájának. A láncolatnak ha nem is záróköve, de legjelentősebb darabja a *Különös házasság*. (1900, Krk 13—14. köt.)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 111 2—15 »a lourdes-i szent víz« — A lourdes-i legenda szerint: 1858. febr. 11-én itt megjelent Szűz Mária egy tizenégy éves leánynak, majd febr. 15-én a sziklabarlangban csodatevő forrás fakadt, melynek vizét palackokban világszerte szétküldik.
7 *fogyatékos* — itteni jelentése: fogyasztás.
9 *megakcizol* (MK-nál: accisol) — megvámol, fogyasztási adóval terheli.
- 13 »Lubi Margit« és »Mohai Ágnes« — kitűnő ásványvizeink (savanyúvizek) neve.
- 112 3—12 »Mintha a középkorban volnánk. Fényes főúri családok . . .« stb. — Szatiráját MK azzal is fokozza, hogy a díszes mánások zarándok-seregét a középkori lovagvilág daliáihoz méri. Arany Jánosra, egyik költői mintaképére utalva felidézi »Toldi szerelmé«-nek a nápolyi »bosszúálló« hadjáratról szóló részletét.
13 *csótár* — díszes nyoregtakaró.
14 *parupli* (paraplé) — itt: napernyő. (Egyébként esernyőt is jelent.)

HOL VANNAK A MINISZTEREK ?

M. PH, július 29., 207. sz., 9. l. (a Melléklet első lapja). Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Hálás téma az uborkaszezonban

Rége óta a ráérő társaságoknak kedvenc és hálás beszédtárgya volt a rokonok és ismerősök nyaralási programjának számbavétele. Az uborkaszezonban (július végén) Mikszáth sem találhatott közérdekűbb tárcatémát, mint amilyen egy humoros tájékoztató a nyaralásra szerteszét-ozlott kormány tagjairól. Sorra veszi a bársonyszékek urait, s mindegyikük nyári pihenéséről, időtöltéséről olmesél egy-egy anekdotát vagy szellemes bonmot-t.

Kitűnő a kis cikk szerkezete. Mikszáth a miniszterelnöki palotából indul ki, annak is előtte legismertebb rejtekéből: a sajtóosztályból. Lauka Gusztó bátyánknak, az egyik fő-fő sajtóreferensnek nyaralása abban áll, hogy nem kell újságot olvasnia.

Lemegyünk a lépcsőn, s most már a portást mutatja be, aki aranyos libériáját levetve, »pőrésen«, ingujjban kommodizál a kapu alatt s csak úgy foghegyről utasítja el a miniszterelnök öccsellenciája felől érdeklődő feleket.

E preludium után (a Mikszáthra legtöbb írásában annyira jellemző »előbeszéd« után) tér rá az egyes miniszterekről szóló tudósításokra.

Közben persze nem állhatja meg, hogy kedvelt céltábláiba ne lövöldözzön egy-egy hegyes nyílvesszőt. Megkapja a magáét Tisza Kálmán, Kemény Gábor és Trefort Ágoston. Szende Béla honvédelmi miniszterről írónk többnyire kedélyesen, jovialisan szokott nyilatkozni. Ezúttal sem szúrja meg, ehelyett inkább elmond róla egy mulatságos, ravaszdi történetet.

Utalunk arra, hogy majdnem pontosan egy évvel előbb (1880. júl. 8) a Szegedi Napló egyik cikkében is beszámolt a miniszterek nyaralásáról: »A nagy melegben . . . eljárnak vidékre körutakat tenni. A hasznost összekötik a kellemessel . . .« stb. (Ld. Krk 59. köt.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 113 10 *manchette* — mandzsetta, kézelő.
 13 »— Minden pillanatban megjöhet« (mint ama bizonyos Don Kolokámos). — Ezt az anekdotát MK Lauka Gusztáv elbeszélése nyomán meséli el. »Don Kolokámos« nem más, mint Szendrey Ignác (Júlia apja), a Károlyi grófok erdői tisztartója. A fiatal Lauka alatta írnokoskodott. A »Don Kolokámos«: beszédes gúnynév, amely egyúttal Lauka spanyol érdeklődését is mutatja. A kolokán olyan vízinövény, amelynek érzékenyen szűrő, fűszeres levelei, úgynevezett »ollói« vannak. (Ld. még Bisztray Gyula: Jókendvű magyar irodalom. Bp. 1968., 217. l.)
 31 *praeludium* — előjáték; itt: előbeszéd.
 34 »a földi gondviselés« és 114 : 1 »a három mandátumú miniszter« — Tisza Kálmán.
 114 6 *vándli* — a kugligolyó falhoz ütődése.
 12 »Vitéz Toldi Miklós« — A PH-ban: Toldy. Ezzel kapcsolatosan emlékeztetjük az olvasót arra, hogy MK nem egy ízben írta *y*-nal Toldi Miklós nevét. Ld. pl. *A Toldi-legenda Alsó-Toldon* c. elbeszélésében is: Krk 33. köt. 183—186. l.
 14 »Mít csinálna őalatta az előpataki híd?« — Megértéséhez ld. *Az előpataki híd* c. karcolatot és annak jegyzeteit (a jelen kötetben).
 33 *Hírmondó* — Pesten, 1868-tól 1893-ig megjelent »politikai, gazdasági, ismeretterjesztő és mulattató képes néplap« (hetilap). Komócsy József szerkesztette.

A NAGYBECSKEREKI »ESET«

- M. I. PH, július 31., 209. sz., 3—4. l. Névjelzés nélkül.
 II.a) Jk 44. köt. = Hi 12. köt. Anekdoták I. 1917. 52. l. Deák-
adoma címmel. A cikknek csak egyharmad része: »Az öreg
 Deák Ferenc beszélt igen sokszor . . .« kezdetű szakasz
 (116 8—18).
 b) Ua., sorozatcímnap nélkül. [Címlapkiadás.]
 c) MKmR—Fr 33. köt. [1930.] [Címlapkiadás.]

Tárgya és Mikszáth szerzősége

A névtelen cikk szerzőségét — a Hi közlésén felül — tárgyi és stiláris elemek is bizonyítják.

A cikkben említett »esetek« közül némelyikkel MK már korábban is foglalkozott. (Ilyen pl. a »kolozsvári eset«: Bartha Miklós összekaszabolása, valamint *Az egrői botrány* stb. Krk 59. köt.)

Az »esetek«: a »császári és királyi« (k.u.k.) hadsereg tisztjeinek provokációi, kihívó, durva támadásai a magyar nemzeti érzéssel szemben — tulajdon hazánk területén!

Mikszáth már hosszú évek óta, mondhatni hírlapírói működésének kezdetétől következetesen és erélyesen mindig fölemelte szavát, valahányszor e botrányos jelenetek (gyalázkodások, kardlapozások stb.) megismétlődtek, mert világosan látta s meg is írta, hogy mindezen »esetek« nem elszigetelt jelenségek, hanem a »k.u.k.« hadseregben uralkodó magyarellenességnek különböző lecsapódásai.

Láthattuk (például a Krk 53. kötetének *Apróságai* közt): milyen bátran és élesen felszólalt Albrecht főherceg sárga-fekete szellemű megnyilatkozásai ellen, mert jól tudta, hogy abban az időben valamennyi efféle skandalum az irányító katonai személyiség magyarelles hadseregpolitikáját tükrözte.

Ennek a magyarelles bécsi politikának hű kifejezője a k.u.k. hadsereg tisztikarának kebelében kialakított úgynevezett »testületi szellem«.

A szóban levő cikk keserű hangját és egy Deák-adomával aláhúzott gúnyját az a körülmény váltotta ki, hogy a »k.u.k.« (más néven: »közös«) hadseregnek a magyarság nemzeti érzését mélyen sértő legújabb botrányában, a nagybecskereki esetben »egy magyar nemesivadék« — a Máriássy-család egyik tagja — is szerepelt. A k.u.k. hadsereg »testületi szelleme« tehát már a magyar történelmi osztály némely parcelláit is megfertőzte.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 116 9 »az én Nedeczky húgom« — Nedeczky Ferike, Deák Ferenc unokahúga. Májig fennmaradt hagyomány szerint tulajdonképpen leánya, akit a Nedeczky család egyik tagja adoptált.
- 27 »gútesimnt szívek« — szó szerint: jóézelmlű szívek. A XIX. században gyakran használt kifejezés: a Habsburgok iránti feltétlen (szolgai) megbízhatóságot jelentette.

MIKSZÁTH AZ ORSZÁG—VILÁGNÁL

1881 első hónapjaiban Mikszáthnak két rendszeres munkaterülete volt: a Szegei Napló és az Ország—Világ. (Pesti Hírlap-beli működése csak május utolsó napjaiban kezdődik.)

Az Ország—Világ kéthetenként megjelenő, ívrét alakú folyóirat volt, füzetenként huszonnégyszáz lap terjedelemben. »Képeslap a magyar művelt közönség számára.«

Kiadói kínos gonddal ügyeltek arra, hogy a címlapon, borítólapon semmiféle dátum ne szerepeljen. Valószínűleg azért, hogy az egyes füzeteket mint »friss szám«-okat lehessen terjeszteni. (Mint ahogy a ponyvakiadványok általánosan efféle időmegjelöléseket használtak: »Készült ebben az esztendőben.«) Csak az egyes füzetek folyószámát tüntették fel, és pedig mindig szeptembertől számítva az évfolyamonkénti sorszámozást. A folyóirat ugyanis 1879. szeptemberében indult meg. (Szept.-től dec. végéig: 1—8. sz., a januári első szám: 9. sz. stb.) Az olvasónak az időbeli eligazodáshoz egyetlen fogódzója a füzetekben állandósított »Gyászrovat«, ahol mégiscsak előfordulnak hónap- és nap-megjelölések. Ilyen körülmények között csupán addig a pontosáig mehetünk el, hogy megmondhatjuk: ez és ez a füzet ennek és ennek a hónapnak első vagy második felében jelent meg.

E kronológiai bevezetés után rátérhetünk a további tudnivalókra.

Az Ország—Világot 1879 szeptemberében indította meg Rautmann Frigyes kiadó-tulajdonos, akinek fametsző-műintézete volt, és minden bizonnyal képanyagának értékesítése céljából létesítette folyóiratát. A lap szerkesztője 1880. ápr. végéig Somogyi Ede. (Élt 1852—1921. Hírlapíró, szótáríró és műfordító volt; 1889 óta a Budapesti Hírlap munkatársa.) Egy följegyzés szerint a lap az első évfolyam végén már mintegy 12,000 előfizetővel dicsekedhetett. (Ld. az 1881. évf. 5. füzetének borítólapján egy szerkesztői üzenetben.)

1880. május 1-én két neves író és tudós vette át a folyóirat vezetését. Beöthy Zsolt mint főszerkesztő, ifj. Szinnyei József pedig mint felelős szerkesztő szignálta a lapot. Az év vége felé Beöthy Zsolt távozott, és 1880. decemberétől (a 2. évf. 7. füzetétől) Szinnyei József egyedül szerkeszti az Ország—Világot. Egyidejűleg a lap Rautmann Frigyes-től a Wilckens F. C. és Fia cég birtokába került. — Szinnyei

József 1882. május végéig (a 3. évf. 19. füzetéig) szerkesztette a folyóiratot. Utóda (a 20. füzettől) ifj. Ábrányi Kornél.

Nem tudjuk: Mikszáth milyen réven, kinek a közvetítésével került ismeretségbe Szinnyi Józseffel? Levelezésében három, Szinyeinek szóló levele maradt fenn. (Ld. Krk 24. köt.) Sajnos, ezek is mind keltezetlenek, és így egészen pontos eligazodást nem nyújtanak. Legfontosabb köztük az, amelyben az Ország—Világhoz való szerződtetésének kérdését sürgeti:

»Tisztelt Szerkesztő úr!

Szíves ígérete szerint mára várom kérdéses ügyben végleges elhatározását. Szíveskedjék azt velem tartózkodás nélkül tudatni. Nagyon ismeretes előttem, hogy egy ilyen dologban különféle szempontok vezethetik az embert, s éppen nem apprehendálhatom, ha érdekét nem találja azonosnak az én szerződtetésemmel. Szíveskedjék nekem azt, ha csak rövid egy-két szóban megüzeni, éppen azért nem mentem személyesen, mert gondolom, hogy ez így kellemsőbb. Ha azonban az ellenkező lenne, örömet fordítom csekély tehetségemet lapja felvirágoztatására.

Minden esetben nagyrabecsüléssel és tisztelettel

Mikszáth Kálmán.«

(Krk 24. köt. 162. l., 86. sz. levél.)

Mikszáth ezt a levelet minden bizonnyal 1881. január első napjaiban írhatta, amikor már Pesten volt. Erre utal a levél nem-egy kifejezése: »mára várom . . . végleges elhatározását«; a választ egy-két szóban kéri »megüzeni«, nem ment »személyesen« stb.

Mikszáthnak az Ország—Világnál töltött rövid, talán csak néhány hónapnyi munkálkodását az irodalomtörténet csupán egy szűkszavú mondatban jegyezte föl. Az Ország—Világ szerkesztőjének édesapja, id. Szinnyi József említi »Magyar írók élete és munkái« c. bio-bibliográfiájában, hogy midőn Mikszáth 1881-ben újra feljött Pestre: »őt az Ország—Világ segédszerkesztőjének hívták meg«. (Mettől meddig működhetett e folyóiratnál? — erre nézve közelebbi adatunk, még csak támaszpontunk sincs. Kétségtelen, hogy csak az év első hónapjaiban, legfeljebb április—májusig.)

E lapnál végzett munkásságát eddig nem is tartotta számon senki. A Krk 31. kötetében (289—293. l.) foglalkoztunk először részletesebben ezzel az ismeretlen területtel, midőn az Ország—Világban névjelzéssel ellátott egyetlen írásművét (*A boldogok* címűt) közzétettük. Ebből a kettős életkép-szerű elbeszélésből kiindulva állapítottuk meg Mikszáth munkakörét is ennél a képes folyóiratnál. Minthogy neve többé egyszer sem fordul elő a folyóiratban (*A boldogok* névjelzése is csak a tartalomjegyzékben szerepel!) — a névtelen közlemények áttanulmányozásával következtettük ki, hogy »segédszerkesztői« legfőbb teendője az illusztrációk jó részének magyarázatából állott. Fenti jegyzeteinkben jeleztük is ezt a körülményt. Említettük továbbá, hogy más tere nem is igen volt, mert Beöthy

Zsolt és Szinnyei József már jelentős szépíró-gárdát tömörítettek lapjuk köré.

Általános tájékoztatásul felsorolunk egypár nevet az Ország—Világ 1880—81-i évfolyamának (2. évf.) munkatársai közül:

Költők: Abrányi Emil és Kornél, Endrődi Sándor, Inczédi László, Kiss József, Komócsy József, Lévay József, Reviczky Gyula, Rudnyánszky Gyula, Szász Károly, Vargha Gyula, Váradi Antal. Elbeszélők: Balázs Sándor, Gozdu Élek, Iványi Ödön, Lauka Gusztáv, Majthényi Flóra, Petelei István, Tolnai Lajos, Vadnai Károly, Vértesi Arnold. Cikkírók: Acsády Ignác, Csánki Dezső, Prém József, Szilágyi Sándor, Xantus János, Zichy Antal stb.

A levelezés hiányosságai és a folyóirat füzeteinek keltezetlensége miatt nem könnyű tájékozódni Mikszáth közreműködésének időtartamáról, sem pedig képmagyarázó cikkeinek mennyiségéről.

Kétségtelen, hogy ez a nem nagyon igényes munka bizonyos öniróniával töltötte el; de ugyanakkor láthatjuk azt is, hogy képmagyarázatait általában könnyedén, kedélyesen, szívesen írta.

Talán már tőle való az 1880. évi utolsó számban (a dec. második felében megjelent 8. füzetben) az a képmagyarázó cikk is (címe: *Parasztidill*), amely az efféle kísérő szövegek szerzőit »mártás-írók«-nak titulálja. Vagyis: ahogy mártásfélékkel szokták körülönteni a húsokat, úgy önti körül magyarázó szöveggel az illetékes munkatárs is a szerkesztő vagy kiadó által eléje tált illusztrációkat.

Egy másik megjegyzést — már kétségtelenül Mikszáth tollából — a Pesti Hirlap egyik (1881. nov. 20-án megjelent) cikkében találunk. A cikk címe: *Az vrodalom halottjáról (Varga Jánosról)*. (Ld. majd a Krk 62. kötetében is.) Varga János (1846—1881) aradi ügyvéd és lapszerkesztő volt; hosszú időn át szorgalmas munkatársa több fővárosi lapnak; »Babonák könyve« c. műve természettudományi pályadíjat nyert. Nos, e nekrológiában megemlíti Mikszáth Varga Jánosnak a Vasárnapi Ujságba írt képmagyarázó cikkeit is egyes népies szokásokról: »Oly tősgyökeres nyelven voltak ezek írva — mondja Mikszáth —, s oly jóízű humorral, aminőket sem azelőtt, sem azóta nem olvastunk még.«

Figyelemreméltó nyilatkozat ez, mert sem ez előtt, sem ez után nem találkoztunk soha egyetlen írónk képmagyarázó cikkeinek említésével. Csak Mikszáth tudta igazán méltányolni ezt az apró, igénytelen és hálátlan munkát, — miután ő az egyetlen jelentős írónk, akinek többször is volt alkalmá (és kiszabott feladata!) képmagyarázatokat frogatni. Nemcsak a korábbi években, hanem később is, pl. a Pesti Hirlap évfolyamaiban. (Ld. Krk 33. köt. *A gyerekek világa* stb.)

Az Ország—Világ 1880. év-végi és 1881. év-eleji füzeteinek képmagyarázatai közt rendkívül élénk, színes apró történeteket találunk. Az illusztrációk kísérőszövegeinek szerzője ezekben a »kép a képhez« cikkeiben sok ötletességgel eleveníti meg a rajzok vonásait: névvel ruházza fel a képek alakjait; költőinktől kölöszöntött idézetekkel tűzdeli meg előadását stb. Olyan jegyek ezek, amelyek majd minden tekintetben Mikszáthra vallanak. De a képek és képmagyarázatok

nagy száma miatt igen bajos teljes bizonyossággal eligazodni, annál is inkább, mert ezek az apró cikkek szinte kivétel nélkül névtelenek.

Föltételezhetjük, hogy amikor az Ország—Világ szerkesztése — Beöthy Zsolt kiválásakor (1880. dec. 1.) — egyedül Szinnyei József maradt: Szinnyei — ismerőseinek, barátainak ajánlatára — az időnként Pestre látogató Mikszáthhoz fordult a képmagyarázó feladatok ügyében. Lehet, hogy Mikszáth próbaképpen, mutatóba már Pestre költözése előtt is rögtönzött egypár képmagyarázatot, ami megnyerte a szerkesztő (és a közönség) tetszését, s ekkor vetődött fel a »segéd-szerkesztői« megbízás gondolata.

De az adatok bizonytalansága miatt csupán az id. Szinnyei Józseftől följegyzett adathoz tarthatjuk magunkat a tévedés veszélye nélkül. Éppen ezért a főszerzőben csak az 1881. évi első füzetekben megjelent képmagyarázó cikkekből közlünk egypárat, amelyeknél Mikszáth szerzőségét könnyebben bizonyíthatjuk. Szinte kivétel nélkül tájképeket, életképeket, családi és gyermek-jeleneteket magyarázgatott.

A folyóirat lapjain nagy számban található egzotikus tájképek és vadállatok, külföldi városképek, festmények, szobrok stb. magyarázó, kísérő szövegeit a folyóirat más munkatársai írták. (Pl. P. jeggyel valószínűleg Prém József; előfordul továbbá S—s. jegyű cikkirő is stb.) Akadnak olyan illusztrációk is, amelyeknek magyarázataul egy-egy költeményt íratott vagy kölcsönzött a szerkesztő. Pl. az 1880—81. évfolyamban: 4. füzet (1880. okt. végén): Komócsy József verse: »Mikor az árva is boldog«; 11. füzet (1881. febr. elején) B. jegyű költő verse: »A halászkunyhó«; 12. füzet (febr. végén) Inczédi László verse stb.

Részint azért, mert a szakmában készülő képmagyarázatok (»kép-mutogatások«) a szerkesztőségek robotmunkái, muszáj-feladatai közé tartoztak, részint e nagyszámú apró cikk névtelensége miatt (amiért is minden darabot csak hosszas mérlegelés után lehet Mikszáth írásbeliségei közé iktatni): az Ország—Világ 1881. évfolyamának első hónapjaiból összeválogatott anyagot Függelékbe soroltuk.

Egypár darabot pedig, melyeknél Mikszáth szerzősége nagyobb mértékben kétséges: e Függelék jegyzeteinek végéhez csatoltunk. Vállalva a »sok jegyzet« ódiáját, ilyen módon is szemléltetni kívánjuk a kizárólag stíluselemzés alapján történő kiválogatás nem-könnyű műveletét.

A füzetek keltezetlensége miatt sem a főszerzőben, sem itt, a jegyzetekben nem tüntetjük fel a kikövetkeztetett dátumot. Elég megemlítenünk, hogy az *Ország—Világ 1880. szeptemberétől 1881. augusztus végéig 2. évfolyamában volt* (bár az évfolyamok folyószámát sehol sem jelezte!).

A kéthetenkénti megjelenéssel 1880. szept.—dec.-ben 2. évfolyamának 1—8. füzete került forgalomba; így tehát az *1881. évi*

első füzet, amely január első felében látott napvilágot: a 9. sorszámot viseli. A 10. füzet jan. második felében, a 11. füzet febr. első felében, a 12. füzet febr. második felében jelent meg stb.

Még egyszer közöljük, hogy az *Ország—Világ* ekkori szerkesztője: dr. Szinnyei József.

MEGZAVART IDILL

9. füzet, 213. l.

Kép a 196. lapon. Sem a grafikus, sem a fametsző műintézet neve nem szerepel a képen, de a szövegből megtudjuk a művész nevét: Hofner (vagy Hoffner) »seniális állatfestő«.

A kép kedves komikuma elég hosszacska mesemondásra inspirálja az író.

Két gyáva fél áll egymással szemközt: egy lúd és egy bárány. Nagy bajt egyik sem okozhat, mégis az ijesztően sziszegő lúdnak kell győznie, mert az pelyhes kicsinyeit védi.

A két kis ostoba állat a mesemondót történelmi analógiákhoz vezeti. A lúd ősei egykor a »Kapitólium híres megmentői« voltak. (Ezekre a híres ősökre MK *A brézói ludak* c. elbeszélésének bevezető szakaszában is utal! Krk 33. köt.) Hasonlóképpen nem felejtí ki meséjéből a bárány szerencsétlen őst sem, akiről Aesopus szól »A farkas és a bárány« című, örökérvényű tanítómeséjében . . .

Mikszáth, az egykori falusi gyerek jó megfigyelésének emléke az a jelenet, amint a libuskáit féltő lúd »feszésre nyújtja nyakát s széles, fűrész-szegélyű csőrét az ellenre szögezve mérgesen sziszeg rá...«

Viszont a képmagyarázatok írogató Mikszáth sajátossága, hogy nála nemcsak az emberek, hanem olykor az állatok is »csöndes elmélkedésbe« merülnek. (Találkoztunk már nála elmélkedő kutyákkal, sőt elmélkedő sertésekkel is.) Ezúttal a juh-fióka, azaz hogy a fiatal kos is elmélkedik.

VÁLSÁGOS PILLANAT

9. füzet, 213. l.

Kép a 197. lapon: Canzi Rezső eredeti rajza. (Fametszet: W. F. C. és Fia f. int.) A patakból inni készülő őz riadtan mered a vadászra.

Mikszáth képmagyarázatainak egyik jellemző tulajdonsága, kivált ha egymással szembekerülő állatok élet-halál küzdelméről van szó, hogy vázolja a helyzetet, csupán a drámai fordulat pillanatáig vezeti el az olvasót és ott hirtelen elhallgat, illetőleg megjegyzi, hogy a dráma lefolyását az ő tolla képtelen megírni, mert ő maga is irtózik a fájdalmas jelenettől . . . Ilyenféle történeteket, a válságos pillanatban abbahagyott meséket már nemegyszer hallhatunk tőle. Pl. *Az óriás-pók harca a kolibrival*: Krk 64. köt. 250. l.

Hasonlóképpen szokott elhallgatni egy-egy vadászjelenetnél is, mint ahogy a szóban levő kép magyarázataiban látjuk. A »válságos

pillanatnál« elhallgat, de aztán mégis folytatja, befejezi a szomorú történetet: a lelőtt őzike kiomló vére pirosra festi a patak kristályát . .

A képmagyarázatban megtaláljuk MK-nak e »műfajánál« követett gyakori eljárását is: a rámutatást a képre, olykor a rajzoló művész megnevezésével.

MEGLEPETÉS AZ ERDŐBEN

9. füzet, 214. l.

Kép a 212. lapon, a rajzoló neve nélkül. (Fametsző cég: W. F. C. és Fia F. int.) Behavazott erdő; az erdő menti úton egylovas parasztszán; favágó gazdája ijedten hajtja lovát, mert két medve áll az erdő szélén.

Megint olyan kép, amelyhez Mikszáthnak nem esett nehezére eléggé részletező mesét költeni. Elmondja a medvék tulajdonságát: késő ősszel — elhízva, ellustulva — sokszor napokig keresik téli vacukukat; ilyenkor viszonylag kevésbé veszélyesek. Ezért a szegény favágónak megvan a lehetősége, hogy vágató lovával megmentse a maga és az őt átélve tartó kisfia életét.

A képmagyarázó Mikszáth — szokása szerint — szemügyre vette a kép minden apró-cseprő részletét. Miután vázolta a medvék természetrajzát, hangot vált s a mesemondó tónusában adja elő: hogyan került a szegényember és kisfia ilyen veszélyes helyzetbe. Most már a gyermekmesék játékos rigmusával is enyhíti a két »szőrös talpú, lompos farkú« medve félelmetességét, s hogy története még jobban beleringatóddzik a költészet világába: Arany János nyelvkincséből (a »Családi kör«-ből) is kölcsönöz egy kifejezést, azt, hogy: »nagyon jámbor fajta . . .«

Mikszáth ifjúsági elbeszéléseivel kapcsolatosan többször megtettük azt az észrevételünket, hogy történeteinek, meséinek nyelvét, előadását olykor erősen megzavarja idegen szavak közbeiktatásával. Efféle zavaró mozzanat ebben a képmagyarázó mesében is előfordul. Egy helyütt a medvét »mizantróp táneművész«-nek nevezi (121 5), a zárómondatban pedig (121 31) azt írja, hogy »Mackóék csendes stoicizmussal bámulnak a fürge csoport után . . .« De e fölösleges idegenszerűségeket szerencsésen kiegyensúlyozza ízes népi kifejezéseivel, mint amilyenek: »háztűznézni jár a mackó« (amikor téli szállást keres), és egy, az irodalmi nyelvben ritkán használt, pompás, tömör kifejezés: a »széltörés« (szeles, viharjárta erdőrézlet).

A 121. l. 15. sorában: »szálláskereső Atta-Troll-ivadékok«; utalás Heine »Atta Troll« c. hosszabb elbeszélő költeményére. — Heine MK kedvenc költői közé tartozott, nemegyszer idézi dalainak egy-egy részletét.

LESBEN

10. füzet, 237. l.

Kép a 220. lapon: Canzi Rezső eredeti rajza. (Fametsző cég: W. F. C. és Fia F. int.) Havas erdőben fa alatt egy vadász.

Mikszáth egyik legkedvesebb, humoros hangú képmagyarázó cikke. Jellemző segédeszközével, költői idézettel kezdi (Vörösmarty »Szép Ilonká«-jából), de aztán tréfásan, évődve polemizálni kezd az idézett verssel, — mintha csak a romantikával szögezné szembe a realizmust. Könnyű volt — úgymond — nyáron vadászgatni egy ifjú királynak, de bezzeg csikorgó téli napon fagyoskodhat a mi szegény vadászunk, míg puskacsőre kaphat egy vadat... Kivált hogy túlságosan »bemelegítette magát« egy kis papramorgóval: még azt a vadat is elszalasztja, ami nagy sokára eléje kerül...

A semmitmondó, jelentéktelen képből így bontakozik ki egy kedvesen mulattató történet. Mikszáth — mint már többször mondtuk — azzal kezdi az ismerkedést a képpel, hogy első látásra nevet ad a figuráknak. Így lesz ebből a vadászból is mindnyájunk kedélyes ismerőse: »Ambrus bácsi«.

A *sívó szél* (122 : 11) és a *botos* — az esetlen, nagy posztócsizma — (121 : 17) MK írásaiban másutt is előforduló kifejezések.

EGY KIS BALESET

10. füzet, 237—238. l.

Kép a 221. lapon: Canzi Rezső eredeti rajza. (A metszetkészítők cégjelzése nélkül.) Három kisfiú szánkózik, a hátsó kettő felborult.

Az igénytelen kép a gyermekkor emlékeihez vezet vissza az író: szánkázás »az ereszkedőn...« Micsoda pompás mulatság! A cikkecske minden sorából kiérzik, hogy aki írta: régesrég, de feledhetetlen személyes élményeiről számol be. — A történet szenvedő hőstét elnevezi Pistinek; tájnyelvi szavakkal (gulyázni — hógolyózni) és szállóigékkel élénkíti előadását (»Ami késik, nem múlik«), — egyszerűen: e »műfaj« terén jól bevált eszközeivel látja el feladatát.

A SZERETET ADOMÁNYAI

10. füzet, 238. l.

Kép a 225. lapon, a grafikus neve nélkül. (Fametsző cég: W. F. C. és Fia Fam. int.) A rendház kulcsára elégedett mosollyal szemléli az ajándékba kapott dolgokat (szőgre akasztott bárány, kacsák, kosárban tyúk stb.).

A kép a holland festők dús csendéleteinek emlékét idézi fel a néző előtt. Bőségesen együtt van minden, mi szem-szájnak ingere.

Mikszáth szerezte a terített asztal örömeit — élvezni is, megírni is. Csak úgy »kapásból« utalunk egypár ilyen tárgyú elbeszélésre és karcolatra: *Garibaldi butéiái* (Krk 28. köt.), *Sörivók*, *A borivók* (Krk 29. köt.), *A borászati gyűlés* (30. köt.), *A boldogok*, *Az első dinnyék* (Krk 31. köt.) stb.

A *boldogok* c. képmagyarázó meséjének borkedvelő »páterká«-ja mintha csak ikerpárja lenne a szóban levő »jámbor szerzetes«-nek; nemhiába hogy az is az Ország—Világ 1881-i évfolyamában látott napvilágot.

De emlékeztet ez a hedonista tárgyú cikk *Az első dínnyék* c. tárcacsevegésének finom ízeket idéző ételleírásaira is, melyeket annak idején bővebben eszeltünk.

A jóféle ennivalók egy rendház kincses-, azazhogy éléskamrájába kerültek. Mikszáth tehát stílszerűen megtűzdeli cikkét imarészletekkel és bibliai idézetekkel; ilyenekkel: »mindennapi kenyér«, »nemcsak kenyérből él az ember«, »hálát adni az Úrnak«, aki »az égnek madarairól és a vizeknek halairól sem feledkezik meg. .«

124 7 *refektórium* — kolostori ebédlő.

14 *spajzctli* — étlap.

BÁL UTÁN

11. *füzet*, 257. 1.

Hat apró képből álló sorozat ugyanazon a lapon. (Sem grafikus, sem fametsző neve.) A képek nincsenek sorszámozva; mi a könnyebb jegyzetelés kedvéért sorszámoztuk.

A bál utáni hajnali hangulatokon fut végig a kis képsorozat. Egyenként szemügyre véve:

1. Ruhatár előtti jelenet. A szobacicának, aki egész éjjel táncolt, nem lesz ideje pihenni. Szaladnia kell haza, a naccságája várja.

2. Julis sem szerencsésebb. Gavallérjának kiürült mind a két zsebe, nem telik fiákerre!

3. A fiatalúr (napidíjas ügyvéd vagy szolgabíró mellett) harlekin-maskarában bálozott. Részeg, mint a tők; hazaérve még az ágyáig sem tudott tántorogni, — elvágódott az ágy előtt.

4. Egy józan kisasszony viszont házassági ajánlatot kapott szerelmes levélben.

5. Egy tekintet a nem-mulatozó szegényemberekre! A fiákeres, aki egész éjjel fagyoskodott a bálterem előtt, alig várja, hogy lerakja utasait s ő maga is nyugovóra térjen.

6. Párbaj nélkül nem eshetett bál a század végén. A sértett felek pisztolypárbajt vívnak: megvédik becsületüket (és életüket), — csak cilinderük tetejét lyukasztják át — kölcsönösen.

Mintha ez az apró illusztráció is tovább élt volna még emlékezetében, amikor egy év múlva e sorokat írta: »A párbajoknak több mint fele csupa komédia, melyet csak azért játszanak el a „Karc-lovagok”, hogy megmutassák ismerőseiknek, miszerint ők is vannak még és szerepelnek. . .« (*A rablóromantika — fölmelegítve* c. cikkében: PH 1882. évf. 37. sz.; ld. majd a Krk 63. kötetében is.)

Mikszáth fantáziája (és képhez képet író gyakorlata) könnyedén megoldotta feladatát. A figuráknak kedvenc neveit ajándékozta névkészletéből (Miska, Julis, Boris); híven visszatükrözi a szobalányok divatos ejtését (»Reméllem. . .«); a lump egy szigorú »principálisnak« felelős; a párbaj pedig — felfogása szerint — csak paródiája a becsületvédelemnek.

SAROKBA SZORÍTVÁ

11. füzet, 261. l.

Kép a 248. lapon, a grafikus neve nélkül. (W. F. C. és Fia Fam. int.) Egy fiatal betörőt földre kényszerített s őriz egy nagy kutya.

Mikszáth moralizáló frázisok nélkül hirdeti a társadalmi rend és tisztesség parancsát. »Ne lopj !« — inti a betörőt (és annak mindenkori leszármazottait).

A TALÁLT »KINCS«

11. füzet, 261. l.

Kép a 256. lapon. (Sem a grafikus, sem a fametsző neve nincs feltüntetve.) Rongyos kis legényke a szeméttelenen; mellette a zsákja; mosolyogva nézegeti a szemét közt talált paprikajancsit.

A szegény koldusgyerekekről, a szeméttelenen »guberáló« nincstelenekről mesélve Mikszáth mindig szívbemarkolóan tud szólni, részvétet ébreszteni irántuk. Ha ily tárgyú cikkeit és elbeszéléseit olvassuk, akaratlanul is »A nyomorultak«-ra gondolunk. Victor Hugo művei közül ez a monumentális regény gyakorolt rá legnagyobb hatást.

Amint Mikszáth műveit rendre föltárjuk, már egész kis gyűjteményt állíthatunk össze koldusgyerekekről és kegyelemkenyíren élő árvákról szóló történeteiből.

Ebben a képmagyarázó cikkében feledhetetlen jelenet az, amikor a kis fiúcska a szemében talált paprikajancsit — a többi, vele egykorú gyermek számára szórakoztató játékot — egy kesernyés mozdulattal beledobja a zsákba: »Nem neki való az !« Egy darab kenyér többet ér: azt legalább meg lehet enni !

Érdekes tudni, hogy Mikszáthnak ez a rongyszedő gyerekek Gozdu Elek kiéhezett csavargóival egyidőben élt ! — Az elfogulatlan kortársak egyformán látnak

A BETYÁR

11. füzet, 262. l.

Kép a 260—261. lapon: Mesterházy Kálmán eredeti rajza. (W. F. C. és Fia Fam. int.) Egy nagy fa alatt gatyás, csizmás, hetyke betyár a távolba mereng, az alföldi tájra; előtte a fűben puskája.

Mikszáth legelső elbeszélése, amellyel egy fővárosi lapban (Jókai lapjában !) feltűnést keltett és pályadíjat nyert: tanító, felvilágosító tendenciájú írás, népnevelő történet a betyárromantika ellen. (Címe: *Ami a lelket megmérgezi*, 1871. Krk 1. köt.) Idővel ezt több más hasonló tárgyú elbeszélése is követte. Különösen a betyárvilágnak Ráday Gedeon által vezetett felszámolását szokta emlegetni Mikszáth — elrettentő példának. (Ld. pl. *Egy rendőr-zseni*, 1883. Krk 34. köt.) De ugyanide sorolhatjuk *Az apám ismerősei* c. regényét is (1878, Krk

2. köt.) s az abból kiszakított történetet: *Jasztrabék pusztulását* (Krk 32. köt.).

Megemlítjük végül *A rablóromantika — fölmelegítve* c. már előbb is érintett satirikus cikkét, melynek vezérgondolatával e képmagyarázatban is találkozunk: »Pedig a betyár-romanticizmus régen lejárt már magát szép Magyarországon . . .«

Tehát a Mesterházy Kálmán képéhez fűzött cikk minden vonatkozásában Mikszáth ismételten kifejtett felfogását és tanítását tükrözi.

A képmagyarázat kezdő és záró mondata egy közismert dalra, illetőleg annak első két sorára utal:

Betyár volt az édesapám, öregapám nemkülönben,
Becsületes józan ember hogy lett volna énbelőlem?

Lap Sor

127 4 *nem böcsüli meg — a »szögedi«* évek hatása.

128 : 5 »*mincs többé olyan betyár, aki az országúton egy csók árán tova bocsássa a drága hintóban ülő szép asszonyt.*« — Utalás Petőfi »Pusztai találkozás« c. költeményére. (Még a kétszer leírt *haramja* szóalakat is ebből a versből vette át!)

KÉNYES ÜGY

12. füzet, 286. l.

Kép a 276. lapon. Sem a grafikus, sem a fametsző cég neve nincs feltüntetve. Fürkésző tekintetű, mosolygó arcú öreg pap ül az íróasztalánál; előtte szendén lesütött szemű menyecske áll.

Megint egy Mikszáth szájaíze-szerinti téma: a családi tűzhely mellett nyugtalanná vált szépasszony, aki az öreg paptól kér s kap is — de nem egészen kedvére való tanácsot. Mert ő már-már »a felvégi úrfi vigasztalását« is elfogadná, ha a tisztelendő úr szigorúan el nem tiltja e gondolattól, s meg nem ígéri, hogy visszaszerzi neki a férjét.

Ezt a kis történetet olvasva önkéntelenül is egy hasonló jelenet villan elénk Mikszáth műveiből. *Kisértet Lublón* c. kisregényében (1892—93., Krk 5. köt.) a szép Kaszperekne más kényes ügyben áll ugyan a bírák előtt, de bizony azok is föltesznek neki egy-egy kíváncsiságot, »kujon« kérdést . . . Itt az egyébként tiszteletre méltó »tisztelendő úr« (»ifjúan mosolygó szemeivel«, »furfangos nézésével« és »ravaszul hunyorítva«) hasonlóképpen ejti zavarba az iruló-piruló menyecskét.

És még egy analógiát juttat eszünkbe ez a kép. *Bede Anna tartozásában* (Krk 32. köt.) »üde légáramlat surran be« a bírósági terembe, »s mintha egy sugár is lopózott volna az ablakhoz« — amint belépett a lány. Itt pedig: a papilak »ódon termébe ömlik be derülten a napfény« — »amint a szép, üde, fiatal vászonnép« megáll a tisztelendő úr íróasztala előtt . . .

A Mikszáth képmagyarázó »műfajából« megismert jellemző vonások közül itt is akad egy-néhány. Legfontosabb: a valamely vers-

ből kölcsönzött s a szövegben elrejtett idézet. Itt 129 14 »Szóltott haraggal, bosszúsan . . .« — Nem egyéb ez, mint Garay »Kont« c. balladájának egyik sora — egy kötőszó híján! (»Szóltott haraggal s bosszúsan . . .« a király.)

Jellemző stílárís vonás továbbá — az előadás egyéni hangszíne mellett — a népies nyelv. (Egypár ízes kifejezés: »a begyébe szedegetett«, »Urambocsá'!«, »majd hátul [= hátra] kötöm én az úrfinak a sarkát!«, ne »osztózzék« [= ne veszekedjen, ne vitatkozzék, ne feleseljen]. — Ügyszintén általános ismertető jegye Mikszáth képmagyarázatainak: a személyek azonnali elkeresztelése és nevükön szólítása. Így üdvözöljük itt személyes ismerősként »Maris asszonyt«.

Mikszáth egyébként többször is érezteti e »műfajában« személyes jelenlétét és hallatja mesélő hangját. Mindig a gyöngék pártjára állva, mondhatni: olvasóival együtt szurkol, drukkol, bízik a jó ügy sikerében. Íme, itt is jó reménnyel rekeszti be történetét: »Higgyük, hogy a tisztelendő úrnak sikerült a tékozló férjet megtérésre bírnia.«

128 1 *lantorna* — pergamen-szerű, áttetsző papirus. Régente ablaküveget is pótoltak vele.

MÉRTÉK-VEVÉS

12. füzet, 286. l.

Kép a 277. lapon; sem a grafikus, sem a fametsző neve nincs feltüntetve. Szemüveges, öreg cipész mértéket vesz egy szép fiatal nő meztelen lábáról; az öreg mögött a fiatal segéd lesi a jelenetet.

Múlt századbeli irodalmunknak minden iparosmester közül a csizmadia és a varga (szuszer) volt a legkedveltebb figurája. (Ld. pl. Jókai és Vas Gereben elbeszéléseit s anekdotáit!) Mikszáth is majdnem egy céhre-való csizmadiát s vargát örökített meg. Leghíresebb köztük Filesik uram (*A jó palócokban*, Krk 32. köt.), de regényhőssé vált Apró István uram is (*Mindenki lépik egyet*, 1902., Krk 15. köt.).

Az Ország—Világba írt képmagyarázatok sorában ez innmár a harmadik csizmadia—varga-történet. (1. *Tiltott gyümölcs*, 2. *Kedvező alkalom*.)

A rajz is, a magyarázat is a legsikerültebbek egyike. A magyarázatban jellemző Mikszáth-i ötlet: a szép asszonyok s lányok bájai — a női szabászok és női »lábbeli készítőik« szemszögéből. Ők hivatás-szerűen »mércekskelhetik« a formás idomok »hosszát, szélét, gömbölydedségét . . .« Erre a műélvezetre nyújt kitűnő példát e kép s Mikszáth hozzá-költött pikáns kíséző-szövege.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
129	1	<i>adeptus</i> — valamely tan, eszme híve, követője; itt: a két mesterség adeptusai: követői, tagjai.
130	9	<i>saisi fátzol</i> — Szaisz (Sais) jelentős város volt az ókori Egyiptomban, királyi palotával és híres templommal, mely-

Lap Sor

- ben Osiris sírját mutogatták s melybe a fáraók temetkeztek. A szájszi kép legendája, amely szerint: aki ennek a képek fátyolát föllebentí, mosolyogni elfelejt, — a későbbi korok görög mítoszából került a modern költészetbe.
- 130 13 és 21 *májszter* és 16: *májsztram* — mester, mesterem.
18 »a 2 π -jét« — a kerületét. (A kör — itt a lábfej — kerülete: $2 \times r \times \pi$, vagyis a radius [sugár] kétszerese szorozva a Ludolf-féle számmal, melynek értéke 3,14)

HAZATÉRÉS A BÁLBÓL

12. füzet, 286. l.

Kép a 284. lapon: Szemlér Mihály eredeti tollrajza. (A fametsző cég neve nincs feltüntetve.) Sáros, havas utcán bálból hazatérő menet: ifjú pár, a szülők és lámpa-vívó szolgálgyerek. Az öregasszony elcsúszott, elesett, férje segítségével tápázkodik fel.

Jókai és Vas Gereben patriarchális világára emlékeztető kép és szöveg. Aki elmeséli ezt a semmi bajjal nem járó balesetet, maga is jól ismerte a kisvárosok sáros, loccs-poccos utcáit s a téli közlekedés akadályait. Fel is használja az alkalmat arra, hogy kedvenc néprajzi följegzéseit kiegészítse két mulatságos, de célszerű közlekedési alkalmatosság leírásával, amely szerint télvíz idején a szép lányokat puttonyban, »az erősebb alkatú delnöket« pedig füles dézsában vitték hazulról a bálterembe, hogy útközben be ne piszkolják kényes ruháikat és cipellőiket. Hajnaltájban hazafelé már nem kellett félni a tánc közben amúgy is összegyűrődött toaletteket. De ilyenkor aztán meg-esett egy-egy apró-cseprő kalamitás: elcsúszás és »belecsücsülés a latyakba«.

Kisvárosaink és falvaink e múlt századbeli állapotát a festő (Szemlér Mihály) éppoly jól ismerte, mint Mikszáth, aki narrátori minőségében szavakkal is tolmácsolja a beszédes kép jelenetét. A magyarázatba foglalt fogalmak és kifejezések egytől egyig ismerősek az olvasó előtt Mikszáth nógrádi és szegedi tárgyú elbeszéléseiből és karcolataiból. Batyubálokról, kaszinói és nőegyleti bálokról nem-egyszer mesélt már nekünk. A szolgálatkész gavallérok és a báli költségek s kényelmetlenségek miatt zsörtölődő apák is régi ismerőseink Mikszáth típusrajzaiból. A »tisztán magyar találmányú és ősi egyszerűségükben fenntartott« praktikus eszközök dicséretével is találkozunk már *Az igazi humoristák* kötetében (*Népies ésjárás a tudományban*. Krk 54. köt.).

A századvégi udvarias és udvarló beszéd egy-egy emléke is felbukkan a képmagyarázó leírásban: »lenge, habtermetű leányzó«, »a gavallér elviszi nagysámat a tenyerén«, »a kisasszony lábacska« stb.

Végül még egy jellegzetes Mikszáth-i stíluselem: a tréfás latinizálás. Itt: »titulus otthon maradandi« (jogaim az otthon maradásra); kiegészítő párja ez egy másutt többször is előforduló kifejezésnek: »causa bibendi« (ok, ürügy az ivászatra).

GAZDÁTLAN MALOM

13. füzet, 307. l.

Kép a 292. lapon: Pataky B. [?] eredeti rajza. [Talán csak sajtóhiba Pataky L. (= László) helyett.] (W. F. C. és Fia Fametsző int.) Sziklás, mély völgyben rozoga malom.

A rövid leírásban s a hozzáfűzött mesében halmozva együtt találjuk Mikszáth rokon-tárgyú történeteinek összetevő elemeit. Falusi történeteinek kedvelt színtere a malom (pl. *A bágyi csoda*, Krk 32. köt.); egyik jellegzetes típusa: a fiatalok szerelmét tiltó, gőgös apa; tragikus hősei: az öngyilkos lány és kedvesét a halálba is követő legény (rokon téma: *Két major regénye*, Krk 32. köt.). »Az apa szívesen adta volna mármost a molnárnak, de hiába!« — Mintha csak a »fekete major« juhászának szánom-bánom sóhaját hallanók.

Mikszáth-i vonás egy-egy szállóige beiktatása a mese szötteésébe; itt: a gazdátlan malom »suhai kollégájának« említése. (A suhai malomba tudvalegőleg hétszer csapott bele a mennykő.)

Végül a babonás hiedelem, a kísértetjárás sem hiányzik a történetből. Zivataros éjszakákon keserves nyikorgással forog a gazdátlan malom kereke. Ilyenkor keresztet vet magára minden jótét lélek, aki hallja és remegve suttogja: »Órül a szerelmes molnár!«

Kidolgozottabb formában akár be is iktathatta volna Mikszáth *A jó palócok* sorozatába. Csakhogy ott már sablonos lenne s ütnék egymást az említett két elbeszéléssel.

TISZAVIDÉKI RŐZSEGYŰJTŐK

13. füzet, 307. l.

Kép a 300. lapon: Mesterházy Kálmán eredeti rajza. (W. F. C. és Fia Fametsző int.) Alföldi táj; baloldalt kunyhó, az utat kopasz fák szegélyezik; két szegényember ágakat szed össze.

»Vége felé járunk a télnek« — írja a képmagyarázó Mikszáth, minthogy az Ország—Világnak ez a füzete március első felében jelent meg.

A kép nem sugalmaz bonyolult mesét, csak pusztá leírásra nyújt alkalmat. De Mikszáth meleg embersége, szociális gondolkodása, részvéte a szegények iránt — lélekkel tölti meg az igénytelen rajzot.

Írásaiban szigorú bíró. Az enyém-tied-övé törvényét mindenkor megköveteli, de az »ínség«, a »szükség«, a »nyomor« előtte mindig enyhítő körülmény, sőt törvénybontó tényező. Ezúttal is szinte a védőügyvéd pátoaszával hirdeti: »Bizony, ha nem is az övé az erdő, a szegényember busásan megérdemli azt a kis köteg rőzsét, . . . mikor annyi fáradsággal jutott hozzá!« — Megható vonás: mint azonosítja is magát a rőzsegyűjtő szegényemberekkel: »Ezzel az egy-két ölrö való gallyal — úgymond — majd csak kihúzzuk már valahogy a telet...«

A képmagyarázó cikkek némelyike kitűnő példa arra, hogy Mikszáth legapróbb írásai is híven tükrözik egyéniségét.

*

Az alábbiakban — mintegy további Függelékül — esatolunk négy olyan képmagyarázatot, amely bizonyos szempontból kiegészíti és támogatja az Ország—Világ cikkeihez írt bevezető jegyzeteinket.

Mindenekelőtt közöljük az 1880. december második felében megjelent *Parasztidill* c. képmagyarázatot, melynek egyik mondatában talán Mikszáth mutatkozik be első alkalommal mint »mártás-író«.

PARASZTIDILL

8. füzet, 187. l.

Kép a 172. lapon: Böhm Pál festménye; metszetkészítő: C. A. Walla. Dinnyeszedő parasztesalád, sátoros szekérral. Fialatal gazda, szoptató anya, dinnyét evő két nagyobb gyermekkel.

A kedves rajzhoz, melyet e számunkban Böhm Pál művész hazánkfia gyönyörű festménye után sikerült metszetben közlünk, kevés a mondanivalónk. Főléleg minden szó e képhez, mely többet beszél magáért, mint amennyit a legélénkebb tollú »mártás-író« is hozzá fűzhetne. A dinnyés-szekérhez támaszkodó parasztagzda nyugalmas alakja, amint elégült tekintettel szemléli a csecsemőjét tápláló asszonyfeleségét, a dinnyehalom mellett a fűben heverő gyermek, amint nyilván egy nagyobb szelet miatt testvérnéjével civódik — mindez a háttér fáival és hullámszatos talajával oly teljes, szem-kielégítő egészlet képez, aminőben csak ritka képen gyönyörködhetünk.

*

A további cikkeket különféle szempontok miatt kívánjuk bemutatni. A szövegek után közöljük kommentárjainkat.

HARC A KENYÉRÉRT

9. füzet, 213. l.

Kép a 201. lapon, a grafikus megnevezése nélkül. (Fametszet: W. F. C. és Fia f. int.) [Ez az illusztráció azonos a Krk 31. kötetében közölt III. sz. képmelléklettel!]

»A mi mindennapi kenyérünket add meg minékünk ma...«
Vajon az a kis kutya is elmondta-e reggel a buzgó imádságot, hogy olyan bőven kijutott neki abból a mindennapi kenyérből, amelyért a szegény árva fiú olyan hasztalanul járt reggel óta házról házra? Pedig ő olyan ájtatosan elmondogatja az imádságot mindennap, úgy ahogy jó édesanyja megtanította rá, mikor még nem költözött el a mennyországba. Akkor meg is volt a mindennapi kenyér; de azóta, hogy kivitték a temetőbe, az árvának senkije sincs. S mintha kést szúrnának a szívébe, mikor egy kis kenyérért esedezve, a bölcs emberek azzal utasítják ki, hogy szidják az anyját, aki elég lelketlen a gyermeke által koldusolni magának, ahelyett, hogy dolgoznék. Pedig csak ő tudja azt, meg a jó isten az égben, hogy mennyit dolgozott a jó lélek! Hát ez a sok

fényes úr és asszonyság sohasem éheznek, hogy olyan könnyű lélekkel tud megtagadni egy pár morzsát a szegény fiútól? Vagy a nagy kőházak, márványpaloták keményítik úgy meg a szívöket? Vagy azért nem jut a szegénynek, mert a kutyának kell adni? Ime, ez a kis öleb is, milyen fényes szőrű, milyen jól tarthatják! Pompás levest és csontokat tálalnak elibe! A szegény fiút az éhség iriggyé, rablóvá teszi. Leguggol, hogy elragadj a haszontalan párától a lukullusi lakomáját. De a kis kutya nincs ahhoz szokva, hogy a jussában megrövidítsék. Mérgesen mordul rá ellenfelére, fogait vicsoritja, majd haragosan ugatni kezd. Az ugatásra előző a szolga, kinek legfőbb teendői közé az öleb gondozása tartozik. Talán szent megbotránykozás tölti el, hogy a méltóság asszony kutyájával az a rongyos fiú kikötni merészel; vagy talán mulat a furcsa jeleneten; vagy — higgyük inkább ezt — megesis a szíve az inség e kétségbeesett gondolatán, s ahelyett, hogy elkergetné a vakmerőt, behívja és jól tartja: hadd legyen neki is legalább egyszer olyan jó dolga, mint a méltóság asszony kutyájának!

Ez a cikk azért érdemel különleges figyelmet, mert az itt bemutatott képhez Mikszáth is írt *teljes hűtelű* kísérő szöveget, espedig a Dolinay Gyulától szerkesztett Hasznos Mulattató c. ifjúsági és családi folyóiratba, e kép egyidejű közlése mellett. (Ld. Krk 31. köt. 74—75. l., jegyzeteink: 302—303. l.)

Az azonos kép kétféle magyarázata arra a föltevésre csábíthat, hogy talán mindkettőt egyazon kéz írta. Címük is hasonló; itt: *Harc a kenyérért*, ott: *Kenyérharc*.

Amde az Ország—Világ jan. elején készült és a Hasznos Mulattató márc. 27-én közölt képmagyarázata erősen különbözik egymástól. Ennek magyarázatául szolgálhatna esetleg az a körülmény, hogy a Hasznos Mulattató szerkesztőjének szüksége volt az iskolák támogatására, ott tehát MK-nak csak mérsékelt társadalomkritikát lehetett gyakorolnia az úri kutya ételét meglopó koldusgyerekekkel kapcsolatosan. . . Itt, az Ország—Világ hasábjain a cikkrőt nem korlátozták a hivatalos (vagy félhivatalos) tekintetek; minden tartózkodás nélkül mondhatott tehát véleményt arról a századvégi társadalomról, amelyben »a sohasem éhező urak és asszonyságok« egy morzsát sem nyújtanak az árváknak, mert »a nagy kőházak, márványpaloták megkeményítik a szívöket. . .« — A cikkíró szenvedélyes állásfoglalása az uralkodó társadalmi osztállyal szemben nyíltan kiütöközik a zárófejezetből, ahol az elkényeztetett ölebet »a méltóság asszony kutyájának« nevezi. Kifakadása annál figyelemreméltóbb, mert a képen semmiféle »méltóság (vagy méltósástan) asszonyság« nem látható! A kép mindössze két alakot ábrázol: a kutya tájja után nyúló koldusfiút és egy váratlanul ajtót nyitó férfit — nem számítva persze az a kutyát.

E mozzanatokkal szemben erős tartózkodásra késztet az a körülmény, hogy az Ország—Világ és a Hasznos Mulattató képmagyarázata között nincs egyetlen közös stiláris vonás. A kétféle ábrázolásban eltérő a nyelvi és alakító fantázia iránya.

9. füzet, 214. l.

Kép a 205. lapon: Spányi Béla eredeti rajza. (A fametszetet előállító műintézet neve nincs feltüntetve.) Erdei patak mellett, nagy fák alatt egy szarvas.

Spányi Béla fiatal művészünktől több sikerült képet közölt már lapunk, melynek, mint közönségünk előtt ismeretes, egyik főtörekvése a hazai erőknél minél szélesebb körben való meg- és elismertetése. És Spányi azok közé tartozik, kiknél a megismerést nyomon követi az elismerés. Tájéképei igazi művészi szemlélődés eredményei s költői ihlet ömlik el rajtuk, mindig új szépségeket tárva a néző elé. Ezúttal ismét egy hangulatteljes erdei képét mutatjuk be. A sudár, magas fák tövében folydogáló patak, a messze távolt sejtető nyugodt természet, minden átrészkető halk zenéjével megkapó hatású a maga egyszerűségében és keresetlenségében . .

Nem rengedez sem a
Virág, sem a fa:
Hallgatják a zenét
Elandalodva.
Vagy alszanak talán?
Elszenderedtek?

Nem. A szarvas, mely a víz közelében megjelenik, nemes tartásával, könnyen odavetett szép idomaival szinte lüktető életet kölcsönöz a mozdulatlan tetsző környezetnek. Mintha hallanók a levelek susogását, a bokrok zörrenését s minden pillanatban egy új élőlény megjelenését várnök .

A folyóiratnak ehhez az illusztrációjához alig lehet mesét költetni; csak hangulat- és tájfestés lehetett a szövegíró feladata. Leckéjét úgy oldotta meg, hogy Petőfit hívta segítségül. Petőfi »Erdőben« c. költeményének 3. strófáját és a 4. strófa kezdősorait idézte.

A hangulatfestés és Petőfinek (Mikszáth egyik költői eszményének) idézése ironkra utalhat ugyan, de egypár lényeges vonás ellene szól. A bevezető sorok régebbi szerkesztői gyakorlatra mutatnak, s az egész cikk stílusa inkább esztétizáló, mint megjelenítő; nem mikszáthos! A versidézet pontossága sem bizonyít mellette: Mikszáth rendszerint emlékezetből, többé-kevésbé pontatlanul szokott idégetni.

BARÁTSÁGOS EGYETÉRTÉS

9. füzet, 214. l.

Kép a 208. lapon: Istállóban egy ló és négy vizsla. (Sem a grafikus, sem a fametsző cég neve nincs feltüntetve.)

Aki csak némileg érdeklődik is az állatvilág iránt, az tudja, hogy mennyire megérdemli a kutya és a ló, az embernek e két leghívebb kísérője és segítője, azt a nagy előszeretetet, melyet irántok minden

égalj alatt tanúsítanak. Az elefánton kívül nincs szelídített négylábú állat, mely értelmességben, tanulékonytságban, éles ösztönben, hűségben és ragaszkodásban e kettőhöz fogható volna. A sivatagok lakói szinte imádják a lovat, mely minden veszélyökben és bajukban osztozó hívők, s a harcos mindenütt csaknem rajongó szeretettel csügg paripáján. Az eb elválhatatlan társa az embernek mindenütt s kivált benne mutatkozik a legbámulatosabb természetű képességek sokasága. Számtalan fajtája közt kiváló helyet foglal el a vizsla (*Canis avicularis*), mely tanulékonyságával és ügyességével messze felülmúlja a többi fajokat. Bámulatos, hogy egy ilyen állat mennyi eszeséget, gondosságot, szófogadást, önuralmat, ügyességet s csaknem számító értelmet képes szerezni, ha évekig gondosan nevelik. Hasznosága a vadászaton mindenki előtt ismeretes; mily éles látása és szaglása van, mily ügyesen tudja a vadat fölhajtani s nagy, csillogó szemcinek merev nézésével szinte földhöz kötni, míg gazdája kellő közelbe nem érkezik. Csakhogy az ilyen ebek nevelése maga is nagy művészet, és hosszas, soha nem lankadó türelmet igényel, mert négy éves kora előtt ritkán lehet annyira kiképezve, hogy teljesen használható és megbízható legyen. Képünk néhány gyönyörű példányát ábrázolja e bámulatos ebnek, amint munka végezt, után kényelmesen pihennek, míg a jászlát megunt ló barátságosan belevegyül a társaságba. Régi barátság s a lakhely szomszédsága fűzi őket egymáshoz, s ki tudja? talán meg is értik egymást s kölcsönösen elmesélik kalandjaikat?

Ismerjük Mikszáth nagy állatszeretét. Regényeiben és elbeszéléseiben minduntalan találkozunk a gazdájukkal szinte együttérző lovak s a hűséges kutyák dicséretével. Gyakran beszélteti is egymással a háziállatokat, ahogy a mesemondók szokták Aesopus óta, és ahogy a képmagyarázó cikk végén a kutyák és a ló kölcsönösen elmesélik egymásnak kalandjaikat.

Mégis — e sajátos vonásokkal szemben — a cikkben megnyilvánuló túlzott tudóskodás kevésbé vall Mikszáthra.

LIBAPÁSZTOROK

10. füzet, 238. l.

Kép a 224. lapon: Karlovszky Bertalan eredeti rajza. (Metszet: W. F. C. és Fia F. int.) Patak partján, fűzfa alatt két gatyás parasztfiú; a patakban kis libák úszkálnak.

Egy kedves kis képet mutatunk be olvasóinknak Karlovszky B. derék művésziünk sikerült rajzában. A dombos parton, fák árnyékában heverésző kis libapásztor ez, ki örködő szemmel kíséri a vízben lubickoló apró tollasokat, melyek gondjaira bízzák. Az ő hivatala nagy felelősséggel jár. Otthon minden este be kell számolni a libákkal, pedig hej, be nehéz együtt tartani ezeket a csökönyös tollasokat,

mikor naplemente után hazahajtja őket! Pályájának terhes, fárad-
ságos része tulajdonképpen csak ekkor kezdődik, s csak ekkor kapja
ki az elemózsiát, ha a gazdasszony megszámlálta a tollas nyáját —
»und sah, es fehlte kein theu'res Haupt«. Egész nap azonban meg-
lehetősen nyugodalmas a hivatal. A kis pásztor kényelmesen lehasal
a fűbe, s néz, néz maga elébe és — gondolkozik is talán. Olykor arra
vetődik valamelyik pajtása, akivel együtt csintalankodtak, mikor
még nem kellett viselni az élet terheit, és elbeszélgetnek sokáig —
akár csak két öreg ember — a kölcsönös tapasztalatokról és élmé-
nyekről, a jövőbeli kilátásokról. Most Jancsinak kilátása van rá, hogy
nemsokára libapásztorból megteszik kecskepásztornak, azután meg
— főlebbhaladva a hierarchiai latorján — mellé adják a juhászbojtár-
nak, és bizony nagy dolgoknak kell történni, ha nem juhászgazda
bőrében hal meg — valamikor nagysoká, amikor majd ő is csimbókba
fonja a haját, kúpos ólmos bottal jár s olyanokat füttyent mozdulatlan
alakkal, hogy meghallja még a legmesszebbre eltévedt birge is! A
karrier nyitva fekszik előtte, rendeltetése bizonyos, s ezért nyugodtan
tölti napjait a libapásztorságban, jövődéli hivatásának előiskolá-
jában.

Mikszáthra emlékeztet a falusi idill s a kis libapásztor ábrándja,
hogy egykor még juhászgazda is lehet belőle. . . A juhász-hivatalnak
ez a nagyra értékelése általános Mikszáth hasonló tárgyú elbeszélései-
ben. Klasszikus példa erre *A tót atyafiak* egyik főalakja: Olej bacsa.
(Ld. Krk 32. köt.)

Viszont erősen ellene vall a német idézet: »und sah, es fehlte kein
theu'res Haupt« (És nézd, egy értékes fő sem hiányzik!). Mikszáthnak
nem volt olyan német műveltsége és nyelvismerete, hogy ilyen idézet
telt volna tőle. S a »birge« és »kúpos ólmosbot« sem az ő szókincséből
való. (Ámde az is föltehető, hogy a szerkesztő beletoldott és »bele-
javított« a szövegekbe.)

Szükségtelen ennél több példával illusztrálni az Ország—Világ
1881. évi első hónapjainak képmagyarázó apróságait. Az általunk
Mikszáthnak tulajdonított darabok (a Függelékben) és az itt felsora-
koztatott néhány kiegészítő példa talán elegendő tájékoztatást nyújt
íróknak e folyóiratnál betöltött »segédszerkesztői« munkaköréről;
tájékoztat a sajátkezüleg írt és más dolgozótársaktól összegyűjtött
töméntelen képmagyarázat tarka egyvelegéről.

FÜGGELÉK A JEGYZETEKHEZ

HOGARTH-KÉPMAGYARÁZATOK A PESTI HIRLAPBAN

Mikszáth a Pesti Hirlapról szóló egyik emlékezésében elmesél egy olyan szerkesztőségi jelenetet, amellyel — időbeli és tárgyi ide tartozása miatt — foglalkoznunk kell.

Emlékezésének címe: *Kis hűja, hogy kritikus nem lettem.* (PH 1889. 352. sz.; Hi 1. köt. *A saját ábrázatomról.* 118—124. l.)

Cikkében a PH hasábjain 1881 nyarán megjelent Hogarth-illusztrációk magyarázó szövegeiről és az ezekkel kapcsolatos bonyodalmakról van szó. Szükséges ide iktatnunk a cikk vonatkozó részletét:

»Az őskorban, t. i. a legrégebbi évfolyamokban . . . képekkel jelentünk meg; minden héten kétfő jött [a Pesti Hirlapban], s ezeknek az én barátom, Pulszky Károly volt a mesterük. Ő válogatta ki s írta hozzájuk a szöveget.

Egyszer a Hogarth választási képei jelentek meg. Egy egész ciklus; eleven, mozgalmas csoportok, tömérdek alakkal.

Pulszky Károlynak egy délután el kellett sürgősen mennie a redakcióból, rám bízta a Hogarth-képet.

— Írd meg, kérlek, helyettem.

— Nem értek én, fiam, a képekhez, amikben te olyan nagy szakértő vagy.

— Ej, írj, amit akarsz. Néhány sort. Valami se hideget, se meleget. A szövegnek meg kell lennie.

Szétcsaptam a begömbölyített [így!] kartont a fél kezemmel, s amit laikus szemekkel egy pillanatra láthattam a képen, leírtam ilyenformán: „Választók jönnek a falvakból, akiket az úton elfognak a kortesek s viszik a kocsmába, ahol különböző pártok tanyái vannak. Az „Oroszlány” kocsmá kapujánál a szobaleány áll s olvassa a napi vagy talán inkább az éjjeli bevételeit. A háttérben az elmaradhatatlan katonaudvarló kacsingat rá s nyújtja feléje a kezét stb.”

Reggelre így jelent meg a képszöveg. Bezzeg nagy haraggal csörtetett fel Pulszky Károly.

— Hol jártál iskolába? — kérde zordonan, szemrehányón.

— Rimaszombaton, Selmechányán. De mért kérdezed?

— Nem a Brockhaus Lexikon számára, ne félj. Csak azt akartam megtudni, hogy hol nevelik olyan rosszul a fiatalságot.

— Mi bajod? Nem értelek.

— Kompromittáltál, szerencsétlen! Bolondokat írtál a képről.

— Hiszen mondtam, kérek, hogy nem értek hozzá.

— De ki hitte volna a tudáshiány ilyen rettenetes mértékét! Botrány! A közönség nekem fogja tulajdonítani az egész sületlenséget, mert névtelenül [!] jelent meg, s a többieket én írtam.

— Bele nem halsz te abba!

Mind nagyobb-nagyobb dühbe jött az én tisztelt barátom, csapkodott a kéziratokkal és hadonászott a kezeivel.

— Nem szobalány az, te balek, hanem Anglia alakja, ki a pénzt olvassa, amibe a választások kerülnek. De neked fogalmad sincs az allegóriákról. Nem baka az. (Oh, mindjárt megpukkadok mérgemben!), nem katoná az, hanem a római pápa a tiarával a fején, aki Anglia felé nyújtja kezét.

Nemsokára feljött az öreg Pulszky Ferenc is, akinek elpanaszolták a nagy lapzást. Az öregúr közömbösen mondá:

— Tanulatlan mester kész hóhér. Minek biztatók rá a dolgot, úgy kell nektek!

Ezalatt apródonkint az én vérem is felforr s inkább kötekedési szándékból odakiáltottam:

— De hátha úgy van a dolog, ahogy én leírtam.

Gúnyos nevetés támadt erre, Károly azonban még mérgesebb lett s nyomban szalasztá a szolgát a múzeumba angol és német Hogarth-magyarzatokért.

Egy óra múlva jött meg Samu egy nagy nyaláb könyvvel.

— Hollá! Ide velök, ide velök!

Felütik az egyiket, mely még Hogarth életében jelent meg, elkezdik olvasni hangosan. Hát egyszer csak elfül a Károly hangja. Mi ez itt? Meg van ez bolondulva?

Hát bizony az egykorú magyarázó is szobalánynak látta Anglia alakját és angol gránátosnak a római pápa őszentségét.

Nosza, hol a másik könyv? De a másik, harmadik és mindenik szakmunka csak azt erősítette meg, amit én leírtam.

Hallgatagon néztek egymásra a Pulszkyak.

Arcomat előntötte a „diadal” derűje s kevélyen lépkedtem a Pulszkyak felé, gonosz malíciával érintve Károly vállát és dölyfös önérzettel vetve oda:

— Okos familia vagytok ti, Karesikám — de a képekhez csak én értek.

Károlyban volt annyi szellem és taktika, hogy ő is elnevette magát és sohasem haragudott többé a „felülkerekedésért”, amely végre is nem erősít meg egyebet, mint azt, hogy a vak tyúk is talál néha búzaszemet. Sőt egypárszor azóta megtette velem azt a tréfát, hogy mint képtárgazgató tanácsot kért tőlem képek dolgában.

Kedves, bohókás idők voltak ezek . . .»

Eddig tart Mikszáth visszaemlékezése a Pulszkyakról.

A »bohókás« epizódot följegyezte *Gyöngyösy László* is, aki a 80-as évek elején a Pesti Hírlap szerkesztőségében Mikszáth munka-

társa volt. Írónkról szóló memoár-szerű könyvében (»Mikszáth Kálmán.« Bp. 1911., a könyvnek »Az újságíró« c. fejezetében: 80—81. l.) mondja el a Pesti Hirlap műhelyében lejátszódott jelenetet.

A Hogarth-képmagyarázatok máig tisztázatlan kérdésének minél teljesebb megvilágítása érdekében Gyöngyösy László könyvének vonatkozó részletét szintén ideiktatjuk:

»Mikor még Pulszky Károly, a híres képszakértő is a Pesti Hirlap munkatársa volt — írja Gyöngyösy —, a Hogarth-féle képekből közöltek egypár választási jelenetet.

Történt, hogy Pulszkyknak sürgősen menni kellett valahova; megkérte Mikszáthot, írjon magyarázatot az egyikről. El is mondta neki, mit kell írni.

De Mikszáth éppen akkor vitatkozott Kenedivel a humanizmusról s nemigen hallotta, mit mondott Pulszky. Később felhozta a képet a nyomdából, megnézte s így kerekített ki egy képmagyarázatot.

Másnap Pulszky kétségbeesve rohan a redakcióba.

— Az istenért, hogy írhattál olyan képtelenséget. Hisz a kép allegória, te pedig minden eszmei tartalmától megfosztottad a magyarázatban.

Mikszáth restellte a dolgot, de bevallani sem akarta a hibát. Jobbnak látta tehát sarkára állani s különben is az az eszméje támadt, hogy a realiztikus Hogarth bajosan festett allegóriát.

Kardoskodott az eszme mellett, még az öreg Pulszky papa, aki segítségére sietett a fiának (a Pulszkyak mindig sietnek egymás segítségére) sem tudta kivenni ebből a védősáncból.

El kellett küldeni a múzeumba az egykorú Hogarth-magyarázatokért. Ott aztán megtalálták a kép magyarázatát — úgy, amint Mikszáth megírta.

Mikszáth kevélyen végignézett a Pulszkyakon.

— Okos familia vagytok ti — mondá nekik —, *de a képekhez már csak én értek!*«

E följegyzés szerint tehát a PH júliusi vasárnapi mellékleteiben közölt Hogarth-képek »egyikéhez« Mikszáth írt magyarázó szöveget. Melyik lehetett ez a kép, illetőleg szöveg?

A PH számaiban 1881. július folyamán éppen négy Hogarth-kép s magyarázat jelent meg: »A választás« c. sorozatnak mind a négy darabja. Közülök kettő (júl. 10. és 24.) *Kiscsoltóy Károly* névjelzéssel.

A Mikszáth-irodalomból úgy tudjuk, hogy ez a név írónk egyik álneve volt. Gulyás Pál »Magyar írói álnév lexikon«-jában is szerepel (254. l.), éspedig a PH 1908. évfolyamának egyik adatával, amiből kiderül, hogy a *Kiscsoltóy Károly* álnévhez Mikszáth évtizedeken át vissza-visszatért.

Mikszáth sokáig nemes-származásának hitte családját, s nevét olykor Kis-csoltói nemesi előnévvel látta el. A nem eléggé hangzatos Szklabonya helyett pedig rendszerint Kis-csoltót nevezte meg születésének helyéül. Ld. pl. *Az emigráció gyermekei* c. karcolatában

(Krk 60. köt. 171. l.), valamint *A jó palócok* 1890. évi francia kiadásának az ő adatszolgáltatása nyomán készült előszavában (Krk 32. köt. 423. l.). — *A jó palócok* kiadásában — összeállítva Mikszáth »Palóc-földjé«-nek kis kalauzát (Krk 32. köt. 284—286. l.) — megírtuk, hogy Gömör megye Csoltó nevű kisközsége a gyűjteménynek nem kevesebb, mint öt elbeszélésében szerepel.

A fenti bizonyítékok és az alábbi tárgyi analógiák alapján alig látszik kétségesnek, hogy a két Hogarth-képet magyarázó *Kiscsoltóy Károly* Mikszáth Kálmánnal azonos, vagy — pontosabban szólva —: hogy e két cikk Mikszáth tollából származik.

Ennek ellenére a két képmagyarázatot mégis bizonyos fenntartásokkal kezeljük. Fenntartásaink legfőbb oka az, hogy Mikszáth ezt a jelenetet csupán egy szerkesztőségi tréfa keretében jegyezte föl — nyolc és fél évvel az esemény után. (Gyöngyösi László meg éppen harminc évvel később — s többnyire Mikszáth idézett emlékezésére támaszkodva. Éppen ezért az alábbiakban csupán Mikszáth emlékezésére szorítkozunk.)

Mikszáth visszaemlékezései (éppúgy, mint idézetei) a részletekben nem szoktak egészen pontosak lenni. Emlékeit úgy írta, ahogy eszébe jutottak; az eredeti közlésekből nemigen ellenőrizte magát.

A tárgyalt emlékezésben is két jelentős hibát állapíthatunk meg.

Az egyik tévedés az, hogy a *Voksvadászatról* szóló képmagyarázatban az író nem vendéglői »szobalány«-t szerepeltet (mint az emlékezésben írja), hanem magát a »vendéglősné«-t, egy »csinos menyecskét«.

A másik, figyelemre méltóbb tévedés az, hogy a »sületlen« cikk nem »névtelenül« jelent meg (ahogyan Pulszky Károllyal mondatja), hanem igenis Kiscsoltóy Károly névjelzéssel, ami önmagában is Mikszáth szerzőségét bizonyíthatja.

További vitaanyagot szolgáltat azonban az a körülmény, hogy Mikszáth visszaemlékezése csupán erre az egyetlen képmagyarázatra utal, s barátja szavaival még azt is állítja, hogy »a többieket én [Pulszky Károly] írtam«. Márpedig a negyedik — időben is későbbi! — képmagyarázat (*A tisztelgés*) szintén Kiscsoltóy Károly névjelzéssel látott napvilágot, tehát ezt is Mikszáth írásművének lehet tekintenünk.

Viszont Hogarth választási képsorozatának másik két tagja, illetőleg a névjelzés nélküli két képmagyarázat is tartalmaz olyan elemeket, amelyeket ugyancsak kapcsolatba lehet hozni Mikszáth egyéb írásaival — amint erre alább még visszatérünk.

E mozzanatokkal szemben óvatosságra intő körülmény az, hogy e cikkeken olyan sokféle angol vonatkozású tárgyi és történelmi utalás fordul elő, amelyeket az angol világban járatlan Mikszáth Pulszky Károlynak »sürgösen« közölt és a maga részéről kevés figyelemre méltatott tájékoztatása alapján aligha jegyezhetett meg.

Mindezen körülményeket mérlegelve leghelyesebbnek tartjuk, hogy csak itt, jegyzetbeli függelékként mutatjuk be a Hogarth képeit magyarázó cikkeket. Éspedig nemcsak a *Kiscsoltóy Károly* álnévvel

szignált két darabot, hanem a másik kettőt is. Sőt — a teljesség kedvéért — közlünk itt egy ötödik Hogarth-képmagyarázatot is, amely a nyári választások lezajlása után, a PH 1881. szept. 2-i számában (e szám mellékletének 6. lapján) jelent meg, s már nem tartozik a ciklushoz, hanem egy vándorszínész-társulat kulisszák mögötti életét mutatja be (szintén névtelenül).

Közbevetőleg egypár szó a híres angol festőről: *Hogarth, William* (1697—1764) — a XVII. század második felében kialakult társadalom ábrázolója és az angol festészet első nagy mestere. Ötvösműhelyben kezdte pályáját s korán megtanulta a rézmetszést. A korabeli Londont és társadalmát páratlan hűséggel s egyéni kifejezőkészséggel örökítette meg. Metszetsorozatainak erős moralizáló célzata van. Közöttük igen jelentős a négy képből álló választási sorozat: »The election« (1755). Festményei (portréi és kompozíciói) mély pszichológiai érzékről tanúskodnak.

Az alábbiakban publikált képmagyarázó szövegek nyomán az olvasó közvetlenül tanulmányozhatja és világosabban megítélheti a kérdést. Hiszen — szerkesztőségi műhelymunkáról lévén szó — az is lehetséges, hogy Pulszky Károly (a PH művészettörténész-munkatársa) megbeszélte Mikszáthtal a teljes sorozat témakörét, s szívesen fogadta barátjának kisebb-nagyobb mértékű közreműködését, ha csak egypár jellemző név s stílári fordulat erejéig is. Mert a PH dolgozó társai között éppen Mikszáth volt az, aki a júniusban lezajlott választásokat tréfás-gúnyos-humoros karcolatokkal végigkísérte (amint a jelen kötetben első ízben áttekinthető cikkei tanúsítják).

A »mikszáthi vonások«-ból egypárra íme, rámutatunk, sorra véve mind az öt Hogarth-képmagyarázatot:

I. *A kortesebéd.* (PH, július 3., 181. sz. Névjelzés nélkül.) A művész által »átöltöttetett« alakok elnevezése: Makusek Sámuel (MK jellegzetes felvidéki neveire emlékeztet); Majornoki Pál és Majornoky Tuhutum . . . (A Majornoki nevet kizárólag MK elbeszéléseiből ismerjük! Ld. pl. Majornoky kisasszony: *Az apám ismerősei* c. regényében, Krk 2. köt.; mint helységnév pedig *A majornoki lázadás* c. elbeszéléseiben és ismételten *A jó palócokban*; ottani előfordulásuk felsorolása: Krk 32. köt. 285. l.)

II. *Voksvadászat.* (PH, július 10., 188. sz. *Kiscsoltóy Károly* névjelzéssel.) A két szemben álló párt korteseinek tanyája egy-egy vendéglő. A képmagyarázatban az egyik: a »Királyi tölgyfa«, a másik: a »Korona« nevet kapta. (MK kifogyhatatlan kocsma- és vendéglő-cégjelzéseiről ld. jegyzeteinket: Krk 54. köt. 458—464. l.)

III. *A szavazás.* (PH, július 17., 195. sz. Névjelzés nélkül.) Ez a cikk tartalmaz legkevesebb mikszáthi elemet. Annál több benne az angol történelmi, jogi és társadalmi ismeret, ami mind Pulszky Károlyra vall. — Mikszáth esetleges baráti közreműködésére (az együttes megbeszélés nyomaira) legfeljebb amiatt gondolhatunk, mert több olyan kifejezéssel és fordulattal találkozunk itt, amelyeneket a júniusi választások idején írt karcolataiban olvashattunk.

IV. *A tisztelgés.* (PH, július 24., 202. sz. *Kiscsoltóy Károly* névjelzéssel.) A cikk bevezető szakaszai azt a benyomást keltik, hogy

írója az előző három képmagyarázatot is jól ismerte, minthogy mindenekelőtt azokra hivatkozik. Mikszáthra vall a közbeiktatott kortesnőta, továbbá br. Kemény Gábor és Greguss Ágost nevének tréfás említése, valamint »Dick, a matróz« — akivel már találkoztunk inasi minőségben MK *A hidegajkú* c. novellájában (1880., Krk 30. köt.). — Végül egy katonának a »király embere« néven említése szintén jellegzetes motívum; Mikszáth ugyanis több hazai tárgyú elbeszélésében nevezi a katonát, újoncot a »császár emberé«-nek. (Ld. pl. Krk 31. köt. 214—216. 1.)

Nem érdektelen mozzanat, hogy a *Kiscsoltóy Károly* névjelzésű két képmagyarázat azonos műfajjelző alcímet visel: »Rajz a rajzhoz.« (A másik kettőnél más alcímek szerepelnek !)

Ideiktatjuk még egy ötödik Hogarth-kép magyarázó szövegét is. Ez már nem tartozik a választási témákhoz. Címe: *A női öltözöben*, s egy vándorszínész-társulat kulisszák mögötti nyomorúságos életét festi. (PH, szeptember 2., 241. sz. Névjelzés nélkül.)

Mint művészettörténész-szakértő írhatta Pulszky Károly is, de Mikszáth tollát szintén feltételezhetjük, mert a PH akkori munkatársai között aligha volt valaki, aki nála jobban ismerte volna a vidéki színtársulatok viszontagságos életét. (Balassagyarmaton, valamint a szegedi években a közeli városokba tett kirándulásai alkalmával !) A színésznők »ingerlő idomainak, domborodó keblének, meztelen combjainak« esetelése szintén emlékeztet a fiatal MK-ra, aki írásaiban mindig szívesen elidőzött a női bájakon. (Ld. pl. a szinte egyidejűleg — szept. 7. — írt *A Gyopáros* c. fürdői beszámoló hasonló gyönyörűséggel esetel meglepetéseit: Krk 62. köt.). S mindezen látványok — úgymond — a férfi-színészek körében »éppen nem csinálnak semmi effektust . . .« (MK közismert írásaiban is sokszor megismétlődő fanyar kifejezés ez. Ettől függetlenül persze nem okvetlenül bizonyító erejű.)

Utoljára említjük — amit bevezetésül is mondhattunk volna —, hogy Mikszáth a különböző képes családi lapoknál (Hasznos Mulattató, A Család Lapja, Ország — Világ stb.) olyan gyakorlatra tett szert a képmagyarázó — tréfásan: »kép-mutató« — szövegek írásában (és talán pihentető játékot is talált ezekben !), hogy *A tót atyafiak* és *A jó palócok* országos, sőt európai sikere után sem tartotta rangján alulinak a PH olvasói számára is írni olykor-olykor egy-egy képmagyarázatot. Így mindjárt az első évben is (1881) találkozunk egypár képmagyarázó cikkével. Az Elbeszélések ciklusában közöltük már (Krk 33. köt.) *A gyerekek világa* c. képmagyarázó meséit, amelyek a PH karácsonyi számában jelentek meg. Az 1881. év második felében pedig (aug. 28.) *Pusztai élet* címen a hazai lókultusról írt egy néprajzi jellegű képmagyarázó cikket. (Ld. Krk 62. köt.) Mindezt szükségesnek láttuk fölemlíteni a bizonytalan szerzőségű Hogarth-képmagyarázatok bemutatása alkalmából.

Ezek után sorra közöljük az öt darab cikket:

A KORTES-EBÉD

Photocinkographia Hogarth Vilmos eredeti rézmetszete után

Azt mondják, halad a világ, — ez a több mint százéves kép mintha tiltakoznék: »nem igaz, áll a világ«.

Mi, akik annyira otthon vagyunk az alkotmányos életben s ennek szükségképpen következményeiben, az alkotmányos evés-ivásban, mi ösmerősnek látjuk Hogarth vésőjének alakjait.

A mi embereink azok majdnem egytől-egyig — csakhogy *át vannak öltöztetve*.

Nini, a tiszteletes uram, Makusek Sámuel ökögyelme az asztalfőnél melegítőre állította a pecsenyét, hogy kényelmesen elkölthesse . . . amott meg, akármilyen legyen, ha nem a vénlány-húga, a sovány Fruzsinka kisasszony hegedül, csak a főköttője más.

Ahon ni alul a szurdoki kántor betört fejére spirituszt önt a Kondor csizmadiá . . . no, már legjobb is ilyenkor a spiritusz, . . . éppen a múlt héten volt rá ilyen eset . . . hanem persze, hogy a kántor uram gégeje ha már egyszer nekikezd, olyan, mint a szuezi kanális, szedi magába még most is a földi jót.

Amott meg távolabb a Genze kilorgós, az öreg Majornoki Pál úr tekintetes karjából a vért eregeti, mert a túlságos sok italtól a guta ütötte meg.

De mit is beszélek én? . . . hiszen nem itthon vagyunk, nem a tekintetes Majornoky Tuhutum úr az, hanem Angliában százhuszonhat évnek előtte.

A művész akkor teremtette meg ezt a művészi képet, részint az életből, részint a képzeletből, — de mert igazat alkotott, megmaradt az még most, másfél század múlva is igaznak.

*

A »kortes-ebéd« egyike a legszatirikusabb képeknek, amiket e nemben valaha művészi kéz produkált.

A vegyes társaság az ebéd végén van már s mindenik rózsaszínben látja a világot.

Nagyszerűen vannak csoportosítva ez alakok, balról az Emmer Kornél ábrázatú jelölt, kit egy vén anyóka ölelget, nyugton kell ezt túrnie, sőt azt is, hogy a kisleány ezalatt a gyűrűjét lehúzza ujjáról.

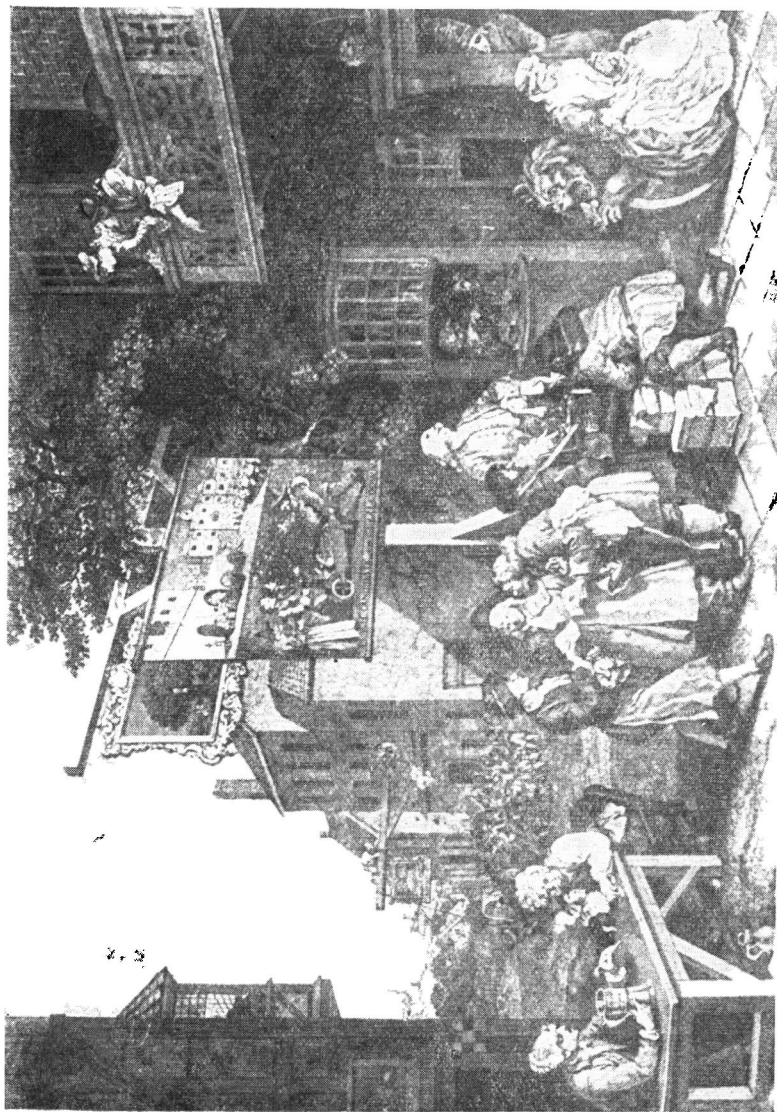
A választó, ki mielőtt zsebre dugná a voks fejében kapott váltót, figyelmesen olvassa meg előbb, ha nincs-e benne valami furfangos »öreg hiba«?

A kibontott zászló (mellyel különben most az ördög sem törődik) büszkén mutatja feliratát »Szabadság és hűség a királyhoz.«

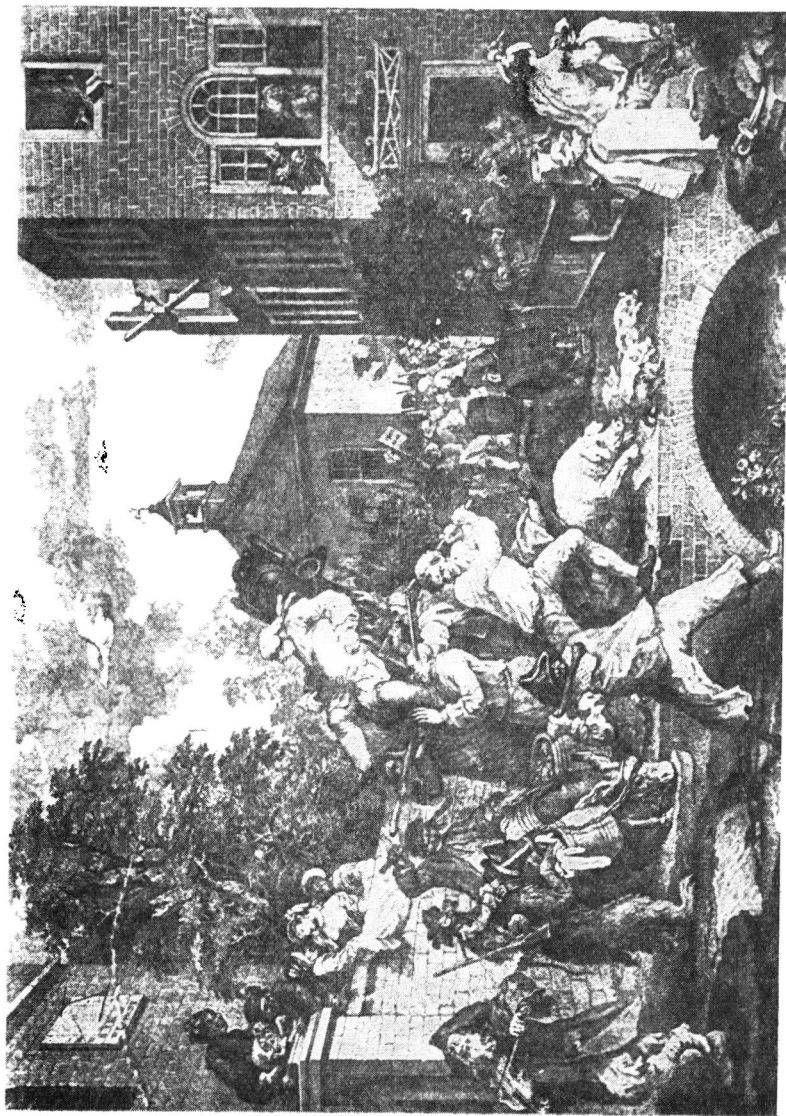
De azért az arcokon a hűség a szeszes italokhoz van kifejezve.

Részeg itt mindenki, a pap, az öregkisasszony s a választók mindenike.

De immár bekövetkezett a tragikum. Az ellenpárt menete arra

Hogarth: Voksvadászat
Pesti Hírlap 1881. július 10.

Hogarth: A tisztelgés
Pesti Hírlap 1881. július 24.

vonul s ostromolja a termet, az ajtónál kardot rántanak, az ablakon bezúduló téglazáporra székekkel, edényekkel felelnek.

A tiszteletreméltó Sir, aki a jegyzői tollat viselte s jegyezte a »kétes« és »biztos« szavazatokat, szédülten bukott alá s hadonázó kezével feldöntötte a tintatartót, homlokán találta őt egy nagy kő.

Az emberséges elnök, ki az officiozus asztalnál ül egy karosszékbelen, már nem tud a veszedelemről; nem akart méltóságáról megfeledkezni, mikor már illetlenséget követett volna el, a guta megütötte.

No, de nem baj. Hiszen arra való a felcser, hogy a halált, mely a szeszben csempészte be magát, kieresse.

Különben is az elnök úr nem egykönnyen adja meg magát, a villájára szúrt osztrigát most is a kezében tartja s mintha a halállal makacszkodnék, hogy várjon már legalább addig, míg ezt a »potya falatot« lenyeli.

Minden, még a külsőségek is a harmóniát egészítik ki, az összetépett királykép a falon, a betört ablak, melynél az ellenpárti lobogó jelenik meg. »A szabadságot és tulajdonjogot« követelve zászlóján, de egy még hatalmasabb jelvényel, kötélen lógó zsidó alakkal, nyakán a népszerű mondás: »Le a zsidókkal!« — (Hogy ezt a rumi kerületben még nem használják!)

Idebenn is van azonban az oh népnek való jelszó: »Adjátok vissza nekünk a tizenegy napot.«

Igenis, a tizenegy napot, melyet a kalendárium megváltoztatásával elraboltak a szegény néptől, ha már a tizenegy napot eltörölték, legalább az érte járó napszámot, vagy valami kárpótlást adjon a kormány.

A kép irányzatos voltát legjobban hangsúlyozza a művész a jobboldali csoportban. Ott az előtérben a földön hever a papírtekercs. »Törvény a vesztegetés és korrupció ellen« s e mögött egész megrendítő csoport. Hosszúarcú, szenteskedő, methodista polgár, lelki kínjában imára kulcsolja kezét, mert a kortes, ki mellette áll, nemcsak fülébe súgja a csábító ígéretek, hanem odatartja elé a ragyogó sárga aranyakat; másik oldalán áll rívó felesége s előtte fiacskája, ki a helyzet magaslatára emelkedik odatartván apja szemei elé rongyos cipőjét. — »Én uram, ne vigy a kísértetbe!« — vajon meddig mondja azt még?

[II.]

VOKSVADÁSZAT

Rajz a rajzhoz

Elég egy pillantást vetni a papírra, hol mesterileg vannak csoportosítva az alakok, hogy azonnal eltaláljuk: *mi történik*.

Két szögletkorcsma áll előttünk, s itt látszanak a részletek, melyek egy összhangzó egészé domborodnak ki. Választások előtt úgyis a korcsmák a gombolyagok, honnan kiindulnak az összes szálak... Hogarth érzi, ösmeri tárgyát s bámulatatosan viszi keresztül a második képén is.

A »Királyi tölgyfához« címzett vendéglőben tanyáznak a whigek — a kormánypárt.

A kapu előtt oroszlán fekszik. Szegény, valaha egy büszke hadihajó orrán volt és a tengereket hasítottá kidülledt mellével, most csak a Franciaország elleni antipátiát ábrázolja a Bourbon-liliomot falván: nincs egyéb célja.

Az aranyliliomok bizony sohasem voltak ilyen nagy veszedelemben, mint aminőkbe azokat a »Tölgyfa« érdemes vendéglőse helyezte.

No, de most ne is kötekedjünk vele, a derék pocakos Snagsby mester igen el van foglalva s rá nem ér a kedélyes tréfálózásra.

A párt, melynek ő a híve, jól tudja, ki ő, mi ő, s mekkora tehetség van benne a magas politikához. Őt tisztelte meg azzal a nagy feladattal, hogy döntse el a választás sorsát fényes, rábeszélő tulajdonaival . . .

S meg is csinálná könnyedén, mert csakugyan tele van a marka fényes tulajdonokkal, ha a sovány Jack, a »Korona« vendéglő tulajdonosa, keresztül nem húzná a terveit mindenütt.

Mert az ellenpárt meg a »Korona« vendéglőben tartja a hadiszállást, s a bolondok ezt az ostoba Jackot bízták meg a vokskerítéssel. Mintha az ablakon dobták volna ki a pénzüket.

Jack ostoba ember, de éppen emiatt szemtelen is, s ha nem képes ostobasága miatt kivinni semmit, a szemtelenségével elront mindent.

Most is, éppen mikor már Mr. Snagsby majdnem kapacitálta az imént megérkezett bérlőt a piac közepén, hogy őhozzá szálljon s az ő jelöltjük zászlajához csatlakozzék, — egyszerre ott terem lélekszakadva Jack, s most már ketten kezdvén kapacitálni a jámbor vidéki embert, kénytelenek egymásra licitálni.

A bérlő nagy zavarban van, amint mindkettő átnyújtja vendéglője ajánló céduláját, a másik marka egy csomó pénzt kínál, hogy emide adja becsületes paruláját?

Arcán a boldog falusi mosoly, azon tudattól származó, hogy ilyen értékes elhatározás ura lehet.

Habozva áll ott, kéjelegve abban, hogy még nem határozott s mégis elhatározás után kapkodva.

Nem nehéz azonban kitalálni a *jövőt*, hogy a kövérebb vendéglős *súlyosabb* kezét fogadja el.

A választási harcból a nők sem hiányozhatnak: két lady a tornácon lesi a gavallér Mister Jim Partytool-t, a whigek egyik főemberét, ki ékszereket vásárol számukra a zsidótól.

Mert hiába, az ékszer az út a női szívhez. S a női szív az út mindenhez — még a voksokhoz is.

Mr. Jim nem fukarkodik, mert a hölgyek családjában őt voks van, s nem asszony az asszony, ha abból kettőt, hármat el nem tud hajlítani . . .

Különben is pénz van bőven.

Mindenütt a jólét mosolyog.

Nézzétek a »Tölgyfa« vendéglő előtt a vendéglősnét, ott ül az oroszlán háta mögött s aranyokat olvas. Csinos menyecske, mint látjuk. És ezt tartja róla a granatéros katona is, ki lopva gyönyörködik bájaiban az ajtóból.

Vajon hol szerezhette a pénzt? Neki csak nincs voksa? Meglehet, hogy a napi bevételét számítja.

Hogy sok pénz hozott a szegény embereknek az alkotmányos aktus közeledése, az legjobban meglátszik a másik szövegkorcsma előtt a félszemű csizmadia és a hányaveti borbély öntelt ábrázatján.

Máskor csak pincehelyiségekben látni őket, akkor is este már, napi munkájuk után, most pedig íme, fényes nappal ülnek oda a drága úri hotel elé s elmerülnek politikai kombinációkba, nem törődve azzal, hogy míg ők hosszasan elosztják Európát a potentátok között, addig hiába várja megfoltozott cipőit egy gyümölcsáros, s nyugton nőhet a Lordok szakállá.

Dühös ellenzéki a borbély. Portobello híres bevételét magyarázza — ezen ütközet képe lóg cégérképp feje fölött. — Ez volt a kormány nagy diadala. Az ellenzék persze váltig állította, hogy vakszerencse vala, s Carthagena meghíúsult ostroma, Vernon tengernagy szegénye, igazolta felfogásukat.

A borbély nagy tűzben van, hogy meggyőzze ellenfelét, kirakja a hajóhad tervét, másnak híjában, cseréppipája nyelét tőri össze s ezzel jelzi a hajók állását.

Mindhiába. Varga uramnak feje vastag, s állhatosságának rendíthetetlen alapja a maroknyi arany, melyen keze nyugszik.

Hiába, a kormánypárt győz itt — az előtérben.

A háttér persze más, szilajabb jelenetet ábrázol. A kormánypárt egyeseket kapacitál, veszteget, — az ellenzék a tömeget izgatja fel; mindennapi bajait hangsúlyozva hozza emlékezetébe.

Walpole, e híres whig miniszter adót vetett a sörre, szap panra stb.

A tömeg most megrohanja az adóhivatalt. A fináncok eltorlaszolták magokat, s a végszükségben kilövöldöznek az ablakon.

De hiába, nem soká állhatnak ellent.

Egy bátor kortes felmászott a címtáblához, mely hosszú gerendán tolakodik az utca közepére, és kezdi fűrészelni. Nemsokára leesik a gyűlölt jelvény.

Persze, a jó ember nem gondolja meg hevében, hogy a gerenda külső végére ült, s ő maga is lezuhan.

Ez is célzás Hogarthtól a csöcselék politikájára.

Kiscsoltóy Károly

[III.]

A SZAVAZÁS

(Képpel)

Megjött a választás napja. A folyóparti deszkabódékban folyik a szavazás.

Hátul ül, régi angol szokás szerint, a két jelölt; az előtérben szedik a vokсот, két bizalmi férfiú külön-külön esketi meg a választót,

hogy szavazásra fel van jogosítva, hogy vesztegetés nélkül, legjobb lelkiismerete szerint szavaz.

A kormánypárt végső tartalékát hozta éppen be. Csupa nyomorék. A bizottság üléséhez vezető lépcsőn, mankón mászik az egyik, előtte vak ember megy, ki botjával támogatja bizonytalan lépteit, de nem találja el a lépcsőt, hanem a korláton keresztül a levegőben hadonáz: legfelül pedig lepedőben viszik a beteget.

Még határozottabb Hogarth szatírája az alakban, ki éppen az esküt leteszi. Hülye, gutaütötte ember székben ül, jobbjával támogatja balját, melyet nem tud mozgatni; a szavazatszedő figyelmezteti, hogy nem azt, hanem jobb kezét kell a szentírásra tenni. Tekintete bambául tévedez, dagadt nyelve alig mozog szájában, s mondókáját annyira nem tudja, hogy a kortes kénytelen füléhez hajolni s egyenkint odasúgni neki a szótagekat.

A kortes személye fölismerhető a levélről, mely zsebéből ki-kandikál; rajta a felírás »Letter to the people of England«, s a lábára vert békóról. Az angol közönség jól ismerte akkorában dr. Shebbenare-t, ki lelkészből lett újságíróvá.

Mint tüzes Jacobita kezdette pályáját, utóbb elismerte a Brunswick ház jogait s lojális ellenzékinék állott be. A levélben, melyet zsebében hord, a legélesebben támadta meg II-ik Györgyöt és kormányát. Sajtópört indítottak ellene, el is ítélték két évre. Ezt a kedvező alkalmat használta föl; a mártir árát magasra tartotta, de meg is kapta; megegyezett a kormánnyal s a választásokon egész befolyását már mellette vetette a latba.

A másik szavazatszedő előtt egyetlen választó áll. Éppen az esküt teszi. Katonaviselt úri ember: hazája szolgálatában vesztette el lábát, karját s jobbját; most is kénytelen a kampót, mely kéz helyett szolgál neki, a bibliára helyezni.

A szavazatszedő tiszt nem látja ez alak szerencsétlenség fokozta méltóságát, a mozdulat komikuma nevetésre indítja. Annyi tapintata azonban mégis van, hogy kezével elrejti száját.

A rendkívüli eset alkalmat ad a két párt bizalmi férfiainak, hogy fontoskodjanak és — összevesszenek. A törvény betűje szerint — mondja a kormánypárt ügyvéde —, a kezét kell a szentírásra tenni; ennek az úrnak nincs keze, tehát szavazata sincs.

Az ellenzék megbizottja ég felé fordítja tekintetét fölháborodásában, az ily méltatlan kifogáson.

Különbén nem is igen bánja voltaképpen, akár vissza is vetik emberét.

A kormánypártnak már nincs semmi tartaléka, míg az ellenzék zöme csak most vonul föl, ott a hídon, tömegesen követve a zászlót.

Az eredményt a jelöltek is tudják már, *Bubb Duddington*, most már képviselő, büszkén tekint a menetre, mely győzelmét már nem is biztosítja, csak annál fényesebbé teszi.

Élelmes élelaprajzoló, már le is kapta arcélét, s a jó barátok nevetnek a torzképnek hiszen oly mulatságos a gúny, még ha saját vezérüket is éri. meg aztán: legjobb reklám a torzkép, ha nem nagyon csúfítja el az embert.

Annál szomorúbb az ellenfél; nézi a szavazat lajstromát, s nagyban vakarja a fejét; hiába a sok költség, odavan a pénz is, a mandátum is.

Saját kortesei már elfordulnak tőle, már élvezik az ellenpárti kortesnótát, melyre fölül oda van nyomtatva a kormánypárti jelölt akasztófára fölhúzva.

Széltében árulja ezt a vén kofa, van is kelete — az egész csoport a bódé végén ezzel s az örömet növelő, bút fogyasztó palackkal foglalkozik.

Még egy nevezetes része van e képnek: a kocsi ott a középtérben.

Hátsó tengelye eltört, a földön hurcolják már a lovak, melyek nekivadulva egyenest a folyónak viszik. A benne ülő dáma hiába húzza a jelzősinórt. A kocsis nem érzi a rántást. Egészen belemert a kártyába, pedig társa, a lakáj, csalja őt, bele is néz a lapjába, még a háta mögött elő is vesz egy előre elkészített ütőt.

A kocsi oldalán az angol címer ragyog. Erről ismerünk rá a nőre: Britannia az, mely az ellenzéki Hogarth szerint vesztőnek rohan. Meg is rója érte őt könyvében Horace Walpole (később Lord Oxford), ki ellenkező állást foglalt el, bár a politikai férfiú nagyban pörtfogolta halála napjáig a tehetséges művészt.

[IV.]

A TISZTELGÉS

Rajz a rajzhoz

Hogarth vésője nem fogy ki a színekből, annyi oldalról mutatja be a választást *minden járulékaival egyetemben*, hogy aki sokáig nézi e képeiklust, melynek utolsóját közöljük lapunk mai számában — beleizzad az élvezettől s azt hiszi, maga is egy fáradalmas választást élt át.

Láttuk a bankettet, a voksvásárt, magát az aktust, a szavazást, most élénk táru az utolsó kép, a diadal mámorában úszó néptömeg tisztelgése a megválasztott követnél.

Nincs már itt eszén senki, nem higgadt már itt egyetlen ember sem. A hatványra emelt szenvedélyek utolsó láza még egyszer nagyot lobban, aztán kialszik, hosszú időre — az új parlamenti választásokig.

Nálunk is van egy a régi táblabírói világból maradt kortesnóta, mely így szól:

»Bujdosik a disznó kilenc malacával,
Utána megy Draskóczy nagy fűtykös botjával.«

Ide is behoz a művész malacos disznót, mely rőfögve nyargal a zajongó részeg tömeg közt — pedig éppen jó, hogy ott van eszünkbe juttatni, mihez hasonlítanak a legjobban jelenleg *a mélyen tisztelt választók*.

Ámbátor (magunk közt legyen mondva) nem valószínű, hogy még ennyi eleven malac maradjon a környéken — a választások utánra: elfogyott az mind a kortes-vacsorákon.

De hagyjuk e kicsinyes részleteket e dicső pillanatban, midőn angol szokás szerint karszékében emelik föl a győztes nagy férfiút választói, hogy körülvigyék illő diadalmenetben.

Igaz, hogy mindjárt egy kis baj történik. Dick, a matróz, összeveszekszik egy hitvány paraszttal. El is verné — mert nem azért tengeri kutya ő, hogy harapni ne tudjon — hanem a parasztnak ménykő súlyos cséplő van a kezében, s amint köröskörül hadonáz vele, olyat üt az egyik székvivőre tévedésből vele, hogy az kénytelen a széket elereszteni. . . inog is már jaj, mindjárt lefordul a nagyságos test.

Nagy a zavar, fölbomlik a menet, — s amint ott bomlanak a Jakabék viskója előtt a verekedő rakoncátlan és kurjongató emberek, nagy zavart csinálnak még az oktalan állatok között is.

Ezért vadult meg annyira a koca, hogy egy szegény vászoncselédet is feldöntött útközben — csak az everlasztung cipős lába látszik, ég felé fordítva, a feje — szegény feje . . . az rosszabb állapotban lehet.

Főnt a levegőben az egész választási harc szatirajaképpen egy fölzavart lúd röptül magasan, mintha jelképezné: »*In hoc signo vinces.*« (Hát már a Kemény Gábor ferencvárosi liba-politikája se eredeti? Hogarth már tudta a liba-vacsorákat?)

Sokkal bonyolultabb a templom fala melletti jelenet. Ez egy egész állatneme — Gregussnak.

A verekedő matróz ugyanis, vezetője a medvének, aki egy kedves majmot hord a hátán. A majom élénken nézi az emberek közt kifejlődött herce-hurcát (ilyen nagy bolondság csakugyan nem fordul elő a majmok között), filozófnak nem marad itt meg senki, csak éppen a csacsi, kinek hátáról a súlyos eleséggel telt hordót bizony nem veszi le a parlament sem.

Mi köze hát a parlamenti választásokhoz? Nem is igen törődik velük, hanem tudóshoz illőn a földet nézegeti s ott kutat.

A furfangos medve azonban valami hasznát óhajtván húzni az általános zavarban, hogy ím, sem az ő, sem a csacsi gazdája oda sem ügyel, magy. kir. pénzügyőri hajlamokkal fiziognomiáját bedugja a titokzatos bődönbe, lábával elhárítván onnan a fedő kendőt.

A fáradtság nem is veszett kárba, csakugyan ennivaló van ott, s falatozik belőle jóízűn — hanem derűre ború, észreveszi a csacsi gazdája a pákosztás állatot s olyat üt rá botjával, hogy fölördít.

Megijed erre a hadi uniformisban pompázó majom, és oly szerencsétlenül érte »paripáját« az ütés, hogy az ő oldalán elsül a karabély, s a templom kerítésen ülő kéményseprőt találja — ki azt a kellemes viccet csinálta a mrs. Hoyes és a szép arcú miss Klipton mulatságára, hogy a templomkerítés oszlopán levő halálfejre pápaszemet illesztett: ha rövidlátó volna a halál, had! lásson ez egyszer jobban.

Van bezzeg most nagy sikoltozás a kéményseprő miatt a falon. Miss Klipton elájul, s mistres Hoyes szagos üvegcset tart orrához. Minden alak tesz és jelent valamit a művészi képen, mely a gazdag fantáziának is remeke.

A nagy, magas ház jobbra a prokurátoré. Ott benn fényes lakomára készülnek a diadalnap örömére. A nyitott ajtón át livrés szolgálak viszik az ételeket.

Legdrasztikusabb a félmeztelen alak a hídfőnél. Ki lenne más, mint katona; ilyesmi csak az angol bakától telik ki.

Jó nemzeti szokás szerint — az ő fejében is sok lévén a themsei ködből — megpróbálta karjai erejét egy kis boxolásban egy komisz civilvel, éspedig fényes nappal az utcán.

Megverte a »cibilt« becsületesen — s most önérzetteljesen öltözködik. Kalapját már föltette bekötött fejére, mert az alkotmányos harcban sebet ő is kapott . . . Kalapját — mondom — már föltette, hogy így meztelenül is lássák, hogy a »király embere« — addig is azonban, míg egyéb ruhadarabjait felölténé — vitézségeért jutalomképpen megkínálja magát egy kis bagóval, mely a kendő csücskében nagyon megtakarítva szűk időkre.

Mögötte tört kardja fekszik. No, de baj is az? Majd vesz neki újat a király hiszen az ő pártja győzött.

Kiscsoltóy Károly

[V.]

A NŐI ÖLTÖZŐBEN

(Mai képünkhöz)

Hogarth választási képei oly közkedveltségben részesültek olvasóink körében, hogy ismét a nagy mesterhez fordultunk tárgyért, mert ő ma is sokkal igazabb, mint a maiak.

Nagy vándorszínész-csoport látható a képen éppen öltözködőben.

Van ott a világón minden, és történik annyi, hogy egy kötet sem volna elég kimerítőn megírni.

A publikum a színpalakon kívül hihetőleg türelmetlen már, tehát lázas sietséggel folyik a toalett, s tarkábbnál-tarkább képek tárulnak a szemlélő elé.

A színjeladás egy pajtában folyik, melynek hátsó része leleményesen van berendezve öltözködőnek. A rendtelenség non plus ultrája ez, de éppen emiatt a humor kimeríthetetlen forrásaiból annyi buzog fel, hogy az ember önkéntelen kacajra fakad.

A primadonna, a falura kijött londoni külvárosi trupp virága, egy ingre vetkőzve áll a kép előterén. Ingerlő idomait látni engedni egészen, fehér domborodó keble, meztelen combjai azonban itt éppen nem csinálnak semmi effektust. Még csak oda sem néz senki. Mind jól vannak lakva egymással. A miss szerepét deklamálja.

A szubrett a haját fésüli a »kellékes« kosár mellett recefice krinolinba. A kis Amor, a szörnyű, fölmászik a létrán megnézni, ha a kimosott s a színfalakra kiterített harisnyák megszáradtak-e már? Mert hiába, ruha dolgában, mi túrés-tagadás, vékonyan állnak a művészek, s alatt már egy mezitlábos társa várja hősi lábainak burkolatját.

Az egyik színésznő, ki sast ábrázol a színpadon, picike gyereket eteti meg előbb a királyi koronán levő lábashól.

A büszke főúr, ki oly kevély, rideg és férfias a publikum előtt, most, mialatt mosakodik s illetőleg törülközik, levetette kimondhatatlanját, s kitűnik, hogy őkegyelmessége is a szépnemhez tartozik.

A királyi aranyalmával a macska játszik, kedélyesen gurítva azt a földön, míg társa a költő aranyos lantját nyalogatja.

A majom (a társulat elsőrendű tagja) egy vitéznek a fővegével mulat, míg odább a királyné őfelsége, mialatt szerepkönyvében lapozik, lábát a kellékes asszonymak nyújtja, hogy a harisnyákat kösse fel.

De ki győzné elszámlálni a tarka-barka képeket és benyomásokat, melyeket egy-egy genialis vonással teremt elénk a nagy művész vésője?

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A fiatal Mikszáth publicisztikai dolgozatait elsősorban változatos, gazdag témakör jellemzi. Nem szeret hosszan időzni egy-egy nagyobb, összefoglaló jellegű kérdésnél; ehelyett inkább szeszélyesen csapong egyik témáról a másikra; frásainak ízeit úgy szedegeti össze, mint a méh a virágos rétről a mézet.

Nemhiába nevezzük őt kora legnagyobb s leghívebb krónikásának. Alig van a századvég politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális életének olyan parcellája, melyet — ha csak röptében is — ne érintett volna. Témagazdagságából következik, hogy publicisztikai dolgozataiban korának úgyszólván minden számottevő egyénisége megjelenik vagy feltűnik egy pillanatra.

Publicisztikájának ez az alaptermészete szabja meg kritikai kiadásának egyik követelményét. Elsősorban a kommentálás, a tárgyi magyarázatok feladatait. Az érintett személyek (hogy ne mondjuk: szereplőgárdái) minduntalan felbukkannak más-más helyzetekben és más-más megvilágításban. A tárgyi magyarázatokat rendkívül megduzzasztaná, ha minden egyes jelentkezésükkor külön-külön szólnánk róluk. Egyetlen helyes módszer: minél több magyarázat beiktatása a betűrendbe foglalt életrajzok keretébe — úgy, ahogyan ezt a *Cikkek és Karcolatok* ciklusának megindításakor megkezdtük. Az Életrajzi jegyzetek számos feladattól mentesítik az egyes cikkekhez tartozó Tárgyi magyarázatokat s jelentősen csökkentik azok terjedelmét.

A jegyzetanyag ökonómiaja érdekében nem ismételtjük az életrajzokat, hanem esetről esetre utalunk a korábbi kötetek vonatkozó jegyzeteire és csupán az eddig még meg nem magyarázott részleteket világítjuk meg jobban.

A jelen kötettel, Mikszáth Pesti Hírlapbeli cikkeivel kezdődően az Életrajzi jegyzeteket Névmutatóval egészítjük ki. Névmutatónk lapszámait kizárólag a Mikszáth cikkeiben előforduló személyekre utalnak. (A jegyzetek névanyagára nem terjeszkedünk ki.)

*

Abafi Lajosné 89.

Ahsbahs von der Lanze — 1881-ben megválasztott országgyűlési képviselő. MK azt írja róla, hogy »senki sem ösmerte«. Életrajzi adatait ma sem ismerjük. 90—95.

Aigner Lajos (írói néven Abafi Lajos) (1840—1909) — kiadó, könyvkereskedő, irodalomtörténész. Könyvesboltja 1868-tól 96-ig működött. 89.

Andrássy Gyula gróf (1823—1890) — részt vett a szabadságharcban; 1858-ig emigrációban élt. Hazatérve Deák Ferenchez csatlakozott. A kiegyezéskor miniszterelnök és honvédelmi miniszter. 1871—79: a Monarchia közös külügyminisztere. 1879-ben lemondott és visszavonult a politikai élettől. (Krk 53. köt. 311. 1. és 54. köt. 303. 1.) 11, 42, 70—71, 72.

Andrássy Tivadar gróf (1857—1905) — Andrássy Gyula elsőszülött fia. Mint huszártiszt részt vett a boszniai okkupációban. 1881-től haláláig a tóketerebesi (Zemplén m.) kerület országgyűlési képviselője. A képzőművészeti ügyek terén buzgón tevékenykedett. 70—71, 77.

Apponyi Albert gróf (1846—1933) — politikus, a mérsékelt ellenzék egyik vezető tagja. 1872 óta parlamenti képviselő, az 1900-as években kultuszminiszter. — MK rendszerint mint politikai tekintélyt emlegeti. (Krk 53. köt. 311. 1. és 54. köt. 303. 1.) 76.

Arany János — MK egyik költőeszménye volt. Műveire gyakran hivatkozik és idézet belőlük. 112.

Asbóth János (1845—1911) — író és publicista. 1887-től több mint két cikluson át országgyűlési képviselő. Cikkeiben és tanulmányaiban főleg a magyar birtokososztály problémáival foglalkozott. — MK a 70-es években sokszor csipkedte, később (1881) összebarátkoztak. (Krk 53. köt. 312. 1. és 54. köt. 303—304. 1.) 17, 20—22, 40, 82.

Asbóth Oszkár (1852—1920) — nyelvész, a budapesti egyetemen a szláv nyelvészet tanára. (Asbóth János unokatestvére.) 18.

Bakay Nándor (1833—1902) — szegedi nagyiparos; mint kötéilverősegéd kezdte pályáját, műhelyét fokozatosan nagyüzemmé fejlesztette. Élénk részt vett Szeged közéletében. 1879-ben Szeged függetlenségi párti képviselőjévé választották Pulszky Ferenc ellenében. — MK hosszú ideig hevesen és elfogultan támadta. (Krk 55—60. köt.) 31, 50, 75, 82.

Baldácsy Antal báró (1802—1878) — dúsgazdag földbirtokos, kormánypárti politikus. Politikai naivsága és hiszékenysége miatt kortársai gyakran megtréfálták. (Krk 53. köt. 313. 1. és 54. köt. 305. 1.) 12—13.

Balogh János, Galanthai, ifj. (1796—1872) — az 1832—36-i pozsonyi országgyűlésen mint Bars megye követe a liberális párt egyik vezérférfia. 45, 46.

Batthyány Lajos gróf (1806—1849) — az első felelős magyar minisztérium vértanúhalált halt elnöke. 33.

Belényesi Gábor — Nagy Péter (1819—1884) erdélyi ref. püs-

pök írói álneve. E néven mint műfordító főleg angol nyelvű műveket tolmácsolt. 15.

Bem József (1794—1850) — a lengyel származású »Bem apó«, a magyar szabadságharc legendás hőse. 47.

Beöthy Algernon (»Aldzsi«) (1839—1900) — két évtizednél hosszabb időn át országgyűlési képviselő, a szabadelvű párt tagja. Elméssége, humora révén népszerű figurája volt a parlamentnek. 46.

Beöthy László (1826—1857) — humoros novellákat és regényeket írt; kifogyhatatlan, szellemes anekdotázó. 48.

Bercsényi Béla (1844—1901) — színész és író. 1873: a Nemzeti Színház tagja. 1878-tól tanára, később igazgatója volt a Színművészeti Akadémiának. 89, 91.

Bethlen András gróf (1848—1898) — 1873—82: országgyűlési képviselő, a szabadelvű párt tagja. Később főispán, 1890—94: földművelésügyi miniszter. 70, 77.

Beust, Friedrich Ferdinand, gróf (1809—1886) — szász miniszter, majd az Osztrák—Magyar Monarchia külügyminisztere és osztrák miniszterelnök, végül a Monarchia párizsi nagykövete. 94.

Bismarck, Otto, herceg (1815—1898) — német államférfi, kancellár. — Kisebbik fia (akit MK a júl. 24-i cikkben említ), *Bismarck—Schönhausen, Wilhelm, gróf* (1852—1901): jelentéktelen személyiség. Egyideig apja mellett szolgált a birodalmi kancelláriában, később Hannover kormányelnöke. 100, 105.

Bittó István (1822—1903) — az utolsó Deák-párti miniszterelnök (1874. márc.—1875. febr.) Később mint képviselő, 1899-től mint a főrendiház tagja vett részt a politikában. 64.

Blaha Lujza (Blaháné) (1850—1926) — a magyar színjátszás egyik legnagyobb alakja. Az énekes népszínművek egész sorában aratott páratlan sikert. — MK mindig nagy clismeréssel méltatja játékát. Amikor (jún. 8) Hegyi Arankát »az új Blaháné«-nak nevezi, legfőbb mértékjelzőnek állítja pályatársai elé. 22, 24, 80—81, 82, 107—110.

Blanc, Louis (1811—1882) — francia kispolgári szocialista, történetíró és politikus. — MK itt (jún. 12) szembeállítja kis természetével nagy szellemét. 69.

Bodenstedt, Friedrich von (1819—1892) — német költő. Hírnevét »Lieder des Mirza-Schaffy« c. költeménykötetével alapította meg (1850). — MK megjegyzései arra vonatkoznak, hogy Bodenstedtet 1878. januári budapesti látogatásakor a hivatalos körök túlzott ünnepléssel fogadták. (Krk 54. köt. 38—39. és 306. l.) 6, 105.

Breslmayer Gottfried — pesti pékmester. 1881-ben mint józsefvárosi képviselőjelölt lépett fel, de a választásokon kibukott. MK által gúnyosan bemutatott névjegye szerint: a Kerepesi út (a mai Rákóczi út) 30. sz. a. volt a műhelye. — MK később is többször szóba hozza, mindannyiszor tréfálkozva a magyar fülnek nagyon is idegenül hangzó neve és kifli-sütő foglalkozása miatt. 45, 46, 74—75, 106.

Bródy Zsigmond (1840—1906) — publicista. 1860 óta számos lapnál működött; egy időben pesti lapok bécsi tudósítója; rövid

ideig a Pester Lloydot szerkesztette. 1873 óta a Neues Pester Journal társtulajdonosa, 1879-től pedig egyedüli tulajdonosa és főszerkesztője. 52—53.

Cassagnac, Adolphe (1806—1880) és fia: *Paul Adolphe* (1843—1904) — francia politikusok, mindketten a bonapartista törekvések mellett harcoltak. — MK utalása az apára és a fiúra egyaránt vonatkozhat. (Krk 53. köt. 315. l.) 79.

Csanády Sándor (1814—1892) — Bihar megyei földbirtokos; 1861 óta — rövid megszakításokkal — folytonosan tagja volt a képviselőháznak és a függetlenségi pártnak. 66.

Csatár Zsigmond (1836—?) — tanító, jegyző, majd ügyvéd. 1875 óta két cikluson át Csongrád megye függetlenségi párti képviselője. (Ezért nevezi őt MK gúnyosan »csongrádi Demosthenes«-nek.) 1887-ben antiszemita programmal választották meg Gyulán. 35—36, 77.

Csáky Tivadar gróf (1798—1855) — Szepes vármegye örökös főispánja. Sokat fáradozott a felvidéki magyar színészetnek Kassán való állandósításán és az ottani társulat intendánságát is elvállalta. 1830—31-ben Kassán színészeti szaklapot adott ki. Lendvay Mártont ő szerződtette a kassai társulathoz. 8.

Császár Ferenc (1807—1858) — író, költő (szalonköltő), Dante első magyar fordítója. Ő alapította 1850-ben a Pesti Naplót. Nevét Petőfi elleni támadásai tették hírhedtté. 34.

Csávolszky Lajos (1841—1909) — politikus és hírlapíró. Előbb A Hon, majd a balközépi Ellenőr munkatársa, végül az Egyetértés szerkesztője. 1872—96-ig képviselő; a függetlenségi ellenzék demokratikus gondolkodású tagja. 69.

Csekonics család 13.

Csepreghy Ferenc (1842—1880) — színműíró. 1877-ben került közönség elé legjobb színműve, a »Sárga csikó«, a következő évben pedig »A piros bugyelláris«. Mindkettő nagy sikert aratott. 110.

Csepregi János — asztalosmester, a színműíró Csepreghy Ferenc fivére. — MK 1881-i képviselőjelöltsége miatt gúnyolódik vele. 45, 56, 75—76, 106.

Csernátony (Cseh) Lajos (1823—1901) — politikus, publicista. A szabadságharc idején Kossuth titkára; 1867-ig emigrációban élt. Hazatérve Tisza Kálmán híve, hosszabb ideig országgyűlési képviselő. (Krk 53. köt. 317. l. és 54. köt. 307. l.) 68.

Csiky Gergely (1842—1891) — drámaíró és műfordító. Társadalmi drámáival a realizmus egyik kiváló képviselője. — MK többször foglalkozik Csiky Gergely személyével és műveivel. 6.

Darányi Ignác (1849—1927) — politikus, több ízben földművelésügyi miniszter; a Magyar Gazdaszövetség elnöke; ő létesítette a Mezőgazdasági Múzeumot és a Földtani Intézetet. 72.

Dáni Nándorné 89.

Dániel család 13.

Deák Ferenc (1803—1876) — személyéről és működéséről MK mindig elismeréssel szolt; magát Deák politikai irányzata hívének tekintette s Deákban az eszményi alkotmányos, parlamentáris libera-

lizmus szellemét tisztelte. Írásaiban gyakran föleleveníti Deák anekdotáit és szellemes mondásait. 10—12, 14, 25, 42, 45, 46, 64, 116.

Dobránszky Péter (1845—1918) — előbb (1869) győri jogakadémiai, majd pedig (1872) műegyetemi tanár. 1881—87-ig a győrszentmiklósi kerület országgyűlési képviselője. Főleg közgazdasági kérdésekkel foglalkozott. 47.

Dolinay Gyula (1850—1918) — ifjúsági író, több ifjúsági lap (Hasznos Mulattató, Lányok Lapja stb.) szerkesztője. 1880-ban titkára lett az Írók és Művészek Társaságának s rendezte a társaság vidéki felolvasó kirándulásait. — Mikszáthtal való baráti kapcsolatáról ld. Krk 29. köt. 233—238. l. 89.

Dósis — hódmezővásárhelyi személyiség. 104—105.

Dugonics András (1740—1818) — egyetemi tanár, mint író, a magyaros iskola egyik képviselője. 49.

Dushek Ferenc (1797—1873) — 1848-ban Kossuth oldalán a pénzügyminisztérium államtitkára, 1849-ben a Szemere-féle forradalmi kormányban pénzügyminiszter. 11.

Egyesy Géza (1844—1924) — hírlapíró. 1867-ben belépett az országgyűlési gyorsirodába s egyidejűleg munkatársa lett A Hon c. napilapnak. 1869-ben Maszák Hugóval együtt megalapította az Országgyűlési Értesítőt, 1880-ban pedig a külföldi távirati irodák mintájára a Magyar Távirati Irodát, mely később az egész külföldre kiterjesztette működését. 56—57.

Együd István (1838—1882) — színész; előbb a Budai Népszínház, később a debreceni színház, végül (1875) a Nemzeti Színház tagja. Kiváló jellemszínész. — (MK nekrológban is megemlékezett róla: *Hi 5.* köt. *Az én halottaim.* 74—75. l.) 23.

Emmer Kornél (1845—1910) — jogtudós és politikus. 1875—81-ig és 1896—98-ig országgyűlési képviselő. Egvébként bírói pályán működött és ott magas tisztségeket viselt (1890-ben kúriai bíró). Számos jogtudományi munkát írt. — MK trefásan mint csinos férfit szokta emlegetni. 70, 77.

Endrődi (MK-nál rendszerint: *Endrődy*) *Sándor* (1850—1920) — tanár, költő és író. A MK-nal együtt induló fiatal író-költő-csoport egyik sokat ígérő tehetsége volt. (Ld. még MK »irodalmi arcképet« róla: 1878., Krk 55. köt.) 26.

Eöry Gusztáv (1843—1887) — színész. Előbb (1872) a Nemzeti, majd (1875) a Népszínház tagja. Népszerű, bár nem elsőrendű színész volt. 107, 109.

Eötvös József báró (1813—1871) — A kiváló költőt, regényíró, politikust és bölcselőt MK gyakran emlegeti műveiben. Mint államférfit a legelsőek közé helyezte; irodalmi munkásságáról ritkábban szól. (Krk 53. köt. 319. l. és 54. köt. 308. l.) 12, 14, 34.

Eötvös Károly (1842—1916) — politikus, ügyvéd, író. Többször volt képviselő, a függetlenségi párt egyik vezére. Mint író főleg a régi megyei életet, a táblabíró-világ emlékeit idézte. 30.

Erdélyi János (1814—1868) — költő, író és bölcselő; népköltési gyűjteménye igen nagy jelentőségű. 18.

Evva Lajos (1851—1912) — a Népszínház igazgatója. 1875-

től 96-ig szolgálta a Népszínház mint írnok, titkár, rendező és végül (1881) igazgató. A közönség ízléséhez alkalmazkodásával szerzett népszerűséget. — MK a nevéből formált szójátékok (Evva — Éva) sokszor megismételte. 25.

Feleki (MK-nál olykor: *Feleky*) *Miklós* (1818—1902) — színész. Tizenhét éves korától a színháznak élt. A szabadságharcban honvéd-százados. 1852-től — csekély megszakítással — a Nemzeti Színház tagja. Kiváló hős- és jellemszínész. Írt és fordított is színműveket. 89—91, 96.

Feleki Miklósné Munkácsi Flóra (1836—1906) — színésznő, a Nemzeti Színház második nemzedékének tagja. 89

Fellmer, Ferdinand (1847—1916) — osztrák építész. Atyjától tanult, ki szintén építőmester volt. 1873 óta — Helmer Árminnal társulva — főleg színházak építésével foglalkozott. (Ld. még Krk 60. köt.) 86, 88.

Felméri Lajos (1840—1894) — pedagógiai író, kolozsvári egyetemi tanár (1872). Angol és német főiskolákon végezte tanulmányait; 1879—80-ban állami megbízással az angol közoktatásügyet tanulmányozta. 17.

Felsőbúki Nagy Pál (1777—1857) — a reformkornak egyik vezéralakja. Mint Sopron megye követe az 1807—27-i országgyűléseken a leghévesebb ellenzéki szónokok egyike; az 1830—40-i országgyűléseken már háttérbe szorult az ifjabb ellenzéki politikusok mögött. 45, 46.

Festetics György gróf (1815—1879) — a nagy FGy gr. unokája. 1860-ig nem foglalkozott politikával; főleg uradalmait igazgatta. 1860-ban főispán, 1867—71: a király személye körüli miniszter. 42.

Festetics Tasziló herceg (1850—1933) — a fent említett F. György fia (MK tévesen öccsének mondja); kir. főudvarmester. Felesége Hamilton hercegnő. Ő maga 1911-ben kapta a hercegi rangot. 42.

Forgách Antal gróf (1819—1885) — Sötét aulikus múltja volt: a szabadságharc alatt az osztrák hadseregben szolgált, a cári seregek mellett császári biztos; 1861—64: Magyarország kancellárja. 1867 után több országgyűlésnek volt tagja. (Részletesen: MK: *Még újabb fény- és árnyképek* c. gyűjteményében, Krk 54. köt. 72—76., 308—309. és 370—371. l., ld. továbbá nekrológiáját: *A halál után*, Krk 36. köt. 62—67. és 274—277. l.) 57—59.

Garay János (1812—1853) — költő, író, szerkesztő, 1848—49-ben a magyar nyelv és irodalom tanára az egyetemen; később az Egyetemi Könyvtár tisztviselője. 34.

Gorove István (1819—1881) — tevékenyen részt vett a szabadságharc előtti reformmozgalmakban. 48—49-ben az úgynevezett »békepárt«-hoz tartozott. Az emigrációból hazatérve Deák-párti lett. A kiegyezés után a közgazdasági, majd a közlekedési tárcát kapta meg. (Krk 54. köt. 309. l.) 10—15.

Gorove László (G. István apja) 13.

Gyömbér János (a »nagy-alvó«) 100—102.

György Aladár (1844—1906) — kultúrpolitikus. Hosszú időn át A Hon munkatársa. 1882-ben az Orsz. Statisztikai Hivatalhoz

nevezték ki. Rendkívül tevékeny részt vett a közművelődési egyesületek s az emberbaráti intézetek működésében, sokat fáradozott a nőnevelés előmozdításán. Mindezen területeken gazdag irodalmi munkásságot is fejtett ki. Ő volt a marxizmus első hazai ismertetője. 78.

Hatvani István (1718–1786) — a debreceni kollégium tanítványa, később (1749-től) egyik legkiválóbb tanára. Sokoldalú tudós: filozófus, teológus és természettudós, orvos, matematikus, csillagász, kémikus és fizikus. Természettudományi kísérletei miatt boszorkánymester hírébe került és »magyar Faust«-nak nevezték. Jókait és MK-t is ebben a minőségében érdekelte. 52.

Hegyí Aranka (1855–1906) — színésznő; egy muzsikuscigány korán árvaságra jutott gyermeke, akit Sárközi primás adoptált és neveltetett. 1878-ban Szabadkán tűnt fel; a következő évben meghívták a Népszínházhoz, melynek haláláig tagja volt s Blaha Lujza és Palmay Ilka mellett főerőssége. Játékban, énekekben egyaránt kivált s mint operett-primadonna a legkitűnőbbek egyike volt a magyar színpadon. (MK »új Blaháné«-nak nevezi.) 22–25.

Helfy Ignác (1830–1897) — író, politikus. A szabadságharc alatt Kossuth irodájában működött. Később részt vett az emigráció mozgalmaiban. 1870-ben hazatért s képviselővé választották. Midőn Kossuth anyagi gondokkal küzdött, ő bírta rá iratai kiadására és ez iratokat ő rendezte sajtó alá. (Krk 53. köt. 323. l.) 44.

Hentaller Lajos (1852–1912) — író, hírlapíró és politikus. Évtizedeken át volt az Egyetértés munkatársa; 1889–90: a Budapesti Újság szerkesztője. Függetlenségi programmal került a parlamentbe. 77.

Hentzi Henrik (1785–1849) — magyarországi születésű, de mindvégig erősen magyarellenes osztrák tábornok. 1849-ben Budavár parancsnoka volt; a nyílt Pest bombázása miatt nagy elkeseredést váltott ki a lakosságban. Midőn a honvédsereg a várba behatolt (május 21), megsebesült, s nemsokára meghalt. Az ő és az elesett császáriak emlékére az önkényuralom idején (1852) díszes oszlopot állítottak a Szent György téren. Ezt az emlékművet csak hosszú évtizedek múlva (1899) távolították el onnan. 9.

Herbst, Eduard (1820–1892) — osztrák politikus, jogtudós, egyetemi tanár. 1867–70: igazságügyminiszter; 1878-ban hevesen ellenezte az okkupációt. (Krk 53. köt. 323. l.) 12.

Herman (MK-nál olykor: Hermann) *Ottó* (1835–1914) — természettudós, etnográfus és politikus. 1872–75: a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának tisztviselője. 1875-ben országgyűlési képviselővé választották s azóta 86-ig függetlenségi programmal mint Szeged, Miskolc és Törökszentmiklós követe részt vett a parlament munkájában. (Krk 53. köt. 323–324. l.) 30–32, 50.

Hivatal Anikó — ld. Lendvay Mártonné.

Hodža, Michal Miloslav (1811–1870) — szlovák író és politikus, ág. ev. lelkész. 1848-ban Stúrral és Hurbánnal együtt szervezte a szlovákok fegyveres fölkelését. 1863-ban nyugdíj nélkül elbocsátották papi állásából. Nagy nyomorában Eötvös József kultuszmi-

niszter kegydíjjal segített rajta. — MK (jún. 10) »Hodzsák« gyűjtőnéven emlegeti a szlovák nemzetiségi vezetőket. 28.

Hoüsy Pál (1850—1927) — politikus, publicista és csillagász. 1892-ben bekerült a parlamentbe s az Ugron-csoporthoz csatlakozott. 1906-tól a Vasárnapi Ujság szerkesztője. — MK baráti köréhez tartozott. 77.

Homérosz 22.

Horatius 68.

Horvát (MK-nál: Horváth) *Boldizsár* (1822—1898) — politikus és jogtudós; 1867—71: igazságügyminiszter; rendezte a bírói működés kereteit, a közigazgatást elválasztotta az igazságszolgáltatástól. Eötvös József liberális hagyományainak követője. 12.

Horváth Gyula (1843—1897) — publicista és politikus. 1879-ben, a szegedi árvíz idején kiváló munkásságot fejtett ki. — MK ekkor kötött vele barátságot. (Krk 54. köt. 311—312. l.) 31.

Hugo, Victor (1802—1885) — műveit MK jól ismerte és nagyon szerette, sokszor utal rájuk. Az egész francia irodalomból Victor Hugo nagysága és képzeletgazdagsága ragadta meg leginkább. 29, 105.

Hurban, Jozef Miloslav (1817—1888) — szlovák író és politikus, úg. ev. lelkész. 1848—49-ben a szlovákok fegyveres fölkelésének egyik szervezője. — MK (jún. 10) »Hurbanok« gyűjtőnéven emlegeti a szlovák nemzeti mozgalom vezetőit. 28.

Illösy Piroška 89.

Irányi Dániel (1822—1892) — 48—49-ben képviselő és kormánybiztos. Az emigrációban értékes munkásságot fejtett ki. A kiegyezés után hazatért, képviselővé választották s a szélsőbal, majd a függetlenségi párt vezére lett. (Krk 53. köt. 325. l.) 63, 65—67.

Jókai Mór (1825—1904) — hatása Mikszáth egész pályáján érvényesül, bár a tanítvány idővel túljutott mesterén. Jókai írói és politikai megnyilatkozásait MK állandó érdeklődéssel kísérte. Csodálta és magasztalta Jókai írásművészetét, de politikai botlásai előtt nem hunyt szemet s azokhoz minduntalan satirikus, csipős megjegyzéseket fűzött. (Krk 53. köt. 325. l. és 54. köt. 312. l.) 8, 13, 31, 44, 89.

II. József (1741—1790) — német-római császár, Magyarország »kalapos királya«. 21.

József főherceg nádor (1776—1847) — II. Lipót király fia; Magyarországnak 1796-tól ötven éven át nádora; a főváros fejlesztésében jelentős érdemeket szerzett. 45.

József főherceg (1833—1905) — József nádor fia; lovasági tábornok, a m. kir. honvédség főparancsnoka. Mint a nádori ágból származó »magyar főherceg« bizonyos népszerűségnek örvendett. (Krk 53. köt. 326. l.) 15.

Kaas Ivor báró (1842—1910) — publicista és politikus. Mint hírlapíró A Hon, majd a Hazánk szerkesztőségében kezdte pályáját, később a Reform, a Pesti Napló, a Budapesti Hírlap és végül az Állotmány munkatársa lett. Közben több cikluson át tagja volt a képviselő-

selőháznak, előbb mint Apponyi Albert híve, később néppárti programmal. 87, 89, 96.

Kalmár István (1846–1896) — szegedi ügyvéd. 1878–80-ban MK szűkebb baráti köréhez tartozott. Az árvíz idején derekasan kivette részét a mentési munkálatokban. 1881-ben képviselőjelöltséggel is kísérletet tett, de nem választották meg. MK Szegedről való távozása után is kapcsolatot tartott vele egy ideig. 69–70.

Karancsi Dániel — hődmezővásárhelyi személyiség. 104.

Karácsonyi család 13.

X. Károly francia király (élt 1757–1836, uralk. 1824–1830) — XVI. Lajos ifjabbik öccse; születésekor Artois grófja címet kapta. Bátyjának, XVIII. Lajosnak halála után lépett trónra. Abszolutisztikus uralmának az 1830-i úgynevezett »júliusi forradalom« vetett véget. X. Károly ekkor Angliába menekült. 33.

Károlyi István gróf, id. (1797–1881) — apja: gr. Károlyi József főispán, anyja: Harruckern Jozefa báróné. 1821-ben mint attasé a párizsi osztrák követségre került, és a király, X. Károly is több ízben látta vendégül udvarában. (Erre MK is utal — némi túlzással.) Itt vette nőül első feleségét, Dillon Georgina grófnőt, Polignac herceg unokahúgát. (MK ezt is éppúgy, mint második és harmadik feleségét is megemlíti.) 1848-ban saját költségén egy egész huszárezredet állított fel. Emiatt 1849. febr. Windischgrätz elfogatta Batthyány Lajossal együtt. Csak 1850-ben nyerte vissza szabadságát 100 000 frt váltságdíj ellenében. A Bach-korszakban visszavonultan élt főúri birtokán. 1867-től haláláig Pest megye főispánja. Minden nemzei ügynek bőkezű támogatója volt. 32–34.

Kecskeméthy Aurél (1827–1877) — író, újságíró. »Kákay Aranyos« néven írt szatirikus karcolataiban a politikai élet visszasságait címpedte. (Álnevét MK is kölesönvette: »Kákay Aranyos Nr. 3.«) — MK szerint: Kecskeméthy Aurél volt »az irodalomban az utolsó gourmand«. Részben róla szól egyik anekdotikus története: *Az első dinnyék* (Krk 31. köt.) 15.

Kemény Gábor báró (1830–1888) — politikus, Tisza Kálmán bizalmasa. 1878–82: földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. Irodalmi munkásságáért a M. Tud. Akadémia tagjává választotta. — MK és hírlapíró társai egy ügvetlen megjegyzése miatt »időjós«-nak és »szelleműs«-nak szokták gúnyosan nevezni. 101, 115.

Kemény Zsigmond báró (1814–1875) — ebben a kötetben nem mint regényíró és publicista szerepel, csak mint híres inyencet említi MK. 15, 34.

Kende Tibor — MK az 1881-ben megválasztott fiatal képviselő közt említi. (Egyéb adataink nincsenek róla.) 77.

Kerkápoly (MK-nál gyakran: Kerkápolyi) *Károly* (1824–1891) — politikus, egyetemi tanár. 1870–73: pénzügyminiszter. — MK hevesen támadta a minisztersége után nyilvánosságra került panamáí miatt. (Krk 53. köt. 327. l. és 54. köt. 314. l.) 26.

Keszler József (1846–1927) — esztétikai író, műkritikus. Hosszabb ideig Párizsban élt s onnan küldött irodalmi, színházi és képzőművészeti tárcákat a hazai lapoknak. Itthon tanárképző intézeti

tanár s az Ellenőr, majd a Nemzet főmunkatársa. 1883–84-ben a Harmónia c. kritikai folyóiratot szerkesztette. 89, 96.

Kisfaludy család 25.

Kiss Miklós, Nemeskéri (1820–1902) — 1848–49-i honvédezredes és emigráns. Gazdag francia grófnőt véve feleségül, anyagi viszonyai megengedték neki, hogy honfitársai érdekében működhesen és segíyezhesse őket. A kiegyezés után felváltva tartózkodott Franciaországban és hazai birtokán. (Krk 54. köt. 314. l.) 11.

Komócsy József (1836–1894) — költő, tanár, szerkesztő. A Petőfi Társaság egyik alapítója és alelnöke. Versei jórészt szerelmi és hazafias költemények és népdalfélék. 89–91.

Kossuth Lajos — MK mindig tisztelettel és sok elismeréssel adózott »a nagy emigráns«-nak. Bár a kiegyezés utáni helyzetben nem tartotta célravezetőnek azt a politikát, amelyet Kossuth sugallt hazai híveinek, — személyét mindig megvédte a nyílt vagy burkolt támadásokkal szemben. »Ő a nemzet szívébe van zárva mindörökké« — írja egyik cikkében. (Krk 53. köt. 328. l.) 10–11, 18, 26, 43–44, 55, 68, 84, 104.

Kovács Ferenc — Hódmezővásárhely »mameluk« képviselője. 104.

Krivácsi József — az 1881. évi választások egyik képviselőjelöltje. 48.

I. Lajos (Nagy Lajos király) 10, 112.

Lauka Gusztáv (1818–1902) — író, szerkesztő. Humoreszkjeivel és tréfás verseivel szerzett nevet. Az öreg Laukát MK is ismerte, kivált mint az írói baráti társaságokban szívesen borozgató cimborát. Lauka Gusztáv — mint MK is mondja — híres volt arról, hogy ugyanazon novelláit más-más címenek többször is »elsütötte«. (Ld. Bisztray Gyula: Jókendvű magyar irodalom. Bp. 1968. 220–221. l.) (Krk 53. köt. 329. l.) 112–113.

Láng Lajos báró (1849–1918) — közgazda és politikus. 1878-tól évtizedeken át képviselő. 1883 óta a budapesti egyetemen a statisztika tanára. 1893-ban megalakította a Közgazdasági Társaságot. 1902–1903: kereskedelemügyi miniszter. 1911-ben bárói címet kapott. Főbb művei: A társadalmi deficit (1881), A közgazdaság elmélete (1882), Magyarország statisztikája (1884). 17, 19.

Lechner Lajos (1833–1897) — mérnök. Számos építkezési és városszabályozási munkát végzett (1870: Bp. általános szabályozási terve; az Andrassy út tervezése stb.). 1879-ben, midőn az árvíz Szegedet romba döntötte, a rekonstrukció céljából alkotott kir. biztosság mellé tervező műszaki főnökül nevezték ki. E tevékenységéről »Szeged újjáépítése« c. könyvében számolt be. (Bp. 1891.) 88.

Lendvay Márton (1807–1858) — 1827–37-ig vándorszínész, 37-től haláláig a Nemzeti Színház tagja; tragikus színész és hősszerelmes. 7–8.

Lendvay Mártonné Hivatal Anikó (1814–1891) — színésznő, a Nemzeti Színház tagja. 1832-ben ment férjhez L.-hoz; 1848-ban elváltak. 8.

Lewinszky (MK-nál: Levinszky) *József* — a bécsi Burgszínház művésze, aki — többek közt — magyar költők (főleg Petőfi) német

fordításainak szavalataival sok sikert aratott. 1882. márc. végén Budapesten is vendégszerepelt: Arany, Petőfi, Gyulai stb. verseiből szavalt tetszéssel; Mikszáthtól *Timár Zsófi özvegyiségét* adta elő. Lewinszky pesti fogadtatásáról és előadó-estélyéről az egykorú sajtóban számos közlemény jelent meg. (Ld. Krk 32. köt. 415—416. l.) 6.

Ligeti Antal (1823—1890) — festőművész. Kb tíz éven át (1861-ig) gr. Károlyi István fői kastélyában működött. (Ezt a mozzanatot érinti MK is.) 1855-ben Károlyi költségén hosszabb utat tett Keleten és Görögországban. Főleg idealizált klasszicizáló tájképeket festett. 34.

Lindau, Paul (1839—1919) — német drámaíró és író. Elbeszéléseket, regényeket, útleírásokat, karcolatokat, valamint dramaturgiai és irodalomtörténeti tanulmányokat írt. Lapokat is szerkesztett. 1895-ben a meiningeni udvari színház intendánsa, utóbb berlini színházigazgató. Drámái közül egypárát magyarra is lefordítottak és előadtak a fővárosban (»Lea grófné« a Nemzeti Színházban, »Egy test két lélek« a Vigszínházban). Elbeszéléseiből és regényeiből szintén jelentek meg magyar fordítások. 105—106.

Lonkay Antal (1827—1888) — író, publicista. Az *Idők Tanuja* és a Magyar Állam c. klerikális lapokat szerkesztette. MK igen sokszor csipkedte, gúnyolta tevékenységét. (Ld. Krk 53. köt. 289—292. és 329—330. l.) 111—112.

Lónyay Menyhért gróf (1822—1884) — politikus és publicista. Az Andrassy-kabinetben pénzügyminiszter, 1870-ben közös pénzügyminiszter; 1871-ben grófi rangot nyert. 1871. okt. 31-től 1872. dec. 2-ig miniszterelnök. — MK többször szóvateszi a személyével és kormányával kapcsolatos korrupciót. 46.

Lukácsy Sándor (1835—1907) — előbb színész, majd rendező; ebben a minőségében a Népszínháznál, aztán a Magyar-, végül a Király-színháznál működött. Az 1860-as évektől kezdve számos népszínművet írt (Vereshajú, Pók, Ágnes asszony, Kósza Jutka stb.) 110.

Magyar János — szegedi ügyvéd. 49.

Marczali Henrik (1856—1940) — történétíró, 1895: egyetemi tanár. Rendkívül termékeny és sokoldalú historikus. 16.

Markó Károly ifj. (1822—1891) — festőművész. (MK jún. 13-i cikkében csak »Markó« nevű jelesünket említi; nem mondja, hogy az apáról vagy a fiúról van szó, de utalása csak a fiúra vonatkozhat. Mert id. Markó Károly, 1791—1860, élete utolsó évtizedeit Olaszországban töltötte.) 34.

Mária Terézia 21.

Máriássy — Sáros megyei dzsentri família. 116.

Mátyás király 10.

Mednyánszky Árpád — MK az 1881-ben megválasztott fiatal képviselők közt említi (jún. 29). Közlebbi adataink nincsenek róla. 77.

Mende Bódog (1848—1927) — hírlapíró és szerkesztő. 1869: az *Ellenőr*, 1871: a *Magyar Ujság* munkatársa, 1872 óta különböző

lapokat szerkesztett (a Nép Zászlója, Független Hírlap, Magyar Nemzetgazda). 1878—81-ig képviselő is volt. Az 1881-i választásokon kibukott. (Erre céloz MK tréfásan, jún. 29.) 77.

Merényi Kamilla 89.

Mezsi Ernő (1851—1932) — publicista. 1871—73: az Ellenőrnek, a balközép hivatalos lapjának munkatársa; 1874-ben Csávolszky Lajossal együtt megalapította a függetlenségi párt orgánumaúl a Baloldal c. lapot, amely 1875-ben az Egyetértés nevet vette föl. E lapnak harmínchét éven át volt dolgozótársa. 1910: a Pesti Hírlap kötelékébe lépett. Publicisztikai működése feléje irányította Kossuth figyelmét is, kinek ajánlatára 1878-ban a gyomai kerületben jelöltséget vállalt, de csak a következő ciklusban, 1881-ben választották képviselővé, Miskolcon. 68—69, 70.

Milassin Vilmosné — férje író és szerkesztő. 89.

Molnár — szavazóbizottsági elnök a Józsefvárosban. 57.

Monasterly és Kuzmik — pesti divatárkereskedők. 82.

Móricz Pál (1826—1903) — földbirtokos, ügyvéd, országgyűlési képviselő. 1868-tól a 80-as évek végéig volt a parlament tagja. — MK állandóan mint Tisza Kálmán legfőbb mamebukját említi s gyűjtőfőnévként gyakran mondja: »ezek a Móricz Palyák.« 70, 84—85, 103.

Mudrony Pál (1843—1891) — közgazdasági író. A Honnak munkatársa a lap megszűntéig; azután a miniszterelnökség sajtóosztályán működött. 28.

Mudrony Soma (1841—1897) — közgazdasági író és politikus. 1875—92: országgyűlési képviselő függetlenségi programmal. 56, 75.

Muslay (MK-nál: Muzslay) *Sándor* (1814—1902) — előkelő birtokoscsalád fia, apja Csanád megye főispánja volt. Ő maga 1848 előtt Nógrád megyének tb. főjegyzője, utóbb országgyűlési képviselője 1869-től 78-ig. Azután visszavonult Nógrád megyei birtokára. 57, 59.

Nagy Pál ld. Felsőbüki Nagy Pál.

Naumov, Nyikoldj — ma már számon nem tartott orosz író. 18.

Nedeczky Ferike (Franciska) — Deák Ferenc rokona. 116.

Németh Albert (1820—1887) — ügyvéd, politikus. A kiegyezés után hosszú időn át képviselő; előbb Heves megye, majd pedig (1873) Hódmezővásárhely választotta meg. A szélsőbal híve, Kossuth rajongó tisztelője; több ízben meg is látogatta. — MK gyakran emlegeti a jó humorú, kedélyes »Németh Berci«-t. (Ld. pl. *A vásárhelyi ember* c. elbeszélését: Krk 31. köt.) 66, 76, 103, 105.

Nopcsa Ferenc báró (1815—1904) — fiatal korában (1834—1843) katonai szolgálatban állt. 1861-ben Hunyad megye főispánja. A kiegyezés után a király személye körüli minisztériumban államtitkár, majd pedig Erzsébet királyné főudvarmestere lett. 82.

Ódry Lehel (1837—1920) — operaénekes; Ódry Árpád színművész apja. MK baráti köréhez tartozott. (Krk 53. köt. 335. l.) 89.

Órdódy Pál (1822—1885) — politikus. Előbb a Deák-párt, majd a balközép, végül a szabadelvű párt tagjaként képviselő. Péchy Tamás lemondása után rövid ideig (1880. ápr. 24—1882. aug. 9)

kereskedelmügyi miniszter. — MK nem nagy elismeréssel nyilatkozik róla. 35—37, 115.

Ország Sándor (1836—1902) — életrajzi adatainak tarkaságát MK is felsorolja jún. 16-i cikkében; volt gimn. tanár, városi főjegyző, a közmunkatanács elnöke, később a Ganz-gépgyár igazgatója, a budai gőz-sikló-társaság elnöke stb. 1881-ben a főváros II., utóbb III. kerületének országos képviselője. 1887-ben is megválasztották. 71—72, 73.

Ottlik Ákos — Nógrád megyei alispán («Ákos bátyánk»). 58.

Paczona — szegedi csizmadiamester, 1870 körül Szeged egyik országgyűlési képviselője. (Ld. Krk 59. köt. 241. l.) 76.

Pallavicini Edeárd örgróf (1787—1839) — nagybirtokos. 103.

Pap Károly — balassagyarmati ügyvéd, 1872-ben nógrádi képviselő. Egyéb életrajzi adatait nem ismerjük. 58.

Pap Zsigmond — nagybányai járásbíró; élénk szerepet játszott a város kulturális életében. Petőfinek személyes ismerőse volt, leveleztek is. (Születése és halála évének adatait nem ismerjük.) 8.

Pauler Tivadar (1816—1886) — jogtudós, egyetemi tanár. Eötvös József halála után közoktatásügyi miniszter (1871. febr.—1872. szept.), majd pedig igazságügyminiszter (1872. szept.—1875. márc., majd újból: 1878. júl. —1886. ápr.). 39—40, 71.

Paulik — MK jún. 10-i cikke szerint: bécsi tanár, aki a hazai nemzetiségi mozgalmakat szította és pénzelte. Életrajzi adatait nem ismerjük. 28—29.

Paulinyi (MK-nál: Pauliny) *Tóth Vilmos* (1826—1872) — szlovák nemzetiségi író és politikus. 1869: országgyűlési képviselővé választották. Egész pályáján a szlovák nemzeti törekvések egyik fő vezetője. (Krk 54. köt. 319. l.) 28.

Pártos Gyula (1845—1916) — építész. Lechner Ödönnel társulva építette a szegedi városházát, a szombathelyi és kecskeméti lovassági laktanyát, a kassai felsőbb leányiskolát, a budapesti Iparművészeti Múzeumot stb. 87.

Pesty Frigyesné — férje történetíró és képviselő. 89.

Pillách Kálmán (1839—1922) — szegedi ügyvéd, a város egyik képviselője a királyi biztosi tanácsban. (Krk 57. köt. 249. l.) 49.

Poe, Edgar Allan (1809—1849) — amerikai költő és író. Rejtelmes történetei a fiatal Mikszáthra is hatással voltak. Közülök kettőt ő maga is átköltött magyarra (de nem az eredetiből, hanem francia fordításból). Fordításait és azokhoz fűzött jegyzeteinket ld. Krk 28. köt. 30.

Polignac, Auguste Jules Armand Marie, herceg (MK-nál csak gróf!) (1780—1847) — francia államférfi, a Napoleon után visszatért Bourbonok buzgó híve; a pápa 1820-ban hercegi rangra emelte. X. Károly a kormány élére helyezte. Ő javasolta az 1830. júl. 25-i királyi rendeleteket, melyek a júliusi forradalmat és X. Károly bukását idézték elő. Örökös fogságra ítélték; Lajos Fülöp 1836-ban megkegyelmezett neki, ekkor Angliába költözött. 33.

Prielle Kornélia (1826—1906) — a legjelesebb magyar drámai színésznők egyike. 1847-ben Szerdahelyi Kálmánnal, 1905-ben (het-

venkilenc éves korában!) a harminchárom éves Rozsnyai Kálmánnal kötött házasságot. 1857-től haláláig a Nemzeti Színház tagja. — MK nagy tisztelője volt Prielle Kornélia művészetének. (Krk 53. köt. 338. l. Arcképe a Krk 57. kötetében, VIII. sz. melléklet.) 92—93.

Prileszky Tádé (1826—1895) — résztvett a szabadságharcban, azután külföldre távozott és csak 1854-ben tért haza. Több nagy uradalom igazgatását vállalta s hitelintézetek létesítésében vett részt. 1869—75: Nagyszombat képviselője, később (1887-ig) a stomfai kerületé. 1892-ben újból képviselő lett. A közös államadósságok kérdéseinek és a zárszámadásoknak szakértője volt. — MK többször foglalkozott személyével. Megemlítjük, hogy a pályakezdő MK első publicisztikai dolgozatai a Prileszky Tádé és Hatala Péter szerkesztette Szabad Egyház c. lapban jelentek meg, 1869—1870. (Krk. 51. köt.) 77.

Prónay Gábor báró — az 1881-ben megválasztott fiatal képviselők egyike (jún. 19. és szept. 27., Krk 61. köt.) 48, 75.

Pulszky Ferenc (1814—1897) — politikus, író és régész. A szabadságharc idején előbb Kossuth mellett pénzügyi államtitkár, majd Angliában Magyarország képviselője. Az emigrációban Kossuthtal bejárta Angliát és Amerikát. A kiegyezés után élénk közéleti és tudományos tevékenységet fejtett ki. 1869-től 1894-ig a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója. — MK számos cikket és karcolatot írt róla. (Krk 53. és 54. köt.) 14, 57, 63, 64—65, 89.

Pulszky Károly (1853—1899) — P. Ferenc kisebbik fia (Ágostonnak az öccse). Műtörténéti író. A 80-as évek elején rövid ideig a Pesti Hírlapnál dolgozott, MK-nak tehát szerkesztőségi társa volt. Később az Országos Képtár igazgatója lett. 1884—92-ig országgyűlési képviselő. (Krk 54. köt. 320. l.) 52—53, 87.

Radvánszky Károly (1833—1893) — földbirtokos, megyei hivatalnok, később a szliai kerület országgyűlési képviselője. 91.

Ragályi Gyula — Gömör megyei birtokosnemes-család fia. (Tompai Mihály följegyezte »a fekete könyv«-ben, hogy Ragályi Gyula esketését ő végezte.) — MK mint az Aggtelekre kirándult író-csoport egyik vendéglátó gazdáját említi. 91.

Ráday Gedeon gróf (1845—1883) — földbirtokos, országgyűlési képviselő, 1882. okt.-tól haláláig (1883. dec. 26) honvédelmi miniszter. 48, 75.

Rákosi (MK-nál: Rákosy) *Jenő* (1842—1929) — író és hírlapíró. Előbb a Pesti Naplónál és a Reform c. napilapnál működött. A 60—70-es években több vígjátékát adták elő sikerrel. 1875-ben átvette az akkor megnyílt Népszínház igazgatását. Kitűnő társulatot szervezve népszínműveket, operettekét, látványosságokat vitt színre. 1881-ben megvált a Népszínházról és megalapította a Budapesti Hírlapot; lapja csakhamar a kormánypárt organuma lett. (Később az Ady elleni támadások egyik irányítója.) 96, 109—111.

Ráth Károly (1821—1897) — Budapest főpolgármestere (1873-tól). — MK más műveiben is említi, nem sok elismeréssel. — Ténykédeiről részletesen szoltunk a Krk 53. köt. 270—271. l. 83.

Rezső főherceg ld. Rudolf trónörökös.

III. *Richárd* angol király 73.

Rohonczy Gedeon (1852–?) — földbirtokos, 1878-tól a törökbecsei kerület országgyűlési képviselője szabadelvű programmal. A szegedi árvíz idején — mint helyettes kormánybiztos — részt vett a mentési munkálatokban. 1898-ban kilépett a szabadelvű pártból. 77.

Róth Samu (1851–1889) — természettudományi író, a löcsei áll. főreáliskola tanára, később igazgatója; a Kárpát-Egyesületben is értékes munkásságot fejtett ki. 18.

Rudolf trónörökös (1858–1889) — Ferenc József egyetlen fia. Rejtélyes körülmények közt halt meg erőszakos halállal. — MK 1880–1881. évi cikkeiben feltűnő tartózkodással ír róla, osztozva a hazafias közvéleményben, amely rossz néven vette, hogy a magyar korona leendő örököse nem mutat elég rokonszenvet a magyarság iránt és a csehekhez vonzódik. (Prága volt állandó otthona.) 62.

Sacher-Masoch, Leopold von (1835–1895) — német regényíró. 1857–73-ig Grácban mint egyetemi magántanár működött, 1874–81-ig Budapesten élt, ahol a Belletristische Blätter c. hetilapot szerkesztette, azután Lipcsében, Párizsban és Mannheimban volt szerkesztő. Regényeiben bizonyos beteges érzékiség iránti hajlam uralkodik; ezért e nemi ferdeséget nevéől masochizmusnak nevezik. Számos művét magyarra is lefordították. 6, 105.

Salamon Ferenc (1825–1892) — 1853–54-ben a nagykőrösi ref. gimnáziumban Arany János tanártársa; azután a Pesti Napló munkatársa. 1867: a hivatalos lap szerkesztője; 1870: a magyar történet tanára a budapesti egyetemen. Előbb irodalmi tanulmányokat és dramaturgiai dolgozatokat írt, később kizárólag történelmi kutatásokkal foglalkozott. 15.

Sándor (Nagy) makedon király 73.

Secmann — közös hadseregbeli alezredes, az egri botrány »hőse« 83.

Sennyey (MK-nál többnyire: *Sennyei*) *Pál* (1824–1888) — konzervatív politikus. — MK mindvégig élesen támadta Sennyeyt, híveit és politikáját. (Krk 53. köt. 341–342. l. és 54. köt. 321. l.) 64, 82.

Shakespeare 7, 73, 107.

Simonyi Ernő (1821–1882) — politikus. A szabadságharcban mint nemzetőr és gerillavezér vett részt. A bukás után külföldre menekült s Hamburgban és Londonban élt. 1866-ban meglátogatta Kossuth Lajost s vele összeköttetésbe lépett. Hazatérve 1868-tól több cikluson át függetlenségi párti képviselő. Irodalmi munkásságában jelentősek történelmi forráskiadványai. 19.

Solymosi Elek (1847–1914) — színész; a budapesti Népszínháznak megnyitásától tagja volt (1875–1904-ig). Különösen komikus és groteszk szerepekben tűnt ki. 23.

Somhegyi József — főtá apát. (Életrajzi adatait nem ismerjük.) 34.

Sonnenhal Adolf (1834–1909) — pesti születésű német színész. Szabómesterséget tanult, de ellenállhatatlanul vonzotta a szín-

pad, főleg Lendvay és Egressy játéka. 1851-ben lépett fel először Temesvárt s több más hazai német színpadon működött. 1856-ban szerződtek a bécsi Burgtheaterhez, melynek örökös tagja, 1870 óta rendezője, 1889 óta helyettes igazgatója volt. Több ízben vendégszerepelt külföldön; Budapesten is többször megfordult. 6.

Stern Lujza 89.

Ströbl Józsefné 83.

Szabó Endre (1849–1924) — költő, író, újságíró, műfordító. Az Üstökös, a Nemzeti Hirlap és A Hon munkatársa, 1882-től az Üstökös tulajdonosa és felelős szerkesztője volt. 1877-től a Petőfi Társaság tagja. Több ízben járt Oroszországban; a klasszikus orosz irodalom egyik első, kiváló magyar fordítója; fordítói tevékenysége jelentősen hatott realista irodalmunk alakulására. — MK baráti köréhez tartozott. 89.

Szabó Tituszné 89.

Szana Tamás (1844–1908) — ügyvédi oklevelet szerzett, de mindvégig irodalmi pályán működött. A Petőfi Társaságnak kezdetől fogva főtitkára, majd tiszteleti tagja. Szorgalmas műfordító és szerkesztő. — MK sokszor foglalkozott SzT személyével és működésével. (Ld. Krk 54. köt. 107–112. l., 322. és 388. l.) 91.

Szathmáry Károly (ismertebb névalakja: P. [vagyis Péterfalvi] Szathmáry Károly) (1831–1891) — tanár, lapszerkesztő, képviselő. 1872-ben megalkotta az Orsz. Kisdedővő Egyesületet, melynek 1877-től elnöke lett; legmaradandóbb érdemeit e téren szerezte. Egy háromkötetes művelődéstörténeti munkát s számos történelmi és ifjúsági regényt írt. 89.

Szeberényi — MK jún. 12-i cikkében »Pán Szeberényi«-nek nevezi e család valamelyik tagját. Ebben az időben három Szeberényi működött mint lutheránus lelkész. 70.

Székrenyessy Kálmán (1847–1924) — a magyar sporttörténet egyik legkiválóbb alakja. Ifjúsága kalandok közt zajlott: Spanyolországban a karlisták ellen harcolt, 1877–78-ban a török hadseregben szolgált. Számos atletikai versenyben nyert díjat; mint úszóbajnok különösen kitűnt. Sportirodalmi munkássága is jelentős. MK jún. 20-i cikkében csak mint turistát és alkalmi tudósítót említi. Székrenyessy nevével MK *A makói tárgyalás* c. tréfás riportjában is találkozunk már. (Krk 31. köt. jegyz. uo. 274–280. l.) 44.

Szemere Attila (1859–1905) — író, publicista. Sz. Bertalannak, a debreceni forradalmi kormány miniszterelnökének fia; az emigráció idején Párizsban született. A Pesti Hirlap, a Nemzet és a Magyarország belső munkatársa volt. 1881–84-ben hosszabb utazást tett Európában, Ázsiában és Afrikában. Hazatérve a Magyar Hirlap egyik főmunkatársa s 1892-ben társtulajdonosa lett. 1896-ban országgyűlési képviselő. Egy vígjátékát (»Hozomány nélkül«) a Nemzeti Színház mutatta be (1890). — A Pesti Hirlap szerkesztőségében Mikszáthtal együtt dolgozott. *A tót atyafiak* megjelenésekor a kötetet melegen méltatta a Petőfi Társaság lapjában. (Ld. Krk 32. köt. 368–370. l.) 87, 89.

Szende Béla (1823–1882) — 48–49-ben vitéz nemzetőrtiszt.

1865-től szabadelvű párti képviselő. 1873-tól honvédelmi miniszter. 49—50, 82, 83, 114.

Szenvey József (1800—1857) — író és hírlapíró. 1832-ben a Társalkodó szerkesztője, később a Pesti Napló munkatársa. Schiller több drámáját fordította magyarra. 34.

Szerdahelyi Kálmán (1829—1872) — színész. Előbb vidéki társulatoknál működött; 1847-ben nőül vette Prielle Kornéliát; 1854 óta a Nemzeti Színház tagja. Főleg a társadalmi drámák szerepkörében tűnt ki. 7.

Széchenyi István gróf 40, 64.

Szigligeti Ede (1814—1878) — a Nemzeti Színház igazgatója, a múlt században a legnépszerűbb és legtermékenyebb magyar színműró. 6.

Szikszay — pesti vendéglős. 23.

Szilágyi Dezső (1840—1901) — politikus, büntetőjogász, kiváló szónok. 1871-től több ízben képviselő. 1874-ben egyetemi tanár. 1889—1895: igazságügyminiszter. (Krk 54. köt. 324. l.) 56—57, 75.

Szlávy József (1818—1900) — politikus. A szabadságharc alatt kormánybiztos. 1869-ben kereskedelemügyi miniszter; 1872. dec. 4-től 1874. márc. 21-ig miniszterelnök. 1879-ben a képviselőház elnökévé választották. 1880—82-ig közös pénzügyminiszter. (Krk 51. köt. 279—280. l. és 52. köt. 214. l.) 27, 64.

Szontagh Pál (1820—1904) — a reformkorszak alatt Nógrád megyében a liberális ellenzék egyik vezére. 1865-ben mint Tisza Kálmán hívét képviselővé választották. Később a képviselőház alelnöke, titkos tanácsos és a főrendiház tagja lett. (Az ő horpácsi kúriáját és birtokát vásárolta meg Mikszáth.) (Krk 54. köt. 324. l.) 17, 19, 22.

Tamássy József (1835—1892) — színész. 1870-től 76-ig a Nemzeti Színház tagja, 76-tól haláláig a Népszínház egyik legfőbb erőssége. A népszínműirodalom új fellendülése (Tóth Ede és Csépreghy munkássága) az ő nevével és művészetével szorosan összefügg. Az egykorú sajtó szerint: »Blaháné és Tamássy nélkül népszínművet képzelní sem lehet...« 107, 109, 110.

Tersztyánszky Mihály (»T. M. barátom«) (1844—1879) MK ifjúkori barátja; éveken át levelezett vele. (Ld. Krk 24. köt.) Ebecki lakos volt; előbb esküdt, majd törvényszéki aljegyző. 59—61.

Thiers, Louis Adolphe (1797—1877) — francia államférfi, történetíró. — MK mint a köztársaság harcosát nagy tisztelettel emlegeti. (Krk 53. köt.) 69, 73.

Tihanyi Miklós (1848—1883) — a Népszínháznak fiatalon elhunyt jeles komikusa volt. Legjobb szerepei: Gonosz Pista (»A falu rosszá«-ban) és a peleskei notárius. — Mikszáth és Tóth Ede baráti köréhez tartozott. 24.

Tisza Kálmán (1830—1902) — életrajzának főbb adatait ld. Krk 53. köt. 346—347. l. és 54. köt. 325. l. Miniszterelnöki működését MK a 70-es években és a 80-as évek első felében hevesen támadta. Később baráti kapcsolatba került vele. 19, 30, 42, 46, 53, 63—64, 73, 79, 84—85, 97—100, 102—103, 114.

Tisza Lajos (1832—1898) — T. Kálmán öccse. 1871—74. közt közlekedésügyi miniszter. Az 1879-es árvíz után Szeged újjáépítését, mint királyi biztos, ő irányította. Abban az időben írta MK *Tisza Lajos és udvara Szegeden* c. karcolatgyűjteményét. (Ld. Krk 59. és 60. köt.) 30—32, 49, 63—64, 81—83, 86—88, 97—100.

Tisza László (1829—1902) — T. Kálmán bátyja. A szabadságharcban huszártiszt volt. Az 50-es évek elején Berlinben, Párizsban és Angliában közgazdasági tanulmányokat folytatott. 1866-tól országgyűlési képviselő. — MK mindig kedvezőtlenül s csipősen nyilatkozik róla. 63, 77.

Tóth Béla (1857—1907) — író, újságíró. Tóth Kálmán költő és Majthényi Flóra író nő fia. Természetrajzi és orvosi tanulmányai után nagy utazásokat tett külföldön. Hosszú időn át a Pesti Hírlap munkatársa. Legfőbb művei: *A magyar anekdotakincs* I—VI. köt., *Szájrucl szájra* (A magyarság szállóigéi, 1895), *Magyar ritkaságok* (1899), *Mendemondák* (A világtörténet furcsaságai, 1901). 89.

Tóth Ede (1844—1876) — költő és színműíró. A Nemzeti Színház 1874. évi pályázatára írt »A falu rossza« (1875) c. darabjának kirobbanó sikere országos hírű, népszerű íróvá tette. Többi népszínműve: »A kintornás család«, 1866., »A tolonc«, 1876. — MK-hoz baráti szálak fűzték. Ld. *A költő utolsó karácsonya*: Krk 28. köt. és jegyzeteink uc: 289. l. 108, 110.

Tóth István — MK mint Prielle Kornélia első társulati igazgatóját említi. Színháztörténeti kézikönyveinkben nem szerepel. 92.

Tóth Pál — MK (jún. 11-i cikkében) szegedi alsórendű hivatalnoknak, jelentéktelen személynek mondja. 31—32.

Török János (1809—1874) — publicista és nemzetgazda. 1853—1855: a Pesti Naplót, 1855—58: a Magyar Sajtót s 1859—69: a Pesti Hírnököt szerkesztette. Később Széchenyi műveinek kiadásával és kommentálásával foglalkozott. 1866-ban országos főlevéltárnokká nevezték ki. Íróársai — levelekben és főljegyzésekben — általában nagyon kedvezőtlenül nyilatkoztak róla. 34.

Trefort Ágoston (1817—1888) — politikus és publicista. A publicisztika terén főleg a bank- és vasútügy, valamint a városok fejlesztése érdekében működött. 1872-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter lett s maradt egész haláláig. — MK feltűnő tartózkodással, néha gúnyos kritikával kísérte működését. 78, 115.

Ugron Ákos — életrajzi adatait nem ismerjük. — MK az 1881 júniusában megválasztott fiatal képviselők közt említi (jún. 29); jún. 12-i cikkében pedig »a karzat követői« közé sorolja, ami azt jelenti, hogy csinos férfi, aki tetszik a parlamenti karzat hölgyeinek. 70, 77.

Urváry Lajos (1841—1890) — publicista; 1872 óta országgyűlési képviselő. 1869-től Kemény Zsigmonddal együtt, azután egymaga szerkesztette 1887-ig a Pesti Naplót. 1885-ben nőül vette Helvey Laura színésznőt. Az Írók és Művészek Társaságának elnöke volt. 43.

Vadász Manó — szegedi tanfelügyelő. 49.

Verhovay Gyula (1848—1906) — publicista és politikus. 1878—87: Cegléd országgyűlési képviselője. A tiszaezslári pör után antiszemita

irányba fordult. 1887-ben visszavonult a közéletől. 26, 69, 84–85, 89, 90.

Vettstein Vilma 89.

Végh János — MK szerint (jún. 16) képviselőjelölt az óbudai kerületben. (Életrajzi adatait nem ismerjük.) 72, 73.

Viktória angol királynő — élt: 1819—, uralkodott: 1837–1901. Férje: Albert szász-koburg-gothai herceg. (MK itt — többek között — párbajellenes intézkedéseit említi.) 15, 39.

Visi Imre (1852–1889) — publicista. 1871-ben A Hon munkatársa lett, később a Nemzet fel. szerkesztője. 1884: az abrudbányai, 1887: a budapest-józsefvárosi kerület választotta képviselőjének. A Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézete neki köszönhette megalapítását (1881); az intézetnek Visi eleinte titkára, majd alelnöke lett. Verne Gyula és Turgenyev munkáiból többet fordított magyarra. 78, 79, 110.

Vörösmarty Mihály (1800–1855) — költeményeiből nemegyszer idéz MK, és néhány anekdotát is följegyzett róla. 92.

Wahrmann Mór (1832–1892) — kereskedő és politikus. Budapest V. kerületének 1869-től haláláig képviselője. Előbb a Deák-párthoz, később a szabadelvű párthoz csatlakozott. Tagja volt a delegációnak és a pénzügyi s közigazgatási bizottságnak. A budapesti kereskedelmi és iparkamarának és a Lloyd-társulatnak elnöke volt. 52–53.

walesi herceg — itt: Viktória királynő és Albert herceg legidősebb fia, aki később VII. Edward néven uralkodott mint Anglia királya és India császára. Élt: 1841–1910; 1901-ben lépett trónra. — MK a walesi hercegnek ismételt budapesti látogatásait szokta emlegetni. 65, 105, 106.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Az »Ország—Világ« 1881. évfolyamának címlapja.
- II—VI. Illusztrációk az Ország—Világ 1881. évfolyamának I. kötetéből. (Zárójelben az Ország—Világ lapszámai.)
 - II. Bál után. (257. l.)
 - III. Sarokba szorítva. (248. l.)
 - IV. Kényes ügy. (276. l.)
 - V. Mérték-vevés. (277. l.)
 - VI. Hazatérés a bálból. (284. l.)
- VII—VIII: Hogarth-illusztrációk a Pesti Hirlapban.
 - VII. Voksvadászat. (1881. július 10.)
 - VIII. A tisztelgés. (1881. július 24.)

EGY CÍMVÁLTOZAT

(A lapszám: említésének helyét jelöli.)

Deák-adoma (222. l.) ld. A nagybecskereki »eset«.

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

1881

PESTI HIRLAP

Jobb a másé	5	145
Lendvay Mártonról	7	146
Magyar Grác	8	148
Gorove Istvánról	10	150
• A »Budapesti Szemle«	15	151
• A magyar dzsentrí	18	153
Az új Blaháné	22	157
Zalai jelöltségem	25	159
A titkok éje	27	161
A szegedi komédiák	29	162
Gróf Károlyi István	32	163
Egeret szültek a hegyek	34	165
A párbajdüh	37	166
A méltóság kaszinóban	40	169
Kossuth panasza	43	171
Halottak országgyűlése	44	172
Választási apróságok. I.	47	173
A »pártonkívüli miniszter«	49	175
A démenti	50	176
A választások előestéjén	51	177
Quomodo stat Hungaria?	54	178
Választási apróságok. II.	56	180
A »közbizalom«	57	180
Új és régi arcok	62	182
I. Tisza Lajos	63	183
• II. Pulszky Ferenc	64	183
III. Irányi Dániel	65	183
Régi és új arcok	67	185
IV. Mezei Ernő	68	185
V. Kalmár Pista	69	185
VI. Gróf Andrássy Tivadar	70	185
VII. Országh Sándor	71	187
VIII. Végh János	73	187
IX. Gottfried Breslmayer	74	188
X. Csepregi János	75	188

◦ Epilóg a régi és új arcokhoz	76	190	—
XI. György Aladár	78	190	
◦ XII. Visi Imre	79	190	—
Blaháné Zomborban	80	191	
III. Lajos magyar király (Tisza Lajos)	81	193	
Verhovay golyója és Móricz Pál	84	194	
Háborús jelek	85	195	
◦ Tisza Lajos és a magyar művészet	86	196	—
Írók és művészek kirándulása			
I. Az elindulás	88	197	
II. Budapesttől Dobsináig	91	197	
Egy negyven éves pálya (Prielle Kornélia jubileuma)	92	199	
Ahsbahs von der Lanze	94	201	
Apróságok (Az írók kirándulásáról)	95	202	
Pan Tisza	97	202	
A hosszú álom	100	204	
Az előpataki híd	102	206	
Az utolsó pótválasztás	103	209	
Lindau jegyzőkönyvéből	105	210	
A népszínmű sorsa	106	211	
A népszínmű kérdése	109	218	
A lourdes-i zárándokok	111	220	
Hol vannak a miniszterek?	112	221	
A nagybecskereki »eset«	115	222	

FÜGGELÉK

ORSZÁG—VILÁG

Képmagyarázatok

Megzavart idill	119	228
Válságos pillanat	120	228
Meglepetés az erdőben	120	229
Lesben	122	229
Egy kis baleset	123	230
A szeretet adományai	124	230
Bál után	125	231
Sarokba szorítva	125	232
A talált »kincs«	127	232
A betyár	127	232
Kényes ügy	128	233
Mérték-vevés	129	234
Hazatérés a bálból	130	235
Gazdátlan malom	132	236
Tiszavidéki rózsegűjtők	132	236

JEGYZETEK

Rövidítések	136
Tudnivalók	136
• Mikszáth a Pesti Hirlapnál	137 —
A cikkek jegyzetei	145
• Mikszáth az Ország--Világnál	224 —
Függelék a Jegyzetekhez: Hogarth-képmagyarázatok a Pesti Hirlapban	242
Életrajzi jegyzetek és Névmutató	257
A képmelléletekről	276
Egy címváltozat	276

Ariz. 25. — 190